UNIWERSYTET KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ
W KRAKOWIE

SZKOŁA DOKTORSKA

DYSCYPLINA: NAUKI O BEZPIECZEŃSTWIE

mgr Anna Netreba

ROZPRAWA DOKTORSKA

Organizacje pozarządowe i wolontariat jako podmioty wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej w latach 2014-2025

Promotor: prof. dr hab. Olga Wasiuta
Promotor pomocniczy: dr hab. Przemysław Mazur, prof. UKEN

Kraków 2026

UNIVERSITY
OF THE NATIONAL
EDUCATION COMMISSION, KRAKOW

DOCTORAL SCHOOL

DISCIPLINE: SECURITY SCIENCE

mgr Anna Netreba

DOCTORAL DISERTATION

Nongovernmental organizations and volunteerism as entities roviding support to the Armed Forces of Ukraine and the civilian population during the Russian-Ukrainian war from 2014 to 2025.

Supervisor: prof. dr hab. Olga Wasiuta
Associate supervisor: dr hab. Przemysław Mazur, prof. UKEN

Kraków 2026

Pragnę wyrazić serdeczne podziękowania moim Promotorom, Pani Profesor Oldzę Wasiucie oraz Panu Profesorowi Przemysławowi Mazurowi za nieoceniony wkład, cierpliwość i merytoryczne wskazówki, które towarzyszyły mi na każdym etapie procesu badawczego.

Składam najgłębsze podziękowania mojej rodzinie, bliskim i przyjaciołom za ich wsparcie, wyrozumiałość oraz motywację w chwilach zwątpienia.

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska jest poświęcona problematyce działalności organizacji pozarządowych i wolontariatu jako podmiotów wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej w latach 2014-2025. Wybór tematu niniejszej dysertacji podyktowany był potrzebą przeprowadzenia pogłębionej analizy roli tych instytucji w trakcie rozwoju konfliktu zbrojnego, zapoczątkowanego rosyjską agresją w 2014 r. i eskalującego od 24 lutego 2022 r. do wymiaru pełnoskalowej inwazji.

Niestabilna sytuacja polityczna w Ukrainie, Rewolucja Godności z lat 2013–2014 oraz aneksja Krymu i wybuch konfliktu zbrojnego na wschodzie kraju były impulsami, które dynamicznie przyspieszyły rozwój społeczeństwa obywatelskiego i aktywności wolontariackiej. Organizacje pozarządowe i wolontariat, jako przejawy aktywności obywatelskiej, stanowią trzeci sektor działalności państwa (obok organów władzy państwowej, samorządowej i podmiotów gospodarczych nastawionych na zysk), w obliczu agresji militarnej stały się kluczowymi aktorami reagowania kryzysowego – zastępując lub uzupełniając zasoby i możliwości państwa. Pełnoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej z 24 lutego 2022 r. nadała temu procesowi bezprecedensowy wymiar i skalę.

Przedmiotem badań, których efektem jest niniejsza rozprawa doktorska, są organizacje pozarządowe i wolontariat jako podmioty wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej w latach 2014–2025. Wybrany przedmiot badań jest istotny z perspektywy nauk o bezpieczeństwie, gdyż dotyczy zjawiska bezpośrednio wpływającego na bezpieczeństwo jednostki, społeczeństwa i państwa – rozumiane zarówno jako stan wolności od zagrożeń, jak i zdolność do skutecznego reagowania na kryzysy.

Z tak sformułowanego przedmiotu badań wynika główny problem badawczy, który można zawrzeć w pytaniu: w jakim stopniu działalność organizacji pozarządowych i wolontariackich na rzecz pomocy Siłom Zbrojnym Ukrainy i ludności cywilnej przyczyniła się do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w czasie trwania konfliktu zbrojnego?

Na potrzeby przeprowadzenia badań sformułowana została hipoteza główna: organizacje pozarządowe i wolontariackie są istotnym elementem systemu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, a ich działalność w znaczący sposób przyczyniła się do zwiększenia skuteczności obrony i reagowania na wyzwania humanitarne wynikające z konfliktu zbrojnego. Na strukturę pracy składają się: wstęp, cztery rozdziały merytoryczne i zakończenie. We wstępie zawarta została metodologia badań, główny jak i dodatkowe cele badań, ich przedmiot

problem badawczy, hipotezę główną oraz szczegółowe. We wstępie także została przedstawiona literatura przedmiotu, która stanowiła wartościowe źródło informacji. Ponadto, wspomniano o szeregu istotnych ograniczeń i wyzwań, które towarzyszyły prowadzonym badaniom. W rozdziale pierwszym zostały omówione organizacje pozarządowe i wolontariat jako wyznacznik aktywności obywatelskiej – przedstawia się teoretyczne podstawy społeczeństwa obywatelskiego, genezę i funkcje wolontariatu oraz specyfikę organizacji *nongovernmental*. Rozdział drugi poświęcony został historii i rozwojowi organizacji pozarządowych i wolontariatu w Ukrainie, ze szczególnym uwzględnieniem roli Rewolucji Godności jako katalizatora przemian w trzecim sektorze. Rozdział trzeci to efekt analizy wolontariatu jako formy sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2013–2022, w tym działalność wolontariacka na rzecz Sił Zbrojnych i wsparcie dla ludności wewnętrznie przesiedlonej. Rozdział czwarty obejmuje okres pełnoskalowej inwazji (od 24 lutego 2022 r. do 2025 r.) i dokumentuje rolę organizacji pozarządowych i wolontariuszy w systemie bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, w tym wyniki przeprowadzonych wywiadów pogłębionych.

W ocenie autorki niniejsza rozprawa doktorska wnosi istotny wkład w dorobek dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Stanowi jedno z pierwszych polskojęzycznych opracowań naukowych kompleksowo analizujących rolę ukraińskiego trzeciego sektora w systemie bezpieczeństwa narodowego w warunkach pełnoskalowego konfliktu zbrojnego. Uzyskane wyniki badań, oparte m.in. na unikalnym materiale empirycznym z wywiadów pogłębionych, mogą stanowić cenne źródło wiedzy dla decydentów politycznych, dowódców wojskowych, organizacji pozarządowych oraz badaczy zajmujących się bezpieczeństwem, zarządzaniem kryzysowym i społeczeństwem obywatelskim. Utylitarność przeprowadzonych badań wyraża się również w możliwości praktycznego zastosowania sformułowanych rekomendacji w polskim systemie bezpieczeństwa narodowego.

Doctoral Thesis Summary

This doctoral dissertation examines the activities of nongovernmental organizations and volunteer initiatives in supporting the Armed Forces of Ukraine and the civilian population during the Russian-Ukrainian war covering the period from 2014 to 2025. The choice of this dissertation topic was motivated by the need for an in-depth analysis of the role of these entities during the armed conflict that began with Russia's aggression in 2014 and escalated into a full-scale invasion on February 24, 2022.

The unstable political situation in Ukraine, the Revolution of Dignity of 2013–2014, the annexation of Crimea, and the outbreak of armed conflict in the east of the country were catalysts that dramatically accelerated the development of civil society and volunteerism. constitute the third sector of public activity (alongside state and local government bodies and for-profit economic entities); in the face of military aggression, they have become key actors in crisis response – complementing or supplementing the state's capacities. The full-scale invasion by the Russian Federation on February 24, 2022, gave this process an unprecedented dimension and scale.

The subject of this doctoral dissertation is nongovernmental organizations and volunteerism as entities providing support to the Armed Forces of Ukraine and the civilian population during the Russian-Ukrainian war covering the period from 2014 to 2025. The chosen research topic is significant from the perspective of security studies, as it concerns a phenomenon that directly affects the security of the individual, society, and the state – understood both as a state of freedom from threats and as the ability to respond effectively to crises. Based on this research, the main research problem is formulated as follows: To what extent did the activities of nongovernmental and volunteer organizations in support of the Armed Forces of Ukraine and the civilian population contribute to ensuring Ukraine’s national security during the armed conflict?

For the purposes of this research, the following main hypothesis was formulated: nongovernmental organizations and volunteer organizations are an essential component of Ukraine’s national security system, and their activities have significantly contributed to enhancing the effectiveness of defense and response to humanitarian challenges arising from the armed conflict.

The dissertation is structured as follows: an introduction, four substantive chapters, and a conclusion. The introduction presents the research methodology, the main and additional research objectives, the subject of the study, the research problem, the main hypothesis, and the specific hypotheses. The introduction also reviews the relevant literature, which provides the theoretical and empirical foundation for the study. Furthermore, a number of significant limitations and challenges that accompanied the research are mentioned. Chapter One discusses nongovernmental organizations and volunteerism as indicators of civic engagement – it presents the theoretical foundations of civil society, the origins and functions of volunteerism, and the specific characteristics of nongovernmental organizations. Chapter Two is devoted to the history and development of nongovernmental organizations and volunteerism in Ukraine, with particular emphasis on the role of the Revolution of Dignity as a catalyst for change in the third sector. Chapter Three presents an analysis of volunteerism as a form of resistance against Russian aggression from 2013 to 2022, including volunteer activities in support of the Armed Forces and assistance to internally displaced persons. Chapter Four covers the period of the full-scale invasion (from February 24, 2022, to 2025) and documents the role of nongovernmental organizations and volunteers in Ukraine's national security system, including the results of in-depth interviews.

In the author's assessment, this doctoral dissertation makes a significant contribution to the body of knowledge in the field of security studies. It is one of the first Polish-language scholarly studies to comprehensively analyze the role of Ukraine's third sector in the national security system under conditions of full-scale armed conflict. The research findings, based in part on unique empirical data from in-depth interviews, can serve as a valuable source of knowledge for policymakers, military commanders, nongovernmental organizations, and researchers specializing in security, crisis management, and civil society. The practical value of this research is reflected in the potential application of the formulated recommendations within the Polish national security syste

Spis treści

Wykaz skrótów.....10

Wstęp 11

1. Organizacje pozarządowe i wolontariat jako wyznacznik najwyższej formy aktywności obywatelskiej 23

1.1. Kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego w państwie demokratycznym 23

1.2. Organizacje pozarządowe i wolontariat jako kryterium jakości społeczeństwa obywatelskiego.....31

1.3. Geneza i funkcje organizacji pozarządowych i wolontariatu.....37

2. Powstanie organizacji pozarządowych i rozwój wolontariatu w Ukrainie 50

2.1. Historia wolontariatu i organizacji pozarządowych w Ukrainie 50

2.2. Rodzaje i zakres działalności ukraińskich organizacji pozarządowych i wolontariatu, regulacje prawne.....58

2.3. Rewolucja Godności katalizatorem ruchu wolontariackiego w Ukrainie 67

3. Wolontariat formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2013-2022 ...79

3.1. Działania wojenne jako zjawisko zmieniające sektory działalności wolontariatu.....79

3.2. Działalność wolontariacka na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy w okresie konfliktu we wschodniej części państwa.....91

3.3. Organizacje pozarządowe i wolontariat wsparciem dla ludności wewnętrznie przesiedlonej 117

4. Działalność organizacji pozarządowych i wolontariuszy jako element zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w okresie wojny pełnoskalowej .134

4.1. Organizacje pozarządowe i wolontariat jako podmioty wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy od 24 lutego 2022 r.....134

4.1.1. Fundacja Serhiia Prytuly 137

4.1.2. Come back alive 153
4.1.3. „Armia SOS” 172
4.1.4. „Wesprzyj armię Ukrainy” 177
4.1.5. HelpArmy 178
4.1.6. United24 182
4.2. Rola organizacji pozarządowych i wolontariuszy w zapewnieniu bezpieczeństwa ludności poszkodowanej 190
4.2.1. Caritas Ukraine 196
4.2.2. Fundacja Humanitarna S. Prytuly 210
4.2.3. United24 225
4.2.4. Razom 227
4.2.5. Niezłomni 234
4.3. Trudności w niesieniu pomocy dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w opinii respondentów – wyninki wywiadów pogłębionych 237
Podsumowanie i wnioski 249
Bibliografia 260
Spis rysunków 292
Spis tabel 293
Spis wykresów 294
Aneks: transkrypcja wywiadów 295

Wykaz skrótów

NGOs	Nongovernmental organizations (pol. organizacje pozarządowe)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (pol. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego)
UE	Unia Europejska
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
WHO	World Health Organization (pol. Światowa Organizacja Zdrowia)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (pol. Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury)
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (pol. Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci)
G7	Group of Seven (forum polityczne zrzeszające siedem państw: Stany Zjednoczone, Japonię, Niemcy, Wielką Brytanię, Francję, Włochy oraz Kanadę)
MKCK	Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża
F.O.N.D.	Fundacja Operacyjnej Pomocy Narodowej
NCVO	National Council for Voluntary Organisations (pol. Krajowa Rada Organizacji Wolontariackich w Anglii)
IAVE	International Association for Volunteer Effort (pol. Międzynarodowe Stowarzyszenie na rzecz Działalności Wolontariackiej)
ATO	Antyterrorystyczna operacja (pol. Operacja antyterrorystyczna na wschodzie Ukrainy)
Drony FPV	Bezzałogowe statki powietrzne wykorzystujące technologie First Person View (pol. widok z pierwszej osoby)
TCCC	Tactical Combat Casualty Care (standard medycyny pola walki, który integruje opiekę medyczną z taktyką)
IFAK	Individual First Aid Kit (pol. indywidualna apteczka pierwszej pomocy)
USG	Ultrasonografia
TRO	Terytorialna Oborona Ukrainy (pol. Obrona Terytorialna Ukrainy)
GZW	Golownyj (pol. Główny) Zarząd Wywiadu Ministerstwa Obrony Ukrainy
GPS	Global Positioning System (pol. system nawigacji satelitarnej)
WASH	Water, Sanitation and Hygiene (pol. woda, urządzenia sanitarne i higiena – program humanitarny Caritas)
MRPA	Multipurpose Cash Assistance (pol. wielofunkcyjna pomoc gotówkowa – program Caritas)
IBAN	International Bank Account Number (pol. międzynarodowy numer rachunku bankowego)
SMPCA	Stabilization Multi-Purpose Cash Assistance (pol. stabilizacyjna dotacja wielofunkcyjna – program Caritas)
SZU	Siły Zbrojne Ukrainy

Wstęp

Wybór tematu niniejszej dysertacji podyktowany był potrzebą przeprowadzenia pogłębionej analizy roli organizacji pozarządowych i wolontariatu jako podmiotów wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w toku konfliktu zbrojnego zapoczątkowanego rosyjską agresją w 2014 r. i eskalującego od 24 lutego 2022 r. do wymiaru pełnoskalowej inwazji. Po dokonaniu przeglądu literatury, można zauważyć występującą lukę badawczą, w zakresie wiedzy na temat funkcjonowania trzeciego sektora w warunkach kryzysowych. Zwłaszcza działalności organizacji wolontariackich na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy i poszkodowanej ludności cywilnej podczas wojny. Co za tym idzie, brak jest opracowań dotyczących ewentualnego wykorzystania doświadczeń Ukrainy w innych systemach bezpieczeństwa. Temat ten, choć niezwykle aktualny i społecznie doniosły, pozostaje stosunkowo słabo zbadany w polskiej literaturze naukowej z zakresu nauk o bezpieczeństwie, co stanowiło główną przesłankę podjęcia badań.

Podstawą funkcjonowania współczesnych państw demokratycznych jest realizacja fundamentalnych norm gwarantujących przestrzeganie zasad demokracji, wśród których kluczową rolę odgrywa społeczeństwo obywatelskie[1]. Badacze tej idei podkreślają, że brak ingerencji państwa i jego organów w formy przejawu aktywności obywatelskiej stanowi istotną cechę definiującą powstanie i funkcjonowanie takiego społeczeństwa. Aby określić dane społeczeństwo mianem obywatelskiego, powinno ono wykazywać aktywność obywatelską, czyli czynny udział obywateli w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym, a także zdolność do samoorganizacji i zbiorowego działania na rzecz dobra wspólnego.

Organizacje pozarządowe i wolontariat, jako przejawy aktywności obywatelskiej, stanowią trzeci sektor działalności państwa. Funkcjonują obok sektora pierwszego – publicznego, obejmującego organy władzy państwowej i samorządowej – oraz sektora drugiego, czyli podmiotów gospodarczych nastawionych na zysk. Trzeci sektor charakteryzuje się niezależnością od struktur państwowych, działalnością na rzecz dobra wspólnego oraz brakiem celu komercyjnego *(non-profit)*. Zgodnie z kryteriami przyjmowanymi w literaturze dotyczącej organizacji pozarządowych, organizacje te cechują się dobrowolnym charakterem uczestnictwa, autonomią decyzyjną i publiczną użytecznością podejmowanych działań. Te wyróżnione cechy wyznaczają specyficzny charakter jaki posiada ta forma samoorganizacji

[1] B. Jastrzębski, *O problemach osłabiania funkcji życiowych demokratycznego państwa prawa,* Wydawnictwo Naukowe Grado, Toruń 2019, s. 28.

społecznej. Funkcjonowanie organizacji pozarządowych i wolontariatu jako idealnej formy przejawu społeczeństwa obywatelskiego w państwie wiąże się z realizacją jednej z zasad demokratycznego ustroju państwa, to jest wolności zrzeszania się.

System bezpieczeństwa narodowego w Polsce definiuje się jako całość podmiotów, środków i zasobów, które są przeznaczone przez państwo do realizacji określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa[2]. Jest to skoordynowany zbiór elementów organizacyjnych, ukierunkowanych na zapewnienie i utrzymywanie właściwego poziomu bezpieczeństwa[3]. System ten jest podzielony na podsystemy – kierowania i wykonawczy. Podsystem kierowania jest zasadniczym elementem, w skład którego wchodzą instytucje państwowe i kierownicy jednostek organizacyjnych. Wraz z organami doradczymi i administracją wykonują one zadania z zakresu bezpieczeństwa narodowego[4]. Podsystem wykonawczy dzieli się z kolei na podsystemy operacyjne (obronne, ochronne) i podsystemy wsparcia (społeczne, gospodarcze). Są to siły i środki pozostające w dyspozycji organów podsystemu kierowania. To głównie podsystemy operacyjne są wyznaczone do wykorzystywania pojawiających się szans, podejmowania wyzwań, redukowania ryzyka oraz przeciwdziałania zagrożeniom. W skład podsystemów obronnych wchodzą siły zbrojne, zaś podsystemy ochronne tworzą służby specjalne czy ratownicze[5]. Podsystemy wsparcia, tworzone z podsystemów społecznych i gospodarczych zasilają podsystemy operacyjne niezbędnymi zdolnościami i zasobami. Do tych zasobów należą między innymi organizacje pozarządowe i inicjatywy wolontariackie. Biorąc pod uwagę powyższe można stwierdzić, że trzeci sektor jest podległy podsystemowi kierowania i jest na niższym poziomie niż organy państwowe.

Prawodawstwo Ukrainy jasno określa definicje systemu bezpieczeństwa narodowego. Jest to system organów władzy państwowej, Sił Zbrojnych Ukrainy, innych formacji wojskowych utworzonych zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy, organów ścigania i wywiadowczych, państwowych organów specjalnego przeznaczenia pełniących funkcje porządkowe, sił ochrony cywilnej, kompleksu obronno-przemysłowego Ukrainy, których działalność podlega demokratycznej kontroli cywilnej i zgodnie z Konstytucją oraz ustawodawstwem Ukrainy, ma na celu ochronę interesów narodowych Ukrainy przed

[2] W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system,* AON, Warszawa 2011, s. 154.
[3] Tenże, *System bezpieczeństwa narodowego RP – aspekty prawno-organizacyjne,* „Wiedza Obronna" 2019, nr 268 (3), s. 13-18.
[4] Tenże, *Bezpieczeństwo narodowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 2020, s. 29.
[5] M. Wojciszko, *Koncepcja struktury i powiązań funkcjonalnych systemu bezpieczeństwa narodowego, w tym systemu obronnego państwa*, „Wiedza Obronna" 2021, nr 277 (4), s. 143.

zagrożeniami, a także obywatele i stowarzyszenia społeczne, które dobrowolnie uczestniczą w zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy[6]. System bezpieczeństwa narodowego Ukrainy składa się z czterech powiązanych ze sobą elementów: sił bezpieczeństwa, sił obronnych, kompleksu przemysłowo-obronnego oraz obywateli i stowarzyszeń społecznych, które dobrowolnie uczestniczą w zapewnianiu bezpieczeństwa narodowego. Funkcje i uprawnienia poszczególnych elementów sektora bezpieczeństwa i obrony określa ustawodawstwo Ukrainy. Na czele systemu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy zgodnie z Konstytucją Ukrainy stoi prezydent[7], jako gwarant niepodległości i bezpieczeństwa narodowego, a w skład tego systemu wchodzą takie organy jak: Ministerstwo Obrony Ukrainy, Siły Zbrojne Ukrainy, Państwowa Specjalna Służba Transportowa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Ukrainy, Gwardia Narodowa Ukrainy, Policja Narodowa Ukrainy, Państwowa Służba Graniczna Ukrainy, Państwowa Służba Migracyjna Ukrainy, Państwowa Służba Ukrainy ds. Sytuacji Nadzwyczajnych, Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, Centrum Antyterrorystyczne przy Służbie Bezpieczeństwa Ukrainy, Służba Ochrony Sądowej, Zarząd Ochrony Państwowej Ukrainy, Państwowa Służba Łączności Specjalnej i Ochrony Informacji Ukrainy, Aparat Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy. Istotną rolę odgrywają również organy wywiadowcze Ukrainy oraz centralny organ władzy wykonawczej, który zapewnia kształtowanie i realizację państwowej polityki wojskowo-przemysłowej. Ponadto, ważnym elementem tej struktury są także inne organy państwowe i organy samorządu terytorialnego, które realizują swoje funkcje w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa narodowego we współpracy z innymi organami systemu bezpieczeństwa[8].

Porównując oba systemy, należy zauważyć, że rola organizacji pozarządowych jest w nich różnie ujęta – polskie prawodawstwo oraz Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2020 r.[9], *expressis verbis* wskazuje na możliwość udziału organizacji trzeciego sektora w działaniach obronnych, podczas gdy ukraińskie przepisy przed 2022 r. nie regulowały tej kwestii w sposób wyczerpujący.

Niestabilna sytuacja polityczna w Ukrainie, Rewolucja Godności z lat 2013–2014, aneksja Krymu oraz wybuch konfliktu zbrojnego na wschodzie kraju były impulsami, które dynamicznie przyspieszyły rozwój społeczeństwa obywatelskiego i aktywności

[6] *Закон України від 21 червня 2018 р. про національну безпеку України*, (ВВР. 2018, nr 31), art. 1.
[7] Конституція України *z dnia 28 czerwca 1996 r.* (ВВР. 1996, nr 254к./96), art. 102.
[8] *Закон України від 21 червня 2018 р. про національну безпеку України…,* dz. cyt., art. 12.
[9] *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej,* https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf [dostęp 3.05.2026].

wolontariackiej. Wolontariat i organizacje pozarządowe, wcześniej stosunkowo słabo zakorzenione w ukraińskiej tradycji publicznej, w obliczu agresji militarnej stały się kluczowymi aktorami reagowania kryzysowego – zastępując lub uzupełniając zasoby i możliwości państwa. Pełnoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej z 24 lutego 2022 r. nadała temu procesowi bezprecedensowy wymiar i skalę.

Cel i przedmiot badań:

Celem badań jest przede wszystkim, określenie roli i znaczenia trzeciego sektora dla systemu bezpieczeństwa Ukrainy. Natomiast dodatkowymi celami są:

1. Sprawdzenie czy trzeci sektor jest przejawem społeczeństwa obywatelskiego.
2. Zdiagnozowanie czy społeczeństwo obywatelskie i trzeci sektor były zjawiskiem stałym w Ukrainie czy też ewoluowały i czy ta ewolucja pokrywa się ze wzrostem niezależności politycznej względem Rosji i sprzeciwu wobec pozostawania pod jej wpływem.
3. Zbadanie znaczenia pomocy wolontariackiej będącej efektem działania trzeciego sektora dla prowadzenia działań wojennych Sił Zbrojnych Ukrainy i zapewnienia wieloaspektowego bezpieczeństwa ludności cywilnej.
4. Zdiagnozowanie problemów i niebezpieczeństw w działalności wolontariuszy podczas konfliktu zbrojnego.
5. Rozpoznanie zakresu działania trzeciego sektora dla wsparcia systemu bezpieczeństwa narodowego.
6. Wyciagnięcie wniosków możliwych do implikacji w innych systemach bezpieczeństwa narodowego, zwłaszcza w Polsce.

Przedmiotem badań, których efektem jest niniejsza rozprawa doktorska, są organizacje pozarządowe i wolontariat jako podmioty wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej w latach 2014–2025. Wybrany przedmiot badań jest istotny z perspektywy nauk o bezpieczeństwie, gdyż dotyczy zjawiska bezpośrednio wpływającego na bezpieczeństwo jednostki, społeczeństwa i państwa – rozumiane zarówno jako stan wolności od zagrożeń, jak i zdolność do skutecznego reagowania na kryzysy.

Z tak sformułowanego przedmiotu badań wynika główny problem badawczy, zawarty w pytaniu: w jakim stopniu działalność organizacji pozarządowych i wolontariackich na rzecz pomocy Siłom Zbrojnym Ukrainy i ludności cywilnej przyczyniła się do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w czasie trwania konfliktu zbrojnego?

Na potrzeby przeprowadzenia badań sformułowana została hipoteza główna: organizacje pozarządowe i wolontariackie są istotnym elementem systemu bezpieczeństwa

narodowego Ukrainy, a ich działalność w znaczący sposób przyczyniła się do zwiększenia skuteczności obrony i reagowania na wyzwania humanitarne wynikające z konfliktu zbrojnego.

Problemy i hipotezy szczegółowe:

Cel główny i cele uzupełniające wymagały skonstruowania szeregu dodatkowych problemów szczegółowych wyrażanych przez pytania (P) i hipotezy (H), które w dalszym procesie badawczym służyły do uzyskania odpowiedzi:

P:1 Co to jest społeczeństwo obywatelskie i jaką rolę odgrywa w państwie demokratycznym?

P:2 W jaki sposób organizacje pozarządowe i wolontariat stanowią wyznacznik aktywności obywatelskiej?

Dla tych pytań skonstruowano hipotezę uzupełniającą (H1): Istnienie organizacji trzeciego sektora w państwie demokratycznym jest przejawem społeczeństwa obywatelskiego.

Kolejne problemy to:

P:3 Kiedy powstały i jak rozwijały się organizacje trzeciego sektora w Ukrainie?

P:4 Jak zmieniał się status prawny i znaczenie trzeciego sektora w Ukrainie?

P:5 W jakim stopniu Rewolucja Godności i agresja Rosji wpłynęły na rozwój społeczeństwa obywatelskiego?

Dla tychże postawiono hipotezę (H2): Organizacje pozarządowe i wolontariat są stosunkowo nowym zjawiskiem w historii Ukrainy, a ich rozwój przebiegał w okresie największych wyzwań polityczno-militarnych w państwie.

Kolejnymi problemami dla drugiego i trzeciego celu uzupełniającego były:

P:6 W jaki sposób ukraiński wolontariat był formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2013–2022?

P:7 Jakie rodzaje pomocy okazywali wolontariusze Siłom Zbrojnym podczas konfliktu na wschodzie Ukrainy?

P:8 Czy organizacje pozarządowe i wolontariat zapewniły istotne wsparcie dla ludności wewnętrznie przesiedlonej?

Postawiono hipotezę (H3): Działalność organizacji pozarządowych i wolontariat stanowiły formę sprzeciwu wobec wpływów i rosyjskiej agresji.

P:9 Czy organizacje pozarządowe i wolontariat były ważnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego po wybuchu pełnoskalowej inwazji?

Postawiono hipotezę (H4): Funkcjonowanie organizacji pozarządowych i wolontariuszy było istotnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w okresie wojny pełnoskalowej.

P:10 W jaki sposób organizacje trzeciego sektora i wolontariusze wspierały Siły Zbrojne Ukrainy od 24 lutego 2022 r.?

P:11 Jaką rolę odegrały w ochronie ludności poszkodowanej?

P:12 Z jakimi trudnościami borykały się w niesieniu pomocy?

Dla tych problemów skonstruowano hipotezę (H5): Organizacje trzeciego sektora były istotnym elementem ukraińskiego systemu bezpieczeństwa narodowego wspomagając i uzupełniając działania państwa w zakresie wspierania Sił Zbrojnych oraz niosąc pomoc ludności cywilnej mimo wielu przeszkód i ryzyk, przyczyniając się do utrzymania niepodległości państwa.

Ostatnimi problemami były:

P:13 Jakie doświadczenia Ukrainy w zakresie działań trzeciego sektora podczas wojny mogą być zastosowane w innych systemach bezpieczeństwa narodowego podczas zagrożeń czasu pokoju i czasu wojny?

P:14 Czy i jakie doświadczenia Ukrainy mogą być implementowane w Polsce?

(H6): Mimo, że każdy konflikt ma swoją specyfikę, pewne rozwiązania powstałe podczas wojny w Ukrainie można implementować do innych systemów bezpieczeństwa narodowego i wykorzystać je w czasie pokoju i wojny.

Konstrukcja rozprawy doktorskiej jest następstwem przyjętych pytań badawczych. Na strukturę pracy składają się: wstęp, cztery rozdziały merytoryczne i zakończenie. Rozdział pierwszy omawia organizacje pozarządowe i wolontariat jako wyznacznik aktywności obywatelskiej – przedstawia teoretyczne podstawy społeczeństwa obywatelskiego, genezę i funkcje wolontariatu oraz specyfikę organizacji *nongovernmental*. Rozdział drugi poświęcony jest historii i rozwojowi organizacji pozarządowych i wolontariatu w Ukrainie, ze szczególnym uwzględnieniem roli Rewolucji Godności jako katalizatora przemian w trzecim sektorze. Rozdział trzeci to efekt analizy wolontariatu jako formy sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2013–2022, w tym działalność wolontariacka na rzecz Sił Zbrojnych i wsparcie dla ludności wewnętrznie przesiedlonej. Rozdział czwarty obejmuje okres pełnoskalowej inwazji (od 24 lutego 2022 r. do 2025 r.) i dokumentuje rolę organizacji pozarządowych i wolontariuszy w systemie bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, w tym wyniki przeprowadzonych wywiadów pogłębionych.

W badaniach dotyczących nauk o bezpieczeństwie, będących częścią nauk społecznych, stosuje się różnorodne metody badawcze zapewniające kompleksowe i wieloaspektowe zrozumienie złożonych zjawisk. Mając na uwadze interdyscyplinarny charakter nauk o bezpieczeństwie oraz złożoność przedmiotu badań, w niniejszej pracy zastosowano

następujące metody: analizę systemową, studium przypadku (*case study*), analizę literatury i aktów prawnych, metodę porównawczą, metody historyczne, metodę instytucjonalno-prawną, metodę wywiadu – z zastosowaniem techniki indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) oraz metodę ilościową. Janusz Gierszewski metody badawcze ze względu na charakter danych dzieli na ilościowe, jakościowe i mieszane[10]. W tej rozprawie zastosowano głównie jakościowe, ale również ilościowe. Dzięki temu możliwa była triangulacja, która jest szczególnie użyteczna w procesie badawczym dla takiego przedmiotu, jak podjęty w pracy.

Analiza systemowa umożliwiła zbadanie organizacji pozarządowych i wolontariatu jako elementów szerszego systemu bezpieczeństwa narodowego. Pozwala ona zbadać zagrożenia, które się pojawiają w poszczególnych systemach, uwzględnić relacje pomiędzy jego elementami oraz występujące czynniki losowe. Metoda ta ułatwia prognozowanie kryzysów poprzez wielostronne i całościowe ukazanie badanego obiektu oraz optymalizuje struktury bezpieczeństwa na każdym poziomie (lokalnym, narodowym, międzynarodowym, globalnym)[11]. Analiza systemowa pozwala w procesie badań faktów, procesów i zjawisk uwzględniać różne aspekty badanego obiektu oraz ocenić zakres wzajemnych odniesień, głównie strukturalnych i funkcjonalnych, które są uzależnione od specyfiki analizowanego problemu[12]. Ta metoda była używana w całości rozprawy doktorskiej i była wiodącą w analizie funkcjonowania organów systemu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy podczas występowania zagrożenia, jakim jest wojna.

Studium przypadku pozwoliło na dogłębną analizę wybranych organizacji i inicjatyw wolontariackich. Metoda pozwala na dokładną analizę konkretnego przypadku, co umożliwia identyfikację unikalnych czynników wpływających na ogólne bezpieczeństwo podmiotów w określonych warunkach. Jest szczególnie przydatne w badaniu incydentów bezpieczeństwa lub specyficznych przypadków społecznych i ich wpływ na bezpieczeństwo lokalne. Studium przypadku było wiodącym w prowadzonych badaniach i pozwoliło w najbardziej wiarygodny i rzetelny sposób rozwiązać główny problem badawczy. Wybrana metoda badawcza była wykorzystywana na każdym etapie badań i miała swoje odzwierciedlenie w każdym z czterech rozdziałów dysertacji. Pozwoliła ona na szczegółową analizę działalności organizacji pozarządowych i wolontariatu w warunkach wojennych. Studium przypadku dało możliwość dogłębnego zrozumienia zjawiska wolontariatu w Ukrainie, zachodzących procesów politycznych, militarnych i społecznych, które miały bezpośredni wpływ na kształtowanie

[10] J. Gierszewski, *Architektura metodologiczna nauk o bezpieczeństwie*, Difin, Warszawa 2026, s. 156-157.
[11] K. Łastawski, *Metoda systemowa w badaniach politologicznych,* „Athenaeum" 2008, nr 19, s. 183.
[12] Tamże, s. 184.

i rozwój badanych podmiotów jako istotnego elementu systemu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Wybrana metoda pozwoliła wyjaśnić złożony problem funkcjonowania organizacji trzeciego sektora oraz zakres okazanego wsparcia na rzecz SZU i poszkodowanej ludności. Miejsce i rola organizacji pozarządowych i wolontariatu w systemie bezpieczeństwa narodowego Ukrainy i ich oddziaływania na podmioty, którym okazywano wsparcie, zostało opisane przy użyciu metody systemowej. Wybrana metoda pozwoliła także określić bezpośredni związek pomiędzy społeczeństwem obywatelskim a organizacjami pozarządowymi i zjawiskiem wolontariatu.

Analiza literatury i aktów prawnych umożliwiła zestawienie istniejącego dorobku naukowego i rozpoznanie ram prawnych funkcjonowania trzeciego sektora w Polsce i w Ukrainie. Metoda porównawcza była stosowana przy analizie działań poszczególnych organizacji w różnych fazach konfliktu. Metoda historyczna posłużyła do odtworzenia genezy i ewolucji wolontariatu ukraińskiego. Metoda instytucjonalno-prawna umożliwiła rozpoznanie aktów prawnych regulujących funkcjonowanie badanych podmiotów.

Wśród zastosowanych metod znalazła się także metoda empiryczna[13], a mianowicie metoda wywiadu w ramach której wykorzystano jakościową technikę badawczą – indywidualny wywiad pogłębiony. Wybrana technika badawcza w sposób całościowy dała możliwość głębszego zrozumienia doświadczeń, opinii, motywacji i odczuć respondentów. W przeciwieństwie do innych technik badawczych umożliwiała zagłębienie się w kontekst, co pomogło zrozumieć przyczyny i motywy badanych.

Wywiady z respondentami były przeprowadzane w okresie od marca 2024 r. do marca 2026 r. jak na żywo tak i online, a przebieg rozmowy był nagrywany. Wywiady były przeprowadzone w języku ukraińskim, a następnie przetłumaczone przez autorkę dysertacji. Transkrypcja z przeprowadzonych wywiadów została przytoczona w aneksie rozprawy. Badaniu poddani zostali wolontariusze, którzy prowadzą działalność wolontariacką na terytorium Ukrainy i bezpośrednio wspierają żołnierzy i poszkodowaną ludność cywilną. Do badań zostały wybrane osoby, które są kierownikami organizacji wolontariackich, bądź koordynatorami określonego kierunku w wybranych organizacjach. Przed przeprowadzeniem każdego wywiadu została przygotowana lista poruszonych w nich pytań. Kolejność pytań jak i ich budowa była elastyczna i uzależniona od sylwetki badanego respondenta.

W trakcie prowadzenia wywiadów pytania były dostosowywane wraz z pojawianiem się nowych informacji, co pozwoliło odkryć wcześniej nieznane aspekty przedmiotu badania.

[13] J. Gierszewski, *Architektura metodologiczna…,* dz. cyt., s. 158.

Z uwagi na charakter wykonywanej pracy i zajmowanych stanowisk (w przypadku niektórych badanych) nazwy organizacji jak i dane dotyczące współpracy z innymi podmiotami nie zostały ujawnione[14]. Na prośbę niektórych respondentów imiona zostały zmienione, a niektóre odpowiedzi na pytania były częściowe i nie obejmowały pełnego zakresu poruszanych zagadnień. Szczególnie cennym doświadczeniem w procesie realizacji wywiadów, była możliwość przeprowadzenia rozmowy z wolontariuszem, który zajmuje kierownicze stanowisko w największej i najbardziej znanej fundacji wolontariackiej w Ukrainie.

Następną zastosowaną metodą jest ilościowa, która umożliwiła zebranie danych dotyczących ilości nadanej pomocy przez wolontariuszy w ramach konkretnych projektów, jak również wartość zakupionych rzeczy. Analiza obejmowała przetwarzanie uzyskanych z oficjalnych raportów danych, a następnie usystematyzowanie ich według kategorii. Wyniki zastosowania metody pozwoliły na zobrazowanie rodzajów i ilości okazywanej pomocy, a także jej wartość, co z kolei stanowiło podstawę do wyciągnięcia wniosków (triangulacji) dotyczących efektywności działań, możliwości organizacji pozarządowych i wolontariackich, a także ich zasięgu poprzez zestawienie danych ilościowych właśnie z jakościowymi. Metoda ilościowa była stosowana głównie podczas opracowania czwartego rozdziału.

Wykorzystanie wyżej przedstawionych metod badawczych pozwoliło zapewnić wszechstronne i rzetelne podejście do badanego zjawiska. Każda z wymienionych metod wniosła wartości, umożliwiające dokonanie głębokiej analizy działalności organizacji pozarządowych i wolontariatu na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy i poszkodowanej ludności cywilnej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej.

Podczas prowadzenia badań napotkano szereg istotnych ograniczeń. Głównym wyzwaniem było nawiązanie kontaktu i przeprowadzenie wywiadów z wolontariuszami i pracownikami organizacji pozarządowych działającymi w strefie aktywnych działań wojennych. Część respondentów – z uwagi na charakter wykonywanej pracy i zajmowane stanowiska – poprosiła o anonimowość, co zostało uszanowane. Nazwy niektórych organizacji oraz szczegółowe dane dotyczące współpracy z innymi podmiotami nie zostały ujawnione zgodnie z prośbą rozmówców. Ograniczeniem był także dostęp do pełnej, zweryfikowanej dokumentacji działalności organizacji wolontariackich w warunkach wojennych.

W pracy wykorzystano literaturę polsko- angielsko- i ukraińskojęzyczną. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na źródła polskojęzyczne i publikacje w zakresie badań

[14] W transkrypcji wywiadów dane ukryte zostały zaznaczone w następujący sposób – [dane usunięte].

bezpieczeństwa narodowego[15], czy funkcjonowania państwa podczas zagrożeń zewnętrznych Waldemara Kitlera[16]. Następnymi cennymi publikacjami dotyczącymi problematyki bezpieczeństwa były opracowania Stanisława Kozieja[17], Romana Kuźniara, Grzegorza Rydlewskiego[18]. Ponadto, warto podkreślić cenny dla badań rozdział dotyczący społeczeństwa obywatelskiego jako fundamentu systemu bezpieczeństwa narodowego w opracowaniu Przemysława Wywiała[19], monografię Doroty Moroń o wolontariacie w trzecim sektorze[20] oraz pracę zbiorową o działalności organizacji pozarządowych autorstwa Pawła Mikołajczyka, Magdaleny Głowackiej, Anny Waligóry, Joanny Wiśniewskiej-Paluszak i in[21]. Problematyką bezpieczeństwa narodowego, społeczeństwa obywatelskiego w systemie bezpieczeństwa państwa oraz organizacji pozarządowych zajmowali się także Ryszard Zięba, Zbigniew Dziemianko, Henryk Wyrębek, Stanisław Krysiński, Jerzy Szacki, Paweł Gliński, Tadeusz Szawiel, Magdalena Grabowska, Grzegorz Blicharz, Stanisława Golinowska, Wiesław Bokajło, Maciej Gitling, Małgorzata Załuska, Stanisława Golinowska. Wśród ukraińskich badaczy znaczenia i roli inicjatyw organizacji tzw. trzeciego sektora w kontekście wojskowym i cywilnym należy podkreślić opracowanie przedstawiające działalność wolontariacka w Ukrainie autorstwa Pavla Horinova, Rostyslava Drapushko[22], Oleksandra Kornievskiego[23], również na uwagę zasługuje publikacja Tetiany Madryhy, Yurija Bilousova, Leny Zubrytskiej, Natalii Teremtsovej przedstawiająca rolę organizacji wolontariackich w polityce bezpieczeństwa państwa w kontekście operacji wojskowych[24]. Problematykę organizacji

[15] W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 2020.
[16] W. Kitler, *Prawno-organizacyjne aspekty funkcjonowania państwa w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny,* „Wiedza Obronna" 2021, nr 277.
[17] S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr. 18.
[18] R. Kuźniar, B. Balcerowicz, S. Koziej, M. Madej, G. Rydlewski i in., *Bezpieczeństwo Polski w świetle wojny na Wschodzie,* Scholar, Warszawa 2022.
[19] P. Wywiał, *Organizacje Proobronne w Systemie Bezpieczeństwa Narodowego Polski,* Difin, Warszawa 2016.
[20] D. Moroń, *Wolontariat w trzecim sektorze. Prawo i praktyka,* Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
[21] P. Mikołajczak, P*olski aktywizm. Działalność organizacji pozarządowych w kryzysie uchodźczym związanym z wojną w Ukrainie.,* Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2025.
[22] П. Горінов, Р. Драпушко, *Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження,* Державний інститут сімейної та молодіжної політики, Київ 2022.
[23] О. Корнієвський, *Розвиток громадянського суспільства в Україні. Аналітична доповідь,* Національний Інститут Стратегічних Досліджень, Київ 2015.
[24] T. Madryha, Y. Bilousov, L. Zubrytska, N. Teremtsova, *The role of the volunteer movement in the security policy of the state in the context of military operations,* „Amazonia Investiga" 2023, nr 12(66).

trzeciego sektora opisywali również Iryna Chaika[25], Dmytro Viedieniev i Oleh Turchak[26]. Ważnym źródłem była praca Ludmyly Kravchenko, Tymofiia Nikitiuka, Volodymyra Lukichova, Viktorii Arnautovej przedstawiająca współpracę Sił Zbrojnych Ukrainy ze społeczeństwem obywatelskim[27] oraz raport Andriija Andusevicha, Zoriany Kozak z badania socjologicznego 2025 r. przeprowadzone w ramach projektu „Silne społeczeństwo obywatelskie Ukrainy — siła napędowa reform i demokracji"[28].

Wśród źródeł w języku angielskim należy podkreślić opracowanie Mykoly Sunhurovskiego, Oleksiya Melnyka, Andriya Bychenka, Danyla Dobrovolskiego opisujące współpracę cywilno-wojskową w zakresie ochrony ludności cywilnej podczas wojny w Ukrainie[29]. Działalność organizacji pozarządowych i wolontariackich w Ukrainie na rzecz sił zbrojnych i ludności cywilnej opisywali także Olha Bezpalko, Iryna Zvierieva, Volodymyr Gorylov. Viktoriia Averianova, Jana Bityaka, Olena Bakovecka, Viktor Holub, Kateryna Krapivina, Ihor Artemenko., Valentyna Bolotova, Oksana Liashenko, Teriana Baidak, Andrii Bondarenko, Yurii Vdovtsov, Vitalii Vashkovich, Nataliia Gryshchenko, Olha Pankova, Oleksandr Kasperovich, Oleksii Ishchenko. Dokonano także przeglądu źródeł internetowych w trzech językach, które były dostępne w sieci Internet. Wśród nich należy wymienić opracowania naukowców Narodowego Instytutu Badań Strategicznych Ukrainy[30], prace badawcze Centrum Razumkova[31], raporty poszczególnych organizacji pozarządowych, wolontariackich i fundacji dotyczące ich działalności, dane statystyczne oraz wyniki ilościowe realizowanych projektów. Liczne sprawozdania tych organizacji dostarczyły ważnych informacji na temat podejmowanych działań w zakresie wsparcia SZU i poszkodowanej ludności cywilnej. Dodatkowo, dokonano przeglądu najważniejszych międzynarodowych, polskich i ukraińskich aktów prawnych dotyczących systemu bezpieczeństwa narodowego, polityki bezpieczeństwa, funkcjonowania organizacji pozarządowych i działalności wolontariackiej.

---

[25] І. Чайка, *Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні,* „Науково-теоретичний альманах Грані" 2017, nr 7 (147).

[26] Д. Вєдєнєв, О. Турчак, *Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання,* „Локальні війни та збройні конфлікти сучасності" 2018, 1(477).

[27] Л. Кравченко, Т. Нікітюк, В. Лукічов, В. Арнаутова, *Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством*, Міністерство Оборони України, Київ 2021.

[28] А. Андрусевич, З. Козак, *Громадянське суспільство україни в умовах війни 2022-2025 рр. Звіт щодо комплексного соціологічного дослідження*, ICAP, 2025.

[29] M. Sunhurovsky, O. Melnyk, A. Bychenko, D. Dobrovolski, *Civil-Military Co-Operation In Protection Of Civilians During The Ukraine War,* Razumkov Centre, Kyiv 2023.

[30] *Національний Інститут Стратегічних Досліджень,* https://niss.gov.ua/ [dostęp 25.05.2026].

[31] *Razumkov Centre,* https://razumkov.org.ua/ [dostęp 25.05.2026].

W ocenie autorki niniejsza rozprawa doktorska wnosi istotny wkład w dorobek dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Stanowi jedno z pierwszych polskojęzycznych opracowań naukowych kompleksowo analizujących rolę ukraińskiego trzeciego sektora w systemie bezpieczeństwa narodowego w warunkach pełnoskalowego konfliktu zbrojnego. Uzyskane wyniki badań, oparte m.in. na unikalnym materiale empirycznym z wywiadów pogłębionych, mogą stanowić cenne źródło wiedzy dla decydentów politycznych, dowódców wojskowych, organizacji pozarządowych oraz badaczy zajmujących się bezpieczeństwem, zarządzaniem kryzysowym i społeczeństwem obywatelskim. Utylitarność przeprowadzonych badań wyraża się również w możliwości praktycznego zastosowania sformułowanych rekomendacji w polskim systemie bezpieczeństwa narodowego.

1. Organizacje pozarządowe i wolontariat jako wyznacznik najwyższej formy aktywności obywatelskiej

Niniejszy rozdział przedstawia proces kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, jego elementy składowe oraz funkcjonowanie w państwie demokratycznym. Opisuje związek państwa ze społeczeństwem obywatelskim, przedstawia teoretyczne podstawy społeczeństwa obywatelskiego, a także wprowadza w istotę organizacji pozarządowych i wolontariatu. W rozdziale są opisane najważniejsze pojęcia takie jak organizacje pozarządowe, wolontariat, aktywność obywatelska, społeczeństwo obywatelskie. Ponadto, rozdział opisuje współzależność badanych podmiotów i społeczeństwa obywatelskiego.

1.1. Kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego w państwie demokratycznym

Społeczeństwo definiuje się jako zbiorowość ludzi zjednoczonych przez historycznie złożone formy wzajemnych powiązań i interakcji w celu zaspokojenia swoich potrzeb, charakteryzujących się integralnością, samoreprodukcją, samowystarczalnością, wspólnym terytorium i samoregulacją. Społeczeństwo jest złożonym, dynamicznym systemem społecznym, który obejmuje podsystemy, które funkcjonując jako odrębne elementy, wchodzą w relacje z innymi podzespołami i tworzą funkcjonalne sieci z dużą liczbą powiązań[32]. Efektywność funkcjonowania systemów złożonych jest determinowana przez istniejące mechanizmy (strukturalne, organizacyjne, funkcjonalne, regulacyjne, prawne, informacyjne, kulturowe i motywacyjne), które bezpośrednio wpływają na interes publiczny, czyli wartości, które są ważne dla całości społeczeństwa. Interes publiczny w całej jego różnorodności jest zatem kluczowym elementem i punktem wyjścia w procesie budowania demokratycznego państwa. Przestrzenią, w której interesy publiczne są realizowane, jest społeczeństwo obywatelskie. Wchodząc w interakcję z państwem demokratycznym takie społeczeństwo jest w stanie ukształtować model zarządzania organizmem społecznym[33].

Pod określeniem społeczeństwo obywatelskie należy rozumieć typ społeczeństwa, którego członkowie charakteryzują się aktywnością, dużą samoorganizacją i dążeniem do samodzielnego osiągnięcia postawionych celów. Dążenie do osiągania postawionych celów i zaspokajanie potrzeb pozwala społeczeństwu obywatelskiemu realizować wolną działalność

[32] П. Вербицька, О. Волошенюк, Г. Горленко, *Громадянська освіта*, Нова Доба, Львів 2018, s. 54.
[33] О. Постол, *Громадянське суспільство як суб'єкт формування системи публічного управління,* s. 7, https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/monodrupradmin_214.pdf [dostęp 30.05.2023]

publiczną. Funkcjonowanie takiego społeczeństwa jest oparte często na spontanicznych, dobrowolnych inicjatywach i aktywnościach[34].

Kategoria społeczeństwa obywatelskiego jest jedną z najważniejszych w badaniu i wyjaśnianiu procesów zachodzących w państwie demokratycznym i kształtujących rzeczywistość społeczną w jej różnych aspektach. Jako produkt długiej ewolucji, społeczeństwo obywatelskie jest szczególną formą, pewnym stanem organizacji społecznej. Jego klasyczne rozumienie opiera się na takich liberalnych ideach jak indywidualizm, antropocentryzm, nienaruszalność praw i wolności przyrodzonych, które wraz z kształtowaniem się stosunków kapitalistycznych przejawiły się w tendencji do autonomizacji społeczeństwa w stosunku do państwa. Rezultatem poprawy jego funkcjonowania zaowocował dobrze ugruntowany mechanizm interakcji między państwem, sektorem prywatnym i sektorem publicznym. Ten mechanizm pomaga osiągnąć względne porozumienie między władzą a sektorem publicznym, odpowiedni poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i jakości życia społeczeńtwa. To świadczy o tym, że społeczeństwo obywatelskie nie jest celem samym w sobie, lecz narzędziem do osiągnięcia przyzwoitej jakości życia społeczeństwa, w którym są stworzone wszystkie warunki do samorealizacji jednostki.

Podstawy klasycznego rozumienia idei społeczeństwa obywatelskiego określili: Hugo Grocjusz, David Hume, Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Alexis de Tocqueville, Charles-Louis Montesquieu, Thomas Paine, którzy wyznaczyli kierunek rozwoju idei społeczeństwa obywatelskiego, które opiera się na rozdziale państwa i społeczeństwa, sfery politycznej i sfery publicznej[35]. J. Locke postrzegał społeczeństwo obywatelskie jako formę państwowości o określonej treści społeczno-ekonomicznej i duchowej. Według T. Hobbesa społeczeństwo obywatelskie jest związkiem jednostek, w którym jego członkowie nabywają wysokie cechy moralne. J.J. Rousseau nazwał obywatelskim społeczeństwo, w którym obywatele korzystają ze swoich praw bezpośrednio, a nie poprzez instytucje przedstawicielskie, T. Paine zdefiniował je jako gałąź samorealizacji prywatnych interesów[36]. Pod koniec XIX i na początku XX wieku zostały ukształtowane dwa podejścia do rozumienia społeczeństwa obywatelskiego. Pierwsze podejście zakłada, że społeczeństwo obywatelskie jest siłą przewodnią państwa demokratycznego, zaś drugie, liberalne, że społeczeństwo obywatelskie

[34] J. Lipiec, Społeczeństwo obywatelskie: analiza esencjalna, [w:] B. Goryńska-Bittner, J. Stępień (red.), *Społeczeństwo obywatelskie w procesie integracji europejskiej,* Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego, Poznań 2002, s. 11.

[35] О. Бабкіна, *Держава і громадянське суспільство: механізм стримувань і противаг*, „Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін" 2010, nr 22, s. 24.

[36] О. Березовська-Чміль, *Політологія, Навчально-методичний комплекс*, Центр навчальної літератури, Київ 2004, s. 12-15.

jest samowystarczalną sferą stosunków społecznych odrębną od państwa. Szczególne zainteresowanie ideą społeczeństwa obywatelskiego pojawiło się w latach 70. i 80. XX wieku w związku z procesami społecznymi, które w społeczeństwach zachodnich wyraźnie pokazały kryzys nowoczesnego systemu wartości, co z pewnością wpłynęło na ideologiczny, kulturowy, polityczny, ekonomiczny i instytucjonalny wymiar społeczeństwa i mechanizmy interakcji.

Stopień rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jest zarówno odzwierciedleniem stopnia demokracji i cechą charakterystyczną kultury politycznej społeczeństwa. Oznacza to, że państwo i jego organy, jeśli są tworzone na demokratycznych zasadach i zgodnie z demokratycznymi procedurami, są źródłem i kontynuacją społeczeństwa obywatelskiego. Im bardziej jest ono rozwinięte, tym łatwiej jest obywatelom chronić swoje prawa i interesy. W rozwiniętym społeczeństwie obywatelskim obywatele mają więcej możliwości samorealizacji w różnych sferach życia publicznego, zmniejsza to ryzyko uzurpacji władzy i zapobiega całkowitej kontroli nad procesami społecznymi. Społeczeństwo obywatelskie kształtuje państwo zgodnie ze swoimi zasadami i interesami. Organy państwowe i instytucje zarządzające w takim państwie przejmują te funkcje, których organy samoorganizacji ludności nie są w stanie realizować samodzielnie. Oznacza to, że rządy są odpowiedzialne za wdrażanie polityki mającej na celu zapewnienie realizacji praw i wolności człowieka, zaspokajanie potrzeb wszystkich grup ludności, tworzenie warunków dla realizacji interesów i samorealizacji jednostki oraz zapewnienie warunków do osiągnięcia sprawiedliwości społecznej. Społeczeństwo obywatelskie nie może istnieć bez rządów prawa, a rządy prawa są realizowane tylko poprzez rozwinięte społeczeństwo obywatelskie. W celu lepszego zrozumienia zjawiska społeczeństwa obywatelskiego warto wskazać szereg wyznaczników, które podkreślają jego miejsce i rolę w zachodzących procesach społeczno-politycznych w państwie demokraktycznym[37].

Pierwszym wyznacznikiem jest fakt, że społeczeństwo obywatelskie nie może być definiowane jako konkretna instytucja, taka jak partia polityczna, organizacja pozarządowa, związek zawodowy czy państwo. Jest to cecha charakterystyczna społeczeństwa pod względem jego samoorganizacji, stopnia rozwoju demokracji, realizacji praw i wolności człowieka i obywatela oraz realizacji swoich praw i wolności. Obywatele wypełniają swoje obowiązki polityczne jako nosiciele suwerenności, źródło władzy oraz świadome podmioty aktywności politycznej. Dlatego społeczeństwa obywatelskiego nie da się sztucznie zbudować, ale można dążyć do wysokiej jakości politycznie zorganizowanego społeczeństwa, które będzie

[37] О. Бабкіна, *Держава і громадянське суспільство…*, dz.cyt., s. 25.

środowiskiem demokracji, wolności i odpowiedzialności[38]. Następnym kryterium jest to, iż społeczeństwo obywatelskie tworzy państwo demokratyczne, a nie odwrotnie. Społeczeństwo i państwo współdziałają ze sobą jako organizm, mechanizm. Kolejną ważną zasadą jest współzależność między społeczeństwem obywatelskim i demokracją, a mianowicie stopień rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jest odzwierciedleniem poziomu demokracji oraz kultury politycznej i prawnej społeczeństwa. Zdolność społeczeństwa obywatelskiego do zachowania i skutecznego wdrażania większości funkcji i uprawnień, samoorganizacji i samo aktywności świadczy o jego rozwoju i zakorzenieniu. Aktywność i rozwój społeczeństwa obywatelskiego decydują również o sile państwa, która jest wprost proporcjonalna do skuteczności realizacji przypisanych mu przez społeczeństwo obywatelskie funkcji i uprawnień do sprawowania władzy w interesie obywateli, tworzenie systemu prawnego i zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego[39].

Społeczeństwo obywatelskie ma charakter polityczny, ponieważ jego podmiotem jest obywatel świadomy politycznych interesów i potrzeb oraz aktywnym uczestnikiem stosunków politycznych. Społeczeństwo obywatelskie jest sferą samorealizacji obywateli jako świadomych aktorów politycznych, mających interesy społeczne i polityczne, które są wzajemnie zintegrowane i wymagają prawomocnej i legalnej instytucji politycznej jaką jest państwo. Władza uosobiona i zinstytucjonalizowana w państwie, a zatem państwo, jest prawomocna, o ile jej działania opierają się na prawie, systemie ustawodawstwa, zaufaniu publicznym i poparciu społeczeństwa[40].

Kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego jako fundament państwa odbywa się równolegle z kształtowaniem państwa prawnego, społecznego, gdzie demokracja stoi na pierwszym miejscu. Społeczeństwo obywatelskie to przede wszystkim społeczeństwo wolnych obywateli. Jest ono wolne od państwa, ale współdziała z nim dla dobra wspólnego. Istotą społeczeństwa obywatelskiego jest zapewnienie praw jednostki. W nim osoba ma zagwarantowane prawo do dokonania wolnego wyboru form życia politycznego i gospodarczego, ideologii, światopoglądu, a także możliwość swobodnego wyrażania swoich myśli i poglądów. Silne, rozwinięte lub ugruntowane społeczeństwo obywatelskie można scharakteryzować za pomocą pewnych jakościowych wskaźników[41]. Ukraiński badacz

[38] В. Степаненко, *Громадянське суспільство. Дискурси і практики,* Національна Академія Наук України, Київ 2015, s. 26.
[39] J. Lipiec, *Społeczeństwo obywatelskie: analiza esencjalna…,* dz. cyt., s. 12.
[40] M. Bogunia-Borowska, *Fundamenty dobrego społeczeństwa: wartości,* Znak, Kraków 2015, s. 26.
[41] Tamże, s. 28.

społeczeństwa obywatelskiego Wolodymyr Barkow określa szereg ogólnych zasad, które przyczyniają się do osiągnięcia właściwego poziomu rozwoju takiego społeczeństwa:

- dla pomyślnego funkcjonowania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego konieczne jest posiadanie rozwiniętej infrastruktury społecznej, która powinna odzwierciedlać różne formy własności, interesy ludzi i grup społecznych;
- społeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się wysokim poziomem rozwoju w aspekcie społecznym, intelektualnym i psychologicznym, wewnętrzną wolnością jednostki i zdolnością do aktywnego angażowania się w różne obszary działalności;
- oznaką rozwoju społeczeństwa obywatelskiego są liczne organizacje sektora pozarządowego tworzone na zasadzie inicjatywy społecznej z rożnymi formami prawnymi;
- istnienie w sferze społecznej mediów niepaństwowych, a także mechanizmów kształtowania i wyrażania opinii publicznej w celu rozwiązywania konfliktów społecznych, rozwój form samorządności, organizacji i ruchów społecznych;
- w sferze politycznej, wskaźnikami pełnoprawnego społeczeństwa obywatelskiego są różne stowarzyszenia społeczno-polityczne, organizacje pozarządowe i ruchy, których działalność ma na celu ochronę praw i wolności obywateli oraz zachowanie podstawowych zasad demokracji;
- w sferze duchowej rozwój społeczeństwa obywatelskiego jest zdeterminowany przez wolność myśli, słowa, sumienia, istnienie mechanizmów społecznych ich wdrażania, zapewnienie możliwości samoidentyfikacji i rozwoju duchowego[42].

Zakres, w jakim społeczeństwo obywatelskie jest rozwinięte zależy od zdolności obywateli do ochrony ich interesów materialnych i duchowych, samorealizacji w różnych sferach życia publicznego, a także zdolności do przeciwstawiania się wkraczaniu władz państwowych w sektor publiczny. Społeczeństwo obywatelskie powstaje jako stowarzyszenie obywateli, dzięki któremu oni chronią własne interesy poprzez samoorganizację. Samoorganizacja jest z jednej strony wskaźnikiem aktywności obywateli w jego rozwoju, a z drugiej strony oznaką zainteresowania państwa w stanowieniu społeczeństwa obywatelskiego[43]. Społeczeństwo obywatelskie jest więc produktem, który powstaje pod wpływem procesów samoorganizowania obywateli, organizowania i wspierania działań państwa. Oznacza to, że tworzenie społeczeństwa obywatelskiego odbywa się

[42] М. Бойчук, *Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії*, Атлант ЮемСі, Київ, s. 207.
[43] Т. Розова, В. Барков, *Ідеальне та реальне в уявленнях про громадянське суспільство,* „Людина і політика” 2003, nr 6, s. 45.

w dialektycznej jedności z ustanowieniem rządów prawa[44]. Postęp społeczeństwa obywatelskiego zależy od wielu czynników i rozwiązania różnych problemów. Jednym z kluczowych wyzwań jest udoskonalenie relacji między państwem a społeczeństwem, władzą a obywatelami. Samoorganizacja i samoregulacja są zasadami działania w pozarządowym segmencie społeczeństwa, podczas gdy organizacja oznacza świadome, celowe przekształcanie rzeczywistości, regulowanie przebiegu procesów społecznych, co leży w kompetencjach władz państwowych. Oznacza to, że tworzenie społeczeństwa obywatelskiego jest procesem organizacji i samoorganizacji ludności.

Teoria społeczeństwa obywatelskiego opiera się na idei autonomii i indywidualnej wolności obywateli, nieingerencji państwa w życie społeczeństwa obywatelskiego. Jednak, stosunek państwa do społeczeństwa obywatelskiego nie powinien być obojętny. Władze państwowe reagują na potrzeby obywateli, wydają akty prawne i nadzorują ich wdrażanie, utrzymują porządek w społeczeństwie, zapobiegają konfliktom lub szukają sposobów ich rozwiązywania. Dlatego relacje między społeczeństwem obywatelskim a państwem powinny być oparte na dialogu i współpracy, a nie na monologu i dyktatu jednej ze stron[45].

Państwo jest niezbędne dla społeczeństwa obywatelskiego, ponieważ jest powołane do ochrony praw i wolności, interesów i własności obywateli, ale działa w ściśle określonych granicach, których przekroczenie może wywołać akty nieposłuszeństwa. Ale społeczeństwo obywatelskie jest również niezbędne dla państwa, ponieważ umożliwia mu rozwój jako demokratycznego państwa prawa, a co najważniejsze, legitymizuje je. To uznanie i akceptacja przez społeczeństwo struktur rządowych, które dają im oznaki prawdziwości, legalności i prawomocności czyni je skutecznymi i ostatecznie prowadzi do stabilności istniejącego porządku[46]. Współpraca i wzajemny wpływ społeczeństwa obywatelskiego i państwa mają kluczowe znaczenie dla demokratycznego rozwoju kraju, ponieważ to dystrybucja sfer wpływów, uprawnień, rozwój instytucji systemu politycznego i poziom kultury politycznej determinują rozwój istniejącego reżimu politycznego. Zaangażowanie polityczne obywateli jest oznaką rozwiniętego społeczeństwa obywatelskiego, które z kolei jest podstawą prawdziwej demokracji. Warto zauważyć, że wraz z uwagą, jaką badacze omawianej problematyki poświęcają kwestii demokratyzacji, niewystarczającą uwagę przydziela się sposobom,

[44] А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Харченко, *Політика і суспільство*, Ельга, Київ 2003, s. 151.
[45] Tamże, s. 381.
[46] О. Бабкіна, *Держава і громадянське суспільство: механізм стримувань і противаг*, „Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін" 2010, nr 34, s. 5-7.

w jakie społeczeństwo obywatelskie może wpływać na demokrację, ponieważ wynik może być niejednoznaczny, na co wpływ ma szereg czynników. Tymi czynnikami są między innymi, interesy publiczne i ich instytucjonalny charakter, poziom interakcji między państwem, a społeczeństwem obywatelskim, sytuacja społeczno-gospodarcza, dominujący typ kultury politycznej itp. Kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego w ścisłej współpracy z państwem prawa opiera się na zasadach koordynacji podziału władzy między nimi. Kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego jest procesem wynik, którego zależy od współpracy między podmiotami niepaństwowymi, władzami państwowymi, społeczeństwem obywatelskim i rządami prawa. Skuteczność tej interakcji z kolei determinuje jakość modelu państwa i administracji publicznej funkcjonującego w danym kraju.

Decydującym motywem, który mobilizuje podmiot (jednostkę, stowarzyszenie obywateli lub społeczeństwo) do aktywnego działania jest interes. Realizując swoje interesy, zaspokajając potrzeby materialne lub duchowe, obywatele wchodzą w różne więzi i relacje społeczne, na podstawie których same interesy są ustrukturyzowane. Strukturyzacja interesów następuje w wyniku uznania wspólnych interesów. Jednocząc się wokół tych interesów, obywatele tworzą spójność społeczną. W rozwoju strukturyzacji społeczeństwa najważniejszym warunkiem dla utworzenia sieci poziomych powiązań i relacji jest stratyfikacja. Te relacje można odnieść do różnych poziomów, podobnie jak w piramidzie Abrahama Maslowa[47]. Fundamentem społeczeństwa obywatelskiego są relacje związane z zapewnieniem jego żywotnej aktywności, a główną funkcją organizacji społecznej jest przede wszystkim tworzenie warunków do zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzkich w zakresie żywności, odzieży, schronienia itp. Drugi poziom składa się z relacji społeczno-kulturowych, które obejmują rodzinę, więzi etniczne, religijne i inne. Wreszcie trzeci i najwyższy poziom tworzą relacje związane z indywidualnym wyborem, preferencjami politycznymi i kulturowymi, a także wartościami obywateli[48]. Stratyfikacja jest zatem odzwierciedleniem struktury społeczeństwa, podzielonego na duże i małe grupy społeczne, które w społeczeństwie obywatelskim przejawiają się jako grupy interesów obywateli. Społeczeństwa, które akceptują te interesy publiczne są uznawane za społeczeństwa pluralistyczne i demokratyczne. Interesy publiczne można również podzielić na obszary działalności – ekonomiczne, polityczne, społeczne, duchowe i informacyjne[49]. Odpowiednio, działania posiadacza określonego interesu

[47] W. Oleszak, A. Czajkowski, *Bezpieczeństwo jako naturalna potrzeba człowieka,* „Problemy Nauk Stosowanych" 2019, nr 10, s. 195.
[48] О. Харитоненко, *Політологія. Навчально-методичний комплекс*, Центр навчальної літератури, Київ 2004, с. 266.
[49] M. Bogunia-Borowska, *Fundamenty dobrego społeczeństwa…,* dz. cyt. s. 27.

jednostki lub grupy będą miały na celu aktywizację określonej sfery. Dlatego też w procesie realizacji interesów publicznych, odbywa się samostanowienie obywateli i politycznej socjalizacji, jako że działalność polityczna zaspokaja nie tylko interesy polityczne, ale także ekonomiczne, religijne, kulturowe itp. Jak zauważa Mykoła Tulenkov, społeczeństwo obywatelskie i państwo współdziałają jako środki przekazu różnorodnych interesów. W ramach społeczeństwa obywatelskiego zapewnia się bezpośredni samorząd systemu społecznego, którego mechanizm uwzględnia różnorodność grupowych i indywidualnych interesów ludzi. Jednocześnie państwu przypisuje się rolę specjalnego podmiotu zarządzania, który działa jako potężne narzędzie kształtowania i realizacji interesów publicznych[50]. Podobną opinię wyraża ukraiński socjolog Sergij Rudnytskyi, który podkreśla, że interesy grupowe odgrywają kluczową rolę w samoorganizacji społeczeństwa i są wiodącymi aktorami politycznymi[51]. Z jednej strony istnieje współzależność pomiędzy interesami liderów politycznych i grup, a z drugiej ta współzależność przejawia się pomiędzy specyficznymi interesami segmentów społeczeństwa i ogólnymi interesami, które mogą ze sobą rywalizować.

Mimo stwierdzenia, że społeczeństwo obywatelskie jest przejawem pluralizmu i organizacją interesów niezależnych od państwa, badania dotyczące społeczeństwa obywatelskiego i grup interesu zwykle są prowadzone osobno. Przyczynę takiego podziału można wyjaśnić faktem, że zorganizowane grupy interesu istnieją w dwóch różnych kategoriach. Z jednej strony są one ośrodkami interakcji, komunikacji, solidarności i realizacji życia publicznego, gdzie dąży się do wspólnego rozwiązywania występujących problemów. W tej kategorii są one zazwyczaj charakteryzowane jako przejaw społeczeństwa obywatelskiego. Natomiast te same grupy starają się bronić swoich interesów w całym społeczeństwie, ingerować w politykę i wywierać presję na władze. W tym przypadku są one zwykle postrzegane jako grupy interesu i grupy nacisku oraz są poddawane krytycznej ocenie. Jednak to właśnie dzięki tym działaniom obywatele przechodzą socjalizację polityczną uzyskując zdolność do przeciwstawiania się próbom uzurpacji władzy i ochrony swoich interesów za pomocą określonych metod politycznych. Pluralizm organizacyjny może przekształcić jednostkę w podmiot życia społecznego i politycznego. To właśnie ten pluralizm zapewnia możliwość aktywnego życia obywatelskiego i prowadzi do powstawania strukturalizowanych systemów, czyli organizacji, które reprezentują określone interesy

[50] М. Туленков, *Організаційна взаємодія громадянського суспільства і держави,* „Соціальна психологія" 2009, nr 2 (34), s. 72.
[51] С. Рудницький, *Теорія громадянського суспільства,* Гельветика, Одеса 2010, s. 45.

publiczne i ochraniają je za pomocą środków politycznych[52]. Jeżeli postrzegać społeczność jako zróżnicowany system interesów, to społeczeństwo obywatelskie można zdefiniować jako pewien mechanizm nieformalnego partnerstwa społecznego, który umożliwia realizację i równoważenie istniejących interesów. Zapewnia ono wolność zrzeszania się jednostek, kiedy to dobrowolne stowarzyszenia wyrażają interesy i aspiracje różnych segmentów społeczeństwa[53].

1.2. Organizacje pozarządowe i wolontariat jako kryterium jakości społeczeństwa obywatelskiego

Analizując społeczeństwo obywatelskie jako zbiór jednostek i społeczności, które wchodzą ze sobą w interakcje i współpracują z państwem w celu realizacji publicznych potrzeb i interesów, nie można pomijać elementów, struktury, funkcji i współdziałania pomiędzy składowymi społeczeństwa obywatelskiego. Brak wspólnego rozumienia istoty społeczeństwa obywatelskiego generuje niespójność w kwestii jego elementarnych cech, inaczej mówiąc jakie instytucje można odnieść do twórców społeczeństwa obywatelskiego jako systemu.

Do elementów tworzących społeczeństwo obywatelskie różni badacze odnoszą rodzinę jako plemienną instytucję społeczną, system samorządowy, związki zawodowe, korporacje, fundacje, narody, jak również demokrację, wolność, ludzką aktywność[54]. Struktura społeczeństwa obywatelskiego jest postrzegana jako wewnętrzna struktura zjawiska, która odtwarza różnorodność i interakcję jego części składowych, zapewnia jego integralność i dynamikę rozwoju. Aby określić społeczeństwo mianem obywatelskiego, powinno ono posiadać określone cechy, takie jak: aktywność obywatelska, czyli aktywny udział obywateli w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym poprzez podejmowanie wspólnych dobrowolnych działań, tolerancyjność i otwartość, samoorganizację, samorządność oraz istnienie organizacji pozarządowych i wolontariatu. Społeczeństwo obywatelskie jest podsystemem społeczeństwa jako całości, jego elementem, który ze względu na swoje cechy jest zbliżony do sfery społecznej życia publicznego. Ten element ma z kolei własną strukturę wewnętrzną, która obejmuje komponenty systemu społecznego.

[52] А. Колодій *Розвиток громадянського суспільства,* https://political-studies.com/?page_id=178, s.3 [dostęp 30.05.2023].
[53] О. Бабкіна, *Держава і громадянське суспільство: механізм стримувань і противаг…*, dz. cyt. s. 8.
[54] С. Рудницький, *Групові, загальні та індивідуальні суспільнополітичні інтереси як предмет дослідження*, „Сучасна українська політика" 2010, nr 19, s. 114.

Do instytucji społeczeństwa obywatelskiego można odnieść:

- dobrowolne organizacje publiczne i ruchy społeczne, a także partie polityczne na wczesnych etapach ich powstawania, gdy nie są jeszcze zaangażowane w sprawowanie władzy;
- niezależne środki masowego przekazu, które pokazują potrzeby i interesy publiczne dzięki czemu wpływają na formowanie opinii publicznej;
- opinię publiczną jako instytucję społeczną;
- w pewnym aspekcie wybory i referendum, gdy występują środkiem budowania i ujawniania opinii publicznej oraz ochrony interesów grupowych;
- elementy systemu sądownictwa i egzekwowania prawa, które są zależne od opinii publicznej.

Podsystem społeczeństwa opisany powyżej można nazwać społeczeństwem obywatelskim tylko wtedy, gdy nie tylko istnieje pewna liczba dobrowolnych stowarzyszeń i innych instytucji publicznych, ale także dominują wartości kultury obywatelskiej, czyli komunikacja jest oparta na zaufaniu i tolerancji. Oznacza to, że społeczeństwo obywatelskie jest nie tylko sferą, ale także rodzajem interakcji, pewnym modelem organizacji społecznej z jego nieodłącznymi cechami jakościowymi, a mianowicie:

- podmioty interakcji w społeczeństwie obywatelskim są wolne i równe jednostki, które wierzą w swoją zdolność do rozwiązywania małych i dużych problemów społecznych;
- nie są im obce problemy społeczne i koncentrują się na sprawach publicznych, a także są zorientowane na sprawy publiczne;
- indywidualizm i konkurencyjność w ich działaniach są połączone z relacjami wzajemnego zaufania i współpracy oraz zdolnością do kompromisu[55].

Aby zrozumieć, w jaki sposób władza pozapaństwowa, która przejawia się w formie społeczeństwa obywatelskiego jest wdrażana w organizmie społecznym kraju, konieczne jest rozważenie jego cech funkcjonalnych. Funkcje przedstawiają sobą główne obszary działalności instytucji społeczeństwa obywatelskiego, kanały ich wpływu na życie publiczne. Po pierwsze, związki i stowarzyszenia są środkiem samorealizacji jednostek. W tej roli ułatwiają państwu wypełnianie jego funkcji, zmniejszając ilość wyzwań, na które państwo ma obowiązek reagować. Po drugie, instytucje te pełnią funkcję ochrony interesów konkretnej grupy

[55] Tamże, s. 115.

w przypadku konfrontacji z innymi grupami interesów[56]. Dzięki nim każda grupa ma szansę na bycie słyszaną[57]. Zmniejszają one również niszczycielską siłę konfrontacji interesów poprzez absorbowanie i skierowanie energii ludzi w potrzebnym kierunku. W ten sposób chronią system społeczny przed chaosem i tworzą korzystne warunki dla funkcjonowania demokratycznego rządu. Po trzecie, instytucje społeczeństwa obywatelskiego działają jako gwarant nienaruszalności praw osobistych obywateli, dają im wiarę w ich możliwości, służą jako wsparcie w ich ewentualnej konfrontacji z państwem[58]. Skuteczne społeczeństwo obywatelskie, według Mykoly Boychuka, powinno pełnić następujące funkcje:

- tworzenie i reprodukcja życia ludzkiego, czyli funkcja demograficzna;
- socjalizacja i resocjalizacja osobowości ludzkiej;
- samoorganizacja życia społecznego, w tym samorządność;
- tworzenie państwa, czyli funkcja morfogenetyczna;
- sprawowanie kontroli społecznej nad działalnością państwa w zakresie warunków i mechanizmów przyrostu naturalnego[59].

Społeczeństwo obywatelskie nie będzie jednak w stanie w pełni realizować tych funkcji, jeśli zabraknie przynajmniej jednego z jego najważniejszych atrybutów:

- dostępności przestrzeni publicznej, środków i ośrodków komunikacji, przy pomocy których wynika kształtowanie się sfery życia publicznego oraz opinii publicznej;
- zorganizowanego życia publicznego wolnych jednostek, których prawa są chronione przez konstytucję i ustawy;
- dobrowolne stowarzyszenia niezależne od państwa, których autonomia jest uznawana na poziomie indywidualnym i zbiorowym;
- interes publiczny i działania zorientowane na politykę publiczną, prowadzące do współpracy i solidarności, komunikacji opartej na wzajemnym zaufaniu i współpracy[60].

Społeczeństwo obywatelskie jest często rozumiane jako poziom świadomości obywatelskiej danej społeczności. Jest to społeczeństwo o wysokim poziomie cech ekonomicznych, społecznych, politycznych, kulturowych i moralnych, które wraz z państwem

[56] E. Pietrzak, *Ewolucje idei społeczeństwa obywatelskiego i kryzys racjonalizmu,* „Civitas Hominibus" 2015, nr 10, s. 79-80.
[57] М. Михальченко, *Методологічні проблеми дослідження взаємодії соціально-правової держави і громадянського суспільства*, ІПіЕНД, Київ 2004, s. 23-24.
[58] E. Pietrzak, *Ewolucje idei społeczeństwa obywatelskiego…,* dz. cyt. s. 81.
[59] М. Бойчук, *Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії.* Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, Київ 2007, s 131.
[60] Ю. Шайгородський, *Громадянське суспільство у пошуках нових смислів і практик*, „Питання політології" 2014, nr 1111, s. 22-28.

tworzy rozwinięte relacje. Jest to także zespół wszystkich obywateli, połączonych ze sobą stosunkami społecznymi, który charakteryzuje się wysokim poziomem świadomości społecznej i kultury politycznej. Takie społeczeństwo jest oparte na rozległej sieci instytucji, stowarzyszeń i organizacji niezależnych, tworzonych przez samych obywateli w celu identyfikowania i wdrażania różnych inicjatyw publicznych, zaspokajania potrzeb społecznych i obrony zbiorowych interesów[61]. Współczesne państwa z demokratyczną formą ustroju opierają swoje funkcjonowanie na trzech głównych obszarach, czy też sektorach działalności państwowej. Pierwszym sektorem jest rządowy, czyli władze państwowe w tym samorządowe, drugi sektor określa się mianem prywatnego, ze względu na zrzeszenie przedsiębiorstw i podmiotów nastawionych na otrzymanie zysku. Trzecim sektorem jest sektor obywatelski, społeczny, czy też pozarządowy, głównym celem, którego jest działalność socjalna pojedynczych osób czy organizacji, które nie można odnieść do żadnego elementu w strukturze państwa. W literaturze przedmiotu społeczeństwo obywatelskie stanowi ostatni, trzeci sektor funkcjonowania państwa, gdzie ono tworzy podłoże do realiazacji wolontariatu i działalności organizacji pozarządowych, które są uznawane formę przejawu współczesnej demokracji. To właśnie one są obecnie najbardziej skutecznymi i masowymi instytucjami społeczeństwa obywatelskiego, które pełnią funkcję łącznika pomiędzy państwem a społeczeństwem. Stały wzrost aktywności publicznej w krajach dążących do rozszerzenia i ulepszenia demokratycznych mechanizmów społeczeństwa, wskazuje na zdolność ludności do samoorganizacji i integracji społecznej, a to z kolei jest wskaźnikiem dojrzałości społeczeństwa obywatelskiego[62]. Przedstawianie konstruktywnych rozwiązań problemów społecznych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego lub wystąpienie z inicjatywą publiczną w demokratycznym państwie jest odzwierciedleniem współpracy pomiędzy dwoma sektorami – administracją publiczną i sektorem pozarządowym. W ten sposób interesy i wartości publiczne poprzez instytucje społeczeństwa obywatelskiego są brane pod uwagę podczas sprawowania polityki państwowej[63]. Inicjatywy i propozycję przedstawiane przez organizację pozarządowe, nie są już traktowane przez władze jako wyzwanie czy zarzut nieefektywnego zarządzania, lecz stanowią element wsparcia państwa podczas realizacji nim nałożonych

[61] J. Makowski, *Jak działa społeczeństwo obywatelskie?* s. 10, https://instytutobywatelski.pl/opinie/378-jak-dziala-spoleczenstwo-obywatelskie [dostęp 15.06.2023].
[62] В. Степаненко, *Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія*, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Київ 2011, s. 280.
[63] J. Makowski, *Jak działa społeczeństwo…,* dz. cyt. s. 11.

obowiązków. Nowoczesne organizacje pozarządowe są postrzegane jako rodzaj samorządności mającej na celu usprawnienie systemu politycznego[64].

Organizacje pozarządowe pełnią funkcjonalną rolę, która polega na:

- rzeczywistej reprezentacji potrzeb i interesów różnych grup społecznych i społeczeństwa jako całości;
- mediacji w znajdowaniu wspólnej płaszczyzny i porozumienia pomiędzy różnymi grupami i interesami publicznymi a decyzjami rządu;
- rozwoju umiejętności społecznych i praktycznych wśród obywateli, współpracy, zaufania i tolerancji;
- zdolnościach i umiejętnościach świadomego reagowania na wszelkie nieprawidłowości w różnych sferach życia publicznego (polityka, ekonomia, kultura, życie codzienne).

Zakres działalności organizacji pozarządowych jest bardzo szeroki, obejmuje wszystkie sfery życia społecznego i w dużej mierze jest zdeterminowany współczynnikiem interesu zbiorowego i indywidualnego, poziomu konformizmu i zdolności do zachowania i ujawniania własnej indywidualności i tożsamości. Na stopień uczestnictwa i formy realizacji inicjatyw obywatelskich ma wpływ poziom zaspokojenia potrzeb (kulturalnych, materialnych, intelektualnych itp.) danej jednostki i jej samorealizacja. Także bardzo ważnym aspektem w formułowaniu społeczeństwa obywatelskiego jest świadomość jednostki swojej roli w kształtowaniu rzeczywistości społeczno-politycznej i możliwości wpływania na proces podejmowania decyzji przez administrację publiczną[65].

Obecnie instytucje społeczeństwa obywatelskiego posiadają szerokie możliwości wypracowania skoordynowanego stanowiska i działań w istotnych kwestiach społeczno-gospodarczych, politycznych, kulturalnych, duchowych i innych, a także mogą sprawować społeczną kontrolę nad działaniami struktur państwowych, zwiększając tym samym przejrzystość polityki państwowej. Jednocześnie, zaangażowanie organizacji pozarządowych w rozwiązywanie istniejących problemów wyprowadza państwo i jego działalność na jakościowo nowy poziom. Interakcja władz państwowych z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego jest realizowany w formule partnerstwa społecznego i obejmuje szereg mechanizmów w wymiarze funkcjonalnym. Najbardziej powszechne z nich to mechanizm

[64] О. Кіндратець, *Громадянська активність як умова демократизації суспільства,* „Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць” 2009, nr 38, s. 117-125.
[65] А. Колодій *Розвиток громадянського…,* dz. cyt. s. 5.

lobbingu, konsultacji naukowych i społecznych, publicznej dyskusji nad problemami, mechanizm ekspertyz, mechanizm ochrony praw człowieka czy też kontroli społecznej[66].

Efektywne funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego jest wprost uzależnione od poziomu zaangażowania obywatelskiego i kultury obywatelskiej jako elementu demokratycznej kultury politycznej. Istotną kwestią jest także interakcja obywateli w ramach systemu społeczeństwa obywatelskiego. W tym przypadku możemy mówić o sieci powiązań, gdzie taka interakcja występuje[67]. Pozioma interakcja oznacza, że wszyscy uczestnicy reprezentowani są poprzez dobrowolne organizacje, które zmierzają do utrzymania cywilizowanych relacji między wszystkimi uczestnikami, poprzez poszukiwania kompromisu zamiast gwałtownej konfrontacji. W związku z tym społeczeństwo obywatelskie jest funkcjonującym mechanizmem nieformalnego partnerstwa społecznego. Powiązania pionowe są budowane we współpracy z władzą. Teoria społeczeństwa obywatelskiego deklaruje, że państwo nie ingeruje w funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego. Jednak, samo społeczeństwo obywatelskie zależy od państwa, ponieważ nie może rozwijać się prawidłowo poza państwem prawa. Władza reaguje na wnioski i potrzeby, biorąc je pod uwagę w polityce państwowej, co potwierdza stwierdzenie, że jest ona przedłużeniem społeczeństwa obywatelskiego[68]. Ponadto, państwo jest zobowiązane do ochrony wolności osobistej i własności obywateli, stwarzania obywatelom warunków realizacji ich interesów i promowania samorealizacji jednostki. Przy czym ma ono działać w ściśle określonych granicach, których przekroczenie może prowadzić do oporu społecznego i utraty zaufania, co może skutkować próbami obalenia władzy. Dlatego relacje i wzajemny wpływ państwa i społeczeństwa obywatelskiego są kluczowe dla zapewnienia demokratycznego rozwoju społeczeństwa. Jednocześnie aktywna, zrównoważona i skuteczna współpraca między instytucjami społeczeństwa obywatelskiego a władzą jest uzależniona od właściwego funkcjonowania modelu administracji publicznej. Funkcjonalność tego modelu z kolei zależy od aktywności organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Nowoczesne państwo prawa nie może istnieć bez rozwiniętego społeczeństwa obywatelskiego i odwrotnie – społeczeństwo obywatelskie nie może istnieć bez regulacyjnego wpływu państwa, bez pewnego dostępu do struktur państwowych i wpływu na decyzje władzy[69].

[66] Ф. Рудич, *Громадянське суспільство та народовладдя: методологічний контекст,* „Наукові записки" 2004, nr 25, s. 22.
[67] Tamże, s. 23.
[68] Ф. Рудич, *Громадянське суспільство та народовладдя…,* dz. cyt. s. 23.
[69] M. Walzer, *Polityka i namiętność. O bardziej egalitarny liberalizm,* Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2006.

Organizacje pozarządowe i wolontariat, strukturyzują interesy publiczne oraz przekonania społeczno-polityczne i przyczyniają się do ich reprezentacji i ochrony w skonsolidowanej formie w systemie państwa i administracji publicznej. Tylko zaangażowanie obywatelskie może być siłą napędową rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, które z kolei jest kluczem do skutecznego budowania państwa.

1.3. Geneza i funkcje organizacji pozarządowych i wolontariatu

Jednym z podstawowych obowiązków państwa demokratycznego wobec swoich obywateli jest zapewnienie bezpieczeństwa, suwerenności i uznania, przestrzeganie i ochrona praw, wolności człowieka i obywatela. Realizacja tych zadań wymaga skoordynowanych działań nie tylko ze strony państwa, ale także ze strony społeczeństwa. Każde państwo demokratyczne powinno być zorientowane na wzmocnienie różnorodnych form aktywności i samorealizacji obywateli jako elementów zapewniających właściwe funkcjonowanie państwa. Jednym ze sposobów na zachowanie i umacnianie uniwersalnych wartości w państwie, realizacji praw i obowiązków obywateli, a także rozwoju osobistego poprzez realizację ludzkiego potencjału uznaje się działalność wolontariacka.

Z języka łac. *voluntarius* oznacza dobrowolny, chętny[70]. Zgodnie z powszechnie przyjętą definicją wolontariatem uważa się nieodpłatne, świadome i dobrowolne działanie na rzecz innych osób, społeczności czy organizacji. W wielu słownikach termin wolontariusz jest często interpretowany jako osoba, która dobrowolnie zaciągnęła się do wojska. Aktualne pojęcie wolontariatu nie pokrywa się z wcześniejszym rozumieniem tej definicji[71].

Za początek wolontariatu przyjmuje się rok 1859, kiedy to kupiec szwajcarski Jean Henri Dunant został świadkiem przerażających obrazów bitwy pod Solferino, jednej z najkrwawszych w ówczesnej Europie, stoczonej pomiędzy siłami francusko-włoskimi a armią austriacką. J. H. Dunant obserwując niewłaściwie zorganizowane działania wojskowych służb medycznych starał się pomóc osobom rannym poprzez zorganizowanie oddziału szpitalnego w kościele i zachęcenia do udzielania pomocy lokalnych mieszkańców. Po dwóch latach J. H. Dunant wydał książkę pod tytułem *Wspomnienie Solferino,* która była

[70] *Wolontariusz,* Słownik języka polskiego, https://sjp.pwn.pl/slowniki/wolontariusz.html [dostęp 30.05.2023].
[71] M. Załuska, *Społeczne uwarunkowania angażowania się w działalność organizacji pozarządowych*, [w:] M. Załuska, J. Boczoń (red.), *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, Interakt, Warszawa 1996, s. 98.

nie tylko relacją z pola walki, ale też apelem do społeczeństwa europejskiego[72]. W swoim opracowaniu wystąpił z ideą powołania we wszystkich państwach stowarzyszeń pomocy na rzecz rannych, gdzie ochotnicy z odpowiednim przeszkoleniem będą mogli okazywać pierwszą pomoc. Kolejną ważną inicjatywą było wprowadzenie powszechnie uznawanego, wyróżniającego się znaku, który by zapewnił bezpieczeństwo i status neutralności dla członków tych stowarzyszeń[73]. W 1863 r. z inicjatywy J. H. Dunanta w Genewie został powołany tzw. Komitet Pięciu, który zwołał międzynarodową konferencję z udziałem 14 delegacji z krajów europejskich. W wyniku konferencji 29 października 1963 r. została przyjęta rezolucja, na mocy której powstał międzynarodowy ruch Czerwonego Krzyża. Zasady sformułowane przez J. H. Dunanta są do dziś przestrzegane przez organizacje wolontariackie na całym świecie a wolontariat, który ma za zadanie dbać o pokój, poczucie bezpieczeństwa i sprawiedliwość, jest uznawany za podstawę społeczeństwa obywatelskiego. Wolontariat i instytucje tworzone przez odpowiednich aktorów społecznych są w pełni zgodne z kluczowymi cechami społeczeństwa obywatelskiego, a zatem mogą być postrzegane jako jego część. Być może najważniejszą rolę w tym przypadku odgrywa moment solidarności jako podstawowej zasady relacji międzyludzkich i motywacji do działania[74].

W historii globalnego ruchu wolontariuszy można wyróżnić kilka etapów. Pierwszy trwał do połowy XIX wieku i jest związany z udziałem ochotników w operacjach wojskowych (oddziały ochotnicze Bułgarów, Serbów, Mołdawian, Wołochów w armii rosyjskiej podczas wojen rosyjsko-tureckich w drugiej połowie XIX wieku; utworzenie francuskiej Gwardii Narodowej w 1792 r. w celu przeciwdziałania agresji austriackiej). Na drugim etapie swojego rozwoju wolontariat nabierał zabarwienia medycznego (1859 r. – utworzenie Międzynarodowej Organizacji Czerwonego Krzyża, udział osób prywatnych, religijnych i publicznych). Trzeci etap rozpoczyna się w drugiej ćwierci XX w. jako międzypaństwowy i międzynarodowy ruch humanitarny mający na celu przezwyciężenie społecznych konsekwencji I wojny światowej (powstały pierwsze jednostki ochotnicze i Międzynarodowa Służba Cywilna). Natomiast współczesny etap, który rozpoczął się w latach 90. XX wieku, jest pozarządowy i zorientowany społecznie, masowy, zorganizowany, systematyczny ruch najbardziej aktywnych przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego w większości krajów świata.

---

[72] D. Zając, *Wolontariat wczoraj i dziś. Podstawy prawne wolontariatu. Rola empatii i siła motywacji w wolontariacie.* Instytut Badań nad Demokracją i Studium Prawa Europejskiego, Warszawa, 2015, s. 9.
[73] G. Lewandowski, M. Chabora, *Znak Czerwonego Krzyża,* „Lekarz wojskowy" nr 1, 2018, s. 59.
[74] І. Авуєва, *Інституціоналізація соціальних рухів. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства,* „Наукові доповіді і повідомлення" 2003, nr 32, s. 156.

Definicja wolontariatu wciąż wymaga naukowej interpretacji, uwzględniającej jego wieloaspektowy charakter. Początkowo wolontariat był określany jako dobrowolna pomoc na rzecz osób rannych i poszkodowanych w konfliktach zbrojnych[75]. Po I wojnie światowej we Francji miał miejsce jeden z pierwszych projektów wolontariackich w ramach którego ochotnicy odbudowywali gospodarstwa zniszczone przez wojnę w miejscach najbardziej zaciekłych bitew między wojskami niemieckimi i francuskimi. Dzięki szybkiemu rozprzestrzenianiu się globalnego ruchu wolontariuszy termin wolontariat zaczyna być postrzegany w świadomości społecznej jako rodzaj bezpłatnych i społecznie użytecznych działań.

Przełomowym wydarzeniem w historii działalności wolontariackiej były lata 70. XX w., kiedy to Międzynarodowe Stowarzyszenie Wolontariatu zaczęło organizować światowe konferencje wolontariatu. Na jednej z nich w 1990 r. w Paryżu została przyjęta Powszechna Deklaracja Wolontariatu, w której zdefiniowano wolontariat jako:

> dobrowolny, aktywny, wspólny lub osobisty udział obywatela w życiu społeczności w celu poprawy jakości życia, rozwoju gospodarczego i społecznego. Deklaracja wspiera prawo do wolontariatu dla wszystkich mężczyzn, kobiet i dzieci, niezależnie od ich rasy, religii, predyspozycji fizycznych, statusu społecznego czy finansowego[76].

Dokument przedstawiał szereg kluczowych zasad, do których można odnieść świadczenie usług osobistych lub wspólnych czy zasadę przekształcania wolontariatu w element rozwoju osobistego, zdobywania nowej wiedzy i umiejętności. W 1999 r. Międzynarodowa Grupa Ekspertów ds. Wolontariatu i Rozwoju Społecznego zidentyfikowała trzy charakterystyczne cechy wolontariatu:

- działalność musi mieć charakter *non-profit*;
- działalność powinna być dobrowolna, zgodna z osobistą wolą jednostki i polegać na swobodzie wyboru sposobu, czasu, formy i zakresu okazywanej pomocy;
- korzyści publiczne, co oznacza, że działalność powinna być użyteczna dla kogoś, nie tylko dla wolontariusza lub społeczeństwa jako całości. Działania powinny mieć na celu łagodzenie lub rozwiązywanie problemów społecznych[77].

[75] А. Галушко, *Сутність і зміст поняття волонтерство,* s. 1, https://studfile.net/preview/13423490/page:3/ [dostęp 30.05.2023].
[76] *Загальна декларація волонтерів*, s. 1, https://svitdovkola.org/files/zbd8/29/p31_10.pdf [dostęp 30.05.2023].
[77] S. Laskowska, *Rozwój sektora pozarządowego jako odpowiedź na rosnące potrzeby społeczne wobec instytucji pomocowych*, [w:] B. Kromolicka, (red.) *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych*, AKAPIT, Toruń 2005, s. 202.

W ramach tej koncepcji eksperci zidentyfikowali cztery rodzaje wolontariatu, a mianowicie:

- wzajemna pomoc i samopomoc;
- filantropia i usługi na rzecz innych ludzi;
- uczestnictwo lub obowiązek obywatelski;
- rzecznictwo lub prowadzenie kampanii[78].

Na przestrzeni lat wolontariat przyczyniał się do poprawy jakości życia, osobistego dobrobytu i pogłębiania solidarności, zaspokajania podstawowych potrzeb na drodze budowania sprawiedliwego i pokojowego społeczeństwa, bardziej zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego oraz tworzenia nowych miejsc pracy i zawodów. W społeczeństwach o silnej tradycji demokratycznej udział wolontariuszy w realizacji określonych celów jest ważny nie tylko z punktu widzenia pozyskiwania darmowej siły roboczej, ale także w kontekście budzenia w społeczeństwie takich norm i wartości, jak humanizm, altruizm, odpowiedzialność w przeciwieństwie do szerzenia wartości społeczeństwa konsumpcyjnego. W drodze rozwoju działalność wolontariacka została uznana za podstawę tworzenia społeczeństwa obywatelskiego w państwach demokratycznych[79].

Działalność wolontariacka jest ściśle powiązana z funkcjonowaniem organizacji pozarządowych z uwagi na fakt, że to głównie wolontariusze są grupą podmiotów, tworzących organizacje pozarządowe, a organizacje wolontariackie są jednym z rodzajów organizacji pozarządowych. Formy zaangażowania wolontariuszy mogą być różne – od kooperacji spontanicznej do stałej współpracy. Współpraca stała wiąże się z ciągłym piastowaniem danej roli organizacyjnej, natomiast wolontariat impresaryjny cechuje się cykliczną aktywnością wolontariusza, związaną wprost z konkretnym wydarzeniem. Wolontariusze mogą prowadzić działalność samodzielnie lub świadczyć pomoc na rzecz organizacji pozarządowych, organów administracji publicznej i jednostek im podległych lub nadzorowanych przez nie. Natomiast świadczenie pomocy na rzecz osób fizycznych i firm może odbywać się tylko za pośrednictwem organizacji lub instytucji działających na rzecz osób indywidualnych, np. ośrodka pomocy społecznej[80].

[78] S. Leszczyński, *Wolontariat – definicja, typy, readaptacja społeczna,* „Ogrody Nauk i Sztuk" 2012, nr 2, s. 132.
[79] S. Laskowska, *Rozwój sektora pozarządowego…,* dz. cyt. s. 204.
[80] S. Golinowska, *Teoretyczne podstawy działania organizacji pozarządowych,* [w:] S. Golinowska, D. Głogosz (red.), *Pozarządowe instytucje społeczne: między państwem a społeczeństwem,* Instytut Pracy i Spraw Socjalnych UW, Warszawa 1999, s. 118.

Definicja organizacji pozarządowej pojawiła się po raz pierwszy w 1950 r. na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych i została przedstawiona w następujący sposób:

> organizacją pozarządową (*ang. non governmental organizations,* dalej NGOs) jest każda obywatelska, woluntarystyczna grupa typu *non profit*, która jest zorganizowana na szczeblach lokalnych, narodowych lub międzynarodowym. Jest zorientowana na realizację zadań i prowadzona przez ludzi o zbieżnych zainteresowaniach. Organizacje pozarządowe dostarczają różnorodnych usług o charakterze filantropijnym, przedstawiają rządom obawy obywateli, monitorują politykę państwową i zachęcają do uczestnictwa w życiu społecznym. Dostarczają cennych analiz, ekspertyz, rekomendacji, służą jako wczesny mechanizm ostrzegawczy oraz pomagają monitorować i wprowadzać międzynarodowe porozumienia[81].

Kolejna definicja została sformułowana przez Radę Europy i określa organizacje pozarządowe jako:

> organy lub organizacje społeczne, które zostały założone w celu realizacji przede wszystkim niezarobkowych celów swoich założycieli lub członków i nie obejmują partii politycznych[82].

Amerykański naukowiec Wolfgang Bielefeld określa, że NGOs to:

> organizacje, które dostarczają przydatnych (w prywatnym znaczeniu) dóbr i usług, w ten sposób służąc określonym celom społecznym. Nie mogą dystrybuować zysków we własnym imieniu, są woluntarystyczne, co oznacza, że są stworzone, utrzymywane i rozwiązywane na podstawie dobrowolnej decyzji i inicjatywy jej członków lub zarządu oraz których działanie ma charakter racjonalny i często opiera się na silnych podstawach ideologicznych[83].

Polski badacz Zbigniew Zawadzki, definiuje organizacje pozarządowe jako:

> grupę jednostek, zrzeszonych wspólną wolą i za zgodą wszystkich osób uczestniczących w niej, tworzących organizację formalną lub nieformalną. Jest to organizacja społeczna lub grupa

[81] *Organizacja pozarządowa*, https://www.unic.un.org.pl/ngo/organizacja.php [dostęp 15.06.2023].
[82] K. Rogaczewska, *Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015, s. 6.
[83] Tamże.

charytatywna. Ma ona odrębne, samoistne cele i zasady działania, z których na poczesnym miejscu należy przedstawić zasadę działalności nienastawionej na zysk[84].

Organizacje pozarządowe to podmioty, które pomimo swej różnorodności i mniej lub bardziej rozbudowanych określeń mają pewne cechy wspólne. Przede wszystkim są organizacjami, co oznacza, że mają instytucjonalną formę i określoną strukturę, są niezależne od państwa, działają *non profit*, czyli ich działanie nie jest skierowane na zysk, są samorządne, niezależne i dobrowolne. Organizacje pozarządowe stanowią dojrzałe tożsamościowo struktury integrujące grupy obywateli, spełniające kilka podstawowych kryteriów, wśród których wymieniane są przede wszystkim prywatny charakter inicjatywy, niezależność, niekomercyjność, a także znaczny udział wolontariatu. NGOs funkcjonują w określonych warunkach. Jest to otoczenie polityczne, ekonomiczne, społeczne, technologiczne i kulturowe[85]. Uwzględnienie fundamentalnych elementów otoczenia jest bardzo istotne dla zrozumienia, dlaczego w każdym państwie występuje inne tempo i zakres rozwoju omawianych organizacji. Współczesne NGOs to często jednostki o zasięgu międzynarodowym, które odgrywają ważną rolę w tworzeniu opinii publicznej, ponieważ mają realną możliwość wpływu na różne dziedziny życia społecznego i władze państwowe. Te organizacje prowadzą swoją działalność w zróżnicowanych obszarach, dlatego w literaturze przedmiotu występują trudności w dokonaniu typologii funkcji, które pełnią organizacje pozarządowe. Ponadto, funkcje wprost wynikają ze specyfiki tradycji danego państwa czy aktualnych problemów danego obszaru[86].

Do funkcji, które pełnią większość organizacji pozarządowych można odnieść następujące:

1) Funkcja poznawcza. W państwach demokratycznych występuje pewne sprawdzenie słuszności podejmowanych decyzji. Funkcjonują organizacje pozarządowe, które zajmują się obserwacją i monitorowaniem konfliktów, aktów nietolerancji czy łamania praw człowieka i obywatela. NGOs zajmując się świadczeniem usług medycznych czy socjalnych często wskazują na luki w działaniach państwa, pokazują niedowład organizacyjny czy braki finansowe w pewnej dziedzinie. Inny zakres omawianej funkcji dotyczy dosłownie jej realizowania, kiedy mówimy o działaniach edukacyjnych czy kulturotwórczych. Organizacje dążą do wypełnienia luk w publicznym systemie zdrowia, edukacji, usług socjalnych czy kulturowych,

[84] K. Rogaczewska, *Organizacje pozarządowe…,* dz.cyt., s.7.
[85] S. Golinowska, *Teoretyczne podstawy działania organizacji…,* dz. cyt. s. 120.
[86] M. Górecki, *Wolontariat – idea, organizacja, doświadczenia,* „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy" 2013, nr 1, s. 92.

dlatego ich istnienie jest bardzo istotne dla poprawiania jakości życia obywateli i zapewniania im dóbr oraz usług, adekwatnych do ich potrzeb, dostosowanych do lokalnej sytuacji[87].

2) Funkcja organizacyjna. Trzeci sektor działalności państwowej skupia jednostki i grupy społeczne, które łączą wspólny system wartości, zainteresowań, przynależność socjologiczną i terytorialną. Tworząc organizację pozarządową jednostki i grupy podkreślają swoją przynależność, ale jednocześnie zaznaczają niezależność od instytucji państwych. Grupy społeczne często akcentują, iż wybrana organizacja w lepszy sposób prezentuje ich interesy i dążenia, a także bardziej efektywnie realizuje postawione cele niż wyznacone do tego organy państwowe. Ta funkcja jest szczególnie ważna z punktu widzenia współczesnej demokracji oraz ideału funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Funkcja organizatorska doskonale przedstawia chęć uczestniczenia i bezinteresownego działania na rzecz innych osób w sferze publicznej[88].
3) Funkcja inspirująca. Jest bezpośrednio związana z organizacyjną, gdyż organizacje pozarządowe zachęcają jednostki do bezinteresownej aktywności społecznej. Organizacje inspirują społeczeństwo do podejmowania działań we własnym imieniu, zgodnie z zainteresowaniami i potrzebami. Funkcja ta ukazuje także promowanie aktywności w małych społecznościach lokalnych, które prowadzą działalność niezależnie od instytucji państwowych czy samorządowych. Organizacje pozarządowe są impulsem do uzewnętrzniania swoich przekonań i walki o wspólne interesy, poza obszarem polityki[89].
4) Funkcja integracyjna. Ta funkcja ma kilka wymiarów. Przede wszystkim odpowiada za integrację społeczności lokalnych i wzmocnienie więzi społecznych. Organizacje pozarządowe odgrywają bardzo ważną rolę w procesie integracji między państwami, ponieważ większość obecnie działających organizacji mają zasięg międzynarodowy i nie skupiają się tylko na społeczności lokalnej. One nawiązują współpracę z podobnymi organizacjami innych państw, co pozwala polepszyć relacje między

[87] M. Gitling, *Rola organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów ludzi wykluczonych społecznie*, „Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej" 2012, nr 1 (6), s. 31.
[88] A. Wójtowicz-Dawid, *Organizacje pozarządowe i ich rola w realizacji spójności społeczno-ekonomicznej – wybrane aspekty prawne,* s. 336, https://www.ur.edu.pl/files/ur/import/Zeszyty/zeszyt-18/26.pdf [dostęp 16.06.2023].
[89] Tamże, s. 337.

narodami poprzez proces wzajemnego poznawania się, przełamywania niechęci i stereotypów[90].

5) Funkcja lobbingowa. Organizacje pozarządowe stanowią efektywny instrument nacisku na organy władzy państwowej i organizacje międzynarodowe. Współcześnie stanowią jeden z podmiotów stosunków międzynarodowych. Działając na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej są w stanie wywierać naciski na pewne dziedziny stosunków międzynarodowych.

Ważnym wydarzeniem dla rozwoju wolontariatu było przyjęcie przez międzynarodową organizację International Association for Volunteer Effort (IAVE) Powszechnej Deklaracji o Wolontariacie[91]. Dokument uznał wolontariat za instrument rozwoju społecznego, gospodarczego, kulturalnego i środowiskowego. Deklaracja podkreśla, że wolontariat jest dobrowolnym wyborem, który odzwierciedla osobiste poglądy i stanowiska uczestników, jest przejawem aktywności obywatela w życiu społecznym, zwykle wyrażanym poprzez wspólne działania w ramach różnych stowarzyszeń. Wolontariat przyczynia się do poprawy jakości życia, dobrobytu osobistego i pogłębiania solidarności, zaspokajania podstawowych potrzeb na drodze do budowania sprawiedliwego i pokojowego społeczeństwa, bardziej zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego oraz tworzenia nowych miejsc pracy i zawodów[92]. Wolontariat definiuje się jako aktywny udział ludzi w życiu publicznym kraju, w szczególności udział w życiu społecznym organizacji pozarządowych, który przyczynia się do poprawy jakości życia, rozwoju osobistego i pogłębienia poczucia solidarności.

Deklaracja wyznaczyła następujące funkcje wolontariatu do których należą:

- promowanie solidarności, humanizmu i sprawiedliwości na poziomie krajowym i globalnym;
- identyfikowanie problemów w różnych obszarach w celu ich rozwiązywania z uwzględnieniem ukierunkowanych potrzeb;
- koncentracja na promowaniu zdrowej rodziny i narodu;
- wszechstronny rozwój ludzi poprzez zdobywanie nowej wiedzy i umiejętności, rozwój potencjału twórczego;
- uzupełnianie działań innych sektorów w celu zapewnienia dobrobytu publicznego[93].

[90] K. Rogaczewska, *Organizacje pozarządowe…,* dz. cyt. s. 39.
[91] Deklaracja została przyjęta w 1990 r.
[92] *Universal Declaration on Volunteering,* https://volunteeringaustralia.org/wp-content/uploads/VA-Universal-Declaration-on-Volunteering.pdf [dostęp 1.10.2024].
[93] *UNGA Resolution 52/17: Declaration of 2001 as International Year of Volunteers,* https://www.unv.org/publications/unga-resolution-5217-declaration-2001-international-year-volunteers [dostęp 1.10.2024].

W literaturze przedmiotu można spotkać nieco inną typologię funkcji organizacji pozarządowych. Należy wspomnieć o funkcji integracyjno – strukturalizacyjnej. Poziom integracji jednostek w ramach organizacji świadczy o jej możliwościach przetrwania, gdyż organizacje o małym poziomie wewnętrznej samoidentyfikacji bardzo często ulegają rozpadowi albo istnieją tylko formalnie. W wyniku działań organizacji pozarządowych mogą dojść do pewnej zmiany w strukturach dużych grup społecznych, ponieważ wywierają one wpływ na strukturę społeczną, wyodrębniając grupy jednostek, które do tej pory nie były uwzględniane. Integracja może dotyczyć bardzo różnych grup społecznych, a w dobie powszechnej komunikacji istnieje możliwość łączenia ludzi nawet z odległych rejonów świata[94].

Następną funkcją jest samorządowa, która jest jedną z cech podstawowych organizacji, ze względu na fakt, że samorządowość jest programowo wpisana w ich działalność. Żadna organizacja pozarządowa, niezależnie od zasięgu działania, nie powinna działać z pominięciem samorządności. W ten sposób podkreśla swoją niezależność w stosunku do państwa. Samorządność pokazuje działanie tych organizacji pomiędzy państwem a sferą indywidualną[95]. Realizując tę funkcję NGOs pozytywnie wpływają na decentralizację, można to zauważyć zwłaszcza w krajach postkomunistycznych, w których wcześniej państwo miało za zadanie realizować wszystkie potrzeby obywateli i ingerowało we wszystkie obszary życia publicznego, tym samym próbując wpływać na życie prywatne. Po rozpadzie systemu komunistycznego, trzeci sektor, który wtedy się tworzył, skupił się na budowaniu nowych form działania, które by były niezależne od państwa. W wielu krajach Europy w tym w Polsce, w okresie działania zorganizowanej opozycji politycznej, powstawał fundament systemu samorządności obywatelskiej. Idea samodzielnego społeczeństwa, była powszechnie akceptowana w środowiskach opozycyjnych, dlatego po upadku reżimu komunistycznego, organizacje pozarządowe zaczęły się dynamicznie rozwijać[96].

Następną funkcją jest mediacyjno-manipulacyjna, która łączy interesy jednostki i grupy. Podczas realizacji funkcji organizacje pozarządowe powinny brać pod uwagę nie tylko swoje cele i interesy, ale także otoczenie społeczne, polityczne, uwarunkowania prawne i swoje możliwości finansowe. Doskonałym przykładem mogą być organizacje, które działają na

[94] J. Przewłocka, J. Herbst, *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych*, Raport z badania, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2013, s. 40.
[95] M. Kurleto, *Organizacje pozarządowe w działalności pożytku publicznego* https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/monografie/organizacje-pozarzadowe-w-dzialalnosci-pozytku-publicznego-367, [dostęp 17.06.2023].
[96] Lata 70. 80. XX wieku.

płaszczyźnie międzynarodowej i występują w obronie praw człowieka i obywatela[97]. Realizując zadania w różnych częściach świata muszą uwzględniać specyfikę kulturową, religijną i obyczajową danego obszaru. W ramach tej funkcji NGOs wpływają na postawy i poglądy nie tylko swoich członków, ale także większych grup społecznych. Ponadto organizacje pozarządowe mogą oddziaływać na system prawny czy system polityczny konkretnego państwa. W ramach legalnych działań i form nacisku organizacje mają możliwość wpływać na władze i wprowadzania zmian w zapisach prawa. Organizacje trzeciego sektora mogą tworzyć z innymi organizacjami wspólne ruchy społeczne i wówczas mają większą siłę nacisku. Jedną z głównych funkcji pełnionych przez wolontariuszy jest interakcja polityczna między państwem a społeczeństwem, ponieważ, zdaniem wielu ekspertów, to oni zmusili władze do rozpoczęcia dialogu społecznego z obywatelami, faktycznie wypełniając pustkę informacyjną i komunikacyjną w formacie relacji rząd-obywatel[98]. Przedstawione typologie nie wyczerpują wszystkich możliwych propozycji, występujących w literaturze badanego obszaru. Do innych funkcji organizacji pozarządowych można odnieść ekspresję dążeń i zainteresowań, tworzenie i różnicowanie opinii publicznej, inicjowanie zmiany społecznej, kształcenie liderów. Ważną funkcją jest troska o wspólne dobro – część organizacji stoi na straży dobra wspólnego, w świecie pozarządowym nazywa się je nawet czasem organizacjami strażniczymi. NGOs także realizują funkcje dostarczenia usług, ponieważ podmioty komercyjne świadczą różnorodne usługi. Dotyczy to zwłaszcza usług o charakterze socjalnym (np. zdrowotnych) lub usług publicznych (np. edukacyjnych). W tego typu działaniach organizacje pozarządowe często świadczą usługi lepiej niż firmy czy instytucje administracji publicznej. Również ważną funkcją jest proponowanie innowacyjnych rozwiązań, kiedy to nowatorstwo podejmowanych działań polega przede wszystkim na zdolności tworzenia pewnych procedur, wzorców i modeli organizacyjnych, które w sposób naturalny powstają z otoczenia, w którym są wprowadzane[99].

Kategoryzacji można także dokonać ze względu na charakter działania organizacji pozarządowych. Do pierwszej grupy należy odnieść organizacje działające w interesie publicznym, drugą grupę stanowią organizacje działające w interesie wzajemnym. Kolejną grupą są NGOs świadczące usługi – takie organizacje są zorientowane na dostarczanie dóbr i świadczenie usług grupom, których potrzeby nie są zaspokojone, dotyczy to przede wszystkim

[97] D. Moroń, *Organizacje pozarządowe – fundament społeczeństwa obywatelskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 45.
[98] B. Olszewski, *Wolontariat jako forma realizacji idei społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] J. Blicharz (red.), *Prawna działalność instytucji społeczeństwa obywatelskiego,* Kolonia Limited, Wrocław 2009, s. 68.
[99] J. Przewłocka, *Organizacje pozarządowe. Najważniejsze pytania, podstawowe fakty*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011, s. 36.

społeczeństwa w państwach o niestabilnych systemach politycznych, biednych czy zadłużonych. To te organizacje dostarczają pomoc humanitarną czy dystrybuują leki (np. Czerwony Krzyż czy World Wildlife Fund). Następną grupą są organizacje hybrydowe – czyli organizacje, które łączą w sobie funkcje dwóch innych – orzeczniczych i świadczących usługi. Często mają za zadanie ochronę środowiska czy przeciwdziałanie ubóstwu. Ich pojawienie się jest związane z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego, w krajach o wysokiej konsumpcji. Organizacje pozarządowe można podzielić także ze względu na profil działalności – organizacje samopomocy, opiekuńcze, przedstawicielskie, mniejszości, tworzone w konkretnym doraźnym celu, hobbystyczno-rekreacyjne, zadaniowe oraz tradycyjne[100].

Przestawione klasyfikacje i podziały funkcji organizacji pozarządowych, dotyczą różnych obszarów życia społecznego. Jednak należy wziąć pod uwagę węższy zakres tych funkcji. NGOs nie mają charakteru komercyjnego i nie są nastawione na zysk, mimo to mają wpływ na gospodarkę. One wkraczają w te obszary, gdzie państwo nie jest w stanie zaspokoić niezbędnych potrzeb. Przykładem może być głód w różnych obszarach świata albo niewydolność służby zdrowia. Organizacje o zasięgu międzynarodowym, które wkraczają w te obszary okazują pośredni wpływ na gospodarkę. Do trzeciego sektora w dużej mierze należą organizacje działające na rzecz wprowadzenia do życia społecznego grup odizolowanych oraz osób zależnych od instytucji pomocy społecznej. Organizacje, które stają w ochronie praw człowieka, wskazują na takie ważne wartości jak solidarność, życzliwość czy współczucie. Ponadto, przyczyniają się do przeciwdziałania dehumanizacji stosunków międzyludzkich, umożliwiają dokowania swobodnego wyboru kierunku okazywanej pomocy[101].

Dla funkcjonowania organizacji pozarządowych i wolontariatu konieczne jest istnienie demokratycznego systemu, który musi mieć przede wszystkim instytucjonalne prawne gwarancje. Niezbędne także jest prawne zagwarantowanie podstawowych wolności człowieka, takich jak wolność zrzeszania, słowa, publikacji, ochrona własności. Kolejny warunek odnosi się do kultury politycznej, odwołującej się do kategorii obywatela, czyli jednostki, wyposażonej w prawa, ale mającej także świadomość swoich obowiązków. Współcześnie, wolontariart przejawia się w różnych formach, a organizacje wolontariackie pełnią różnorodne funkcje, które w większości przypadkach nie występują samodzielnie, a łączą się z innymi funkcjami[102].

[100] M. Wize, *NGO, czyli organizacja pozarządowa*, https://kruczek.pl/ngo-organizacja-pozarzadowa/ [dostęp 20.06.2023].
[101] J. Blicharz, *Zakres działalności organizacji trzeciego sektora w sferze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu*, „Przegląd prawa i administracji" 2010, nr 32, s. 18.
[102] Tamże.

Od momentu powstania działalność wolontariacka, mając poparcie od rządów poszczególnych krajów i wiodących organizacji międzynarodowych, rozprzestrzeniała się na całym świecie i przekształcała się w określoną formę działań na rzecz innych podmiotów. Te działania są realizowane w różnych sferach życia publicznego i mogą mieć różne motywy. Wolontariat jest obecnie powszechną praktyką i jedną z form aktywności społecznej w wielu krajach na całym świecie. Według National Council for Voluntary Organisations (NCVO) w Wielkiej Brytanii, główną motywacją do uczestnictwa w ruchu wolontariackim na przestrzeni lat jest sama działalność, która integruje wolontariuszy ze społeczeństwem, tworząc z nim jedność[103]. Obecnie na świecie funkcjonuje wiele organizacji trzeciego sektora, część z nich są zorientowane na określoną działalność i świadczenie konkretnych usług, np. edukacyjnych, zbrowotnych, czy humanitarnych (dostarczenie żywności w kraje zmagające się z głodem), a pozostałe mają szerszy zakres funkcjonowania i zaspokajają potrzeby społeczne w wielu obszarach.

Działalność wolontariacka na przestrzeni lat swojego stanowienia niejednokrotnie otrzymywała uznanie ze strony wspólnoty międzynarodowej. Państwa oraz organizacje międzynarodowe od momentu pojawienia się tej formy aktywności społecznej podkreślali jej znaczenie na poziomie globalnym, a ONZ w jednej ze swoich rezolucji odniosła wolontariat do szerokiego zakresu działań, w tym tradycyjnych form wzajemnej pomocy i samopomocy, formalnego świadczenia usług i innych form uczestnictwa obywatelskiego, podejmowanych z własnej woli, dla ogólnego dobra publicznego[104]. ONZ niejednokrotnie podkreślała, że działalność wolontariacka jako aktywność społecznie użyteczna, funkcjonująca na zasadzie dobrowolności, powinna być ważnym elementem dowolnej strategii państw, mającej na celu rozwiązywanie problemów. Przede wszystkim w obszarach takich jak ograniczanie ubóstwa, zrównoważony rozwój, opieka zdrowotna, zapobieganie katastrofom i reagowanie na nie w odpowiednim czasie, integracja społeczeństwa oraz przezwyciężanie nierówności społecznych i dyskryminacji[105].

[103] Г. Крапівіна, *Світовий волонтерський рух: стан і статус*, „Вісник економічної науки України" 2012, nr 1, s. 17.
[104] *Recommendations on support for volunteering, General Assembly, Fifty-sixth session, 56th plenary meeting, 10 January 2002, Agenda item 108,* https://digitallibrary.un.org/record/453860?ln=ru&v=pdf#files [dostęp 1.10.2024].
[105] Tamże.

***

W rozdziale zostało opisane zjawisko społeczeństwa obywatelskiego, proces jego kształtowania i rola w państwie demokratycznym, co pozwoliło uzyskać odpowiedź na postawione pytanie badawcze P:1 Co to jest społeczeństwo obywatelskie i jaką rolę odgrywa w państwie demokratycznym? Dodatkowo, drugi podrozdział rozdziału przedstawia organizacje pozarządowe i wolontariat jako formy przejawu aktywności obywatelskiej i odpowiada na pytanie P:2 W jaki sposób organizacje pozarządowe i wolontariat stanowią wyznacznik aktywności obywatelskiej? Odpowiedzi na podstawione pytania pozwoliły zweryfikować postawioną hipotezę uzupełniającą (H1): Istnienie organizacji trzeciego sektora w państwie demokratycznym jest przejawem społeczeństwa obywatelskiego.

2. Powstanie organizacji pozarządowych i rozwój wolontariatu w Ukrainie

Drugi rozdział skupia się na historii powstania organizacji pozarządowych i zjawiska wolontariatu na terytorium Ukrainy. Przedstawia przemiany polityczne w kraju, które posłużyły jako katalizator rozwoju trzeciego sektora w Ukrainie, a zwłaszcza dokładnie opisuje Rewolucję Godności, która miała miejsce na przełomie lat 2013-2014. W tym rozdziale dokonano także omówienia zakresu i rodzajów działalności organizacji tzw. trzeciego sektora i jak one się zmieniły pod wpływem czynników destabilizujących środowisko bezpieczeństwa Ukrainy.

2.1. Historia wolontariatu i organizacji pozarządowych w Ukrainie

XIX wiek był przełomowym nie tylko dla rozwoju ruchu wolontariackiego na całym świecie, lecz także na terytorium Ukrainy. Wraz z ogłoszeniem niepodległości w 1991 r. Ukraina zyskała nie tylko niezależność polityczną, ale stanęła również w obliczu szeregu wyzwań społeczno-gospodarczych, które pogłębiły potrzebę wprowadzenia dodatkowych mechanizmów wsparcia dla wrażliwych grup społecznych. W tych warunkach wolontariat stał się alternatywnym kanałem udzielania pomocy w tych obszarach, w których państwo nie było w stanie skutecznie reagować z powodu braku zasobów lub nieefektywnego zarządzania. Na początku lat 90. ruch wolontariacki w Ukrainie miał głównie charakter sporadyczny i fragmentaryczny. Jego ożywienie skupiało się wokół poszczególnych problemów – pomocy sierotom, osobom starszym, rodzinom znajdującym w trudnej sytuacji materialnej, osobom niepełnosprawnym[106]. Inicjatywy te najczęściej przybierały formę działalności charytatywnej, prowadzonej przez wspólnoty religijne, nieformalne stowarzyszenia lub przy wsparciu różnorodnych programów organizacji międzynarodowych – UE czy ONZ, a także światowych organizacji wolontariackich takich jak Czerwony Krzyż, Caritas czy Lekarze bez Granic, które realizowały w Ukrainie własne programy humanitarne[107].

W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości na terytorium Ukrainy powstawały pierwsze organizacje publiczne prowadzące szpitale, schroniska i bezpłatne stołówki. Rozwijające się procesy odrodzenia narodowego i państwowego Ukrainy na przełomie

[106] І. Підрукова, *Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку,* Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків 2013, s.163.
[107] Т. Войтенко, *Громадянське суспільство в Україні: аналіз соціального конструювання,* Науковий світ, Київ 2002, s. 212.

XX-XXI wieku były kluczowym impulsem dla kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego i rozwojem organizacji trzeciego sektora[108]. W pierwszych latach niepodległości wolontariat funkcjonował głównie w ramach organizacji religijnych, zwłaszcza kościołów protestanckich, a pierwsze organizacje wolontariackie i pozarządowe miały głównie charakter polityczny. Państwo postrzegało wolontariuszy jako darmowych pomocników w sferze społecznej i angażowało ochotników w realizację działalności, którą często nie było w stanie samo wykonać. Żaden ukraiński akt prawny z lat 90. nie używa terminu „wolontariusz", sporadycznie można było spotkać termin „organizacje wolontariackie".

Proces tworzenia i rozwoju wolontariatu w Ukrainie można podzielić na kilka etapów.

Pierwszym etapem (lata 1991-2010) było zapoczątkowanie i stopniowy rozwój. Wolontariat pojawia się w niepodległym państwie ukraińskim jako integralny atrybut rozwijającego się demokratycznego społeczeństwa. Ukraina aktywnie zapożycza europejskie i światowe tradycje wolontariatu, a następnie dostosowywuje je do realiów krajowych. Po odzyskaniu niepodległości w Ukrainie wznowieniem ruchu wolontariackiego uważa się początek lat 90, kiedy to powstała inicjatywa społeczna, która była pierwszym przejawem współpracy pomiędzy państwem, a obywatelami o nazwie Telefon Dowiry[109] obsługiwana przez doświadczonych psychologów i wolontariuszy[110].

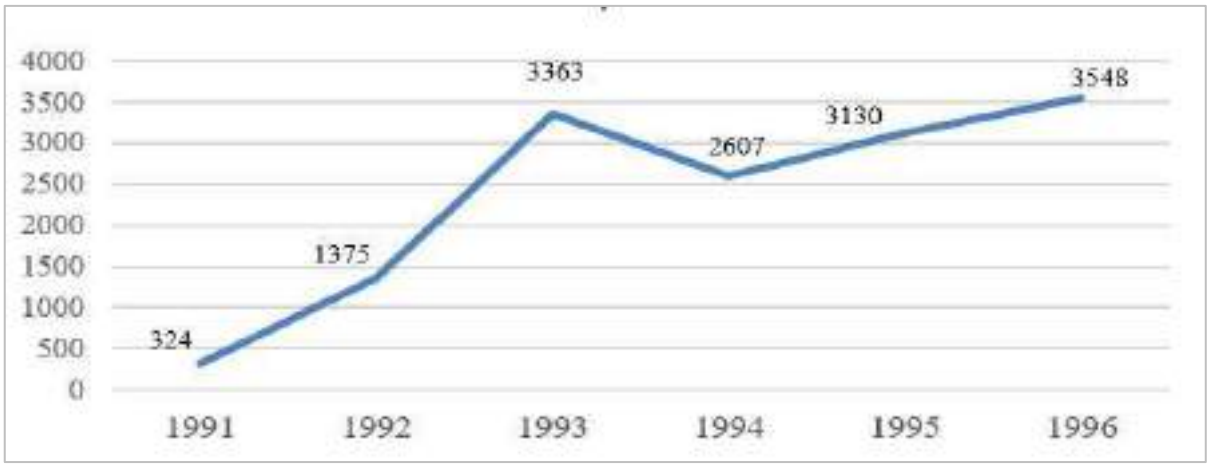
Wraz z rozwojem fundamentalnych dziedzin życia jednostki jako istoty społecznej w państwie demokratycznym, rozszerzały się obszary aktywności obywateli w celu ochrony swoich praw i interesów, a także ulegały modyfikacjom formy organizacyjno-prawne tej aktywności. Rosła potrzeba ochrony nie tylko politycznych czy socjalnych praw obywateli, ale także praw narodowych, ekonomicznych, kulturalnych, edukacyjnych, religijnych i praw mniejszości narodowych itp[111].

Od 1992 r. w Ukrainie aktywnie rozwijały się organizacje wdrażające różne projekty społeczne mające na celu niesienie pomocy rodzinom wielodzietnym, samotnym osobom starszym, chorym i niepełnosprawnym. Powstawały także pierwsze ośrodki, gdzie określone kategorie obywateli mogły otrzymać niezbędną pomoc i wsparcie. To właśnie utworzenie tych ośrodków doprowadziło do aktywnego rozwoju ruchu wolontariackiego. Procesy narodowe i kulturowe w pierwszych latach niepodległości państwowej Ukrainy charakteryzują się

[108] А. Колодій, *На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні,* Бона, Львів 2002, s. 235.
[109] Z języka ukraińskiego – telefon zaufania.
[110] А. Колодій, *На шляху до громадянського суспільства…,* dz. cyt. s. 237.
[111] О. Панькова, О. Касперович, *Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи* https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf [dostęp 03.07.2023].

działalnością 87 narodowych towarzystw kulturalnych[112]. Aktywizacja samoorganizacji społeczeństwa, tworzenie stowarzyszeń publicznych o różnych formach organizacyjnych i prawnych, niewątpliwie ułatwiło przyjęcie ustawy Ukrainy „O stowarzyszeniach obywatelskich"[113]. Już w 1991 r. liczba zarejestrowanych organizacji wyniosła 324, a pięć lat później, w 1996 r. osiągnęła wynik aż 3 548[114]. Zgodnie z wyżej wspomnianym aktem prawnym ukraińskie organizacje pozarządowe mają status lokalny, krajowy i międzynarodowy. Dynamikę rejestracji organizacji obywatelskich w pierwszej połowie lat 90. odzwierciedlają następujące dane.

Wykres 1. Rejestracja organizacji pozarządowych o statusie międzynarodowym, krajowym i lokalnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie: В. Яблонський, Т. Андріученко, І. Бекешкіна, *Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку,* НІСД 2018, s. 25.

Wolontariat w Ukrainie został oficjalnie uznany przez Radę Ministrów Ukrainy w rozporządzeniu z dnia 10 grudnia 2003 r., w sprawie powołania Rady Koordynacyjnej ds. rozwoju i wspierania ruchu wolontariackiego, gdzie zostały zawarte regulacje prawne dotyczące działalności wolontariuszy w dziedzinie usług społecznych. Jednak pomimo tworzenia pierwszych organizacji obywatelskich w początkowym etapie rozwoju wolontariat w Ukrainie nie miał wpływu na rozwój społeczny i procesy państwowe, ponieważ funkcjonował w dość ograniczonej sferze społecznej[115].

Drugim etapem (lata 2011-2012) był wzrost ruchu wolontariackiego spowodowany przeprowadzeniem w Ukrainie części meczów Mistrzostw Europy w piłce nożnej. Był to

[112] Liczba organizacji zarejestrowanych w 1991 r.
[113] *Закон України від 16 червня 1992 р. про об'єднання громадян* (ВВР. 2011, nr 42).
[114] К. Левчук, *Громадські організації України: створення та діяльність (1985–1996 рр.): монографія*, Едельвейс, Львів 2009, s. 147.
[115] *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху* (ВВР. 2003, nr 225).

pierwszy prawdziwie masowy ruch ochotniczy w historii niepodległej Ukrainy, który został zorganizowany zgodnie z ustalonymi światowymi tradycjami gruntownego szkolenia przyszłych wolontariuszy. Przeszkoleni ochotnicy udzielali pomocy w centrach medialnych, strefach kibica, na lotniskach oraz jako świadczyli usługi tłumaczy dla ukraińskich organów porządkowo-ochronnych. Ważnym wydarzeniem tego okresu było uchwalenie przez Radę Najwyższą Ukrainy ustawy o działalności wolontariuszy, gdzie po raz pierwszy na poziomie państwowym została zdefiniowana działalność wolontariacka[116].

Ważnym wskaźnikiem, który odzwierciedla pozytywne zmiany w dziedzinie wolontariatu w Ukrainie jest światowy ranking dobroczynności (ang. *World Giving Report*) – badanie, które od 2010 r. przeprowadza brytyjska organizacja charytatywna Charities Aid Foundation[117]. W kwerendzie corocznie bierze udział ponad 150 000 respondentów ze 153 krajów. Jest to największe badanie w dziedzinie wolontariatu i jedyne jak, dotąd które analizuje trendy w dobrowolnej pomocy na całym świecie i zawiera zalecenia dotyczące wolontariatu skierowane do organów państwowych, organizacji trzeciego sektora, firm i osób prywatnych. Miejsce danego kraju w rankingu zależy od średniej trzech wskaźników:

- darowizn osób fizycznych na rzecz organizacji charytatywnych;
- pracy osób fizycznych jako wolontariuszy;
- ilości osób pomagających nieznajomym w potrzebie[118].

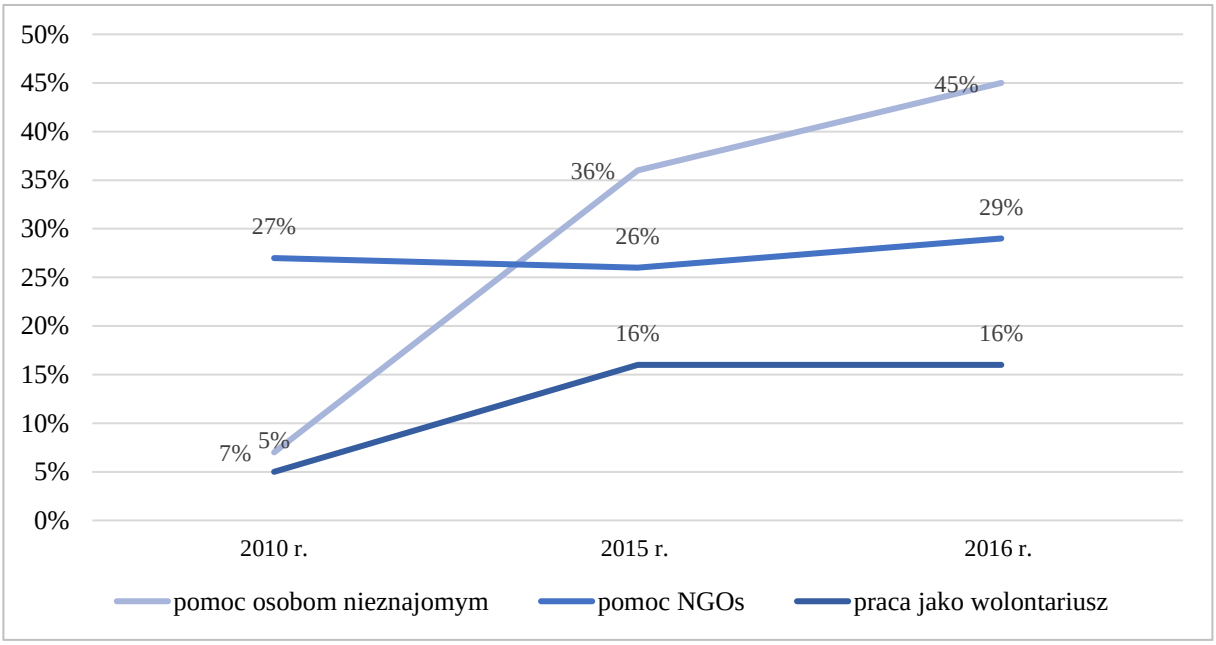
Według tego rankingu w 2010 r. Ukraina zajmowała 150 miejsce (tylko 5% populacji było zaangażowanych w wolontariat), natomiast pięć lat później średnia uległa znacznemu wzrostowi i Ukraina najmowała 89 miejsce na liście. Dużą rolę miał wskaźnik pracy osób fizycznych jako wolontariuszy podczas udzielania pomocy poszkodowanym w wyniku działań wojennych we wschodniej części Ukrainy[119].

W trzecim etapie (lata 2013-2016) miał miejsce rozwój ruchu wolontariackiego. Do 2013 r. w Ukrainie działalność wolontariacka, niezależnie od tego czy była prowadzona indywidualnie czy na rzecz organizacji pozarządowej, miała niewystarczającą dynamikę rozwoju w porównaniu z innymi krajami. Jednak negatywne wydarzenia polityczne, takie jak, Rewolucja Godności w latach 2013-2014, później aneksja półwyspu Krymskiego i agresja Rosji przeciwko Ukrainie w zachodniej części państwa w 2014 r. stały się katalizatorem

[116] *Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську діяльність,* (ВВР. 2011, nr 42).
[117] World Giving Index, https://www.cafonline.org/insights/research/world-giving-index [dostęp 03.07.2023].
[118] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…*, dz. cyt., s. 78.
[119] О. Мандебура-Нога, *Волонтерство як нова форма громадської активності в Україні, Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики,* ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, Київ, 2016, s. 243–248.

rozwoju ruchu wolontariackiego w Ukrainie. W początkowym etapie rozwoju wolontariatu dominującą zasadą była ochrona godności ludzkiej, a później ochrona ukraińskiej państwowości. Rozwój i przekształcenia strukturalne i funkcjonalne ruchu wolontariackiego odbywały się pod decydującym wpływem i w kontekście rozwiązywania powstałych problemów narodowych, tworzenia instytucji społeczeństwa obywatelskiego z uwzględnieniem specyfiki społeczno-kulturowej w społeczeństwa[120]. Od 2014 r. odsetek obywateli Ukrainy zaangażowanych w działalność charytatywną i wolontariacką znacznie wzrósł. Już w 2014 r. w Ukrainie było zarejestrowanych prawie 78 tys. organizacji pozarządowych i ponad 15 tys. organizacji charytatywnych[121]. Poniższy wykres przedstawia ranking dobroczynności w Ukrainie w latach 2010-2016 r.

Wykres 2. Ranking dobroczynności w Ukrainie w latach 2010-2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній…,* dz. cyt. s. 76.

Wyniki badań pokazują znaczny wzrost wskaźnika, który dotyczy pomocy osobom nieznajomym – jeżeli w 2010 r. wskaźnik wynosił 7% badanych to w 2015 r. wynik się zmienił i wynosił 36% i w kolejnych latach się zwiększał. Natomiast pomoc na rzecz organizacji wolontariackich w przeciągu 6 lat znajdowała się w przedziale 26-29%. Ostatni wskaźnik w próbie dotyczył pracy jako wolontariusz i gwałtowny wzrost miał miejsce do 2015 r. i w 2016 r. utrzymywał się na tym samym poziomie[122].

[120] К. Левчук, *Громадські організації України…,* dz. cyt. s. 149.
[121] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…,* dz. cyt. s. 75.
[122] Tamże.

Stowarzyszenia wolontariuszy, które powstały na bazie aktywności obywatelskiej stały się przedmiotem polityki państwa, a także istotnym elementem zmian w strukturze społecznej społeczeństwa ukraińskiego[123]. Wewnętrzne procesy w środowisku wolontariuszy w początkowej fazie odzwierciedlały istotne trendy w porządkach społeczno-gospodarczych i okazywały pewien wpływ na bezpieczeństwo państwa i społeczeństwa. Działania wojenne w zachodniej części Ukrainy zapoczątkowały szereg zmian w prowadzeniu działalności wolontariackiej. Przede wszystkim doszło do wyodrębnienia kluczowych obszarów działalności, które w głównej mierze dotyczyły strony militarnej. Wolontariat w Ukrainie przejawiał się w różnych formach aktywności społecznej. Do najbardziej popularnych działań można zaliczyć zbiórki środków finansowych i zbiórkę niezbędnych artykułów i ubrań. Dostawy zebranej pomocy odbywały się bezpośrednio do jednostek wojskowych w miejscu ich dyslokacji, szpitali, rodzin żołnierzy czy ludności poszkodowanej.

Wolontariat stał się katalizatorem nastrojów społecznych. Według ogólnokrajowego badania przeprowadzonego przez Fundację Inicjatyw Demokratycznych i Kijowski Międzynarodowy Instytut Socjologii w 2015 r. połowa respondentów uważała, że w ciągu poprzednich dwóch lat wzrosła gotowość obywateli do obrony swoich praw, wolności i godności, a także chęć zjednoczenia się poprzez tworzenie organizacji i ruchów społecznych. Jednocześnie 57% respondentów jest coraz bardziej skłonnych poświęcić swój czas na społecznie użyteczne cele bezpłatnie, 60% zauważa rosnącą gotowość obywateli Ukrainy do przekazywania osobistych funduszy na użyteczne cele, 41% – ich rosnącą koncentrację na działalności obywatelskiej, 43% jest przekonanych, że gotowość obywateli do aktywnego udziału w polityce wzrosła, 44% zaobserwowało wzrost zainteresowania udziałem w kontrolowaniu działań władz[124]. Obywatele wyrażają uznanie dla społecznie użytecznej działalności organizacji trzeciego sektora, szczególnie podkreślając te, które koncentrują się na działalności charytatywnej (49%) i wolontariacie (48%). W latach 2014-2015 liderami zaufania społecznego byli wolontariusze (w grudniu 2015 r. ufało im 68%, a 19% nie) i organizacje pozarządowe (61%). Takie postrzeganie obywateli okazało się stabilne. Według Instytutu Gorshenina, w lutym 2016 r. wolontariusze i struktury społeczeństwa obywatelskiego cieszyły się najwyższym poziomem zaufania – 71,3% respondentów ufało bezpośrednio wolontariuszom, a 19,4% respondentów odmawiało im zaufania. Rozprzestrzenianie się działalności charytatywnej i wolontariackiej związanej z konfliktem zbrojnym

[123] О. Мандебура-Нога, *Волонтерство як нова форма громадської…,* dz. cyt. s. 250.
[124] В. Яблонський, О. Корнієвський, *Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: загальні тенденції, регіональні особливості,* Київ 2014, s. 54.

w społeczeństwie stało się wymownym znakiem samoorganizacji obywatelskiej. Według ekspertów z Narodowego Instytutu Studiów Strategicznych, monitorujące postawy wobec wolontariatu i osób wewnętrznie przesiedlonych z terytorium Krymu i Donbasu[125] wykazały, że większość Ukraińców zaniepokojonych sytuacją na wschodzie Ukrainy przekazała pieniądze (52,7%), przyniosła rzeczy lub żywność organizacjom charytatywnym lub wolontariackim (40%), 27,8% respondentów kupiło produkty ze specjalną etykietą wskazującą, że część zysku z ich sprzedaży zostanie przeznaczona na potrzeby wojska, 25,2% respondentów samodzielnie kupiło rzeczy i żywność potrzebną wojsku i osobom wewnętrznie przesiedlonym. Jeśli chodzi o ocenę skuteczności w przeciwdziałaniu zagrożeniom dla bezpieczeństwa narodowego, respondenci przyznali najwyższe oceny (w 5-stopniowej skali, gdzie 5 oznacza „najbardziej skuteczny") organizacjom wolontariuszy – 3,98, batalionom ochotniczym – 3,69, Gwardii Narodowej – 3,36 i siłom zbrojnym – 3,25. Organy ścigania, bezpieczeństwa i inne organy państwowe, takie jak Państwowa Straż Graniczna, Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Prezydent, Ministerstwo Obrony, Sztab Generalny Sił Zbrojnych, Gabinet Ministrów Ukrainy, Rada Najwyższa Ukrainy – otrzymały wyniki poniżej 3 punktów[126]. Wolontariat zaczął ściśle współdziałać z diasporą i wchodzić w globalną przestrzeń informacyjną. Formą zachęty dla wolontariuszy było włączenie ich do rankingów wpływów na terytorium Ukrainy. Władze centralne podejmowali odpowiednie kroki na poziomie prawnym w celu zachęcenia i poprawy statusu społecznego wolontariuszy, którzy byli bezpośrednio zaangażowani w strefie przeprowadzenia antyterrorystycznej operacji na wschodzie Ukrainy (dalej ATO)[127]. Warto zauważyć, że państwo ukraińskie wprowadziło jednorazowy zasiłek dla rannych wolontariuszy i rodzin zmarłych wolontariuszy oraz nadało dodatkowe uprawnienia centralnemu organowi odpowiedzialnemu za politykę państwa w dziedzinie wolontariatu – Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy. W czerwcu 2015 r. weszły w życie poprawki do ustawy *O statusie weteranów wojennych i gwarancjach ich ochrony socjalnej*[128], zezwalające wolontariuszom na otrzymanie statusu weteranów wojennych i rozszerzające prawo na rodziny wolontariuszy, którzy zginęli lub zaginęli.

[125] Przesiedlenia miały miejsce w trzecim kwartale 2014 r.
[126] Д. Горєлов, О. Корнієвський, *Волонтерський рух: світовий досвій та українські громадянські практики*, Аналітична доповідь, Національний Інститут Стратегічних Досліджень, Київ 2015, s. 27.
[127] Antyterrorystyczna operacja na wschodzie Ukrainy (ATO) – kompleks działań wojskowych i specjalnych środków organizacyjno-prawnych ukraińskich sił zbrojnych, mających na celu przeciwdziałanie działalności rosyjskich i prorosyjskich ugrupowań zbrojnych w konflikcie zbrojnym na wschodzie Ukrainy. Operacja trwała od 14 kwietnia 2014 r. do 30 kwietnia 2018 r. Po jej zakończeniu rozpoczęto operację Sił Połączonych (OOS).
[128] *Закон України від 22 жовтня 1993 р. про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту*, (ВВР. 1993, nr 3551).

Wydarzenia na wschodzie Ukrainy znacznie zwiększyły udział młodych ludzi w ruchu wolontariackim. Przed 2013 r. ruch wolontariacki w Ukrainie był głównie spontaniczny lub skoncentrowany w różnych instytucjach społecznych i miał składał się z małych grup, głównie tych, które opiekowały się rodzinami o niskich dochodach, sierotami i dziećmi pozbawionymi opieki rodzicielskiej, kobietami, które doświadczyły przemocy domowej. Po wydarzeniach z 2014 r. ruch ochotniczy wspierający ukraińską armię i jedność ukraińskiego państwa zaczął się rozwijać. Elastyczne formy wolontariatu okazały się najbardziej produktywne w praktyce, ponieważ omijanie biurokratycznych procedur w nadzwyczajnych okolicznościach pozwalało oszczędzić czas i sprawniej reagować na udzielanie niezbędnej pomocy[129]. W latach 2017-2021 nastąpiła stabilizacja sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej w Ukrainie i doszło do całkiem naturalnego spadku intensywności wolontariatu. Wolontariusze i organizacje wolontariackie albo zaprzestały swojej działalności, albo ją zminimalizowały. Te organizacje wolontariackie które pozostały, skoncentrowały swoje działania głównie na pomocy żołnierzom walczącym na wschodzie, tylko już na mniejszą skalę, realizacji projektów społecznych, kulturalnych i edukacyjnych. Odnową działalności NGOs i wolontariuszy była pandemia COVID-19, która stworzyła nowe obszary dla wolontariatu, co z kolei doprowadziło do powstania organizacji, stowarzyszeń społecznych, aktywizacji osób prywatnych do walki z chorobą, która dotknęła niemal cały świat[130].

W czwartym etapie (od 24 lutego 2022 r. do chwili obecnej) nastąpiła intensyfikacja ruchu wolontariackiego spowodowana pełnoskalową inwazją wojskową Rosji na Ukrainę. Doświadczenie wolontariatu w latach 2014-2016, udoskonalenie ram prawnych, wypracowanie skutecznych mechanizmów współpracy między wolontariuszami, wojskiem i społeczeństwem, doprowadziły do bezprecedensowej skali samoorganizacji obywateli Ukrainy, który bardziej szczegółowo zostanie opisany w kolejnych rozdziałach[131].

Ukraiński wolontariat jest stosunkowo młodym zjawiskiem, które się rozwijało od momentu odzwyskania przez Ukrainę niepodległości. Każdemu etapowi tego rozwoju towarzyszyły wydarzenia społeczno-polityczne, które służyły impulsem do dalszego rozwoju działalności organizacji trzeciego sektora. Jeżeli pierwsze dwa etapy charaktryzują się naturalnym i oczywistym rozwojem wolontariatu w państwie demokratycznym, to katalizatorem

[129] О. Паславська, *Становлення та розвиток волонтерства в Україні (історико-правове дослідження).* „Актуальні проблеми правознавства" 2016, nr 4 (8), s. 22–28.
[130] Т. Горбачевський, *Волонтерський рух на підтримку захисників Вітчизни, захист переселенців. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму,* Західноукраїнський вектор, Львів 2017, s. 393.
[131] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…,* dz. cyt. s. 76-77.

dwóch pozostałych były negatywne sytucje kryzysowe w kraju, które zmobilizowały społeczeństwo do zjednoczenia i reagowania na powstające wyzwania.

2.2. Rodzaje i zakres działalności ukraińskich organizacji pozarządowych i wolontariatu – regulacje prawne

Na początku swojego rozwoju stowarzyszenia publiczne prowadziły działalność historyczną, edukacyjną, środowiskową, kulturalną oraz inne działania niepolityczne. W pierwszej dekadzie niepodległości Ukrainy prawne warunki istnienia i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jak i idea wolontariatu pozostawały na niskim poziomie. Wraz z proklamowaniem niepodległości Ukrainy temat społeczeństwa obywatelskiego był jednym z obszarów zainteresowania ustawodawców i władz wykonawczych. Lata 1991-2004 charakteryzowały się procesem tworzenia prawnego podłoża do uregulowania istniejących form przejawu społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie, jednak dotyczyły głównie ogólnych kwestii funkcjonowania organizacji obywatelskich i charytatywnych.

W tym okresie zostały przyjęte podstawowe ustawy, które regulowały funkcjonowanie pierwszych NGOs, a mianowicie takie ustawy jak „O stowarzyszeniach obywatelskich”[132], „O dobroczynności i działalności charytatywnej”[133], „O wolności sumienia i organizacjach religijnych”[134], „O młodzieżowych i dziecięcych organizacjach publicznych”[135], „O organach samorządowych”[136], „O związkach zawodowych, ich prawach i gwarancjach działalności”[137], „O państwowej rejestracji osób prawnych, przedsiębiorców indywidualnych i stowarzyszeń publicznych”[138].

Na przestrzeni lat działalność organizacji pozarządowych stawała się coraz bardziej powszechna, a formy stowarzyszeń obywatelskich miały pewne różnice. Obecnie spotykamy się również z takimi pojęciami jak organizacja publiczna, stowarzyszenie publiczne, organizacja pozarządowa, związek publiczny, organizacja wolontariacka itp., między którymi

[132] *Закон України від 16 червня 1992 р. про об'єднання громадян...,* dz. cyt. art. 1.
[133] *Закон України від 5 липня 2004 р. про благодійну діяльність та благодійні організації*, (ВВР. 2004, nr 25).
[134] *Закон України від 23 квітня 2004 р. про свободу совісті та релігійні організації*, (ВВР. 2004, nr 26).
[135] *Закон України від 1 грудня 1998 р. про молодіжні та дитячі громадські організації*, (ВВР. 1998, nr 1).
[136] *Закон України від 11 липня 2001 р. про органи самоорганізації населення*, (ВВР. 2001, nr 48).
[137] *Закон України від 15 вересня 1999 р. про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності*, (ВВР. 1999, nr 45).
[138] *Закон України від 15 березня 2003 р. про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань,* (ВВР. 2003, nr 3132).

istnieją pewne zasadnicze różnice, które należy rozróżnić. Głównym punktem odniesienia dla zrozumienia różnic między organizacjami jest wyżej wspomniane ustawodawstwo, które jasno reguluje treść i warunki ich działalności oraz wskazuje różnice między pozornie podobnymi pojęciami.

Jednym z pierwszych aktów prawnych, który wprowadził podział organizacji była ustawa o z dnia 22 marca 2012 r. o organizacjach pozarządowych[139]. Ta ustawa sformułowała podstawy prawne i organizacyjne realizacji podstawowego konstytucyjnego prawa obywateli, a mianowicie wolności zrzeszania się w organizacjach publicznych w celu zaspokajania interesów politycznych, gospodarczych, społecznych, kulturalnych i innych interesów publicznych. Głównym celem ustawy było uregulowanie udziału wolontariuszy w wydarzeniach finałowej części Mistrzostw Europy w piłce nożnej „Euro 2012". Ustawa ta nie doprowadziła do znaczących zmian w ochronie praw wolontariuszy i tych organizacji, które korzystają z pracy wolontariuszy, jednak określiła szereg ważnych definicji, między innymi uregulowała podział organizacji ze względu na ich prawną formę utworzenia. Zgodnie z wyżej wspomnianą ustawą stowarzyszenie publiczne jest to:

> dobrowolne zrzeszenie osób fizycznych i/lub prawnych o charakterze samodzielnym, w celu realizacji i ochrony praw i wolności człowieka i obywatela, zaspokajania interesów publicznych, w szczególności interesów gospodarczych, społecznych, kulturalnych, środowiskowych i innych[140].

Stowarzyszenie publiczne ze względu formy organizacyjno-prawnej jest tworzone jako organizacja publiczna lub związek publiczny. Organizacją publiczną jest stowarzyszenie publiczne, którego założycielami i członkami (uczestnikami) są osoby fizyczne. Związek publiczny jest stowarzyszeniem publicznym, którego założycielami są osoby prawne i którego członkami (uczestnikami) mogą być osoby prawne prawa prywatnego i osoby fizyczne. Związek publiczny może prowadzić działalność ze statusem osoby prawnej lub bez takiego statusu. Związek publiczny posiadający status osoby prawnej jest spółką niebędącą przedsiębiorstwem, której głównym celem nie jest osiąganie zysku. Stowarzyszenie publiczne jest zatem pojęciem bardziej ogólnym[141]. Podstawową różnicą między stowarzyszeniem publicznym a związkiem publicznym jest status prawny osób, które są ich założycielami –

[139] *Закон України від 22 березня 2012 р. про громадські об'єднання*, (ВВР. 2012, nr 48), art. 1.
[140] О. Баковецька, *Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку*, Літопис Волині 2020, s. 41.
[141] О. Паславська, *Становлення та розвиток…,*dz. cyt., s. 30.

osoby prawne lub fizyczne. Jako stowarzyszenia publiczne możemy również rozumieć organizacje pozarządowe i organizacje pozapaństwowe. Organizacja pozarządowa jest tworzona niezależnie od państwa, jest pewnym legalnym przedsięwzięciem lub ruchem społecznym, w ramach którego poszczególne organizacje publiczne współdziałają i dążą zmniejszenia negatywnych nastrojów społecznych. Organizacje pozarządowe w Ukrainie są często utożsamiane z organizacją publiczną i przybierają formę związku, fundacji charytatywnej, organizacji wolontariackiej itp. Specyfika każdego stowarzyszenia publicznego zależy od celu działalności, pełnionych funkcji i kategorii osób, które są odbiorcami tej działalności[142].

Ukraińscy badacze społeczeństwa obywatelskiego dążą do ujednolicenia definicji i podziału stowarzyszeń publicznych. Ponieważ organizacja społeczeństwa obywatelskiego jest rodzajem stowarzyszenia, ważne jest określenie jej miejsca w systemie takich organizacji. Mykola Tyshchenko, uważa, że biorąc pod uwagę właściwości organizacyjne i prawne stowarzyszenia obywateli dzielą się na: zbiorowe stowarzyszenia obywateli (partie polityczne, związki twórcze, organizacje religijne, związki zawodowe itp., organizacje samorządowe (ochotnicze straże ochrony porządku publicznego) oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego (rady i zrzeszenie mieszkańców miast). Zgodnie z tą klasyfikacją organizacje obywatelskie są zbiorowymi stowarzyszeniami obywateli, co nie jest do końca poprawne, ponieważ nie wszystkie organizacje obywatelskie są zbiorowe[143]. Bardziej poprawnej klasyfikacji organizacji społeczeństwa obywatelskiego dokonał Wiktor Chirkin, który uważa, że powszechnie akceptowane jest rozróżnienie między stowarzyszeniami publicznymi (zwykle są z precyzyjnie określonym członkostwem, wybieranymi organami zarządzającymi, statutem, np. związki zawodowe, organizacje młodzieżowe, kobiece, artystyczne, religijne i inne), ruchami (nie mają ustalonego członkostwa lub ich członkami są inne stowarzyszenia lub organizacje, mogą mieć statut lub nie, np. fronty ludowe, narodowe) i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, które mają jedynie charakter lokalny. Ponadto, badacz osobno identyfikuje szereg organizacji publicznych, do których należą związki zawodowe[144].

W literaturze naukowej można znaleźć różne kryteria klasyfikacji organizacji publicznych, a mianowicie: tryb legalizacji, struktura organizacyjna i charakter członkostwa,

[142] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…,* dz. cyt. s. 78.
[143] В. Степаненко, *Громадські організації у дискурсі демократизації…*, dz. cyt. s. 282.
[144] Tamże, s. 283.

przedmiot działalności, status i teren działania, cel powołania i działalności, dziedzina życia społecznego, w którą zaangażowana jest organizacja, sposób rozliczania się z członkami itd[145].

Stowarzyszenia publiczne można sklasyfikować według następujących kryteriów:

- według składu podmiotowego – są podzielone według określonej cechy, która obejmuje wiek, zawód, płeć itp. ich członków, w tym: dziecięce, młodzieżowe, organizacje kobiece, organizacje osób niepełnosprawnych, kombatantów, przedsiębiorców itp;
- ze względu na dziedzinę działalności – prawne, edukacyjne, kulturalne, twórcze, sportowe, ekologiczne itp;
- według statusu lub obszarem działania – lokalne, regionalne, krajowe i międzynarodowe[146].
- w zależności od celu utworzenia i działalności można wyróżnić organizacje pożytku publicznego (tworzone i działające w różnych celach pożytku publicznego, w szczególności: ochrony praw człowieka, rozwoju nauki, kultury, sztuki, oświaty, pomocy społecznej itp.) i prywatne (tworzone dla realizacji celów i w interesie wyłącznie swoich członków). W krajach europejskich o zamkniętym podejściu do klasyfikacji, takich jak Francja, stowarzyszenia mogą być uznawane za społecznie użyteczne, co rozszerza możliwości pozyskiwania majątku i funduszy. W Ukrainie podział na organizacje pożytku publicznego i organizacje pożytku prywatnego została zaproponowana w odpowiednim projekcie ustawy o organizacjach *non-profit.*
- według liczby członków – organizacje pozarządowe mogą być masowe i zwykłe[147].

Badaczka w dziedzinie prawa Wiktoriia Krawczuk, w swoich pracach dotyczących organizacji pozarządowych zaproponowała nowy podział organizacji na 7 głównych grup, w zależności od zakresu działalności. Są to następujące grupy – prawa człowieka, działalność zawodowa, poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, rodzina i dzieci, ochrona zdrowia publicznego i środowiska, edukacja i kultura[148].

Od momentu przyjęcia Konstytucji Ukrainy w 1996 r. do wydarzeń, które stały się znane jako Rewolucja Godności, proces instytucjonalizacji społeczeństwa obywatelskiego

[145] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…,* dz. cyt. s. 80.
[146] О. Романов, *Про непідприємницькі товариства*, s. 4, http://www. justinian.com.ua/article.php?id=1654 [dostęp 30.07.2023].
[147] Tamże, s. 5.
[148] В. Кравчук, *Деякі підходи до класифікації громадських організацій в Україні*, „Вибори та демократія" 2007, nr 49, s. 16.

w Ukrainie charakteryzował się stopniowym wzrostem całkowitej liczby oficjalnie zarejestrowanych organizacji społeczeństwa obywatelskiego w różnych dziedzinach. Instytucje państwowe stopniowo, mimo braku odpowiednich regulacji prawnych, angażowały wolontariuszy w różne wydarzenia społeczne[149].

Rosnąca rola NGOs jako źródła zmian społecznych wpłynęła na charakter polityki państwa związanej ze społeczeństwem obywatelskim. Rozwój ustawodawstwa w tej dziedzinie miał na celu uproszczenie procedur rejestracji organizacji pozarządowych, stworzenie niezbędnych warunków prawnych dla ich rozwoju i ochrony interesów społeczności terytorialnych. Ważnym aspektem prawnego stanowienia organizacji pozarządowych w Ukrainie było uchwalenie w 2011 r. ustawy „O działalności wolontariuszy"[150], która po raz pierwszy określiła definicję wolontariatu. Zgodnie z ustawą jest to:

> dobrowolna, bezinteresowna, zorientowana społecznie działalność non-profit prowadzona przez wolontariuszy i prowadzona przez wolontariuszy i organizacje wolontariackie poprzez świadczenie pomocy wolontariackiej[151].

Pomoc wolontariuszy oznacza tutaj wykonywanie przez wolontariuszy lub organizacje wolontariackie jakiejkolwiek pracy lub usług. Ustawa definiuje również wolontariat jako formę działalności charytatywnej i określa, że wolontariuszami mogą być obywatele Ukrainy, cudzoziemcy i osoby nieposiadający żadnego obywatelstwa, którzy legalnie przebywają na terytorium Ukrainy i posiadają zdolność do czynności prawnych[152]. Ustawa „O działalności wolontariuszy" nie tylko określiła definicję działalności wolontariackiej, ale także wskazała obszary, w których ta działalność może być prowadzona. Zgodnie z tekstem ogłoszonym w 2011 r. działania wolontariackie mogą być prowadzone w następujących obszarach:

- świadczenie pomocy na rzecz osób o niskich dochodach, bezrobotnych, rodzin wielodzietnych, bezdomnych, osób wymagających rehabilitacji społecznej, znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej;
- opieka nad osobami chorymi, niepełnosprawnymi, samotnymi, starszymi i innymi, które ze względu na swoje cechy fizyczne, materialne lub inne potrzebują wsparcia i pomocy;

[149] Н. Янц, *Оптимізація волонтерської діяльності в Україні на сучасному етапі,* https://studfile.net/preview/5196862/page:10/ [dostęp 30.07.2023].
[150] *Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську…,* dz. cyt.
[151] Tamże, art. 1, pkt. 4.
[152] Tamże, art. 7, pkt. 1.

- udzielanie pomocy wolontariackiej osobom, które ze względu na swoją niepełnosprawność fizyczną lub inną posiadają ograniczone zdolności w korzystaniu ze swoich praw[153];
- prowadzenie działań związanych z ochroną środowiska, zachowaniem dziedzictwa kulturowego, środowiska historycznego i kulturowego, zabytków historycznych i kulturowych oraz miejsc pochówku;
- promowanie wydarzeń o znaczeniu krajowym i międzynarodowym związanych z organizacją imprez sportowych, kulturalnych, młodzieżowych i innych imprez rozrywkowych i społecznych;
- pomoc upoważnionemu organowi kuratorskiemu w nadzorowaniu skazanych i prowadzeniu z nimi pracy socjalnej i edukacyjnej;
- pomoc centralnym i lokalnym organom władzy wykonawczej, organom samorządu lokalnego, przedsiębiorstwom, instytucjom i organizacjom, stowarzyszeniom obywateli, a także osobom fizycznym sprawującym patronat społeczny, w realizacji działań mających na celu adaptację społeczną osób, które odbyły karę ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności na określony czas, a także osób zwolnionych z dalszego odbywania tego rodzaju kar na podstawie przepisów prawa;
- wzmocnienie ukraińskiej tożsamości narodowej i obywatelskiej;
- zapewnienie pomocy w celu wyeliminowania skutków katastrof spowodowanych przez człowieka lub klęsk żywiołowych;
- udzielanie pomocy wolontarystycznej osobom dotkniętym chorobami zakaźnymi (niebezpiecznie zakaźnymi, szczególnie niebezpiecznymi zakaźnymi) i epidemiami,
- świadczenie pomocy wolontarystycznej związanej z ochroną i ratowaniem zwierząt,
- świadczenie pomocy wolontariackiej w innych obszarach, które nie są zabronione przez prawo[154].

Natomiast, po wydarzeniach na Majdanie i agresji Rosji do ustawy zostały wprowadzone znaczące poprawki, które poszerzyły kompetencje wolontariuszy i otworzyły zupełnie nowe kierunki działalności[155]. Do nowych obszarów działalności zostały dodane:

[153] Tamże, art. 8.
[154] Tamże.
[155] О. Волуйко, *Волонтерська діяльність як чинник реалізації заходів правового режиму воєнного стану в Україні*, https://lsej.org.ua/2_2024/60.pdf [dostęp 30.07.2023].

- udzielanie pomocy wolontariackiej Siłom Zbrojnym Ukrainy, innym formacjom wojskowym, organom ścigania, organom publicznym w stanach nadzwyczajnych państwa, operacji antyterrorystycznej, wdrażaniu środków zapewniających bezpieczeństwo i obronę narodową, odpieraniu i powstrzymywaniu agresji zbrojnej Federacji Rosyjskiej w obwodach donieckim i ługańskim, wdrażaniu środków niezbędnych do zapewnienia obrony Ukrainy, ochrony bezpieczeństwa ludności i interesów państwa w związku z wojną;
- udzielanie pomocy wolontariackiej obywatelom, którzy ucierpieli w wyniku sytuacji nadzwyczajnych o charakterze sztucznym lub naturalnym, stanu wyjątkowego lub stanu wojennego, operacji antyterrorystycznej, środków mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego i obrony, odparcia i powstrzymania agresji zbrojnej Federacji Rosyjskiej w obwodach donieckim i ługańskim, wdrożenia środków niezbędnych do zapewnienia obrony Ukrainy, ochrony bezpieczeństwa ludności i interesów państwa w związku z agresją wojskową[156];
- zapewnienie pomocy wolontariuszy w celu zwalczania skutków działań wojennych, aktów terrorystycznych, konfliktu zbrojnego i tymczasowej okupacji;
- wzmocnienie ukraińskiej tożsamości narodowej i obywatelskiej;
- udzielanie pomocy wolontariackiej w celu zwalczania skutków zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i/lub innemu państwu przeciwko Ukrainie, a także w celu powojennej odbudowy i rozwoju Ukrainy;
- udzielanie pomocy wolontariackiej osobom/rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej z powodu szkód spowodowanych działaniami wojennymi, aktami terrorystycznymi, konfliktem zbrojnym, tymczasową okupacją, zbrojną agresją Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i/lub innego państwa przeciwko Ukrainie[157].

Ustawa także podkreśla, że pomoc wolontariuszy w tych obszarach może być świadczona w formie zdalnej, za pośrednictwem Internetu i innych sieci telekomunikacyjnych. Ustawa również określa procedurę wsparcia wolontariatu przez państwo, które może być zapewnione poprzez zapewnienie pomocy prawnej, organizacyjnej, metodologicznej i informacyjnej wolontariuszom, organizacjom i instytucjom, które angażują wolontariuszy

[156] А. Загородня, *Закон, що у всіх на слуху: Закон України „Про волонтерську діяльність”,* s. 2, https://libkor.com.ua/news/7350-zakon-sho-u-vsih-na-sluhu-zakon-ukrayini-pro-volontersku-dijalnist, [dostęp 30.07.2023].
[157] О. Волуйко, *Волонтерська діяльність як чинник...,* dz. cyt. s. 4.

w działania wolontariackie, a także poprzez opracowanie i wdrożenie ogólnokrajowych ukierunkowanych programów wspierających rozwój wolontariatu[158].

Dzięki wprowadzeniu regulacji prawnych działalności organizacji trzeciego sektora w 2011 r. społeczeństwo ukraińskie nabyło nowych cech samoorganizacji obywatelskiej, co zaowocowało wzrost liczby różnego rodzaju organizacji obywatelskich, przede wszystkim organizacji i fundacji charytatywnych, związków i stowarzyszeń zawodowych. Przed wybuchem Rewolucji Godności funkcjonowanie organizacji pozarządowych i wolontariuszy sprowadzało się do pomocy określonym warstwom społeczeństwa. Wolontariusze nieśli pomoc osobom niepełnosprawnym, chorym, domom dziecka, szpitalom, działali w zakresie pomocy społecznej dla rodzin żyjących w skrajnym ubóstwie, a także organizowali akcje na rzecz ochrony środowiska i zwierząt[159]. Do 2014 r. ukraiński wolontariat, który nadal się rozwijał, skupiał się na tradycyjnych przejawach pomocy charytatywnej, jednak późniejsze wydarzenia polityczne w kraju wymusiły zmianę ukierunkowań tej działalności.

W 2014 r. ukraińskie instytucje społeczeństwa obywatelskiego stanęły w obliczu nowych wyzwań i zmian kontekstowych w funkcjonowaniu. Okupacja Autonomicznej Republiki Krymu i miasta Sewastopola oraz części obwodów donieckiego i ługańskiego, a także zewnętrzna agresja Rosji na Ukrainę zintensyfikowały nowe działania charytatywne. Pierwsze lata przeciwdziałania agresji charakteryzowały się szybkim wzrostem liczby obywateli i stowarzyszeń publicznych zaangażowanych w działalność charytatywną i wolontariacka. Badania socjologiczne udokumentowały intensyfikację inicjatyw w zakresie bezpieczeństwa narodowego, które były bezprecedensowym przejawem samoorganizacji społeczeństwa[160]. Znaczna część wolontariuszy skupiła się na pomocy żołnierzom i osobom wewnętrznie przesiedlonym z terenów okupowanych. Do dziś badacze zjawiska wolontariatu w Ukrainie dokonują próby określenia rzeczywistej liczby uczestników ruchu wolontariackiego w latach 2013-2014, co było spowodowane ciągłym dołączaniem nowych osób do inicjatyw, niechęć niektórych wolontariuszy do ogłaszania swojej działalności i półlegalność niektórych organizacji wolontariackich. Znaczna liczba organizacji koncentrowała się na rozwiązywaniu problemów i ochronie interesów żołnierzy walczących na wschodzie Ukrainy, osób uczestniczących w obronie państwa, a także osób zamieszkujących w pobliżu linii frontu[161].

[158] А. Загородня, *Закон, що у всіх на слуху…,* dz. cyt. s. 3.
[159] О. Панькова, О. Касперович, О. Іщенко, *Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблематика та перспективи.* Київ, НІСД 2016, s. 25-40.
[160] П. Вознюк, Д. Горєлов, *Розвиток громадянського суспільства в Україні: аналітичні доповіді,* Київ, НІСД 2015, s. 11-17.
[161] Д. Горєлов, О. Корнієвський, *Волонтерський рух…*, dz. cyt. s. 28.

Rozszerzenie zakresu inicjatyw obywatelskich w kontekście rosyjskiej agresji zbrojnej na Ukrainę została spowodowana pojawieniem się nowych grup społecznych – uczestników i weteranów ATO, osób wewnętrznie przesiedlonych i innych kategorii osób dotkniętych działaniami wojennymi w obwodach donieckim i ługańskim. Pojawienie się tych grup społecznych doprowadziło nie tylko do wzrostu liczby oficjalnie zarejestrowanych organizacji pozarządowych skoncentrowanych na ich ochronie i rozwiązywaniu ich pilnych problemów, ale także do rozprzestrzeniania się niezinstytucjonalizowanej praktyki samoorganizacji obywatelskiej i inicjatyw obywatelskich w tym obszarze[162].

Rozwój ukraińskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego po 2014 r. wyraźnie charakteryzuje się rozprzestrzenianiem się różnych kategorii samoorganizacji obywatelskiej, tworzeniem koalicji organizacji społeczeństwa obywatelskiego jako mechanizmu interakcji między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego a władzami. Celem tworzenia takiego mechanizmu było wyrażanie i promowanie interesów różnych grup społeczno-ekonomicznych ludności, a także nadanie możliwości udziału obywateli w podejmowaniu ważnych dla społeczeństwa decyzji przez administracje publiczne. Wydarzenia polityczne w kraju w 2013-2014 r. posłużyły wyznaczeniu na poziomie prawnym nowych kierunków działalności, co skutkowało transormacją trzeciego sektora[163].

[162] Według Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy, system organizacji pozarządowych, w tym stowarzyszeń, które w nazwie miały skrót „ATO" lub „kombatanci/weterani", na początku 2018 r. liczył ponad 500 instytucji.
[163] Д. Горєлов, О. Корнієвський, *Волонтерський рух…,* dz. cyt. s. 30.

2.3. Rewolucja Godności katalizatorem ruchu wolontariackiego w Ukrainie

Po odzyskaniu niepodległości naród ukraiński dążył do ukształtowania swojej tożsamości narodowej i umocnieniu własnej państwowości. Priorytetowym zadaniem dla społeczeństwa ukraińskiego było przekształcenie starego biurokratycznego i socjalistycznego aparatu władzy w demokratyczną formę porządku społecznego.

Utrzymywanie wpływów sowieckiego reżimu na terytorium już niepodległej Ukrainy spowodował ogólnosystemowy kryzys, który doprowadził do powstania oligarchicznego, autorytarnego modelu zarządzania państwem, który stał się głównym czynnikiem powstrzymującym społeczeństwo przed dalszym rozwojem zarówno politycznym jak i społeczno-gospodarczym. Przed wydarzeniami z 2013 r. stan ukraińskiej tożsamości był często określany jako kryzys tożsamości narodowej[164]. W 2010 r. prezydentem Ukrainy został Wiktor Janukowycz, prorosyjski polityk, który od momentu objęcia władzy dążył do przywrócenia systemu autorytarnego i rozpowszechnienia wpływów rosyjskich. Jednym z przejawów próby ukierunkowania Ukrainy w stronę Federacji Rosyjskiej było odejście władzy na czele z prezydentem od przewidzianego i wybranego wcześniej kursu w kierunku integracji europejskiej – W. Janukowycz odmówił podpisania umowy o integracji europejskiej Ukrainy, która była przygotowywana od 1998 r. W wyniku czego powstały narodowe protesty, podczas których doszło do nadmiernego użycia siły i naruszenia instrukcji służbowych przez organy ścigania, co doprowadziło do licznych naruszeń praw człowieka, wielu ofiar wśród protestujących, arbitralnych zatrzymań i aresztowań. W rezultacie nielegalnych działań organów ścigania, protesty przekształciły się w szeroki ruch społeczny, który w dość dynamiczny sposób ewaluował w prawdziwą rewolucję, która później otrzymała nazwę Rewolucja Godności[165].

Jeżeli początkowo przyczyną protestów społecznych było poparcie europejskiego wektora ukraińskiej polityki zagranicznej, to później protesty obejmowały idee sprzeciwu wobec korupcji, samowoli organów ścigania i służb specjalnych. Ukraińscy politycy, media i działacze społeczne uznają datą rozpoczęcia rewolucji dzień 21 listopada 2013 r., kiedy to na głównym placu Kijowa zaczęły gromadzić się pierwsze osoby protestujące. Informacja o akcjach społecznych była rozpowszechniana za pomocą mediów społecznościowych, głównie przez aplikacje Twitter i Facebook. W ciągu doby na placu w Kijowie zebrało się około

[164] О. Турчак, *Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання*, „Локальні війни та збройні конфлікти сучасності" 2018, nr 74, s. 18.
[165] Często można spotkać także inne nazwy tego wydarzenia – Euromajdan, Majdan czy Rewolucja Europejska.

5000 osób. Podobne protesty odbyły się we Lwowie, Winnicy, Odessie, Mikołajewie, Doniecku, Sumach, Charkowie i niemal każdym innym ośrodku regionalnym w Ukrainie. Początkowo protesty, odbywały się w formie demonstracji i strajków studenckich, jednak z czasem doszło do otwartej konfrontacji pomiędzy protestującymi a przedstawicielami policji i innych służb mundurowych państwa. W szczytowym momencie w protestach wzięło udział 4 miliony osób, a Rewolucja Godności stała się bezpośrednim impulsem do aktywizacji ruchu wolontariackiego w Ukrainie[166]. Wśród różnych grup protestujących, według świadków tych wydarzeń, wytworzyła się wyjątkowa dla ukraińskiego społeczeństwa atmosfera wzajemnej pomocy, wsparcia i jedności. Na początku protestów wraz z samoorganizacją kijowskiego Majdanu zaczęli gromadzić się wokół niego obywatele z jasno określonym celem – zapewnienia protestującym kompleksowego wsparcia, dostarczenia najpotrzebniejszych rzeczy takich jak żywność, woda, leki, środki higieniczne, ciepłe ubrania itp. W pierwszych dniach protestów wolontariusze odpowiadali za zabezpieczenie logistyczne, a także udzielali pierwszej pomocy przedmedycznej osobom protestującym[167]. Stopniowo został utworzony pewny system, w ramach którego każdy chętny mógł przekazać żywność, ubrania, artykuły higieny osobistej czy różnego rodzaju ogrzewacze do namiotów protestujących.

Rysunek 1. Wolontariusze w punkcie żywieniowym, luty 2014 r., Kijów

Źródło: М. Матяш, *Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом*, https://www. ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom. html [dostęp 15.08.2023].

[166] А. Олійник, *Воїни добра на всіх фронтах. Як волонтери стали соціальними інноваторами*, https://life.pravda.com.ua/society/2016/07/13/215141/ [dostęp 18.08.2023].
[167] О. Липитчук, *Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні,* „InterConf" 2022, nr 118, s. 180.

Rysunek 2. Wolontariusze udzielają pierwszą pomoc po starciach 20 lutego 2014 r., Kijów

Źródło: Tamże.

W celu lepszego funkcjonowania, realizacji i koordynacji zadań wolontariusze zapoczątkowali tworzenie organizacji wolontariackich i fundacji charytatywnych. Dalszy przebieg protestów, okresowa eskalacja sytuacji oraz ogólna atmosfera napięcia i niepokoju przyczyniły się do zjednoczenia ludzi o podobnych poglądach. Więzi międzyludzkie, które zostały nawiązane i rozwinięte w pierwszych tygodniach i miesiącach konfrontacji na Majdanie, przerodziły się w długoterminową współpracę. Dobrym przykładem jest jedna z pierwszych oficjalnych organizacji F.O.N.D. (Fundacja Operacyjnej Pomocy Narodowej) Diany Makarovei, która powstała 22 stycznia 2014 r. i skupiła się na pomocy protestującym, którzy zostali pobici, bezprawnie aresztowani i torturowani[168]. Kolejną organizacją wolontariacką, która powstała podczas rewolucji była fundacja Euromajdan S.O.S. Organizacja skupiała się na dokumentowaniu naruszenia praw człowieka podczas protestów. Fundacja składała się z prawników, którzy udzielali pomocy nielegalnie prześladowanym aktywistom Majdanu i koordynowali międzynarodowe akcje solidarnościowe wspierające ukraińskich protestujących. Wraz z zakończeniem aktywnej fazy protestów na Majdanie, Euromajdan S.O.S rozpoczął monitorowanie naruszeń praw człowieka na Krymie i we wschodniej części Ukrainy[169]. Następną ważną organizacją była Służba Psychologiczna Majdanu, której działalność była zorientowana na zapewnieniu pomocy psychologicznej uczestnikom rewolucji i rodzinom zabitych, a po rozpoczęciu inwazji Rosji na Ukrainę także żołnierzom walczącym w strefie ATO, przesiedleńcom wewnętrznym, rannym w szpitalach oraz rodzinom żołnierzy.

[168] *Благодійна організація „Ф.о.н.д. Діани Макарової”,* https://clarity-project.info/edr/40420302 [dostęp 18.08.2023].
[169] Д. Горєлов, О. Корнієвський, *Волонтерський рух: світовий досвід...,* dz. cyt, s. 36.

Podczas Rewolucji Godności powstała również grupa wolontariuszy Zgraia, która po rozpoczęciu zbrojnej inwazji Rosji[170] wspierała Siły Zbrojne Ukrainy we wschodniej części kraju i okazywała pomoc ludności poszkodowanej uciekającej z terytoriów okupowanych. Ukraiński wolontariat w latach 2014-2015 cechował się nieformalnym charakterem swoich inicjatyw. Ruch ochotniczy, który aktywnie przejawiał się podczas Rewolucji Godności stał się jednym z mechanizmów przeciwdziałania agresji zbrojnej, ratowania i pomocy osobom wewnętrznie przesiedlonym oraz żołnierzom walczącym na wschodzie Ukrainy[171].

Głównymi odbiorcami masowej pomocy wolontariuszy w latach 2014-2015 były:

- Siły Zbrojne Ukrainy – wsparcie dla żołnierzy w postaci zbiórek żywności, ciepłych ubrań i indywidualnego wyposażenia, leków, środków higienicznych, a także pomocy technicznej takiej jak naprawa, ulepszanie, opancerzanie pojazdów bojowych i cywilnych, które później były przekazywane jednostkom wojskowym;
- ranni żołnierze, szpitale polowe i szpitale, w których leczeni byli ranni żołnierze;
- jeńcy wojenni i ich rodziny – pomoc w informowaniu i poszukiwaniu żołnierzy zaginionych i wymianie jeńców wojennych;
- rodziny osób wewnętrznie przesiedlonych z terytorium Krymu i wschodu Ukrainy;
- rodziny żołnierzy – pomoc materialna, psychologiczna i humanitarna;
- ludność cywilna we wschodniej części Ukrainy – zbieranie środków finansowych, pomoc humanitarna, dostarczanie zebranej pomocy, przygotowanie tras i transportu do ewakuacji ludzi z obszaru ATO[172].

Wraz z aneksją Krymu i działaniami wojskowymi w Donbasie, ponad półtora miliona ludzi zostało przesiedlonych do innych regionów kraju. Tworzone na bieżąco organizacje wolontariackie brały aktywny udział w rozwiązywaniu licznych problemów osób wewnętrznie przesiedlonych, okazywały pomoc prawną, psychologiczną i humanitarną, pomagały w znalezieniu zakwaterowania, miejsc pracy i placówek oświatowych[173]. Wśród najbardziej znanych krajowych organizacji wolontariackich, które działały w tym obszarze, należą Donbass S.O.S, Vostok S.O.S, Centrum Koordynacji i Pomocy Osobom Przesiedlonym, Caritas Ukraine. Natomiast organizacjami, które zorientowały się na wsparciu Sił Zbrojnych Ukrainy były Skrzydła Feniksa, Armia S.O.S., Come Back Alive i Volunteer Hundred[174].

[170] 20 lutego 2014 r. Federacja Rosyjska zaatakowała zachodnią część Ukrainy, obwody Doniecki i Ługański.
[171] М. Матяш, *Українське волонтерство – явище унікальне...,* dz. cyt.
[172] В. Голуб, *Волонтерська діяльність в системі взаємовідносин держави та суспільства*, Київ 2016, s. 247.
[173] І. Мазій, *Аналіз міжнародних документів у сфері волонтерського руху,* „Інвестиції: практика та досвід" 2018, nr 8, s. 115.
[174] Т. Горбачевський, *Волонтерський рух на підтримку захисників…,* dz. cyt. s. 394.

Wydarzenia z lat 2013-2015 były jednym z najlepszych przejawów nie tylko społecznej odpowiedzialności obywateli, ale także wyraźnym wskaźnikiem tendencji instytucjonalnej organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Przed Rewolucją Godności łączna liczba oficjalnie działających organizacji wynosiła 63899, to po Rewolucji ta liczba wzrosła prawie 32 krotnie o czym świadczą dane zawarte w poniższych tabelach.

Tabela 1. Dynamika rozwoju stowarzyszeń publicznych w Ukrainie przed Rewolucją Godności wyrażona w liczbie organizacji w danym roku

Rodzaj organizacji	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
organizacje pozarządowe	63899	67696	71767	4500
związki zawodowe	24649	26310	27834	28852
organizacje charytatywne	12267	12860	13475	14055
organizacje religijne	22343	23271	24126	24720

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань,* https://nais.gov.ua/p/ediniy-derjavniy-reestr-yuridichnih-osib-fizichnih-osib-pidpriemtsiv-ta-gromadskih-formuvan [dostęp 15.08.2023].

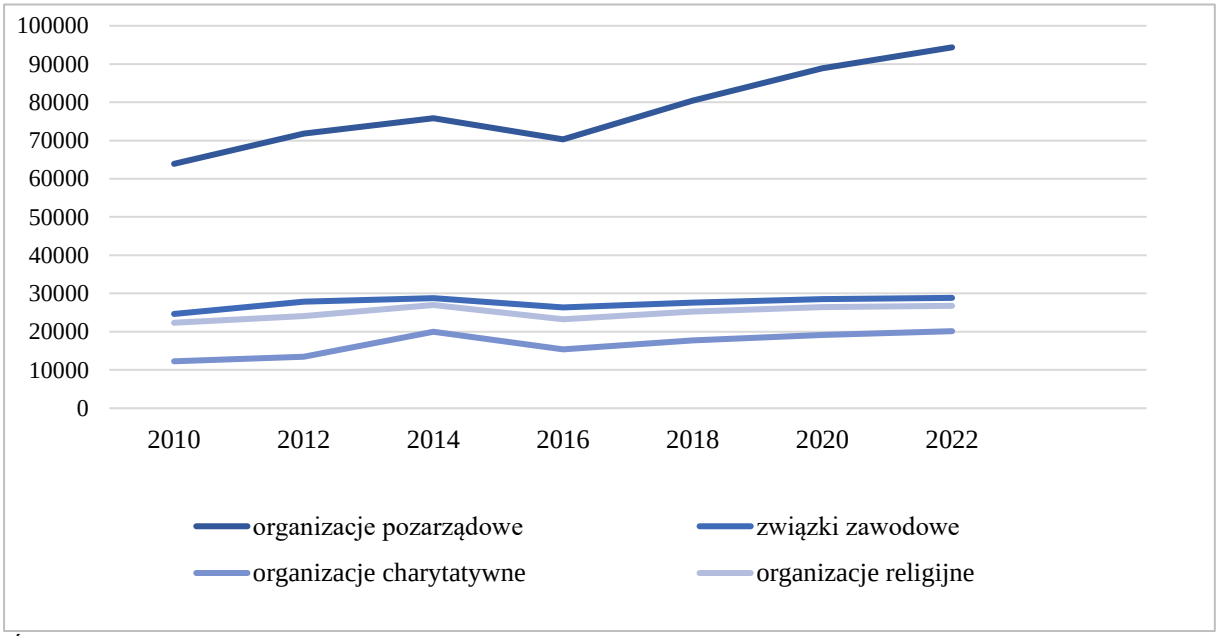
Tabela 2. Dynamika rozwoju stowarzyszeń publicznych w Ukrainie po Rewolucji Godności wyrażona w liczbie organizacji w danym roku

Rodzaj organizacji	**styczeń 2014**	**styczeń 2015**	**styczeń 2016**	**styczeń 2017**	**styczeń 2018**	**styczeń 2019**	**styczeń 2020**	**styczeń 2021**	**styczeń 2022**
organizacje pozarządowe	75762	64526	70321	75988	80461	84608	88882	92470	94353
związki zawodowe	28789	25853	26321	27070	27601	28026	28486	28713	28849
organizacje charytatywne	19988	13579	15384	16837	17726	18433	19112	19812	20144
organizacje religijne	26985	24957	23261	24072	25233	26075	26437	26651	26758

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань…,* dz. cyt.

Dynamika rozwoju organizacji społeczeństwa obywatelskiego po Rewolucji Godności, na podstawie analizy danych z Jednolitego Państwowego Rejestru Przedsiębiorstw i Organizacji Ukrainy Państwowej Służby Statystycznej Ukrainy, wskazuje na tendencję wzrostową liczby zarejestrowanych organizacji społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie po 2014 r.

Wykres 3. Dynamika rozwoju stowarzyszeń publicznych w Ukrainie po Rewolucji Godności wyrażona w liczbie organizacji na osi czasu w danym roku

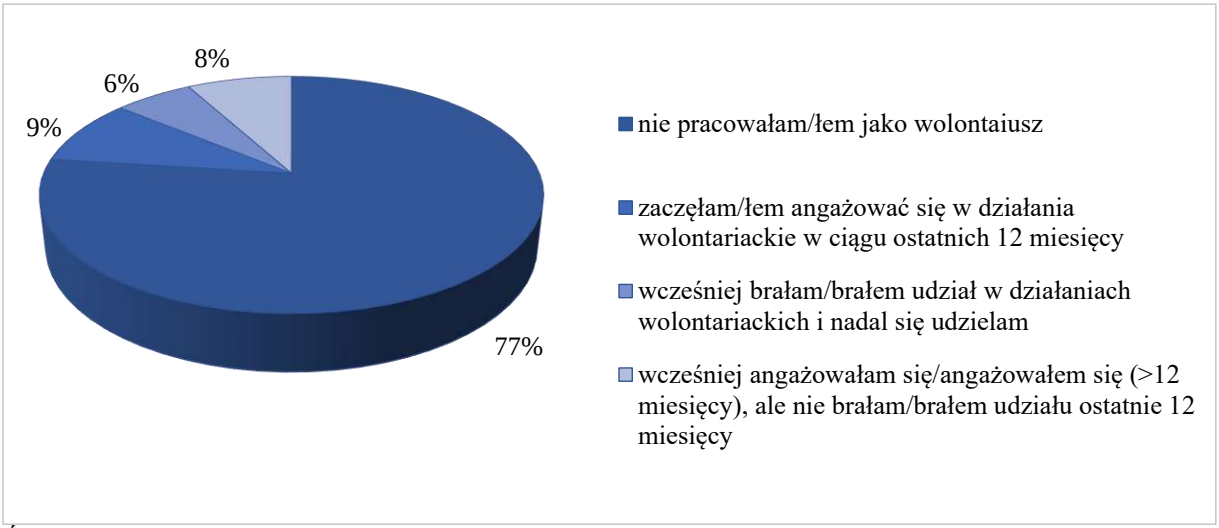

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань…,* dz. cyt.

Aby zrozumieć perspektywy rozwoju ruchu wolontariackiego na terytorium Ukrainy w kolejnych latach, konieczne jest poznanie stosunku obywateli do wolontariatu. Wyniki badań socjologicznych przeprowadzone przez Instytut Psychologii Społecznej i Politycznej Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy w 2015 r. pokazują, że konflikt zbrojny na wschodzie kraju doprowadził do powstania nowych instytucji społecznych, które wpływają na życie jednostki[175]. Zgodnie z wynikami ogólnokrajowego badania stanu wolontariatu w Ukrainie, które zostało przeprowadzone przez GfK Ukraine w dniach 20-26 listopada 2014 r., Ukraińcy uznają ważną rolę ruchu wolontariackiego w procesach społecznych. W trakcie prowadzenia badań na pytanie „Czy zmiany polityczne zeszłego roku mogłyby mieć miejsce bez udziału wolontariuszy?" otrzymano następujące odpowiedzi: 62% respondentów uznało rolę wolontariuszy w zmianach politycznych w ubiegłym roku, 85% uważa, że działalność wolontariacka pomaga wzmocnić pokój, a 81% jest skłonna uważać, że ruch wolontariuszy jest niezbędnym elementem społeczeństwa obywatelskiego[176]. Kolejne pytanie w kwestionariuszu dotyczyło udziału w działalności wolontariackiej. Wyniki badań pokazują, że 6% miała doświadczenie w wolontariacie, a 9% Ukraińców dołączyło do organizacji pozarządowych lub działalności wolontariackiej w ciągu ostatniego roku.

[175] В. Сірко, *Адміністративно-правове регулювання волонтерської в Україні,* „Адміністративне право і процес" 2018, nr 42, s. 254.
[176] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…,* dz. cyt., s. 85.

Wykres 4. Ranking dobroczynności w Ukrainie w latach 2010-2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ю. Тищенко, *Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року*, НІСД, Київ 2021, s. 36-38.

Na podstawie wyników badań i wywiadów z czołowymi wolontariuszami w kraju, które zostały opublikowane w ukraińskich mediach, można wyodrębnić główne motywy uczestnictwa w wolontariacie. Są one następujące:

- realizacja społecznie odpowiedzialnych inicjatyw obywatelskich mających na celu rozwiązanie pilnych problemów społecznych i innych na własną rękę i przez społeczność;
- wypełnianie osobistych obowiązków wobec siebie i społeczeństwa w oparciu o zasadę: „Jeśli nie ja, to kto?";
- chęć dobrowolnego i nieodpłatnego niesienia pomocy potrzebującym, realizacji swoich zasad moralnych i religijnych, poczucia bycia potrzebnym i użytecznym dla innych;
- samorealizacja człowieka, dalszy rozwój zawodowy;
- uzyskanie satysfakcji moralnej z wdzięczności osób, którym udzielana jest pomoc;
- uzyskanie szerokich możliwości dostępu do zasobów finansowych i innych oraz zarządzania nimi, itp[177].

Niemniej ważniejsza niż motywy wolontariatu jest identyfikacja czynników demotywujących ludzi do uczestnictwa w wolontariacie. Zgodnie z wynikami badania przeprowadzonego przez Instytut Psychologii Społecznej i Politycznej Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, głównymi przyczynami nieuczestniczenia w wolontariacie

[177] Tamże.

przez obywateli kraju są następujące (zgodnie z odpowiedziami na pytanie: „Jeśli nie uczestniczysz w wolontariacie, to dlaczego?”):

- ograniczona zdolność do udzielania pomocy – 37,0% respondentów;
- nie wiem, jak pomóc – 9,8%;
- nie widzę w tym sensu – 11,6%;
- uważam, że powinno to zrobić państwo – 30,7%;
- brak odpowiedzi – 8,4%[178].

Przed wydarzeniami na Majdanie najistotniejszymi obszarami działalności była pomoc grupom społecznie wrażliwym i poprawa jakości życia publicznego, jednak wydarzenia, które miały miejsce w 2013 r. zmieniły kierunek działalności wolontariackiej i ogólne podejście społeczeństwa do tego typu działalności. W latach 2013-2014 działalność wolontariacka jak i sami wolontariusze posiadali krytycznie niskie zaufanie społeczne, jednak sytacja uległa zmianie. To właśnie ruch wolontariacki wykazał się uniwersalnością (odpowiedzialność, poczucie obowiązku, sumienie), obywatelskością (patriotyzm, pierwszeństwo wartości społecznych przed wartościami), postawą obywatelską (patriotyzm, pragnienie wolności i demokracji, tożsamość, wiara w słuszność walki), interpersonalnością (altruizm, empatia, życzliwość, człowieczeństwo) i osobistymi cechami moralnymi (godność, optymizm, inicjatywa, bezinteresowność, romantyzm, pragmatyzm). Istotne jest, że postawy wobec organizacji pozarządowych uległy poprawie właśnie ze względu na ich transformację w kierunku masowego wolontariatu i praktyk solidarnościowych, co doprowadziło do znacznego wzrostu zaufania publicznego[179]. Jak zauważył W. Stepanenko, w badaniach przeprowadzonych w latach 2015-2016. około trzecia respondentów (31,2%) (zachód –33,4%, centrum – 30,8%, południe – 24,8%, wschód – 32,3%) ufała organizacjom charytatywnym i angażowała się w ich działalność. W celu porównania w 2006 r. poziom takiego zbiorczego zaufania do nich wynosił 12,6%, a przed Rewolucją Godności 2013 – 17,8%[180]. Rzeczywisty udział ludności w działaniach wolontariackich przejawiała się bezpośrednio, poprzez zbieranie funduszy, odzieży, żywności, leków, transport zebranych rzeczy do strefy ATO, opieka nad rannymi i chorymi, naprawa sprzętu itp. lub pośrednio osoby uczestniczyły w zorganizowanych formach wolontariatu, albo angażowały się w inny sposób (np. przekazywały środki finansowe

[178] Д. Горєлов, *Волонтерський рух:світовий досвій та українські громадянські практики…,* dz. cyt., s. 30.
[179] Г. Закалик, О. Коропатов, Н. Шувар, *Волонтерська діяльність в Україні: історія, сьогодення та євроінтеграція,* „Південноукраїнський правничий часопис” 2022, nr 4, s. 34.
[180] О. Панькова, О. Касперович, *Розвиток волонтерської діяльності в Україні як...*, dz. cyt., s. 31.

i niezbędne rzeczy poprzez pracowników organizacji wolontariackich, zapewniać zakwaterowanie dla osób potrzebujących, oddawać krew itp.)[181].

Stopień zaangażowania społeczeństwa można określić poprzez analizę odpowiedzi na pytanie „Czy uczestniczysz w działaniach organizacji i ruchów wolontariackich, które pomagają ukraińskiej armii i ofiarom konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy?". Wyniki badania pokazują, że w 2014 roku ponad 62% ludności kraju było zaangażowanych w pośrednią i bezpośrednią działalność wolontariacką, a w 2015 roku ponad 48%, co wskazuje na potężną samoorganizację i zaangażowania obywatelskiego[182]. Procent zaangażowania ludności ukraińskiej w działalność organizacji i ruchów wolontariackich, które pomagają ukraińskiej armii i ofiarom konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Zaangażowanie ludności ukraińskiej w działalność organizacji i ruchów wolontariackich, które pomagają ukraińskiej armii i ofiarom konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy

„Czy bierzesz udział w działalności organizacji i ruchów wolontariackich, które pomagają ukraińskiej armii, ofiarom konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy?"	**grudzień 2014 r.**	**październik 2015 r.**
Tak, zbieram pieniądze, ubrania, żywność, lekarstwa, osobiście transportuję zebrane rzeczy do strefy ATO, opiekuję się rannymi i chorymi, naprawiam sprzęt itp.	11,0%	8,3%
Nie uczestniczę w zorganizowanych formach wolontariatu, ale pomagam, gdy tylko jest to możliwe (przelewam pieniądze, przekazuję inne darowizny, zapewniam zakwaterowanie, oddaję krew itp.)	51,9%	39,9%
Inne	3,0%	2,7%
Żadne z powyższych	31,9%	48,9%
Brak odpowiedzi	2,2%	0,2%

Źródło: M. Taran, *Social stratification of the volunteer movement in Ukraine after the revolution of dignity in the context of socio-political changes*, s. 6, https://ukr-socium. org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf [dostęp 15.04.2023].

Wyniki badań przeprowadzonych przez Instytut Socjologii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w 2015 r. ujawniają główne cechy ukraińskiego wolontariatu jako zjawiska społecznego. Jedna z najważniejszych solidarności społeczeństwa jest związana ze wsparciem ruchu wolontariackiego, który zaczął nabierać siły po wybuchu działań wojennych na wschodzie Ukrainy, co zdaniem wielu obserwatorów jest bezprecedensowe[183]. Wyjaśnia to

[181] М. Шульга, *Волонтерство, Матеріали до Національної доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі»* за моніторинговими даними Інституту соціології НАН України, http://www.i-soc.com.ua/institute/shulga.php [dostęp 30.10.2023].
[182] Tamże.
[183] Г. Закалик, О. Коропатов, Н. Шувар, *Волонтерська діяльність в Україні…,* dz. cyt., s. 34.

fakt, że ze względu na wszystkie swoje cechy, ruch ten w rzeczywistości nie mieści się w tradycyjnym rozumieniu wolontariatu. Poziom zaufania do wolontariuszy w Ukrainie w latach 2015-2016 był najwyższy wśród szerokiego zakresu instytucji społecznych i wynosił 3,48 na 5 w 5-stopniowej skali, gdzie 5 – w pełni ufam, 1 – nie ufam[184]. Dane przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Postrzeganie przedstawicieli ruchu wolontariuszy w poszczególnych regionach Ukrainy w 2015 r.

„W kraju aktywnie rozwija się obecnie ruch wolontariuszy. Co możesz powiedzieć o ludziach, którzy są aktywnie zaangażowani w wolontariat?”	**Średnia arytmetyczna na terenie całego kraju**	**Podział odpowiedzi według regionu w ujęciu procentowym**				
		zachód	**centrum**	**północ**	**wschód**	**obwód doniecki i ługański**
Naprawdę uratowali kraj i nie wiadomo, co by się stało, gdyby nie ich wsparcie	37,8	52,7	37,8	35,8	31,6	21,7
w dużej mierze zastąpiły struktury państwowe i działają znacznie wydajniej	42,6	51,9	42,9	49,2	38,5	22,9
to są prawdziwi patrioci i to oni staną się następnymi przywódcami państwa	29,0	37,7	31,2	30,1	23,0	13,9
nie ma w tym nic szczególnego, ludzie zawsze pomagali krajowi w sytuacjach krajowych	9,8	6,2	10,2	15,0	8,4	13,3
nie powinni byli przejmować obowiązków władzy, ponieważ miało to negatywny wpływ na wykonywanie urzędnikami swoich ustawowych obowiązków	13,9	7,2	14,8	14,0	21,2	7,8
ruch wolontariacki nie jest aż tak potężny, by poświęcać mu tyle uwagi	5,2	3,7	6,4	4,7	5,2	4,2
ci ludzie powinni tworzyć nowy rząd i ministerstwa, ponieważ faktycznie pomagają	13,3	15,0	13,6	3,0	13,8	7,8
większość wolontariuszy udziela pomocy w celu rozwoju swojej kariery	7,9	4,6	8,7	9,3	10,4	4,8
zbyt często pod wolontariuszy podszywają się oszuści	19,4	19,3	21,5	13,5	22,5	11,5
nic nie wiem o tym ruchu	4,9	0,8	4,4	5,7	4,4	18,1
ciężko powiedzieć	6,8	2,9	5,6	5,7	7,7	19,9

Źródło: О. Панькова, О. Касперович, *Розвиток волонтерської діяльності в Україні…*, dz. cyt., s. 41.

[184] О. Панькова, О. Касперович, *Розвиток волонтерської діяльності в Україні…*, dz.cyt. s. 40.

Jednym z niezaprzeczalnych osiągnięć Rewolucji Godności był wzrost wolontariatu jako ważnego elementu społeczeństwa obywatelskiego i głównej siły napędowej reform w kraju. Po aneksji Autonomicznej Republiki Krymu wraz z miastem o statusie specjalnym Sewastopolem i wybuchu wojny w Donbasie wolontariat osiągnął najwyższy poziom rozwoju. W wydarzeniach, które miały miejsce w 2013 r., uczestniczyły przedstawiciele różnych środowisk. Większość wolontariuszy i założycieli organizacji charytatywnych, którzy dołączyli do ruchu wolontariackiego podczas Rewolucji Godności i udzielali pomocy żołnierzom i przesiedleńcom wewnętrznym, nie posiadała odpowiedniego doświadczenia[185]. To z jednej strony negatywnie charakteryzuje istniejące od wielu lat organizacje społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie, z których wiele nie wykazało się odpowiednią aktywnością i elastycznością, lecz z drugiej strony jest w pewnym stopniu pozytywną konsekwencją połączenia kryzysu gospodarczego i agresji zewnętrznej. Cechą szczególną struktury wolontariatu, która została utworzona w latach 2014-2015, jest uzupełnianie funkcji struktur państwowych, które nie są wykonywane lub są wykonywane nieefektywnie. Przyczynami tej sytuacji były ograniczone zasoby finansowe, konsekwencje aneksji Autonomicznej Republiki Krymu i działań wojennych, nieefektywny system zarządzania w wielu obszarach administracji publicznej, przestarzałe standardy wsparcia materialnego sił zbrojnych i podejścia do zapewnienia zdolności obronnych kraju, korupcja organów ścigania, brak modernizacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz nieprzygotowanie organów odpowiedzialnych za politykę społeczną państwa, do reagowania na zmianę miejsca pobytu dużej liczby osób wewnętrznie przesiedlonych[186].

W niektórych obszarach działalność wolontariuszy tylko częściowo spełniała funkcje, których nie są w stanie realizować odpowiednie struktury państwowe i komunalne (np. żywienie żołnierzy, naprawa sprzętu wojskowego, zapewnienie mieszkań i zatrudnienia dla osób wewnętrznie przesiedlonych, przejście na standardy NATO w Siłach Zbrojnych Ukrainy itp.). W wielu obszarach działalność wolontariacka była ograniczona[187]. Powodem takiego ograniczenia była dominacja przestarzałych podejść i standardów państwowych, ograniczeń biurokratycznych i braku inicjatywy na wszystkich szczeblach władzy. Obszary te obejmują zaawansowane systemy informatyczne kontroli ognia artyleryjskiego, a także wykorzystania bezzałogowych statków powietrznych do celów zwiadowczych, zapewnienie żołnierzom ATO mundurów i sprzętu ochronnego, które są lepsze niż standardy krajowe, kursy medycyny pola

[185] Ю. Кривенко, *Принципи здійснення волонтерської діяльності,* «Young Scientist» 2016, nr 6 (33), s. 247.
[186] О. Липитчук, *Тенденції розвитку волонтерського руху…,* dz. cyt. s. 183.
[187] В. Вашкович, Посібник волонтера, Гельветика, Одеса 2022, s. 89.

walki i zapewnienie personelowi wojskowemu zestawów medycznych spełniających standardy NATO[188].

W latach 2013-2016 działalność wolontariacka w Ukrainie charakteryzowała się znaczną liczbą niestandardowych obszarów aktywności i pozwoliła opracowywać i wdrażać rozwiązania, które miały na celu sprawniejsze pełnienie funkcji przez odpowiednie struktury państwowe, przede wszystkim w sferze wojskowej. Pomimo uznania roli wolontariuszy w podejmowaniu i rozwiązywaniu wyzwań wynikających w różnych obszarach ich działalności nadal istnieją kwestie, które pozostają nie rozwiązane i negatywnie oddziałują na wykorzystanie potencjału wolontariatu[189].

***

W rozdziale przedstawiono historię powstania ukraińskiego wolontariatu i organizacji pozarządowych, najważniejsze przemiany polityczne w kraju, przede wszystkim Rewolucję Godności, która posłużyła jako katalizator rozwoju trzeciego sektora w Ukrainie. Ponadto, w rozdziale został omówiony zakres i rodzaje działalności organizacji pozarządowych i wolontariackich, które przechodziły modyfikację pod wpływem czynników destabilizujących środowisko bezpieczeństwa. Rozdział pozwolił uzyskać odpowiedzi na następujące pytania badawcze: P:3 Kiedy powstały i jak rozwijały się organizacje trzeciego sektora w Ukrainie? P:4 Jak zmieniał się status prawny i znaczenie trzeciego sektora w Ukrainie? P:5 W jakim stopniu Rewolucja Godności i agresja Rosji wpłynęły na rozwój społeczeństwa obywatelskiego? Uzyskane odpowiedzi na powyższe pytania potwierdziły postawioną hipotezę (H2): Organizacje pozarządowe i wolontariat są stosunkowo nowym zjawiskiem w historii Ukrainy, a ich rozwój przebiegał w okresie największych przemian polityczno-militarnych w państwie.

[188] Tamże.
[189] Н. Грищенко, *Волонтерський рух в сучасній Україні…,* dz. cyt. s. 85.

3. Wolontariat formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2013-2022

W rozdziale przedstawiono zmiany, które zachodziły w działalności wolontariackiej pod wpływem działań wojennych. Rozdział odnosi się do działań wolontariuszy, które były formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji zbrojnej w okresie trwania konfliktu we wschodniej części Ukrainy. Dodatkowo, opisuje działania badanych podmiotów na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności wewnętrznie przesiedlonej w latach 2013-2022.

3.1. Działania wojenne jako zjawisko zmieniające sektory działalności wolontariatu

Działalność wolontariacka w początkowej fazie była dość ograniczona i koncentrowała się głównie na podstawowych potrzebach społeczeństwa. Najistotniejsze obszary wczesnego wolontariatu to:

- opieka nad rannymi i pomoc sanitarna. Przykładem jest działalność Czerwonego Krzyża, oddziały którego podczas I wojny światowej prowadziły szpitale polowe, punkty odżywcze i opatrunkowe, odpowiadały za organizacje pociągów sanitarnych i przytułków dla rannych. Organizacje Czerwonego Krzyża podczas wojny niosły pomoc dla rannych żołnierzy, a w późniejszym okresie pomagały ludności cywilnej i prowadziły kursy sanitarne i szkolenia[190];
- wolontariat religijny, który obejmował opiekę nad sierotami, osobami ciężko chorymi, zapewnienie wyżywienia i schronisk dla osób potrzebujących w klasztorach i kościołach, a także zapewnianie potrzebującym wsparcia duchowego;
- dostęp do edukacji dla dzieci z rodzin znajdujących w trudnej sytuacji finansowej;
- bezpłatna edukacja dzieci z ubogich rodzin, alfabetyzacja (eliminacja analfabetyzmu). Wolontariat edukacyjny skupiał się na tworzeniu szkół i kursów dla osób znajdujących się w ciężkiej sytuacji, niemających odpowiednich szans edukacyjnych;
- pomoc podczas epidemii i katastrof, opieka nad chorymi, edukacja zdrowotna, organizowanie inicjatyw społecznych w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się chorób;

[190] *Historia PCK*, https://pck.pl/polski-czerwony-krzyz/historia [dostęp 1.10. 2024].

- opieka społeczna, pomoc żywnościowa dla osób potrzebujących, organizacja schronisk dla bezdomnych[191].

Cały zakres inicjatyw wolontariackich można podzielić na rodzaje działań, cele i zadania, które mają one rozwiązać. Do pierwszej grupy należą projekty humanitarne, które są prawdopodobnie najszerszym zakresem inicjatyw wolontariackich, obejmujący różne rodzaje pomocy, przede wszystkim doradztwo społeczne i usługi w zakresie praw człowieka, dla różnych kategorii osób, w tym pomoc dzieciom z rodzin ubogich, adaptacja osób niepełnosprawnych, rehabilitacja społeczna byłych przestępców[192]. Do drugiej grupy należą projekty środowiskowe poświęcone ochronie środowiska, przezwyciężaniu skutków wypadków spowodowanych przez działania człowieka (wycieki ropy, pożary lasów itp.), wspieraniu działalności parków narodowych i rezerwatów. Trzecią grupę stanowią inicjatywy kulturalne i historyczne mające na celu zachowanie zabytków, dziedzictwa kulturowego kraju w jego materialnych i niematerialnych przejawach[193].

Oficjalne ustanowienie wolontariatu i prawne uregulowanie tej formy aktywności społecznej zapoczątkowało utworzenie szeregu podmiotów świadczących pomoc charytatywną na całym świecie. Pierwszą międzynarodową organizacją humanitarną był Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, który funkcjonuje od 1863 r. i jest uważany za początek działalności humanitarnej w wymiarze globalnym oraz stanowi kluczowy podmiot w dziedzinie prawa humanitarnego[194].

Na przestrzeni lat działalność wolontariacka była obecna w funkcjonowaniu wielu organizacji międzynarodowych. Wraz z rozwojem wolontariatu, powstawały różnego rodzaju organizacje pozarządowe, które świadczyły pomoc wolontariacką. Zazwyczaj były to określone obszary na które taka pomoc była ukierunkowana – medycyna, edukacja, pomoc społeczna i zwalczanie ubóstwa, ochrona środowiska, pomoc humanitarna na rzecz poszkodowanych w konfliktach zbrojnych itp. Przykładem ukierunkowanej działalności wolontariackiej są organizacje, które powstawały na przestrzeni lat 70.-90. i niosą pomoc do dziś.

Organizacją, która jako jedna z pierwszych działała w określonych sektorach, jest utworzona w 1961 r. amerykańska agencja rządowa The Peace Corps. Korpus Pokoju skupił się na wysyłaniu swoich przedstawicieli, działających na zasadzie dobrowolności, do krajów rozwijających się w celu edukacji społeczeństwa, zapewnienie podstawowej opieki

[191] Г. Крапівіна, *Світовий волонтерський рух…,* dz.cyt. s. 75.
[192] K. Zioło, *Funkcjonowanie organizacji pozarządowych a motywacje ich uczestników,* „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie" 2016, nr 4, s. 220-221.
[193] Tamże.
[194] *Czerwony Krzyż – początki i rozwój,* https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/Dmo6HBNsF [dostęp 5.10.2024].

zdrowotnej, ogólnym rozwoju społeczności oraz ochronie środowiska[195]. Wolontariusze tej organizacji niosą pomoc w Europie, Azji, Afryce i Ameryce Łacińskiej.

Następną organizacją działającą w podobnych kierunkach jest United Nations Volunteers (dalej UNV) Organizacji Narodów Zjednoczonych. UNV została założona w 1970 r. i była ukierunkowana na realizację różnorodnych międzynarodowych projektów i pracę w takich obszarach jak zrównoważony rozwój, pokój na świecie, edukacja. UNV promuje zrównoważony rozwój, pokój i globalną solidarność, angażując wolontariuszy z całego świata do współpracy z programami ONZ, rządami i lokalnymi organizacjami. Wolontariusze pomagają w realizacji misji ONZ w takich obszarach jak walka z ubóstwem, ochrona praw człowieka, zapewnienie równego dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej i środowiska. UNV aktualnie współpracuje z Wysokim Komisarzem Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców, WHO, UNESCO, UNICEF[196].

Kolejnym przykładem zjednoczenia wolontariuszy jest założona w 1971 r. międzynarodowa medyczna organizacja humanitarna Médecins Sans Frontières[197] (pol. Lekarze bez Granic), która skupia się na pomocy humanitarnej ofiarom konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych i epidemii oraz społecznościom, które borykają się utrudnionym dostępem do opieki zdrowotnej. Organizacja kieruje się zasadami niezależności, bezstronności i neutralności i obecnie niesie pomoc w ponad 70 krajach. Decyzję o interwencji humanitarnej ta organizacja pozarządowa podejmuje na podstawie własnej oceny zapotrzebowania medycznego, niezależnie od interesów politycznych, ekonomicznych czy religijnych, a system finansowania organizacji opiera się o fundusze od darczyńców indywidualnych, co pozwala organizacji zachować niezależność operacyjną w reakcji na wynikające kryzysy. Lekarze bez Granic prowadzą swoje działania głównie w krajach o niestabilnym systemie medycznym[198], organizując szczepienia, operacje i wsparcie psychospołeczne na rzecz lokalnych mieszkańców. Do najbardziej znanych przykładów niesienia pomocy przez organizacje można odnieść:

- pomoc osobom poszkodowanym w trzęsieniu ziemi na Haiti w 2010 r.;
- pomoc uchodźcom z Syrii, Afganistanu i Iraku przebywających w obozach na greckiej wyspie Lesbos w 2020 r., gdzie wolontariusze udzielali opieki medycznej,

[195] *Where We Serve,* https://www.peacecorps.gov/ [dostęp 5.10.2024].
[196] *United Nations Volunteers* (UNV), https://unric.org/en/unv/ [dostęp 5.10.2024].
[197] *Kim jesteśmy,* https://lekarze-bez-granic.pl/o-nas/kim-jestesmy/ [dostęp 5.10.2024].
[198] Niestabilny system opieki medyczny jest charakterystyczny dla tzw. państw trzeciego świata.

pomoc psychologiczną i organizowali leczenie chorób przewlekłych, monitorowali sytuację humanitarną i dbali o ochronę praw człowieka[199];

- pomoc w Jemenie podczas kryzysu humanitarnego, gdzie podczas wojny domowej wolontariusze udzielali pomoc medyczną i opiekę położniczą dla kobiet, które nie miały dostępu do placówek medycznych[200];
- wsparcie ofiar wojny w Syrii od 2011 r., praca w szpitalach polowych, leczenie rannych oraz pomoc psychologiczna uchodźcom w obozach w Libanie, Turcji i Jordanii[201];
- walkę z epidemią wirusa Ebola w Afryce Zachodniej w latach 2014-2016[202].

Następną obszerną dziedziną wolontariatu jest zwalczanie ubóstwa poprzez wsparcie osób nieposiadających wystarczających środków i zasobów do zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb, przede wszystkim mieszkaniowych. Przykładem organizacji działającą w tym zakresie jest Habitat for Humanity. Fundacja została założona w 1976 r. i skupiła się na budowie mieszkań dla ubogich rodzin, odbudowie zniszczonych budynków mieszkalnych po klęskach żywiołowych, wsparciu osób starszych. Habitat for Humanity działa w 70 krajach i poprzez swoje programy partnerskie wspiera osoby poszkodowane w katastrofach naturalnych, wojnach, konfliktach zbrojnych oraz niepokojach społecznych, które zapewniają schronienie, edukacje i szkolenia[203].

Osoby zaangażowane w wolontariat także działają na rzecz ochrony środowiska. Taką organizacją jest założony w 1971 r. Greenpeace, który się skupia na ochronie klimatu, lasów naturalnych, mórz i oceanów, niwelacją zagrożenia radiacyjnego i niebezpiecznego zanieczyszczenia chemicznego. Obecnie organizacja posiada swoje ośrodki w 55 krajach[204].

Organizacje wolontariackie które powstawały i się rozwijały nie tylko na poziomie międzynarodowym, ale także lokalnym zaczęły odgrywać ważną rolę w rozwiązaniu wielu problemów z którym borykało się społeczeństwo. Organizacje pozarządowe, działające

---

[199] Lekarze bez Granic, *Grecja: trudna sytuacja osób poszukujących schronienia*, lekarze-bez-granic.pl/grecja-trudna-sytuacja-osob-poszukujacych-schronienia/#:~:text=Od%20czerwca%202022%20roku%20zespoły%20Lekarzy%20bez,schronienia%2C%20które%20docierają%20na%20grecką%20wyspę%20Lesbos [dostęp 5.10.2024].
[200] N. Sagener, *Udzielanie pomocy w nagłych wypadkach,* https://www.deutschland.de/pl/topic/polityka/rozwoj-i-dialog/lekarze-bez-granic-wrazenia-z-jemenu#:~:text =Lekarze%20bez%20Grani c%20% 2D%20 niemiecka % 20sekcja%20za%C5%82o%C5%BConej,%2D%20dzia%C5%82a%20w%20Jemenie%20od%202007%20roku [dostęp 10.10.2024].
[201] *Konwój humanitarny Lekarzy bez Granic dociera do północno-zachodniej Syrii*, lekarze-bez-granic.pl/konwoj-humanitarny-lekarzy-bez-granic-dociera-do-polnocno-zachodniej-syrii/ [dostęp 10.10.2024].
[202] *Demokratyczna Republika Konga: nowe zagrożenie ebolą,* lekarze-bez-granic.pl/demokratyczna-republika-konga-nowe-zagrozenie-ebola/#:~:text=W%20Demokratycznej%20Republice%20Konga%20zespoły%20Lekarzy%20bez,największych%20wybuchów%20epidemii%20eboli%20w%20historii%20kraju [dostęp 10.10.2024].
[203] *Historia Habitat for Humanity*, https://habitat.pl/historia-habitat-for-humanity/ [dostęp 10.10.2024].
[204] *Czas na działanie jest TERAZ!* https://www.greenpeace.org/poland/ [dostęp 10.10.2024].

niezależnie kierowały się zasadą bezstronności, a swoje działania ukierunkowywały na rozwiązanie globalnych wyzwań z jak najmniejszym udziałem władz czy elity politycznej państw. Tragiczne wydarzenia z września 2001 r. były przełomowe nie tylko dla globalnej polityki i bezpieczeństwa, ale także dla działalności wolontariackiej na świecie. Nowe wyzwanie jakim był terroryzm odkrył inne oblicze wolontariatu i pokazał, że ruch ochotniczy może wnieść znaczący wkład w rozwiązywanie nie tylko społecznych i środowiskowych problemów. Organizacje wolontariackie zaczęły częściej ukierunkowywać swoje działania w stronę zapewnienia bezpieczeństwa osobom poszkodowanym podczas sytuacji kryzysowych o podłożu militarnym, a ich działania często okazywały się bardziej skuteczne niż próby władz loalnych. To pozwoliło rozwiązać wiele problemów z którymi się borykały osoby cywilne dotknięte konfliktem czy wojną. Wewnętrzne sytuacje destabilizujące w krajach mają ogromny wpływ na wolontariat, zarówno komplikując jego warunki, jak i generując ogromne zapotrzebowanie na pomoc wolontariuszy.

Konflikty zbrojne i wojny stwarzają szczególne potrzeby, które aktywizują działalność wolontariacką. Na przestrzeni lat światowe i lokalne organizacje pozarządowe działające w strefach działań wojennych zmieniali kierunki swojej działalności i dostosowali je do lokalnych potrzeb. Przede wszystkim pojawiły się nowe odłamy wolontariatu, jakimi są wolontariat kryzysowy i wolontariat wojenny.

Poprzez wolontariat kryzysowy należy rozumieć:

> pomoc wolontariacką świadczoną w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak klęski żywiołowe, katastrofy, czy inne zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego. Obejmuje on działania podejmowane w celu minimalizowania skutków kryzysu, wspierania poszkodowanych, organizację wsparcia logistycznego czy koordynację działań między różnymi organizacjami ratunkowymi[205].

Taka forma wolontariatu łączy się z koniecznością natychmiastowego reagowania na zmienne sytuacje i dostosowania się do intensywnie zmieniających się warunków. W sytuacjach dynamicznych kluczowe jest bezzwłoczne podejmowanie decyzji i rozpoczęcie działań. Działania wolontariuszy w zakresie wolontariatu kryzysowego obejmują różne formy pomocy, przede wszystkim pomoc humanitarną – takie jak dostarczanie żywności, ubrań i leków, pomoc medyczną i wsparcie psychologiczne oraz emocjonalne. Nieodłącznym elementem wolontariatu kryzysowego jest współpraca z lokalnymi służbami, która jest

[205] *Wolontariat kryzysowy,* https://wolontariatgdansk.pl/wolontariat-kryzysowy/ [dostęp 10.01.2025].

kluczowa w celu skutecznego wsparcia i pomocy[206]. Do najbardziej znanych przejawów wolontariatu kryzysowego można odnieść wspólne działania ONZ, UNICEF i międzynarodowej organizacji humanitarnej CARE na rzecz poszkodowanych podczas tsunami w Azji Południowo-Wschodniej w 2004 r.[207], pomoc wolontariacką po huraganie „Katrina", który miał miejsce w 2005 r. na terenie Stanów Zjednoczonych[208], ewakuację ludności i gaszenie pożarów w Australii w latach 2019-2020[209], ewakuację ludności podczas lokalnej powodzi w Pakistanie 2022 r.[210], ewakuację mieszkańców i ich mienia, budowę wałów przeciwpowodziowych podczas powodzi w Europie Środkowej w 2024 r., które dotknęły terytorium 12 państw w tym Polskę[211], oraz działania wolontariuszy na całym świecie podczas pandemii wirusa Covid-19 w 2020 r., która dotknęła cały świat[212]. Obok wolontariatu kryzysowego, który miał miejsce podczas katastrof naturalnych i pandemii powstaje wolontariat wojenny.

> Wolontariatem wojennym można określić przede wszystkim działania wolontariackie ukierunkowane na wsparcie i pomoc siłom zbrojnym. Wolontariat wojenny oferuje rozliczne możliwości działania i skupia się na wieloaspektowej pomocy rzeczowej. Obejmuje wsparcie w takich sektorach jak zbrojeniowy (dostawa bezzałogowych statków powietrznych, systemów łączności i środków walki radioelektronicznej, systemów obrony przeciwlotniczej i inne), logistyczny (dostawa środków transportu, głównie pojazdów opancerzonych, terenowych) i humanitarny (żywność, woda, artykuły higieniczne, apteczki pierwszej pomocy, leki)[213].

Na przestrzeni lat wiele międzynarodowych organizacji wolontariackich świadczyło pomoc na rzecz osób poszkodowanych w wyniku konfliktów zbrojnych i wojen na całym świecie. Do najbardziej znanych można odnieść działania oddziałów Czerwonego Krzyża,

---

[206] *Wolontariat kryzysowy,* https://www.korpussolidarnosci.gov.pl/pl/art/wolontariat-kryzysowy.195.html [dostęp 10.01.2025].
[207] *Pomoc ONZ dla krajów Azji dotkniętych atakiem Tsunami,* https://www.unic.un.org.pl/aktualnosci/pomoc-onz-dla-krajow-azji-dotknietych-atakiem-tsunami/656 [dostęp 11.01.2025].
[208] *Hurricane Katrina - August 2005*, https://www.weather.gov/mob/katrina [dostęp 12.01.2025].
[209] *Pożary lasów zniszczyły prawie 23 miliony akrów ziemi w roku 2021 i oczekuje się, że będzie jeszcze gorzej, twierdzą eksperci,* https://irme.pl/11395-2/ [dostęp 12.01.2025].
[210] *Powodzie w Pakistanie, global empowerment mission,* https://www.globalempowermentmission.org/pl/mission/pakistan-floods/ [dostęp 12.01.2025].
[211] *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 września 2024 r. w sprawie niszczycielskich powodzi w Europie Środkowej i Wschodniej, ofiar śmiertelnych oraz gotowości UE do działania w razie takich klęsk spotęgowanych przez zmianę klimatu* (Dz.U. UE C/2024/7216).
[212] K. Kowalska, *Wolontariat w dobie pandemii jako forma rozwoju osobistego,* [w:] N. Pikuła, M. Grewiński, E. Zdebska, W. Glac (red.), *Wyzwania dla polityki społecznej w kontekście pandemii koronawirusa*, Scriptum, Kraków 2020, s. 216-217.
[213] Definicja własna na podstawie: Ю. Матвєєв, М. Остапович, *Волонтерство: основні нюанси,* https://law-in-war.org/volonterstvo-osnovni-nyuansy/ [dostęp 15.01.2025].

które niosły pomoc niemal w każdej wojnie na świecie od początku swojego założenia. Wolontariusze Czerwonego Krzyża działali podczas pierwszej (1914-1918) i drugiej wojny światowej (1939-1945), wojny koreańskiej (1950-1953), wojny w Wietnamie (1955-1975), konfliktów arabsko-izraelskich (lata 1948, 1967, 1973, 1982), wojny domowej w Rwandzie (1994), wojen bałkańskich (1991-1999), drugiej wojny czeczeńskiej (1999-2009), wojny w Afganistanie (od 2001), wojna w Iraku (2003-2011), konfliktów w Syrii (od 2011 r.), kryzysu w Jemenie (od 2015 r.) i obecnie prowadzą działania wolontariackie podczas wojny w Ukrainie (od 2014)[214]. Bez względu na fakt, że wymienione konflikty i wojny różniły się swoją istotą i przebiegiem, a stowarzyszenia Czerwonego Krzyża świadczyły pomoc w zależności od lokalnej sytuacji i potrzeb ludności, można odnaleźć wspólny zakres działań organizacji. Przede wszystkim jest to pomoc rannym i jeńcom wojennym, wsparcie medyczne, ochrona ludności cywilnej, dostarczanie pomocy, poszukiwanie zaginionych osób, dostarczanie wody, leków, paczek żywnościowych, tworzenie szpitali polowych i ewakuacja rannych do placówek medycznych[215].

Oprócz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, można wyróżnić także inne organizacje wolontariackie, które świadczyły podobną pomoc medyczną, humanitarną i społeczną. Do takich organizacji należy UNICEF, która od początku utworzenia niesie pomoc w strefie konfliktów i była obecna w Afganistanie, Syrii, Jemenie, Ukrainie, gdzie zaopatrywała ludność poszkodowaną w wodę i jedzenie, zapewniała warunki sanitarne, wspierała dzieci i organizowała edukację w sytuacjach kryzysowych. Następną organizacją świadczącą pomoc w ponad 40 krajach jest założona z inicjatywy Alberta Einsteina International Rescue Committee. Ta organizacja pozarządowa oferuje doraźną pomoc osobom wewnętrznie przesiedlonym i uchodźcom w wyniku klęsk żywiołowych, wojen i prześladowań. Za priorytetowy obszar funkcjonowania można uznać wsparcie uchodźców, zwłaszcza kobiet, cierpiących z powodu konfliktów zbrojnych i wojen. International Rescue Committee prowadzi swoją działalność od 1933 r. a przedstawiciele tej organizacji świadczyli pomoc w Syrii, Afganistanie, Sudanie Południowym oraz Ukrainie[216]. Organizacje Lekarze bez Granic oraz Peace Corps także angażowały się w omawiany rodzaj wolontariatu i skupiły się na okazywaniu pomocy medycznej w strefie działań bojowych, klęsk żywiołowych oraz wspierali odbudowę

[214] *Czerwony Krzyż na świecie,* https://pck.pl/polski-czerwony-krzyz/czerwony-krzyz-na-swiecie [dostęp 15.01.2025].
[215] W. Stankiewicz, *Rola i zadania Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK) w systemie ochrony praw człowieka,* s. 158, https://share.google/i4jfMvYmRQ9vzFWAO [dostęp 20.01.2024].
[216] *How the Emergency Rescue Committee became the International Rescue Committee and where we are today,* https://www.rescue.org/eu/who-we-are/history-international-rescue-committee [dostęp 20.01.2024].

terenów zniszczonych. Globalny wolontariat wojenny, który od wielu lat występował w różnego rodzaju konfliktach zbrojnych i wojnach skupiał się na pomocy medycznej, wsparciu żywnościowym i humanitarnym oraz pracy z uchodźcami.

Przedstawione organizacje wolontariackie o zasięgu międzynarodowym jak i lokalne organizacje poszczególnych państw w swojej działalności kierowały się zasadą bezstronności i ukierunkowywały swoją działalność na pomoc osobom poszkodowanym. Na przestrzeni lat wiele organizacji pozarządowych i wolontariackich prowadziły wolontariat kryzysowy i wojenny, a ich działania w tych zakresie tylko udowadniały niezbędność takich działań, ponieważ niekiedy ich wysiłki okazywały się skuteczniejsze i przynosiły więcej efektów niż działania władz lokalnych w tym kierunku[217].

Doskonałym przykładem omawianego wolontariatu są wydarzenia w Ukrainie trwające od 2014 r., które zmobilizowały organizacje pozarządowe i wolontariat do podjęcia działań w ściśle ukierunkowanym sektorze. Działalność wolontariacka w Ukrainie zaczęła przebierać innej formy podczas Rewolucji Godności w 2013-2014 r., kiedy to po raz pierwszy od czasów rewolucji w 2004 r. społeczeństwo spotkało się z kryzysem politycznym, który doprowadził do bezpośredniego zagrożenia życia i zdrowia protestujących. Wydarzenia na Majdanie spowodowały wzrost organizacji wolontariackich i dołączenie do inicjatyw większej części społeczeństwa[218]. Rewolucja Godności zapoczątkowała przemiany polityczne w kraju i była miejscem pierwszego przejawu aktywności ukraińskich wolontariuszy, gdzie oni zapewniali całodobowe wsparcie i różnego rodzaju pomoc (w tym prawną i psychologiczną) protestującym. Późniejsza aneksja Krymu i wojna we wschodniej części państwa zmusiła wiele organizacji wolontariackich[219] do odnowienia swojej działalności i ukierunkowania jej nie tylko w stronę pomocy ludności poszkodowanej, a i w stronę wsparcia sił zbrojnych.

W okresie lat 2014-2025 ruch ochotniczy w Ukrainie osiągnął niepowtarzalną skalę. Wolontariat stał się jednym z kluczowych źródeł wsparcia dla wojska, zwłaszcza gdy struktury państwowe nie były gotowe do działań wojennych o tak dużym zasięgu. Można stwierdzić, że działalność ukraińskich wolontariuszy była pierwszym rodzajem współczesnej działalności wolontariackiej na świecie, kiedy to ochotnicy przyjęli na siebie niektóre obowiązki państwa, a zwłaszcza zaopatrzenie sił zbrojnych. Wydarzenia polityczno-militarne na terytorium Ukrainy były impulsem do zmiany kierunków tradycyjnego wolontariatu. Wiele organizacji

[217] *Волонтерство під час війни,* https://lib.kherson.ua/volonterstvo-pid-chas-viyni.html [dostęp 20.01.2024].
[218] *Революція Гідності: причини, перебіг та значення для України,* https://ntsr.gov.ua/106-novyny-uhp/5048-revolyutsiya-gidnosti-prichini-perebig-ta-znachennya-dlya-ukrajini.html [dostęp 21.01.2024].
[219] Wiele z nich powstało podczas wydarzeń na Majdanie.

wolontariackich i także samodzielnych wolontariuszy w obliczu działań wojennych podzielili zakres swojej działalności na sektor cywilny, czyli wsparcie i pomoc dla poszkodowanej ludności cywilnej i na sektor wojskowy (militarny)[220]. Wsparcie sektora militarnego ze strony organizacji pozarządowych i wolontariackich było fenomenem współczesnej działalności wolontariackiej, ponieważ do wydarzeń w Ukrainie była ona zazwyczaj ukierunkowana w stronę tradycyjnych form pomocy. Inicjatywy obywatelskie, które się przejawiały w działaniach wolontariuszy na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy były ważnym kierunkiem transformacji wolontariatu i przedstawiały formę protestu społeczeństwa wobec sytuacji polityczno-militarnej[221]. Ukierunkowanie wolontariatu w stronę wsparcia wojska stało się naturalnym procesem, który wynikał z postawy obywatelskiej społeczeństwa i był swego rodzaju reakcją na niski poziom struktur państwowych, które nie uwzględniały aktualnych zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa i obrony kraju[222]. Kolejne wyzwania tylko pogłębiły chęć udziału społeczeństwa w inicjatywach wolontariuszy i dołączenia do organizacji pozarządowych i wolontariackich, co z kolei pozwoliło poszczególnym organizacjom na rozszerzenie zakresu swoich działań i poszerzenia zasięgu terytorialnego swojej działalności[223].

Aktywność organizacji wolontariackich w Ukrainie można określić jako jeden z doskonałych przejawów zdolności wolontariatu do elastycznej zmiany kierunków funkcjonowania i dostosowania do zmiennego środowiska bezpieczeństwa kraju. Cechami odbębniającymi ukraiński wolontariat jest jego skala, sprawność samoorganizacji społeczeństwa, szeroki zasięg (często przekraczający granice państwowe) oraz wysoki poziom zaufania społecznego.

Według badań przeprowadzonych przez Gfk Ukraine[224] w listopadzie 2014 r. prawie jedna czwarta badanej próby była zaangażowana lub uczestniczyła w wolontariacie, z czego 9% respondentów rozpoczęło wolontariat w ciągu 2014 r. 70% badanych wskazało, że głównym kierunkiem ich działalności w 2014 r. była pomoc wojsku i rannym żołnierzom a przed wydarzeniami na Majdanie najistotniejszymi ich działaniami była pomoc osobom

[220] Pod sektorem wojskowym tu należy rozumieć różnego rodzaju pomoc dla jednostek wojskowych.
[221] В. Николаєва, *Роль волонтерства у зміцненні громадянського суспільства в Україні*, [w:] О. Лісовець, А. Конончук (red.), *Традиції та новації в розвитку волонтерства в Україні й за кордоном*, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Ніжин 2025, s. 20.
[222] В. Цимбалюк, В. Гришко, І. Міщук та ін., *Формування та становлення громадянського суспільства в Україні*, Купрієнко СВ, Одеса 2019, s. 7.
[223] М. Козачук, *Нові види волонтерства в Україні як відповідь на виклики часу* „Вісник НТУУ КПІ Політологія. Соціологія. Право" 2016, nr 1/2 (29/30), 2016, s. 55.
[224] Gfk Ukraine – (z języka niemieckiego Gesellschaft für Konsumforschung) – instytut badań rynkowych w Niemczech, działający obecnie na terenie ponad 100 krajów. Zajmuje się przede wszystkim przeprowadzeniem badań na zlecenie, rozwojem technologii oraz badaniem mediów.

znajdującym w trudnej sytuacji społecznej i poprawa przestrzeni publicznej[225]. Analizując wyniki sondażu warto podkreślić, że prawie dwie trzecie badanych uznaje rolę jaką odegrały wolontariusze w zmianach politycznych w kraju. 85% badanych uważa, że ruch wolontariuszy pomaga wzmocnić pokój, przy czym najwięcej takich osób jest wśród mieszkańców zachodniego regionu (87%). Kolejnym ważnym wskaźnikiem jest wynik uznający ruch wolontariacki za istotną część społeczeństwa obywatelskiego – 81% osób[226].

Po Rewolucji Godności i rozpoczęciu działań wojennych na wschodzie Ukrainy ukraińskie organizacje wolontariackie i samodzielni wolontariusze podzieliły się na dwie istotne grupy. Do pierwszej grupy należały organizacje i fundacje, które skoncentrowały swoją działalność na pomocy osobom poszkodowanym w wyniku działań wojennych i osobom wewnętrznie przesiedlonym. Drugą grupę stanowiły organizacje inicjatywy których skupiały się na wsparciu jednostek wojskowych i żołnierzy[227].

Do najbardziej aktywnych organizacji pierwszej grupy należą takie organizacje jak „Vostok SOS", „Prawo do ochrony", „Caritas Ukraina", „Fundusz Ukraińskich Kobiet", „Wolna Ukraina" i inne, także w wielu miastach powstawały centra pomocy dla osób wewnętrznie przesiedlonych[228]. Do zakresu działalności tych organizacji należy:[229] zapewnienie zakwaterowania, pomoc prawna i wsparcie psychologiczne, pomoc humanitarna (dostarczenie ubrań, leków, żywności), pomoc w odnowieniu utraconych dokumentów, znalezienie miejsc pracy, organizacja kursów językowych[230].

W wyniku napięcia sytuacji i wzrostu liczby osób wewnętrznie przesiedlonych do ukraińskich organizacji pozarządowych i wolontariackich dołączyły międzynarodowe organizacje. Od 2014 r. w Ukrainie swoją działalność w zakresie pomocy osobom wewnętrznie przesiedlonym prowadzi MKCK, UNCHR (wsparcie finansowe, pomoc humanitarna, poszukiwanie mieszkań, koordynacja działań z innymi organami ONZ), World Central Kitchen, która specjalizuje się na przygotowaniu posiłków, Save The Children (zapewnia dostęp do edukacji i pomocy psychologicznej), International Rescue Committee (zapewnia zakwaterowanie, żywność, pomoc finansową i usługi edukacyjne), United Nations Volunteers

[225] *Зелена книга української благодійності Асоціація Благодійників України*, https://vboabu.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/greenpaper-2014.pdf [dostęp 30.01.2024].
[226] Badanie zostało przeprowadzone przez Gfk Ukraine na zlecenie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Ukrainie w dniach 20-26 listopada 2014 r. Próba badawcza wyniosła 1000 respondentów na terytorium Ukrainy, z wyjątkiem terytorium Autonomicznej Republiki Krymu.
[227] *1305 Організацій,* https://platforma.volunteer.country/organizations [dostęp 30.01.2024].
[228] *Волонтерська платформа,* https://platforma.volunteer.country/organizations [dostęp 30.01.2024].
[229] Szerzej w podrozdziale 3.3.
[230] Zdecydowana większość mieszkańców wschodniej części Ukrainy posługiwała się językiem rosyjskim. Po przesiedleniu do innych części państwa, spotykały się z trudnością integracji społeczeństwa. W celu ułatwienia integracji, wiele organizacji wolontariackich proponowało darmowe kursy języka ukraińskiego.

(wspiera działania humanitarne poprzez partnerstwo z ONZ i koordynuje pomoc humanitarną)[231]. Dużą część ukraińskich i międzynarodowych organizacji wolontariackich można odnieść zarówno do pierwszej jak i do drugiej omawianej grupy. Jednak, warto zauważyć, że międzynarodowe organizacje wolontariackie, które prowadziły wolontariat wojenny na terytorium Ukrainy w latach 2014-2022 skupiały się na pomocy rannym żołnierzom, ewakuacji z pola walki, poszukiwaniach żołnierzy zaginionych i jeńców wojennych, podczas gdy ukraińskie organizacje w kierunkach swojej działalności miały wsparcie logistyczne jednostek wojskowych[232].

Ukraiński wolontariat, skupiając się na sektorze wojskowym, przejął na siebie organizacyjne, finansowe, logistyczne i inne obowiązki państwa wobec własnych sił zbrojnych, co było spowodowane niezdolnością władz państwowych i ich organów do realizacji swoich obowiązków. Działalność wolontariacka została wprost ukierunkowana na wsparcie SZU, które stały na pierwszej linii obrony granic państwowych i ochrony integralności terytorialnej państwa. Reakcja społeczeństwa, które dołączało do tej działalności była przejawem masowego patriotyzmu i ważnej przemiany społeczeństwa obywatelskiego mimo realizacji niewłaściwych dla siebie funkcji[233]. Aneksja Krymu, wojna we wschodniej części Ukrainy i wojna na pełną skalę aktualizowały wzrost patriotyzmu i wprost wpłynęły na poczucie obywatelskiej odpowiedzialności za obronę państwa, co przejawiało się w dołączeniu społeczeństwa do różnych inicjatyw społecznych. W wyniku takiej postawy społeczeństwa wobec istniejącego kryzysu w Ukrainie ukształtowała się obszerna sieć działań społecznych, począwszy od pomocy ludności cywilnej, a kończąc przeciwstawianiem się rosyjskiej agresji zbrojnej i towarzyszącej jej propagandzie. Wydarzenia polityczno-militarne w latach 2014-2022 w Ukrainie były przyczyną kryzysu politycznego w kraju, jednak odsłoniły nowy wymiar działalności wolontariatu i przyczyniły się do skonsolidowania społeczeństwa[234].

Działania organizacji pozarządowych i wolontariackich stanowiły odpowiedź na powstały kryzys i stały się niezbędnym elementem funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie. Na przestrzeni lat 2014-2022 warunki funkcjonowania i zakres działalności wolontariackiej ulegał ciągłym zmianom i modyfikacjom, jednak jego istota pozostała niezmienna. Wolontariat w obliczu działań wojennych i masowych przesiedleń

[231] М. Антонів, С. Миронюк, І. Дрок, *Діяльність міжнародних волонтерських організацій як запорука національної безпеки України,* „Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ" 2026, nr 1, s. 30.
[232] Tamże.
[233] М. Антонів, С. Миронюк, І. Дрок, *Діяльність міжнародних волонтерських…,* dz. cyt. s. 34.
[234] H. Bazhenova, *Rola ruchu wolontariackiego w obronie Ukrainy przed rosyjską inwazją*, „Komentarze IEŚ" 2022, nr 655 (177/2022), s. 3.

ludności przyczynił się do integracji społeczeństwa, co pozwoliło bardziej skutecznie reagować na powstające wyzwania. Działania wojenne, które zmieniły ukierunkowanie wolontariatu także przyczyniły się do zmiany całego mechanizmu, form organizacji i realizacji działań wolontariuszy. Czynności wolontariuszy stały się bardziej dopasowane do potrzeb ludności poszkodowanej[235], na co pozwalał zasięg terytorialny poszczególnych organizacji, a ich działania nie były obciążone formalnymi procedurami i prawnymi aspektami funkcjonowania jak to miało miejsce w instytucjach publicznych[236]. Zmianom uległ także system komunikacji pomiędzy wolontariuszami, osobami, które dołączały do różnego rodzaju zbiórek i udzielały inne rodzaje pomocy, a odbiorcami. Ważną rolę odegrały nowe technologie, a zwłaszcza media społecznościowe i komunikatory, informujące nie tylko o działaniach wolontariuszy oraz jak można do nich dołączyć, lecz także o sposobach skorzystania z oferowanej pomocy. Komunikacja przez Internet wiązała się z pewnymi ograniczeniami, które wynikały niejednokrotnie z braku dostępności do mediów społecznościowych i komunikatorów określonych grup społecznych[237], braku prądu będącego efektem uszkodzeń elektrowni czy wykluczenia cyfrowego wolontariuszy. Jednak media społecznościowe (Facebook, Instagram) i kanały w znanych komunikatorach (WhatsApp, Signal, Viber, Telegram) pozwalały na szybki i bezpośredni kontakt wolontariuszy z odbiorcami, co przyczyniło się do sprawniejszego reagowania w sytuacjach kryzysowych[238] i aktualnie stanowią pierwszą linię wsparcia dostępną dla osób zainteresowanych.

Ukraiński wolontariat w obliczu działań wojennych przeszedł pełną transformację swojej działalności. Wojna we wschodniej części Ukrainy otworzyła nowe ukierunkowania wolontariatu, które sięgały daleko poza tradycyjne rozumowanie tej formy aktywności społecznej i były bezprecedensowe pod względem charakteru świadczonej pomocy, zwłaszcza pod kątem wsparcia Sił Zbrojnych. Wolontariat wojenny stał się integralną częścią działalności wolontariackiej w Ukrainie, a dla niektórych organizacji był priorytetowym kierunkiem. Odbiorcy tego rodzaju pomocy wolontariackiej niejednokrotnie podkreślali jej ogromne znaczenie, a niektóry zaznaczali, że brak wielosektorowego wsparcia ze strony organizacji

[235] Organizacje wolontariackie nadawały pomoc po analizie potrzeb osób poszkodowanych, co pozwalało zaoszczędzić fundusze na zakupienie innych niezbędnych towarów czy usług. Wolontariusze głównie na swoich stronach internetowych i profilach w mediach społecznościowych informowali o zamknięciu określonej zbiórki (np. pościel, ubrania dziecięce czy artykuły żywnościowe)

[236] P. Mikołajczak, *Działalność organizacji pozarządowych w kryzysie uchodźczym związanym z wojną w Ukrainie*, [w:] P. Mikołajczak (red.), *Polski aktywizm*, UEP, Poznań 2025, s. 30.

[237] Osoby w podeszłym wieku, osoby ubogie.

[238] Szerej w podrodziale 3.2.

wolontariackich mógł doprowadzić do upadku linii frontu w 2014 r.[239]. Wolontariusze także pełnili rolę łączników pomiędzy żołnierzami walczącymi, a ludnością cywilną, która angażowała się w pomoc i stały się symbolem jedności narodu i armii.

3.2. Działalność wolontariacka na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy w okresie konfliktu we wschodniej części państwa

W latach 2012-2016 ruch wolontariacki w Ukrainie znacznie się rozwinął i zmienił swoje ukierunkowanie pod wpływem wielu czynników. Niewątpliwie głównymi były: Rewolucja Godności i początek rosyjskiej inwazji na Krym, które przyczyniły się do powstania zorganizowanej pomocy publicznej. Była to pierwsza fala gwałtownego wzrostu ruchu wolontariackiego, który później otrzymał nazwę patriotycznego, czy też wojskowego. Początkowo ta forma wolontariatu nie była związania z tradycyjną działalnością wolontariacką jako integralną częścią ówczesnej działalności Czerwonego Krzyża. Jego charakterystyczną cechą była narodowe i patriotyczne ukierunkowanie. Ruch powstał spontanicznie i składał się z samodzielnych zespołów które tworzyli indywidualni wolontariusze. Z czasem pojawili się liderzy tych zespołów, którzy poddali odłączone, samoorganizujące się grupy scentralizowanemu zarządzaniu, co doprowadziło do powstania nowych możliwości – zwiększenia wpływu na aparat państwowy i większej skuteczności niesionej pomocy[240].

Wzrost ruchu wolontariackiego był napędzany przez dwa główne czynniki – wewnętrzny kryzys polityczny, który doprowadził do braku zasobów w systemie administracji publicznej i błędnych decyzji zarządczych, oraz agresję zewnętrzną, która pogłębiła nierównowagę między zdolnością państwa do skutecznego wykonywania swoich funkcji i zaspokajania podstawowych potrzeb obywateli. Kryzys w kraju i wpływy zewnętrzne zagroziły istnieniu Ukrainy jako państwa suwerennego, co było postrzegane przez obywateli jako osobiste wyzwanie i zagrożenie dla ich tożsamości. Niekorzystna sytuacja polityczna w kraju odzwierciedliła się na mechanizmie realizacji podstawowych obowiązków państwa wobec obywateli. Z początkiem wojny we wschodniej części kraju państwo nie było w stanie okazać odpowiedniego wparcia swoim siłom zbrojnym, co doprowadziło do aktywizacji organizacji pozarządowych, które przejęły funkcje instytucji państwowych, w tym

[239] Z rozmowy własnej przeprowadzonej z żołnierzem Sił Zbrojnych Ukrainy w dniu 10.10.2024 r. – „Bez pomocy wolontariuszy nie utrzymalibyśmy linii frontu w 2014 r. Państwo nie było wtedy gotowe, nie dostawaliśmy podstawowych środków, a wolontariusze byli wszędzie, z kamizelkami, hełmami, jedzeniem, a nawet mundurami. Bez nich nie dalibyśmy rady utrzymać frontu".
[240] Д. Горєлов, О. Корнієвський, *Волонтерський рух...*, dz. cyt., s. 17-18.

zaopatrywanie i wsparcie armii[241]. Z początkiem operacji antyterrorystycznej na wschodzie Ukrainy przejawił się szereg problemów w siłach zbrojnych do których należy odnieść:

- przestarzałość ram regulacyjnych w sektorze obronnym. Brak wzajemnie powiązanych dokumentów o charakterze koncepcyjnym, programowym, regulacyjnym i normatywnym. Baza aktów prawnych nie była w należny sposób usystematyzowana i uporządkowana, co uniemożliwiało ich zastosowanie;
- brak jednolitego aparatu pojęciowego w sektorze obronnym, jasnego zrozumienia procesu reform, rozwoju, funkcjonowania i wykorzystania struktur sił obronnych oraz ich współdziałania w różnych sytuacjach;
- niedoskonałość mechanizmu koordynacji wspólnych działań struktur sił zbrojnych i kontroli nad realizacją zadań, w szczególności programów określających algorytm wykonywania określonych zadań oraz procedur współdziałania wykonawców. Powstał problem z właściwą koordynacją i kontrolą ich działań pod względem czasu i wykorzystanych zasobów;
- niedoskonałe prawodawstwo dotyczące funkcji i uprawnień organów państwowych, organów samorządu terytorialnego w celu zapewnienia gotowości mobilizacyjnej sektorów gospodarki narodowej do wykonania zadań wojskowych i transportu wojskowego, a także gotowości jednostek administracyjnych i terytorialnych do reagowania na sytuację kryzysową;
- niewystarczająca systematyczność planów reformowania i potrzeba znalezienia innowacyjnego podejścia do ich wdrażania w celu zapewnienia wystarczalności obronnej i pełnej funkcjonalności sił zbrojnych Ukrainy poprzez ich modernizację;
- niewystarczające standardy socjalne służby wojskowej i jej niska konkurencyjność na rynku pracy, co spowalniało przejście do w pełni zawodowych sił zbrojnych[242];
- niska skuteczność procesu międzyrządowego politycznego rozwiązania powstałej sytuacji kryzysowej na wschodzie Ukrainy, skutkująca brakiem jasnej prognozy dalszego rozwoju konfliktu zbrojnego i programu działań dla adekwatnej odpowiedzi na stosowanie przez Federację Rosyjską form i metod wojny hybrydowej, w szczególności w celu przeciwdziałania sabotażowi i aktom terrorystycznym

[241] Tamże, s. 19.
[242] О. Апполонов, В. Артихович, С. Астахов, та ін., *Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016)*, Національний Університет Оборони України імені Івана Черняхівського, Київ 2017, s. 15.

w obszarze ATO mającym na celu zniszczenie sprzętu wojskowego i personelu SZU, obiektów infrastruktury wojskowej i krytycznej;

- negatywny wpływ korupcji, która zwiększa koszty reform sił obronnych i zmniejsza ich możliwości reagowania na wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego[243].

Obecność tych problemów na najwyższym poziomie operacyjnym doprowadziła do niewłaściwie funkcjonującej struktury organizacyjnej i kadrowej, złego procesu dowodzenia i kierowania, braku komórek logistycznych w jednostkach wojskowych. Te problemy negatywnie wpływały na terminowość wsparcia logistycznego pododdziałów – tworzenia zapasów, redystrybucji według zadań, zarządzania i kontroli wsparcia logistycznego. Ze względu na niewystarczającą ilość dostępnych zapasów zasobów materialnych sił zbrojnych niemożliwe było zapewnienie terminowego i pełnego zabezpieczenia jednostek na pierwszej linii frontu. W początkowej fazie ATO wszystkie łańcuchy dostaw był zorganizowane na bieżąco, a pododdziały borykały się z brakiem sprzętu ochronnego, w szczególności kamizelek kuloodpornych, dostaw żywności i wody[244]. Przedstawione problemy pokazały niewłaściwe zarządzanie ze strony władz państwowych i były powodem intensyfikacji pomocy wolontariackiej na rzecz sił zbrojnych, którą można podzielić na kilka kluczowych aspektów:

- brak skutecznego wsparcia ze strony państwa w początkowej fazie;
- niewystarczające wsparcie logistyczne – brak niezbędnego sprzętu i pojazdów, niezadowalające zaplecze produkcyjne;
- odpowiedzialność obywatelska i podwyższenie patriotyzmu – po Rewolucji Godności wielu obywateli poczuło osobistą odpowiedzialność za wsparcie SZU, które uważane za obrońców niepodległości. Wolontariat stał się swoistą manifestacją patriotyzmu i solidarności z żołnierzami, którzy bronili kraju;
- sprawna mobilizacja społeczeństwa poprzez media społecznościowe – media społecznościowe stały się skutecznym narzędziem do rozpowszechniania informacji o potrzebach wojska i koordynowania wolontariuszy. Dzięki temu organizacje pozarządowe i wolontariackie miały możliwość szybkiej reakcji na potrzeby wojska;
- wsparcie psychologiczne i podnoszenie morale;
- przeciwdziałanie dezinformacji i wsparcie informacyjne – wolontariusze aktywnie pracowali nad rozprzestrzenianiem prawdziwych informacji o wydarzeniach na linii

[243] Tamże, s. 16.
[244] О. Апполонов, В. Артихович, С. Астахов, та ін., *Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016)…,* dz. cyt. s. 17.

frontu, obalając fałszerstwa i dezinformacji, co pomogło ukształtować obiektywny obraz sytuacji wśród ludności[245].

Zaangażowanie organizacji pozarządowych i wolontariackich na rzecz pomocy SZU nastąpiła niemal od razu po rozpoczęciu inwazji we wschodniej części Ukrainy. Ruch wolontariacki rozwinął się niezwykle szybko i na dużą skalę, co było odpowiedzią na krytyczną sytuację związaną z zaopatrzeniem armii. Największe stowarzyszenia wolontariuszy zostały utworzone w celu uregulowania problemów logistycznych i dostaw do obszarów ATO. Jedną z pierwszych reakcji wolontariuszy w tym zakresie była akcja członków ruchu Automaidan, którzy w pierwszych tygodniach wojny zaczęli dostarczać żywność, kamizelki kuloodporne, hełmy i leki na linię frontu z własnych funduszy oraz zbiórek, które organizowali na własnych stronach w mediach społecznościowych. Kolejną organizacją, która działała od 2014 r. jest fundacja Come Back Alive, która skupiła się na dostarczeniu celowników holograficznych i kamer termowizyjnych, kamizelek oraz plecaków medycznych[246]. Do głównych organizacji wolontariackich, które zaopatrywały pododdziały walczące na pierwszej linii frontu można wymienić The People's Project pod kierownictwem Davida Arakhamia, Skrzydła Feniksa kierowany przez Jurija Biriukowa oraz fundację Front Ludowy[247].

Największą liczbę stowarzyszeń wolontariuszy na początku działań wojennych w zachodniej części Ukrainy odnotowano w regionach sąsiadujących ze strefą ATO, w szczególności w Charkowie, Dnieprze i Zaporożu. Ich działalność skoncentrowała się na zapewnieniu siłom zbrojnym następujących zasobów i usług: leki, opieka medyczna, naprawa sprzętu (samochody, wozy bojowe, samoloty), modernizacja broni (celowniki, kamery termowizyjne, systemy obrony powietrznej itp.), dostawa pomocy humanitarnej z zagranicy, odzież (mundury), sprzęt wykorzystywany w sezonie zimowym, żywność, środki komunikacji. Wielu wolontariuszy samodzielnie produkowało kamizelki kuloodporne, apteczki pierwszej pomocy, odzież i elementy maskowania ubrań i sprzętu. Niektóre grupy wolontariuszy były zaangażowane w poszukiwania zaginionych lub martwych żołnierzy. Jedną z takich organizacji jest „Ludowy Związek Pamięci", który przed konfliktem na wschodzie Ukrainy zajmował się

[245] О. Жужа, *Волонтерство АТО як політичний інститут: сутність та вплив на громадянське суспільство України*, „Сучасне суспільство" 2015, nr 1, s. 38-49.
[246] *Про фонд,* https://savelife.in.ua/about-foundation/? [dostęp 10.01.2024].
[247] Т. Горбачевський, *Мережа волонтерських організацій допомоги АТО (2014–2017 роки),* „Гуманітарні науки" 2019, nr 16, s. 23.

poszukiwaniem i ekshumacją poległych żołnierzy II wojny światowej, oraz odbudową obiektów obronnych[248].

Wiele organizacji wolontariackich powstało jako organizacje lokalne czy regionalne. W związku z tym ich wysiłki na rzecz pomocy ukraińskiej armii były geograficznie ograniczone z regionu do odrębnej społeczności terytorialnej. Warto wspomnieć o organizacji pozarządowej „Inicjatywy społeczne obwodu kozjatyńskiego", organizacji charytatywnej „Żytomierska Fundacja Społeczna", Połtawskim Stowarzyszeniu Społecznym „Połtawska Wspólnota", 39. Kobiecej Sotni[249] Samoobrony Krzywego Rogu i innych. Do tej listy należy dodać organizację wolontariacką „Połtawski Batalion Nieobojętnych", która zapewnił pomoc zmobilizowanemu personelowi wojskowemu, jednostkom (Azov, Donbas, Dnipro, Ajdar), medykom, którzy działali w strefie ATO, oraz żołnierzom Batalionu „Poltawa". Wiele lokalnych organizacji ochotniczych powstało bezpośrednio na linii frontu. Tworzyli je patriotycznie nastawieni mieszkańcy, którzy byli gotowi wspierać armię. Jedną z największych była grupa wolontariuszy „Bachmut Ukrainskyj" w mieście Bachmut, która pomagała rannym żołnierzom, przesiedleńcom wewnętrznym, personelowi wojskowemu. Szereg organizacji wolontariackich postawiło sobie za zadanie pomoc poszczególnym jednostkom Sił Zbrojnych Ukrainy (pomoc dla Batalionu Kijów, pomoc dla 95. Brygady Powietrznodesantowej, Twoja pomoc dla wojska (dla Gwardii Narodowej), pomoc dla Państwowej Służby Granicznej Ukrainy, Charytatywna Fundacja Pomocy dla Batalionu Donbas, Wsparcie dla Brygady Artylerii Odrzutowej A1476 i inne). W swoich działaniach społeczności miały na celu zachęcenie innych do wolontariatu i ukierunkowanej pomocy dla wyżej wymienionych jednostek bojowych w strefie ATO. Na rzecz pomocy rannym żołnierzom i ich rodzinom działały takie organizacje jak – Fundacja na rzecz Rannych i Rodzin Poległych, Frontowa Apteczka 11. Batalionu „Ruś Kijowska", Centrum Pomocy Wolontariuszy i inne. W celu zjednoczenia wysiłków wszystkich organizacji obywatelskich i wolontariackich, które mogły pomóc ukraińskim żołnierzom i rannym w ATO, utworzono Centrum Pomocy Wojskowej, które zapewniało pomoc w następujących obszarach: wsparcie humanitarne, dostarczanie żywności, zbieranie leków i specjalistycznego sprzętu dla szpitali, konsultacje z psychologami i prawnikami, zabezpieczenie logistyczne[250].

[248] *Про надання фінансової допомоги Всеукраїнській громадській організації „Союз Народна пам'ять"*, https://np.pl.ua/2014/10/pro-nadannya-finansovoji-dopomohy-vseukrajinskij-hromadskij-orhanizatsiji-soyuz-narodna-pamyat/ [dostęp 10.01.2024].

[249] Sotnia – jednostka wojskowa i oparta na niej jednostka administracyjno-terytorialna. W XVI w. sotnia była jednostką wojskową milicji ludowej, która początkowo składała się ze 100 osób. Aktualnie jest odpowiednikiem kompanii w Wojsku Polskim.

[250] *Фонди допомоги українським військовим*, https://standwithukraine.com.ua/uk/donation [dostęp 12.01.2024].

Największą grupę stanowiły organizacje, które skupiły się na jednym fundamentalnie ważnym systemie w wojsku, a mianowicie wsparciu logistycznym dla żołnierzy. Należą do nich wspomniana wcześniej fundacja Come Back Alive, a także szereg innych – Wings of the Phoenix, People's Front, Army-SOS oraz organizacja charytatywna Support the Army of Ukraine[251]. Pomoc dla wojska polegała na zakupie i wysłaniu na linię frontu najpotrzebniejszych rzeczy: śpiworów, ubrań, butów, radiotelefonów, części zamiennych do sprzętu, optyki wojskowej (kamery termowizyjne, noktowizory), pryszniców przenośnych, wyposażenia dla szpitali frontowych. Pomoc na dużą skalę dla Sił Zbrojnych Ukrainy była świadczona przez Palms of Touch, Biurową Sotnie Pomocy dla Ukraińskiej Armii, która zrzeszała zainteresowanych pracowników biurowych z różnych firm, którzy starali się dostarczyć na pierwszą linię frontu sprzęt techniczny, umundurowanie, leki i inne niezbędne przedmioty.

W celu koordynacji działań grup ochotniczych w zakresie wsparcia materialnego funkcjonował szereg centrów logistycznych, z których jednym z największych było Dnieprzańskie Regionalne Logistyczne Centrum Ochotnicze, które m.in. udzielało wsparcia poszczególnym batalionom, dostarczało zaopatrzenie humanitarne, poszukiwało jeńców oraz ewakuowało rannych. Pomoc wolontariuszy miała kluczowe znaczenie, zwłaszcza dla nowo utworzonych pododdziałów, które na początku formowania potrzebowały zabezpieczenia logistycznego dla żołnierzy[252]. Przykładem takiego wsparcia była pomoc dla Batalionu „Azov", na rzecz którego wolontariusze otworzyli centrum wsparcia logistycznego, gdzie koordynowali dostarczenie sprzętu, osłon balistycznych, mundurów, butów oraz innych niezbędnych środków ochrony osobistej. Niektórzy wolontariusze angażowali się w organizację kampanii informacyjnej o działaniach batalionu. Kolejną jednostką wojskową otrzymującą pomoc wolontariacką był 24. Samodzielny Batalion Szturmowy „Ajdar". Dzięki pomocy wolontariuszy jednostka otrzymała pojazdy, które zostały dostosowane do potrzeb żołnierzy i dostarczone na front. Organizacje wolontariackie, które pomagały batalionowi na swoich stronach internetowych publikowały informacje o potrzebach żołnierzy, do wsparcia dołączała lokalna społeczność – wiele mieszkańców regionu przekazywało odzież termoaktywną, mundury oraz skarpety. W niektórych miejscowościach powstawały inicjatywy, gdzie mieszkańcy kupowali niezbędne materiały i własnoręcznie szyli bieliznę oraz mundury dla

[251] О. Апполонов, В. Артихович, С. Астахов, та ін., *Біла книга антитерористичної операції...,* dz. cyt., s. 25.
[252] К. Гладка, *Волонтерський рух в Україні під час проведення антитерористичної операції: історія, стан, проблеми,*http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Volonterskyj-ruh-pid-chas-ATO.pdf [dostęp 15.01.2024].

żołnierzy jednostki. Pomoc wolontariacka nosiła charakter wielozadaniowy, o czym świadczy pomoc wolontariacka na rzecz 25. Samodzielnego Batalionu Piechoty Zmotoryzowanej „Ruś Kijowska", gdzie wolontariusze dostarczali suche racje żywnościowe, zapasy wody i paliwa bezpośrednio do miejsc dyslokacji na linii frontu, a w okresie jesienno-zimowym ręcznie wykonane przenośne piecyki[253].

Warto podkreślić szereg organizacji wolontariackich, które powstawały w celu zaspokojenia potrzeb medycznych na pierwszej linii frontu. Do takich inicjatyw można zaliczyć działania fundacji Inicjatywa E+ i Pierwszy Mobilny Szpital imienia Pirogova, który od 2014 r. jest największym pozarządowym projektem mającym na celu zaangażowanie cywilnych medyków w zapewnienie opieki medycznej na terenach objętych działaniami wojennymi. Medycy mobilnego szpitala okazywali pierwszą pomoc rannym, zapewniali ich ewakuację, zaopatrywali walczących żołnierzy w środki medyczne i organizowali dla nich cykliczne szkolenia z udzielenia pierwszej przedmedycznej. Od 2014 do 2022 r. szpital mobilny udzielił wykwalifikowaną opiekę medyczną ponad 56 000 pacjentów[254].

Wiele organizacji wolontariackich dostarczało na front plecaki ratownika medycznego, apteczki taktyczne IPMED, opaski uciskowe, środki hemostatyczne, opatrunki, strzykawki, środki przeciwbólowe, antybiotyki i środki do leczenia ran i oparzeń, nosze, defibrylatory, mobilne zestawy chirurgiczne. Wolontariusze udzielali także pomocy szpitalom wojskowym, dostarczali leki produkcji zagranicznej, sprzęt taki jak wózki inwalidzkie, aparaty do sztucznego oddychania, udzielali pomoc przy operacjach i rehabilitacji żołnierzy. Niektóre organizacje wolontariackie zajmowały się organizacją transportu ciężko rannych żołnierzy do specjalistycznych klinik za granicą (Polska, Litwa, Niemcy). Ważnym elementem pracy wolontariuszy było wsparcie psychologiczne i logistyczne dla zdemobilizowanych żołnierzy i ich rodzin[255].

Od początku wojny na Donbasie dużą rolę w zjednoczeniu ludności odegrały media społecznościowe, które zapoczątkowały zdalny wolontariat i służyły do rozprzestrzeniania informacji o organizowanych skrzynkach charytatywnych, zbiórkach, darowiznach, i inicjatywach społecznych. Przykładem inicjatywy społecznej, która uzyskała popularność dzięki mediom społecznościowym, takim jak Facebook oraz Instagram był ogólnoukraiński

[253] *25-й батальйон територіальної оборони „Київська Русь",* https://25ompb-kyivrus.site123.me/%D0%9F%D0%A0%D0%9E-%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%99%D0%9E%D0%9D [dostęp 15.01.2024].
[254] *Про ПДМШ*, https://pdmsh.ua/about [dostęp 15.01.2024].
[255] О. Лігостова, *Волонтери допомагають ветеранам АТО долати посттравматичний синдром,* https://www.holosameryky.com/a/vjlontery-veterans-ptsd/3331183.html [dostęp 15.01.2024].

Ruch Ochotniczy, który specjalizował się na produkcji siatek maskujących dla ukraińskiego wojska w strefie ATO. Według koordynatora ruchu, powstał on w sierpniu 2014 r. w Kijowie, w sklepie Kapterka. Właściciel sklepu, uczestnik i dowódca jednego z oddziałów działających podczas Majdanu, Andriy Khomanchuk, wraz z żoną zebrali pod swoim dachem dużą grupę wolontariuszy, którzy udzielali różnego rodzaju pomocy wojskowym. Po otrzymaniu zapotrzebowania na siatki maskujące, aktywiści zaczęli eksperymentować z ich tkaniem. Po wielu nieudanych próbach, aktywiści wybrali metodę tkania siatki, która pozwalała na jednoczesną pracę kilku osób. Stworzono pierwszą ramę do tkania – drewnianą konstrukcję z gwoździami wbitymi w obwodzie, która umożliwiała założenia sieci. Miesiąc później grupa otrzymała zamówienie na 60 siatek dla 79. Samodzielnej Powietrznodesantowej Brygady Szturmowej[256]. Jesienią 2014 r. oddział podzielił się na oddzielne grupy, które zaczęły działać w innych częściach Kijowa. Aktywiści zaczęli szukać ludzi chętnych dołączenia do inicjatywy za pomocą portalu Facebook. Informacja rozprzestrzeniła się w Internecie, działania ruchu były relacjonowane przez media, a w jego strukturach zaczęły powstawać nowe oddziały. Niektóre ośrodki ruchu zostały założone przez indywidualnych aktywistów, podczas gdy inne zostały utworzone przez grupy firm i instytucji, w tym szkoły, uniwersytety, przedszkola, szpitale i biblioteki[257].

Rysunek 3. Uczniowie jednej ze szkół w Kijowe podczas tworzenia siatki maskującej

Źródło: *Школа в Черкасах потребує рук для плетіння маскувальних сіток,* https://zmi.ck.ua/cherkassy/shkola-v-cherkasah-potrebu-ruk-dlya-pletnnya-maskuvalnih-stok.html [dostęp 30.01.2024].

[256] *Волонтерські ініціативи з плетіння маскувальних сіток для захисників,* https://kyivcity.gov.ua/bezpeka_ta_pravoporiadok/volonterski_initsiativi_z_pletinnya_maskuvalnikh_sitok_dlya_zakhisnikiv/ [dostęp 30.01.2024].
[257] *Маскувальні сітки,* https://armyinform.com.ua/tag/maskuvalni-sitky/ [dostęp 30.01.2024].

Wolontariusze tworzyli siatki w oparciu o sieć rybacką, w którą wplatali kawałki tkaniny, którą pozyskiwali z pozostałości materiałów po szyciu mundurów, odzieży używanej, pościeli. Tkanina miała być z naturalnych materiałów z dobrym składem (60-100% bawełny, lnu), a kolorystyka dopasowana do pory roku i krajobrazu (białe siatki na zimę, odcienie matowej zieleni, khaki poza sezonem, jasna zieleń dla siatek letnich)[258].

Według wolontariuszy, po dwóch miesiącach od założenia[259] ruch miał prawie 20 oddziałów, a po czterech miesiącach – 56. W styczniu 2015 r., według koordynatora ruchu, było już 150 oddziałów w 120 miejscowościach Ukrainy. Ponadto, od 2015 r. siatki maskujące były produkowane przez wolontariuszy diaspory ukraińskiej na terenie państw w Europie Zachodniej w tym w Belgii, Niemczech, Polsce i Czechach. W maju 2015 r. organizatorzy akcji poinformowali o wyprodukowaniu ponad 150 tys. m^2 siatki w październiku - ponad 300 tys.m^2, a w listopadzie 2016 r. – ponad 700 tys. m^2 siatki[260]. Mapę, przedstawiająca miejscowości w Ukrainie, w których działały oddziały z tworzenia siatek maskujących odzwierciedla rysunek 4.

Rysunek 4. Miejscowości w Ukrainie, w których działały oddziały z tworzenia siatek maskujących, dane z 2016 r.

Źródło: *Волонтерські ініціативи з плетіння маскуівльних сіток для захисників* https://kyivcity.gov.ua/bezpeka_ta_pravoporiadok/ volonterski _initsiativi _z_pletinnya _maskuvalnikh _sitok_dlya_zakhisnikiv/ [dostęp 30.01.2024].

[258] Tamże.
[259] 20 września 2014 r.
[260] *Проєкт „Маскувальна сітка для бійців армії руками волонтерів”,* https://platforma.volunteer.country/organizations/projekt-maskuvalna-sitka-dlia-biiciv-armiyi-rukami-volonteriv [dostęp 30.01.2024].

Duża ilość pomocy dla wojska była dostarczana do strefy przed linią frontu, gdzie znajdowały się bazy wojskowe i magazyny, w których często przechowywano pomoc humanitarną którą przywozili wolontariusze. Dużym problemem dla wolontariuszy było dostarczanie pomocy humanitarnej na terytoria okupowane przez siły prorosyjskie. Od samego początku działań wojennych było to ryzykowne dla ukraińskich wolontariuszy ze względu na niebezpieczeństwo porwania lub egzekucji[261]. W związku z tym większość ochotników unikała podróżowania, do obszarów które się znajdowały poza kontrolą strony ukraińskiej. Najczęściej robiły to organizacje religijne, które miały większe szanse na przekonanie bojowników, że nie są zaangażowane w konflikt. Struktury kościelne większości wyznań w Ukrainie stworzyły odrębną grupę inicjatyw wolontariackich, które wśród innych ważnych społecznych obszarów pracy, podkreśliły potrzebę pomocy uczestnikom ATO, ich rodzinom i przesiedleńcom[262]. Największe działające organizacje to Ogólnoukraińska Sieć Caritas Ukraińskiej Cerkwi Greko-Katolickiej i Departament Służby Społecznej i Działalności Charytatywnej Ukraińskiej Cerkwi Prawosławnej. Od początku wojny na wschodzie, służba duszpasterska przeszła od spontanicznego wolontariatu kapelanów do pełnoetatowej struktury w strukturach Sił Zbrojnych Ukrainy[263]. Aktualnie instytut kapelanów został prawnie sformalizowany, struktura kadrowa służby kapelańskiej została zatwierdzona, a kapelani wojskowi są legalnie zatrudnieni w Siłach Zbrojnych Ukrainy. Ustanowienie kapelaństwa w Siłach Zbrojnych Ukrainy odbywało się w dwóch etapach: na pierwszym etapie, do końca czerwca 2017 r., wojskowi kapelani zostali wyznaczeni do jednostek i pododdziałów bojowych, a w drugim, do końca 2017 r. – do wszystkich jednostek Sił Zbrojnych Ukrainy. W 2014 r. po analizie zapotrzebowania jednostek wojskowych ustalono, że w jednej brygadzie wojsk operacyjnych będzie zatrudnionych od 2 do 4 kapelanów wojskowych[264]. Jednocześnie, Ministerstwo Obrony Ukrainy nie zrezygnowało z misji wolontariackiej prowadzonej przez ukraińskie związki wyznaniowe, więc niezależni kapelani-wolontariusze mieli możliwość przebywać z żołnierzami na linii frontu[265]. Wiosną 2014 r. 400 kapłanów dobrowolnie udało się na wschód Ukrainy, wśród których był ks. Dmytro Poworotnyj, szef służby kapelańskiej

[261] *Волонтери на фронті: допомога воїнам, але проблема для генералів?,* https://lb.ua/society/2018/10/27/410982_volonteri_fronti_dopomoga.html [dostęp 2.02.2014].
[262] *Церква допомагає армії України – протоієрей Трофимлюк,* https://www.radiosvoboda.org/a/25357100.html [dostęp 2.02.2014].
[263] *Військові капелани запрацюють у всіх бойових частинах вже з 15 травня / Департамент Патріаршої Курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України,* http://kapelanstvo.org.ua/vijskovikapelany-zapratsyuyut-u-vsih-bojovyh-chastynah-vzhe-z-15-travnya/ [dostęp 20.02.2024].
[264] Kapelani służby kapelańskiej Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego.
[265] О. Друздєв, *Душпастирська опіка. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму*, „Західноукраїнський вектор" 2017, nr 7, s. 433-435.

eparchii dniepropietrowskiej oraz ks. Ihor Fedoryshyn, który walczył w Afganistanie i był kapelanem w batalionie pokojowym w Kosowie. W sytuacji bojowej kapelanom powierza się następujące zadania: moralne i duchowe wsparcie żołnierzy, pomoc rannym, ich ewakuacja, prowadzenie nabożeństw i pogrzebów oraz praca z jeńcami wojennymi. Dodatkowe funkcje kapelana w armii obejmują udział w komisjach awansowych, śledczych, rozwiązywanie konfliktów i tworzenie odpowiedniej atmosfery wśród żołnierzy w jednostkach wojskowych[266]. Duchowni-wolontariusze podczas podróży na linię frontu byli również wysoce zaufanym źródłem informacji, zwłaszcza jeśli chodzi o najbardziej aktualne informacje ze strefy ATO. Wiadomości od wolontariuszy na temat sytuacji na linii frontu stały się cennym i wiarygodnym źródłem informacji o sytuacji bojowej, ofiarach śmiertelnych, rannych żołnierzach i akcjach ratunkowych wśród ludności cywilnej w strefie ATO. Ważnym punktem w organizacji opieki duszpasterskiej dla żołnierzy w strefie ATO było utworzenie szeregu organizacji pozarządowych, takich jak „Międzywyznaniowy Batalion Kapelanów Wojskowych"[267]. Pierwsze wyjazdy kapelanów-ochotników z tej organizacji w rejony walk rozpoczęły się w kwietniu 2014 r. i trwają do dziś. W okresie działalności batalionu odbyło się ponad sto wyjazdów kapłanów-ochotników. Według wstępnych szacunków batalion liczy obecnie ponad 100 duchownych przeszkolonych do pracy w strefie działań bojowych. Kapelani Międzywyznaniowego Batalionu Kapelanów Wojskowych od jesieni 2014 do wiosny 2015 r. pełnili posługę duszpasterską na lotnisku w Doniecku nie tylko jako kapłani, ale także jako psychologowie i ratownicy medyczni. Od początku działań wojennych duchowni batalionu pracowali w 93., 56., 57., 87. i 79. Brygadach wchodzących w skład Gwardii Narodowej Ukrainy, batalionach „Donbas" oraz „Ajdar"[268]. Podczas wyjazdów na wschód Ukrainy kapelani dostarczali pomoc humanitarną dla żołnierzy w rejony, do których inni wolontariusze mieli utrudniony dostęp. O swojej służbie i działalności wolontariackiej w stresie ATO opowiedział kapelan-wolontariusz Ivan Isayovych w wywiadzie dla agencji informacyjnej Unian[269].

P: Panie Iwanie, proszę opowiedzieć o sobie i jak Pan został kapelanem?

---

[266] Д. Садов'як, *Історія капеланства та його роль у формуванні релігійно-моральної свідомості військовослужбовців, 2010 р.,* http://www. kievpatrarmy. org.ua/statti/170-istoriakapelaniv.html [dostęp 02.03.2024].

[267] Tamże.

[268] *Капелани УГКЦ у зоні АТО,* http://kapelanstvo. org.ua/ category/novyny/kapelany-ugkts-v-zoni-ato/page/14/, [dostęp 5.03.2024].

[269] *Капелан-волонтер Іван Ісайович: З військовими мало бути поруч. З ними треба жити, їсти, вдихати порох,* https://www.unian.ua/society/kapelan-volonter-iz-zakarpattya-ivan-isayovich-rozpoviv-pro-rol-kapelana-i-bogosluzhinnya-na-viyni-12294204.html [dostęp 10.03.2024].

R: Do 2014 r. pracowałem w parafii na Zakarpaciu, zajmowałem się młodzieżą, byłem dobry w komunikacji wewnętrznej w parafii. Opiekowałem się dziećmi pozostawionymi bez opieki, bezdomnymi. Od początku Rewolucji Godności wspierałem pragnienie ludzi żyć inaczej, pracowałem jako przewodniczący sądu kościelnego, ale z wybuchem wojny na Donbasie poszedłem tam, gdzie większość naszych patriotycznych chłopaków – na wojnę. Bo tam też była potrzebna moja praca jako kapelana, co było w pewnym sensie nowością w tamtych czasach.

P: W rzeczywistości został Pan pierwszym kapelanem z Zakarpacia, który udał się w rejon działań wojennych. Jak zaczęła się dla Pana wojna?

R: Z pracy z Siłami Zbrojnymi Ukrainy w 2014. W tamtych czasach było nas tylko czterech w naszej służbie kapelańskiej[270]. Pracowaliśmy tam, gdzie wysłało nas dowództwo służby kapelańskiej w Sztabie Generalnym. Tak więc najpierw trafiłem na lotnisko w Melitopolu (obwód zaporoski), gdzie jedna z jednostek potrzebowała duszpasterza i gdzie wyraźnie zrozumiałem, jak skomplikowane było przeplatanie się uczuć i pragnień żołnierzy. Tam zobaczyłem, kto jest kim: niektórzy walczyli, niektórzy po prostu wypełniali swoje obowiązki, niektórzy mówili „zostałem zmuszony do walki", niektórzy poddawali się, a niektórzy cieszyli się, że przegrywali. Dwa tygodnie później zostałem przeniesiony do Debalcewa (obwód doniecki), gdzie spędziłem ponad sześć miesięcy, z krótkimi przerwami na odpoczynek. Codziennie odprawiałem mszę, w zależności od tego, kiedy była przerwa pomiędzy ostrzałami. Tam zaczęła się moja znajomość ze 128 Brygadą Zakarpacką, pracowałem też z 55, 1 i 101.

P: Pan jest nazywany księdzem wolontariuszem, co oznacza, że nie jest Pan pracownikiem Sił Zbrojnych tylko działa Pan na własną rękę?

R: Od pierwszych dni rosyjskiej inwazji na wschodzie udzielałem pomocy duchowej na linii frontu. Ale około tydzień później poproszono mnie o przybycie i pomoc w dostarczeniu niezbędnej pomocy dla wojska. Wtedy, na początku wojny, logistyka nie funkcjonowała tak jak należy, dlatego musieliśmy rozwiązywać lokalne problemy. Brygady stacjonowały w jednym miejscu, lecz pododdziały wykonywały zadania gdzie indziej. Pamiętam, jak w trzecim tygodniu wojny wjechałem do lasu i zdałem sobie sprawę, że to, co się dzieje, jest naprawdę przerażające! W jednym z punktów kontroli powiedziano mi, że mogę zostawiać to co chce przekazać żołnierzom na punkcie a oni przekażą dalej. Ale zdałem sobie sprawę, że jeśli zostawię paczki gdzieś na punkcie kontrolnym, to kiedy dotrą do walczącego pododdziału? I czy nie będzie za późno? Więc pojechałem sam. Dostarczałem sprzęt i inne rzeczy do

[270] Służba kapelańska Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego.

walczących pododdziałów – łączność radiową, leki, odzież, żywność, a nawet ochronę balistyczną własnym autem. Często słyszałem, że jestem „lekkomyślny". Przyjeżdżałem, zbierałem zapotrzebowanie i później dostarczałem to, czego najbardziej potrzebowali żołnierze. Podczas gdy oni rozładowywali dostarczone rzeczy, ja miałem okazję odprawić mszę, porozmawiać z nimi, a nawet ugotować im posiłek...Bardzo podoba mi się to, że mogę pracować w miejscach, w których jestem naprawdę potrzebny. Tak, pozostaję kapelanem wojskowym, mogę wykonywać tę pracę, ale nie mogę być podporządkowany określonej jednostce i pracować tam, gdzie mi każą[271].

P: Obecnie często można zobaczyć nagrania wideo z nabożeństw. Czy inni kapelani wysyłają wideo z nabożeństwa na linię frontu, aby nie musieć tam jechać?

R: Kapelani nagrywają filmy wideo, stało się to modą, aby pokazać, że odprawiają służbę. Ale jaka jest z tego duchowa korzyść? Przekonałem się, że wiele takiej pracy duszpasterskiej to tylko bańki mydlane. Zwłaszcza można to zauważyć, kiedy docierasz do punktu zero lub 2-3 km przed tym punktem i widzisz, że nikt nigdy tych żołnierzy nie odwiedził. Czasami można było zobaczyć księży przyjeżdżających do wojska na jeden dzień. To było jak naloty: przyjeżdżali, pracowali przez dzień lub dwa i wyjeżdżali. Psychologowie mogą robić to samo: przychodzą na godzinę lub dzień i odchodzą. Ale tak nie można! Wojskowi to przede wszystkim ludzie, musisz być z nimi przez cały czas, musisz z nimi żyć i nie tylko im służyć, ale także im pomagać – gotować lub robić pranie, robić cokolwiek – a wtedy oni się otworzą, powiedzą prawdę.

P: Więc kapelan na wojnie jest nie tylko pasterzem, ale także psychologiem?

R: Jakoś inaczej bym to nazwał, może to zabrzmi arogancko, ale to jest jak anielskie powołanie – umiejętność modlenia się za żołnierza, umiejętność padnięcia razem z nim na kolana i umiejętność podniesienia innego z kolan podczas klęczenia. Kapelani to także, przyjaciele, psychologowie i jeśli nie są z powołania, to mogą spowodować tyle kłopotów, że trudno będzie je potem naprawić. Podobnie jest z psychologiem: jeśli nie jest na swoim miejscu, będzie sprawiał jeszcze więcej problemów.

P: Mówi się, że przeciwnik atakuje przede wszystkim kapelanów i medyków?

R: Tak, to się zdarza. Ma to na celu obniżenie morale naszych jednostek.

P: Czy często Pan przebyła na linii bezpośrednich starć, „w punkcie zero"?

R: Właśnie nie tak dawno stamtąd wróciłem. Jestem przekonany, że Pan Bóg zawsze mnie chroni. Pamiętam, jak kiedyś pojechałem do wsi Szczerbaki (kierunek Zaporoże). Miejscowi

[271] Tamże.

mieszkańcy mówili mi, że tam nie dojadę, że, nie wolno mi tam jechać. Odpowiedziałem, że jest mi przykro, ale i tak pojadę, bo wiedziałem, że jest tam pododdział, który chce się zobaczyć z księdzem. To niesamowite, ale Bóg widzi, dokąd zmierzasz i wie, jaka będzie ta droga. A więc, jadę do tej wioski, a w odległości około kilometra na drodze jest około dwudziestu rakiet Grad. Widzisz to, słyszysz gdzieś strzały, ziemia się trzęsie, ale jedziesz dalej i ani jednej eksplozji. Przyjeżdżasz, robisz swoje, wracasz, a potem chłopaki dzwonią z jednostki i mówią: „Przez tydzień po twoim przyjeździe było cicho". I nie rozumiem, jak inaczej to wytłumaczyć, jak tylko wolą Pana Boga. Nawiasem mówiąc, dowódca tej jednostki nazwał mnie później „naszym talizmanem" (uśmiecha się).

P: Proszę powiedzieć, w jaki sposób odbywa się współpraca z dowództwem: czy dzwonią do Pana i proszą o udanie się do konkretnej jednostki?

R: Tak, dzwonią do mnie i mówią, że muszę pojechać na przykład w kierunku Orichowa (obwód zaporoski), do jednostki i popracować przez jakiś czas z wojskowymi. No i pojechałem. Nawiasem mówiąc, w latach 2015-2016 istniały mobilne grupy składające się z psychologa, kapelana i innych specjalistów, którzy pomagali sztabowi generalnemu. Później niestety ta praktyka została do pewnego stopnia wstrzymana, więc pracowałem bardziej samodzielnie. Moja praca polega na wewnętrznej komunikacji między żołnierzem a dowódcą.

P: Czy żołnierze dzielą się z Panem wszystkimi swoimi problemami, czy tylko duchowymi?

R: Tak, ufają mi. Ale przede wszystkim dlatego, że widzą, że jeśli jest jakiś problem i ja o nim wiem, to jest on rozwiązywany. Kiedy widziałem, że coś jest „nie tak", natychmiast zwracałem się z tym bezpośrednio, na przykład do dowódcy brygady, a reakcja była w ciągu jednego dnia – nie tygodnia czy miesiąca. I to jest dobre, bo pomaga zarówno dowódcy, jak i żołnierzom – jak mówiłem, to jest właśnie ta komunikacja wewnętrzna. Ja tylko wykonuję czyjąś pracę. Tak, to jest też i moja praca, ale tę pracę powinien wykonywać na przykład zastępca dowódcy, czy starszy podoficer dowództwa. Ale oni są tak zajęci papierkową robotą, że nie mają czasu na prawdziwe życie w czasie wojny. I to jest najgorsze, kiedy widzę, że znowu wracamy do papierowej armii. Nie wiem, jak do nich dotrzeć, jak to zmienić. Jeśli będziesz mówić otwarcie na najniższym szczeblu wojskowej hierarchii, usłyszysz: „Od nas tego wymagają przełożeni!" Jeśli odezwiesz się do dowódców (a mam taką możliwość), to powiedzą: „Nie możliwe, że jest taki problem". I szkoda, że to myślenie – „ja jestem szefem, ty jesteś głupcem" – nadal funkcjonuje.

P: Kończąc naszą rozmowę, proszę powiedzieć, jak Pan postrzega żołnierzy?

R: Rozmawiam z naszymi żołnierzami – na linii frontu, w okopach, pod ostrzałem lub w kuchni polowej – i wie Pani, co sprawia na mnie największe wrażenie? Ich pragnienie życia.

To często słyszę od nich – „umrę, aby żyć” – to jest niesamowite i zarazem przerażające! Jako ksiądz rozumiem ich, ponieważ wierzę w wieczność. I dopiero później, kiedy rozmawiasz z nimi po cichu, słyszysz, jak kontynuują: „Jeśli ja nie będę żył, będą żyły moje dzieci i wnuki, będzie żyło moje państwo. Dlatego umrę, by żyć”. To właśnie daje mi siłę, powstrzymuje mnie przed pozostaniem w domu[272].

Z powyższego wywiadu wynika, że służba kapelańska podczas wojny odgrywa ważną rolę w duchowym i psychologicznym wsparciu żołnierzy na pierwszej linii frontu. Dzięki pracy kapelanów wojskowych żołnierze otrzymują nie tylko niezbędną pomoc humanitarną, lecz możliwość rozwiązania powszechnych problemów w pododdziałach na wyższym szczeblu dowodzenia. Kapelani mają nie tylko bezpośredni dostęp do poszczególnych dowódców, a i okazują realny wpływ na sytuacje z którymi na co dzień borykają się żołnierze.

W dostarczanie pomocy dla żołnierzy walczących na pierwszej linii frontu byli zaangażowani nie tylko kapelani, ale także osoby działające samodzielnie. Powstaje pytanie skąd przez te osoby były pozyskiwane niezbędne rzeczy? Wojna na wschodzie Ukrainy doprowadziła do zjednoczenia społeczeństwa w tym zakresie. Niemal w każdej miejscowości ludność cywilna organizowała zbiórki żywności, ubrań, środków higieny osobistej, leków, a następnie przekazywała zebraną pomoc do organizacji wolontariackich czy wolontariuszy, które dostarczały przesyłki do potrzebujących pododdziałów. Jednym z przykładów zjednoczenia mieszkańców jest postawa mieszkańców Tarnopola[273]. W lipcu 2014 r. w tym właśnie mieście siedem organizacji, które działały jeszcze podczas Majdanu, utworzyło Centrum Logistyczne Pomocy Żołnierzom ATO. W wywiadzie dla ukraińskiego portalu informacyjnego „Gromadskyj Prostir” jedna z założycieli centrum, Liubov Vovk, opowiedziała jak społeczność Tarnopola stała się bardziej aktywna w sytuacji konfliktu zbrojnego, co udało się zrobić wolontariuszom w ciągu pierwszych dwóch lat, jakie trudności napotkali aktywiści i jaki jest obecny stan sektora publicznego w Tarnopolu[274].

P: Proszę opowiedzieć o początkach działania Centrum?

R: Aktualnie znajdujemy się w magazynie Centrum Logistycznego Pomocy Żołnierzom ATO. Dwa lata temu, latem, 7 organizacji pozarządowych w Tarnopolu postanowiło zjednoczyć siły, aby uruchomić inicjatywę pomocy armii. W tym czasie, po Majdanie, kiedy rozpoczęła się

[272] Tamże.

[273] *Логістичний центр допомоги бійцям АТО у Тернополі запрошує підприємців об’єднатися,* https://poglyad.te.ua/ podii/lohistychnyj-tsentr-dopomohy-bijtsyam-ato-u-ternopoli-zaproshuje-pidpryjemtsiv-objednatysya.html [dostęp 15.03.2024].

[274] Wywiad został udzielony w dniu 27.05.2016 r. https://www.prostir.ua/?focus=lohistychnyj-tsentr-dopomohy-bijtsyam-ato-initsiatyva-yaka-zrobyla-volonteramy-vse-misto [dostęp 15.03.2024].

okupacja Krymu i ATO, każda z organizacji pozarządowych chciała w jakiś sposób pomóc armii i pojawiło się pytanie: gdzie zbierać pomoc? Ludzie byli gotowi przekazać coś na rzecz wojska, ale nie było, gdzie tego wszystkiego przechowywać. W tym czasie założyciel jednej z organizacji pozarządowych, przedsiębiorca, zaoferował swój magazyn. Każda z 7 organizacji pozarządowych, a mianowicie Automajdan, Społeczny Komitet Lustracyjny Tarnopola, Majdan Tarnopolski, Tarnopolska Rada Biznesu, Samoobrona Tarnopola, Wyniki Tarnopola i Tarnopolska Grupa Praw Człowieka, przez tydzień pełniła dyżury w magazynie. Z biegiem czasu ta inicjatywa nieco się zmieniła, ponieważ nie każda organizacja pozarządowa jest na tyle duża, aby znaleźć ludzi, którzy mogliby siedzieć w magazynie od rana do wieczora przez cały tydzień. Tak więc zawęziło się to do tego stopnia, że istnieje podstawowa grupa kilku osób, które są tu cały czas, dzień w dzień. Obecnie mamy specjalnie opracowane oprogramowanie, które daje nam możliwość rejestracji wszystkiego, co otrzymujemy, tego co ludzie do nas przynoszą i wystawienia certyfikatu akceptacji. Kiedy wydajemy coś żołnierzowi lub jednostce, każda rzecz podlega rejestracji, więc mamy całkowicie przejrzysty obrót.

P: Czy były u Państwa przeprowadzone, inspekcje nadzorujące funkcjonowanie Centrum przez organy państwowe?

R: Jedna z organizacji pozarządowych w Tarnopolu zwróciła się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych o sprawdzenie naszej działalności. Zresztą nie tylko naszej, ale także innych stowarzyszeń wolontariuszy w całym Tarnopolu. Policja przyszła do nas z kontrolą, a my pokazaliśmy im pudełka z dokumentami, aktami do weryfikacji i liczenia. Wszystko było przejrzyste i nie było się czym martwić. Później zrobiliśmy nawet własną pieczęć, ale nie jesteśmy podmiotem prawnym – nie jesteśmy zarejestrowaną organizacją.

P: Czy Centrum ma zamiar oficjalnie zarejestrować swoją działalność?

R: Ta kwestia dopiero się pojawiła. Na przykład istnieje pomoc charytatywna z zagranicy, która zgodnie z dokumentami musi być zarejestrowana w fundacji charytatywnej. Następnie staramy się zaangażować fundacje charytatywne, z którymi współpracujemy. Nie ma sensu, abyśmy rejestrowali się tylko po to, aby otrzymać skądś pomoc. Nie rejestrujemy się, bo nie mamy takiego celu. Ludzie nam ufają, ponieważ, po pierwsze, wszyscy ludzie, którzy tu pracują, jest nas około 12, pracują tu na stale, niektórzy z nich nie są osobami publicznymi, ale na przykład ja jestem dziennikarzem, wiele osób zna mnie z mojej pracy i jest krąg ludzi, którzy mi ufają. Mamy Christinę Fecicę, sędzię sportów motorowych, która jest również znana wielu przedsiębiorcom i sportowcom i cieszy się ich zaufaniem. Naszym nieoficjalnie wybranym liderem jest pan Taras Herman, który jest również jest dobrze znany, a jego ojciec jest bardzo

znanym pisarzem, poetą i literatem w Tarnopolu. Okazuje się, że każda osoba, która tu jest, ma pewien krąg ludzi, którzy jej ufają, więc nie było potrzeby rejestrować swojej działalności.

P: Kiedy wojna się skończy, potrzeba pomocy dla wojska zniknie?

R: Tak. Nawet teraz, gdy pensje wojskowych zostały podniesione, zaczęliśmy pracować inaczej. Nie potrzebują już butów i mundurów, mogą je kupić sami. Przerzucamy się na droższe przedmioty – samochody, optykę, wykrywacze metalu, generatory, piły łańcuchowe. Myślimy, że prędzej czy później to wszystko się skończy, więc teraz przekwalifikowujemy się, by pomagać np. dzieciom poległych żołnierzy, czy rodzinom, których ojciec stracił nogę lub rękę, więc nasza działalność jakoś płynnie przechodzi w inny wolontariat[275].

P: Mimo wszystko mieszkańcy nadal pomagają?

R: Tak, przynoszą też na przykład domowy gulasz, konserwy mięsne, kiszonki, warzywa, suszone mieszanki warzywne. Chcę powiedzieć, że nie tak wielu bogatych ludzi pomaga, jak emeryci. Była kobieta, która przyniosła część swojej emerytury i nie potrafiliśmy wziąć tę pieniądze. Kiedy jedziemy w jakąkolwiek podróż, zawsze dzwonimy do pewnej liczby przedsiębiorców, którzy z nami współpracują, albo po prostu podchodzimy do kogoś i pytamy czy by chciał udzielić jakiejś pomocy, wiele osób pomaga, nie domagając się rozgłosu ani wdzięczności. Ludzie pytają nas, co należy kupić, a my wyjaśniamy, że na przykład nie ma potrzeby w makaronach czy kaszy gryczanej, bo teraz pododdziały radzą sobie z wyżywieniem żołnierzy. Zmienił się też rodzaj pomocy. Teraz przedsiębiorcy pomagają z piłami łańcuchowymi i latarkami. Pomagają zarówno dzieci, jak i emeryci w każdym wieku. Pomagają całe szkoły, tworząc siatki maskujące. Zeszłe lato było pełne wydarzeń: wielokrotnie z jedną z jednostek wojskowych organizowaliśmy pikniki wojskowe, poprosiliśmy ich o udostępnienie nam kuchni polowej, wspólnie z żołnierzami gotowaliśmy, sprzedawaliśmy to jedzenie a uzbierane środki finansowe wydawaliśmy na zakup mundurów czy ochrony balistycznej dla żołnierzy oraz innych niezbędnych rzeczy.

P: Czy współpracuje Centrum z lokalnymi władzami?

R: Mamy określone stanowisko, jeżeli chodzi o współpracę z politykami – jesteśmy apolityczni, to znaczy nie sprzeciwiamy się politykom pomagającym żołnierzom, ale jesteśmy przeciwni robieniu tego na pokaz i w sposób publiczny. Zgłaszali się do nas posłowie, urzędnicy i wyżsi rangą oficerowie z prośbą o pomoc, ale prosiliśmy ich o odłożenie kamer i wyjaśnialiśmy, że jeśli robią to na pokaz, to my nie jesteśmy zainteresowani taką współpracą, ponieważ organizacje pozarządowe, które się tu zebrały, były początkowo zjednoczone wokół

[275] Tamże.

idei lustracji, przeciwko reżimowi, aby obalić stary rząd. Dlatego teraz odcinamy się od takich rzeczy. Nie potrzebujemy chwały ani uznania. Mamy kilku urzędników, którym możemy powiedzieć, że któraś jednostka wojskowa czegoś potrzebuje i oni pomagają w ukierunkowany sposób, ale już indywidualnie, bez naszego udziału.

P: Czy odczuwa Pani jakieś zmiany w relacjach między sektorem publicznym a rządem w ciągu ostatnich dwóch lat?

R: Ja nie odczuwam żadnych pozytywnych zmian. Na przykład po Majdanie, pamiętam, były różne protesty, ludzie udawali się do sądów, aby bronić swoich praw, ale teraz to wszystko jest jakoś tłumione, szczególnie w Tarnopolu. Władze „wygaszają" sektor publiczny. Władze miejskie w Tarnopolu mają wpływ na wszystkie media. Jeśli aktywiści próbują coś zrobić, prorządowe media przedstawiają ich w negatywnym świetle. Jesteśmy teraz całkowicie oddzieleni od władz, chociaż czasami dobrze współpracujemy z władzami regionalnymi. Też żołnierze zwracają się do nas częściej niż do urzędników, ponieważ bardziej nam ufają.

P: Miasto było bardzo aktywne w działaniach wolontariackich. Czy teraz jest wystarczająco dużo wolontariuszy?

R: Kiedy Centrum Logistyczne zaczęło działać, wiele osób chciało pracować. Mieliśmy inicjatywę kobiet, które robiły „gorące kubki" i piekły ciasta. Wszystko odbywało się systematycznie. Na przykład, jeśli powiedzieliśmy, że za tydzień jedziemy na wschód, mieszkańcy zbierali się za pośrednictwem mediów społecznościowych i pomagali przygotować paczki – pakowali jedzenie, ubrania, potem ładowali paczki na ciężarówki.

P: W jaki sposób pomoc jest transportowana na Wschód?

R: Na początku wojny jeździliśmy co dwa tygodnie, dość często, bo istniała taka potrzeba. Mieliśmy samochód, który wynajął nam przedsiębiorca. Rok 2014 był najtrudniejszym okresem, kiedy armia nie miała dobrej logistyki. Na przykład, kiedy osoba jest mobilizowana, przychodzi do nas po mundur. W tamtym czasie nie było też kamizelek kuloodpornych, dostawali je dopiero na linii frontu. Tak nawiązaliśmy dużo kontaktów, później żołnierze, którym pomagaliśmy na początku ich wyjazdu na front dzwonili do nas, jeżeli czegoś potrzebowali, a my z kolei zawsze staraliśmy się pomóc w miarę możliwości. Pomagamy nie tylko mieszkańcom Tarnopola, pomagamy każdemu, kto zadzwoni w potrzebie. Dostarczamy także paczki od rodziny dla żołnierzy walczących na wschodzie. Z takich paczek żołnierze cieszą się najbardziej. Na wschód jeżdżą głównie ci sami ludzie – nasz szef Taras Herman i inny wolontariusz, który jako pierwszy zaczął przekazywać darowizny w Tarnopolu, jest on z organizacji pozarządowej Majdan Ternopil. Nasi ludzie podróżują wzdłuż całej linii frontu, nie jeździmy tylko do jednego konkretnego miejsca, ponieważ jest to zbyt kosztowne. My też

rozliczamy się przed ludźmi, którzy przekazują środki finansowe, pokazujemy w jakim celu wydaliśmy uzbierane koszty. Cały czas obydwa się rotacja, wielu żołnierzy jest już demobilizowanych i wielu zwraca to, co im daliśmy, to co przetrwało. Nie mogę powiedzieć, że jest to masowe, ale to bardzo miłe, kiedy oddają to i mówią: „Już mi się to nie przyda a zachowało się w stanie dobrym, proszę przekazać to komuś innemu". Utrzymujemy stały kontakt z żołnierzami, przychodzą do nas na kawę, opowiadają o tym jak było na froncie, opowiadają nam rzeczy, których nie mogą powiedzieć rodzinom w domu.

P: Czy dużo Centrum przekazało pomocy w ciągu ostatnich dwóch lat?

R: Jeśli policzyć nasze wyjazdy, które były co miesiąc przez dwa lata, to jest to 24 wyjazdy, a podczas każdej podróży transportowaliśmy od 6,7 do 10 ton pomocy. Dużo wysyłamy również przez firmę Nova Post[276]. Trudno powiedzieć, ile to jest w ekwiwalencie pieniężnym. Przekazywaliśmy też samochody – w ciągu ostatnich dwóch lat przekazaliśmy na rzecz Sil Zbrojnych ponad 10 pojazdów.

P: Łatwo jest się wypalić w tak długiej i złożonej pracy wolontariackiej?

R: Każdy z nas doświadczył wypalenia na różne sposoby i sobie radzi na własny sposób lepiej czy gorzej. Praca jest ciężka i męcząca, najbardziej wtedy, jak jedziemy z pomocą na front. Pewnego razu wolontariusze z naszego Centrum znaleźli się pod ciężkim ostrzałem artyleryjskim, stali się zakładnikami zmiennej sytuacji na froncie i już pisali testamenty, ale na całe szczęście udało im się wrócić (żołnierze, którzy mieli tam bazę pomogli im opuścić teren). Po powrocie każdy z nich ciężko przeżywał tę sytuację, ktoś nie odzywał się do rodziny, do nas albo w ogóle nie przechodził do Centrum. Przed otwarciem Centrum reprezentowaliśmy różne organizacje pozarządowe i spotkaliśmy się tutaj po Majdanie. W ciągu dwóch lat staliśmy się rodziną, znamy się i wiemy, jak każdy reaguje w różnych sytuacjach, dlatego mimo tego, że ktoś rezygnował z pracy w Centrum, i tak za kilka dni wracał, bo rozumiał jak ważne jest to co robimy. Wolontariusze oraz osoby działające indywidualnie w latach 2014-2019 często spotykały się z problemem dostawy uzbieranej pomocy humanitarnej na linie frontu. Od 21 lutego 2015 r. możliwość wjazdu na terytorium okupowane została ograniczona ze względu na konieczność posiadania przepustek wydawanych przez stronę ukraińską tylko w uzasadnionych przypadkach. Oznacza to, że każda osoba, która zamierza przekroczyć

[276] Działalność organizacji pozarządowych i wolontariackich otrzymała poparcie od szeregu ukraińskich przedsiębiorstw. W 2014 r. ukraińska firma logistyczna „Nova Post" zapewniła organizacjom pozarządowym i indywidualnym wolontariuszom możliwość bezpłatnego wysłania dowolnej ilości pomocy na wschód. Do grudnia 2014 r. w zaoferowanym programie wzięło udział 230 uczestników, a waga wysłanej przez nich pomocy osiągnęła 1,6 tys. ton. Pod koniec 2015 r., według danych firmy, liczba uczestników osiągnęła 300, liczba paczek wysłanych w tym i poprzednim roku wyniosła 62 tysiące, a ich łączna waga 11,2 tys. ton.

„granicę" musi złożyć wniosek zawierający dane osobowe i wskazać powód wjazdu na terytorium kontrolowane przez wojsko przeciwnika. To samo dotyczyło osób chcących opuścić terytorium okupowane – chętni muszą dotrzeć do ukraińskiego punktu kontrolnego, aby złożyć wniosek, który zostanie rozpatrzony przez lokalny oddział policji. Jednocześnie ukraińskie ustawodawstwo starało się zapewnić bezpieczeństwo wolontariuszom, którzy udzielają pomocy cywilom i wojskowym w strefie ATO. W dniu 1 kwietnia 2015 r. weszły w życie poprawki do ustawy „O działalności wolontariuszy", które oficjalnie zdefiniowały dwa nowe obszary działalności wolontariuszy związane z sytuacjami nadzwyczajnymi, takimi jak stan wojenny, operacja antyterrorystyczna lub konflikty społeczne – pomoc uchodźcom i osobom wewnętrznie przesiedlonym oraz pomoc Siłom Zbrojnym Ukrainy i innym formacjom wojskowym (w tym batalionom ochotniczym)[277]. Zgodnie z tekstem ustawy, wolontariusze mają prawo do udzielania pomocy w obszarze operacji wojskowych w imieniu organizacji, którą reprezentują. Powyższa decyzja dodatkowo ograniczyła możliwość przemieszczania się pomiędzy obszarami kontrolowanymi przez stronę ukraińską, a tymi okupowanymi przez przeciwnika. Konieczność uzyskania zezwolenia ograniczyła możliwość przemieszczania się zarówno cywilów, jak i wolontariuszy między tymi obszarami, prowadząc do ograniczenia potencjalnych dostaw pomocy humanitarnej do regionu.

P: Czy dobrze rozumiem, że problem z dostawami tej pomocy jest bardziej złożony niż się wydaje?

R: Zdecydowanie. Komplikacje z dostawami były także spowodowane ograniczeniami wśród struktur organizacyjnych armii ukraińskiej, które nie przekazywały otrzymanej pomocy żołnierzom. Żołnierze na linii frontu, a także wolontariusze, którzy im pomagali, często wyrażali opinię, że „jeśli coś dotrze do sztabu, to zwykle tam zostaje". Najbardziej wartościowe (ich zdaniem) przedmioty są zwykle wybierane przez osoby znajdujące się w miejscach stałej dyslokacji pododdziałów a to, co zostaje po takich podziałach trafia na linię frontu. Co więcej, praktyka pokazuje, że rzeczy nie są dostarczane na linię frontu ze sztabu w sposób zorganizowany – żołnierze mogą dostać nowe sorty i inne niezbędne rzeczy tylko wtedy, gdy opuszczą tzw. pierwszą linię frontu i osobiście przyjdą do magazynu. Z tego powodu żołnierze mieli większe zaufanie do organizacji wolontariackich, ponieważ wolontariusze dostarczali rzeczy bezpośrednio na linię frontu, a ci bardziej doświadczeni starali się obejść sztab jednostek wojskowych. Jednak ta metoda przekazywania pomocy została ograniczona dyrektywą wydaną przez Sztab Generalny Sił Zbrojnych Ukrainy w dniu 24 lutego 2015 r. Ograniczała ona dostęp

[277] *Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську...*, dz. cyt., art. 5.

do pozycji frontowych zarówno dla wolontariuszy, jak i nieakredytowanych dziennikarzy. Było to uzasadnione względami bezpieczeństwa. W praktyce oznaczało to, że pomoc, która wcześniej trafiała bezpośrednio do żołnierzy, była magazynowana przez przedstawicieli jednostek wojskowych. Fakt, że wolontariusze często omijają oficjalne kanały (dostarczając pomoc bezpośrednio żołnierzom) był również uzasadniony ograniczeniami nałożonymi na armię przez odpowiednie przepisy. Zgodnie z rozkazem wydanym przez Ministerstwo Obrony, żołnierze służący w strefie ATO otrzymywali jeden mundur. Potwierdza to przedstawiciel sztabu batalionu, który powiedział, że każdy żołnierz oficjalnie ma tylko jeden komplet, a jeśli zostanie on zniszczony żołnierz nie będzie miał się w co przebrać. Wolontariuszka Alyona Chorna, odpowiedzialna za dostawy mundurów oficjalnie przekazanych przez kanadyjską firmę ukraińskiej armii, zacytowała oficera jednej z brygad, który powiedział, że oficjalne otrzymanie mundurów przez brygadę oznaczałoby, że zostały one umieszczone w magazynie, ponieważ w tym czasie żołnierze, zgodnie z normami otrzymywali po jednym komplecie. Zgodnie z przepisami, w przypadku zniszczenia mundurów podczas służby w strefie ATO, Ministerstwo Obrony jest zobowiązane do wydania nowego umundurowania. Według oficerskiego składu osobowego na realizację takiego wniosku będą czekać miesiącami, a jedyną szansą na otrzymanie niezbędnych przedmiotów bez zbędnych i długotrwałych formalności jest zwrócenie się z prośbą do organizacji wolontariackich.

Kwestia pomocy dla żołnierzy budzi również innego rodzaju wątpliwości związane z dostawami umundurowania. Coraz częściej pojawiały się doniesienia, że zarówno w strukturach armii, jak i w batalionach ochotniczych funkcjonują mechanizmy pozwalające zarabiać na dostawach pomocy państwowej oraz pomocy przekazywanej przez wolontariuszy. Jest to trudne do udowodnienia, ale wiele pojedynczych przypadków to potwierdza. Przykładem jest pakiet pomocy z Kanady, który obejmował około 30 000 mundurów i 7 000 par butów. Według Bohdana Kovaleva, wolontariusza, który koordynuje współpracę w tym obszarze w Ministerstwie Obrony Ukrainy, główną rolą wolontariuszy jest monitorowanie systemu dystrybucji mundurów, aby upewnić się, że nie ma żadnych nieprawidłowości. Kovalov uważa, że problemem nie jest sam system, ale czynnik ludzki – oficerowie lub zwykli żołnierze, którzy chcą zarobić. Dlatego to wolontariusze zajmują się dystrybucją, liczeniem i katalogowaniem każdej sztuki odzieży, przyjmowaniem wniosków i wydawaniem odpowiedniej ilości mundurów jednostkom. Wolontariusze podkreślają, że podczas swojej pracy nie raz dało się zaobserwować niezadowolenie dowódców jednostek wojskowych z ich obecności na magazynach, ponieważ jak przypuszczają wolontariusze, często dochodziło do sytuacji nielegalnego handlu sortami wśród żołnierzy i pracowników

magazynów mundurowych. Podobna sytuacja miała miejsce w batalionie Ajdar, gdzie dziennikarza fundacji „Otwarty Dialog" poinformowano o tym, że Ministerstwo Obrony Narodowej przeznaczyło dla batalionu 800 kompletów umundurowania. Podczas dwutygodniowego pobytu w batalionie dziennikarka Anna Guralska widziała owe zapewnione przez ministerstwo umundurowanie tylko na jednym żołnierzu, który w tym czasie pełnił funkcję logistyczną[278]. Żaden z żołnierzy, z którymi później rozmawiała, nie słyszał o nowych mundurach, każdy miał dostarczone przez wolontariuszy albo zakupione za własny koszt, natomiast zgodnie z sprawozdaniem dowództwa, wszystkie 800 kompletów zostało wydanych, tylko powstaje pytanie komu i kiedy? Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku kamizelek kuloodpornych i hełmów balistycznych, które według Ministerstwa Obrony Narodowej powinny być wydawane wszystkim żołnierzom powołanym w ramach kolejnej fali mobilizacji. Według ministerstwa każdy żołnierz powinien otrzymać podstawowe wyposażenie, jednak organizacje wolontariackie od początku ATO niejednokrotnie notowali przypadki wyjazdu na front świeżo powołanych żołnierzy bez podstawowych, niezbędnych rzeczy, takich jak mundury czy buty, co oczywiście przeczy oficjalnym deklaracjom ministerstwa. Powyższe przypadki mogą wskazywać na wiarygodność zarzutu nielegalnego handlu sortami przez niektórych żołnierzy, jednak te zarzuty są ciężkie do udowodnienia, ze względu na fakt udziału w tym wysoko postawionych żołnierzy w jednostkach wojskowych

P: Czyli najlepszym rozwiązaniem problemu jest omijanie dowództw rodzajów SZU podczas dostarczania pomocy?

R: O ile to możliwe, to tak. Wtedy jest pewność, że pomoc jest dostarczana bezpośrednio potrzebującym żołnierzom, a nie sprzedawana „na lewo"[279].

Z powyżej przedstawionego wywiadu wynika, że w 2014 r. wolontariusze skupiali swoje wysiłki na rozwiązanie problemów humanitarnych żołnierzy, takich jak dostawa umundurowania, butów, środków ochrony balistycznej, żywności i pomocy medycznej. Do głównych wyzwań należało obciążenie psychiczne i fizyczne wolontariuszy oraz bezpośrednie zagrożenie życia i zdrowia podczas dostaw pomocy na pierwszą linię frontu. W wywiadzie dla ukraińskiego portalu Ye.ua[280], wolontariusz organizacji pozarządowej

[278] *Підсумок круглого столу „Держава та бійці АТО: подолати корупцію, забезпечити захист"* https://ua.odfoundation.eu/a/6339,pidsumok-kruhloho-stolu-derzhava-ta-bijci-ato-podolaty-korupciju-zabezpechyty-zahyst/ [dostęp 30.03.2024].

[279] *Логістичний центр допомоги бійцям АТО – ініціатива, яка зробила волонтерами все місто,* https://www.prostir.ua/?focus=lohistychnyj-tsentr-dopomohy-bijtsyam-ato-initsiatyva-yaka-zrobyla-volonteramy-vse-misto [dostęp 30.03.2024].

[280] Wywiad miał miejsce 17 maja 2016 r. https://ye.ua/syspilstvo/24774_Hmelnicki _volonteri_i_viyna__dva _roki_pozadu.html [dostęp 30.03.2024].

„Mystetska Sotnia" Oleksandr Popov, również wspominał o zaopatrzeniu żołnierzy, które jego zdaniem w początkowej fazie konfliktu znajdowało się w stanie krytycznym, ze względu na niewystarczający poziom finansowania wojska.

P: Od samego początku działań wojennych organizacja pomagała wojskowym, którzy w tamtym czasie nie mieli nic. Jakie były Pana pierwsze wrażenia po pierwszym wyjeździe na wschód Ukrainy?

R: Pierwszy raz pojechaliśmy do strefy ATO wczesnym latem, kiedy wyzwolono miasto Kramatorsk. Wtedy wyjazd na wschód wiązał się z dużym ryzykiem. Teraz jest spokojniej, ponieważ granice są wyraźnie wytyczone. Wtedy nie było granic, przemieszczaliśmy się od jednego punktu kontrolnego do drugiego tylko w ciągu dnia mieliśmy konwój wojskowy. Jeśli chodzi o logistyczne zaopatrzenie armii, na początku było ono niezadowalające z powodu ograniczonego finansowania. Żołnierze byli ubrani w różne mundury, niektórzy dostali sorty od znajomych, inni kupowali. Niektórzy walczyli nawet w obuwiu domowym. Dostarczaliśmy różne rzeczy – ubrania, śpiwory, a nawet zestawy do szycia. Na początku wojny lokalizacja każdej grupy bojowej ciągle się zmieniała, ponieważ zmieniały się granice terytoriów kontrolowanych. Dostarczanie żywności i zaopatrzenia było źle zorganizowane. W tamtych czasach ruch ochotniczy nabierał rozpędu, a patriotyzm był bardzo wysoki, co też miało pozytywny wpływ na zebranie pomocy. Uważam, że wolontariusze uzupełnili istotną lukę w zaopatrzeniu żołnierzy i wypełniały też obowiązek państwa, które nie było w stanie w pełni zapewnić wojskowym niezbędnych rzeczy. Moim zdaniem wolontariusze znacząco pomogli zarówno na początku wojny jak i później.

P: Współpraca między państwem a wolontariuszami jest zawsze niejednoznaczna. Wolontariusze mówią, że na froncie wszystkiego brakuje, podczas gdy państwo informuje, że wszystko jest w porządku. Jaki jest Pana zdaniem obecny stan współpracy między wolontariuszami a państwem w odniesieniu do wojska? Czy w ogóle istnieje jakakolwiek współpraca?

R: Współpraca jest, ale nie tym poziomie, jak byśmy chcieli. Nasza armia stała się profesjonalna. Oczywiście są pewne problemy z pomocą państwową: mundury nie są takiej jakości, jakiej być powinno, racje żywnościowe też nie są odpowiednie dla zapotrzebowania kalorycznego. Jest też czynnik ludzki po stronie dowództwa – późne składanie wniosków o udzielenie pomocy lub nieskładanie ich wcale. To trzeba zmienić. Podczas naszej ostatniej podróży przywieźliśmy drogie, wysokiej jakości mundury i ochronę balistyczną dla żołnierzy. Aby ta pomoc została udzielona najbardziej potrzebującym podjęliśmy decyzję zostać na jakiś

czas na linii frontu. To, co przydzieliło państwo, nie było najlepszej jakości, szybko się niszczyło. Państwo przeznaczyło środki, na zakup niezbędnych rzeczy, ale nie zadbało o jakość.
P: To oznacza, że wolontariusze i państwo dokonują zakupów u różnych dostawców. Czy możliwe byłoby uzgodnienie na szczeblu państwowym zakupu jednakowych produktów?
R: Faktem jest, że organy państwowe na ogół informowały o towarach wysokiej jakości, ale nie wprowadziły do użytku dokładnie tego, co pokazały. Uważam, że niejednokrotnie dochodziło do nielegalnego przywłaszczenia różnicy finansowej. Jakość tkanin się obniża, co pozwala komuś zarabiać na wojnie, że tak powiem. Organizacje wolontariackie dostarczając towary lepszej jakości pokazują, jakie powinny być standardy. Wojskowi są zadowoleni z naszych darów, chociaż oficjalnie nie wolno im nosić odzieży niezgodnej z regulaminem, wybór między towarami wysokiej i niskiej jakości jest oczywisty. Niestety my nie mamy wpływu na Ministerstwo Obrony i jego zakupy. Zdarzały się przypadki, kiedy samochody, które przekazywaliśmy na front, zostały skonfiskowane do magazynów bez podania przyczyny. Trudno jest nam walczyć z tym na własną rękę, społeczność musi się zaangażować.
P: A jakie inne potrzeby, których nie zapewniło państwo, zapewniły organizacje wolontariackie?
R: Przede wszystkim chodzi o jakość produktów. Używamy produktów importowanych, podczas gdy rząd stara się zakupić lokalną produkcję. Jednak każdy producent chce obniżyć koszty. Problem jest także z urzędnikami. Niektórzy z nich mają fachowe podejście do zaopatrzenia wojska, podczas gdy inni nie dbają o jakość, dopóki zysk jest wyższy.
P: Jakie są obecnie potrzeby armii?
R: Najbardziej są potrzebne środki transportu, karetki. W strefie ATO mamy wolontariuszy, którzy zapewniają pomoc medyczną. Karetki wykonują dużo pracy. Ale drogi, których tam nie ma, niszczą pojazdy medyczne i trzeba je naprawić. Wojsko prosi o pojazdy do przemieszczania się, ponieważ nie ma wystarczającej liczby samochodów. Proszą o ubrania, kamizelki, ochronę balistyczną, różne części zamienne do broni. To znaczy sprzęt specjalistyczny. Dzwonią nawet do nas i zamawiają części zamienne do ciężarówek KamAZ. Rozpatrzenie wniosku przez Ministerstwo Obrony na takie zapotrzebowania zajmuje dużo czasu, a my kupujemy i dostarczamy je niemal od razu. Dużo pojazdów się psują, są wysadzane w powietrze i ostrzeliwane. Potrzebujemy też wsparcia finansowego, ponieważ sprzęt jest drogi.
P: Jak organizacja informuje darczyńców o tym co zostało zakupione?
R: Sporządzamy protokoły przekazania/odbioru, kto co przyniósł. Rejestrujemy również dystrybucję na zdjęciach i aktach. Także prowadzimy dokumentację księgową i fotograficzną

i potem publikujemy na swojej stronie internetowej i portalach społecznościowych. Przejrzysta działalność przyczynia do budowania zaufania społeczeństwa, co ma bezpośredni wpływ na zamknięcia zbiórek i zakup niezbędnych rzeczy dla wojska[281].

Wywiad z wolontariuszem organizacji „Mystetska Sotnia" potwierdza problemy żołnierzy, o których wspominała wolontariuszka Centrum Logistycznego Pomocy Żołnierzom ATO i z którymi w 2014 r. borykało się wile wolontariuszy, tj. trudności w dostawach umundurowania na szczeblu dowódczym poszczególnych pododdziałów, brak odpowiedniego zaopatrzenia żołnierzy, problemy logistyki wojskowej.

Kolejnym przykładem działalności wolontariackiej na rzecz sił zbrojnych jest akcja wolontariuszy z Kijowa, którzy w 2014 r. organizowali ponad 12 jarmarków, gdzie udało się zebrać 112 tys. hrywien (około 9 tys. złotych). Środki zostały przeznaczone na leczenie i rehabilitację rannych żołnierzy ATO. Pod koniec września 2014 r. wolontariusze utworzyli fundację charytatywną „Dniprowska Inicjatywa", aby zjednoczyć swoje wysiłki, a w październiku zorganizowali pierwszą aukcję sztuki, aby sprzedać obrazy ukraińskich artystów i grafików. Łączna kwota zebrana ze sprzedaży obrazów wyniosła około 75 tys. hrywien (około 6 tys. złotych) i została przeznaczona na zakup urządzenia oświetleniowego dla sali operacyjnej Szpitala Straży Granicznej[282].

W pomoc siłom zbrojnym zaangażowało się szereg uczelni, gdzie studenci tworzyli zbiórki i przekazywali zebrane środki do organizacji wolontariackich. Jedną z uczelni jest Narodowy Uniwersytet Techniczny Ukrainy, w 2014 r. powstała tam inicjatywa „Batalion ochotniczy KPI", która skupiła się na udzielaniu pomocy wojskowym, rannym i rodzinom pracowników uczelni uczestniczących w operacjach wojskowych i poległych w strefie ATO. W 2014 r. uczelnia zebrała ponad 236 tys. hrywien (około 20 tys. złotych) na wsparcie wojska. Fundusze zostały wykorzystane na zakup umundurowania, sprzętu medycznego i pomoc rannym. Środki zostały przeznaczone na pomoc następującym jednostkom wojskowym: 50. pułkowi remontowo-naprawczemu, Batalionowi „Kupol", pododdziałom stacjonującym w Debalcewie, 25. Batalionowi Ochotniczemu „Ruś Kijowska", Batalionowi Ochotniczemu „Dnipro-2" oraz Głównemu Wojskowemu Szpitalowi Klinicznemu. Uczelnia także dostarczała jednostkom własnoręcznie tworzone części zamienne dla pojazdów oraz transporterów opancerzonych[283].

[281] Tamże.
[282] *Волонтери-дніпровчани допомагають воїнам АТО, http://dnipr.kyivcity.gov.ua/news/volonteri-dniprovchani-dopomagayut-voinam-ato* [dostęp 17.04.2024].
[283] В. Школьний, *Волонтерська допомога для учасників АТО,* https://kpi.ua/bfpzsu [dostęp 18.04.2024].

Jedną z największych organizacji wolontariackich, która dostarczała różnego rodzaju pomoc wojskową jest organizacji pozarządowa „Come Back Alive". Zgodnie z oficjalnym raportem ta organizacja w latach 2014-2015 zebrała 172 640 245 hrywien (około 14 mln złotych) na potrzeby wojska, które zostały przeznaczone na zakup pojazdów czterokołowych typu quad, dronów, celowników holograficznych, zestawów saperskich, hełmów, części do broni, a także na naprawę sprzętu i pojazdów woskowych[284]. Z kolei w latach 2016-2020 organizacja zebrała 19 528 204 hrywien (około 2 mln złotych), które były wykorzystane na zakup mobilnych systemów monitoringu, dronów i części zamiennych, agregatów prądotwórczych oraz organizacje specjalistycznych kursów doszkalających dla żołnierzy[285].

Analiza wpływów na konto organizacji w przestawionych okresach świadczy o obniżeniu intensywności pomocy w kolejnych latach wojny, co mogło być spowodowane zmniejszeniem aktywności obywatelskiej w zakresie udzielania pomocy finansowej na rzecz sił zbrojnych. Wolontariusze organizacji pozarządowych podkreślali ważność zjednoczenia obywateli i dalszych wspólnych działań na rzecz wsparcia sił zbrojnych. Mimo to, aktywność obywateli nadal pozostawała obniżona, na co miało bezpośredni wpływ zmniejszenie intensywności działań wojennych i de-facto zamrożenie konfliktu[286].

Pomoc wolontariacka na rzecz SZU w okresie 2016-2020 nadal była obecna, jednak miała mniejszą skalę i zakres niż na początku działań we wschodniej części Ukrainy. Konflikt we wschodniej części Ukrainy odsłonił istniejące problemy w państwie, które nie było w stanie zabezpieczyć należne funkcjonowanie systemu kolektywnej obrony przed agresorem, co zmobilizowało organizacje wolontariackie do uzupełnienia powstałej luki i doprowadziło do realizacji obowiązku państwa.

Działania wolontariackie w 2014 r. okazały pozytywny wpływ na stan zabezpieczenia walczących na wschodzie pododdziałów, co z kolei przekładało się możliwości żołnierzy podczas realizacji zadań bojowych. Sytuacja destabilizująca jaką był konflikt zbrojny na Wschodzie, wymusiła aktywizację społeczeństwa obywatelskiego w celu przeciwstawiania się wspólnemu przeciwnikowi. Nie tylko w formie bezpośredniego udziału w odparciu zamachu – wstąpienie w szeregi Sił Zbrojnych Ukrainy, a i pośrednie – poprzez wsparcie organizacji pozarządowych i wolontariackich, które pełniły rolę swoistego łącznika pomiędzy społeczeństwem a broniącym jego wojskiem.

[284] Raporty organizacji *„Przychody i wydatki w latach 2014-2015"* oraz *„Przychody i wydatki w latach 2016-2020*", s. 25-30, https://savelife.in.ua/reporting /?reportingType=%22reporting-archive%22 [dostęp 20.04.2024].
[285] Tamże.
[286] Tamże, s. 32.

3.3. Organizacje pozarządowe i wolontariat wsparciem dla ludności wewnętrznie przesiedlonej

Okupacja Autonomicznej Republiki Krymu w marcu 2014 r. oraz konflikt we wschodniej części Ukrainy spowodowały przymusową migrację ludności wewnątrz państwa. Wydarzenia militarne i polityczne, prześladowania na tle etnicznym, przemoc wobec ludności cywilnej przebywających na terytoriach okupowanych spowodowały przemieszczenia ludności na dużą skalę.

W 2014 r. Ukraina po raz pierwszy, od dnia odzyskania niepodległości, spotkała się z tak rozległą skalą wewnętrznego przemieszczenia ludności cywilnej i niemal przymusowego wysiedlenia mieszkańców. Pojęcie przymusowego wysiedlenia ludności obejmuje różnego rodzaju ruchy migracyjne, takie jak ucieczka, ewakuacja, wysiedlenie i przesiedlenie. Pierwsza fala przesiedleńców wewnętrznych miała miejsce w marcu 2014 r. w wyniku aneksji Półwyspu Krymskiego. W połowie kwietnia ta fala została wyprzedzona przez nowy napływ ludności wewnętrznie przesiedlonej spowodowany konfliktem zbrojnym w Doniecku i Ługańsku. Do lipca 2014 r. liczba przymusowo przesiedlonej ludności osiągnęła 79 3621 osób i w ciągu kolejnych miesięcy systematycznie rosła. Zgodnie ze statystyką prowadzoną przez ukraińskie Ministerstwo Polityki Socjalnej pod koniec września 2016 r. w Ukrainie było ponad 1,7 miliona osób wewnętrznie przesiedlonych. Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (ang. International Organization for Migration) definiuje migranta przymusowego jako:

> każdą osobę, która migruje, aby uniknąć prześladowań, konfliktów, represji, klęsk żywiołowych lub katastrof spowodowanych przez człowieka, degradacji środowiska lub innych sytuacji zagrażających ich życiu, wolności lub źródłom utrzymania[287].

Jednocześnie Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji definiuje migrację jako:

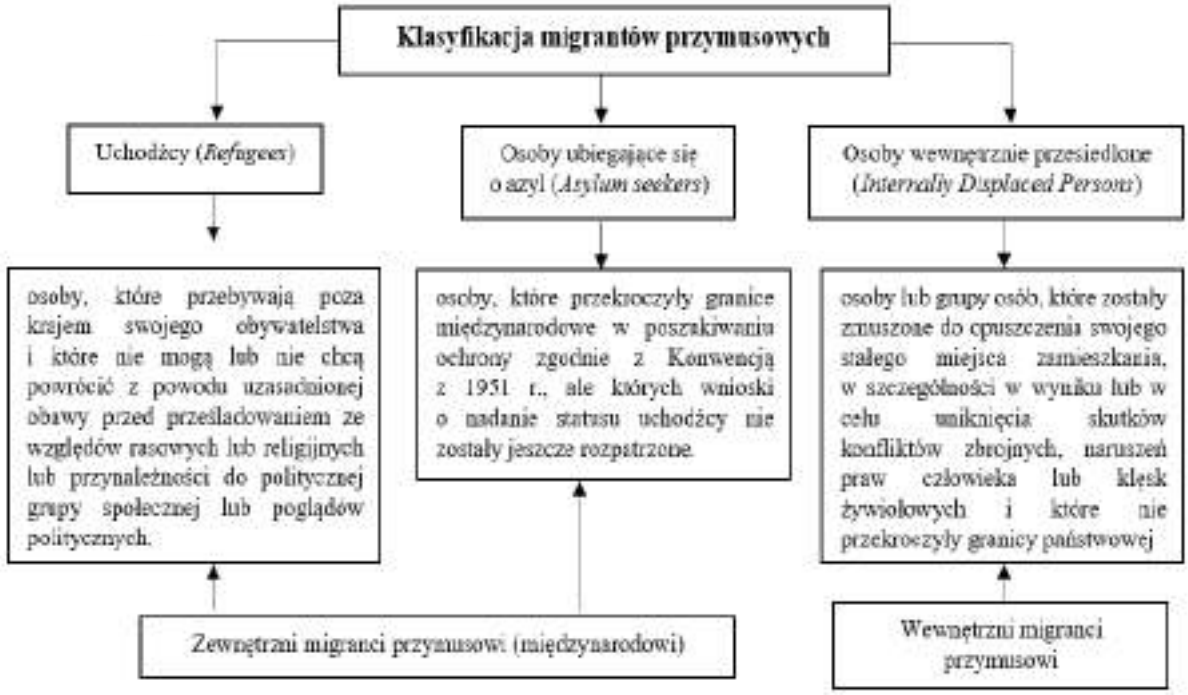
> przemieszczanie się uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych (osób przesiedlonych w wyniku konfliktu), jak również osób przesiedlonych w wyniku katastrof naturalnych lub środowiskowych, głodu, katastrof chemicznych lub nuklearnych[288].

[287] *International Organization for Migration, About IOM,* http://www.iom.int/about-iom, [dostęp 25.04.2024]
[288] М. Логвинова, *Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки,* „Географічні науки" 2019, nr 11, s. 5.

Ważnym elementem właściwej analizy zjawiska migracji jest zdefiniowanie pojęcia uchodźcy a uchodźcy wewnętrznego, czyli innymi słowy, osoby wewnętrznie przesiedlonej. Zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźców z dnia 28 lipca 1951 r.[289] uchodźcą jest osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu takiej obawy korzystać z ochrony tego państwa”[290]. Natomiast osobą wewnętrznie przesiedloną jest osobą, która spełnia przesłanki uchodźcy, jednak przekracza tylko administracyjną granicę miejsca zamieszkania i pozostaje na terytorium kraju nie przekraczając granicy państwowej.

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji rozróżnia wśród migrantów przymusowych osoby wewnętrznie przesiedlone (wewnętrzni migranci przymusowi), uchodźców i osoby ubiegające się o azyl (migranci zewnętrzni lub międzynarodowi). Klasyfikację migrantów przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Klasyfikacja migrantów przymusowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji i Międzynarodowego Stowarzyszenia Badań nad Przymusową Migracją*, http://www.iom. int/about-iom [dostęp 25.04.2024].

[289] *Konwencja z dnia 28 lipca 1951 r., dotycząca statusu uchodźców* (Dz.U. 1991 nr 119 poz. 515).
[290] *UNHCR The UN Refugee Agency,* https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-protect/refugees [dostęp 25.04.2024].

Z chwilą rozpoczęcia masowego przemieszczenia ludności cywilnej wewnątrz państwa, rząd Ukrainy spotkał się z szeregiem problemów, które wynikały przede wszystkim z powodu niewystarczających regulacji prawnych w tym zakresie. Przesiedlenia wewnętrzne stały się poważnym wyzwaniem dla Ukrainy, ponieważ władze państwowe zostały zmuszone do wypracowania sprawnego i skutecznego sposobu reagowania na powstały kryzys[291]. Wraz z masowym przesiedleniem ludności ukraiński rząd rozpoczął pracę nad analizą międzynarodowych standardów i praktyki reagowania na zaistniałą sytuację co pozwoliło opracować pewne ramy prawne.

Jednym z obowiązków państwa jest zapewnienie osobom wewnętrznie przesiedlonym pomocy prawnej, ekonomicznej, społecznej, medycznej i psychologicznej co wymagało odpowiedniego uregulowania prawnego. Przełomowym aktem prawnym w tym zakresie była Ustawa z dnia 19 czerwca 2014 r. (z późniejszymi zmianami) w sprawie zapewnienia praw i wolności osób wewnętrznie przesiedlonych[292]. Ustawa określała głównie prawa osób przesiedlonych z Krymu i nie rozprzestrzeniała się na mieszkańców wschodniej części Ukrainy. Zwiększenie liczby osób wewnętrznie przesiedlonych w wyniku konfliktu w obwodach donieckim i ługańskim spowodował konieczność przyjęcia nowej ustawy, która miałaby zastosowanie do wschodnich regionów kraju oraz Krymu. Jednak uchwalona przez Radę Najwyższą ustawa, stała się przedmiotem kontrowersji. Krytyka społeczeństwa koncentrowała się głównie na wprowadzonej systemie rejestracji takich osób i braku jasnej procedury zapewniania pomocy finansowej i rekompensat dla osób wewnętrznie przesiedlonych. W następstwie fali publicznej krytyki, 16 lipca prezydent zawetował ustawę. W odpowiedzi Parlamentarna Komisja Praw Człowieka zaleciła parlamentowi opracowanie nowej wersji ustawy z uwzględnieniem niezbędnych zmian. W dniu 4 grudnia 2015 r. parlament ponownie przegłosował projekt ustawy, a w dniu 6 stycznia 2016 r. został on podpisany przez prezydenta, co skutkowało przyjęciem poprawek.

Art. 1 ust. 1 nowelizowanej ustawy ściśle określił definicję osoby wewnętrznie przesiedlonej, zgodnie z którą osoba wewnętrznie przesiedlona to obywatel Ukrainy, cudzoziemiec lub apatryda, który legalnie przebywa na terytorium Ukrainy i ma prawo do stałego pobytu na terytorium Ukrainy, który został zmuszony do opuszczenia lub porzucenia swojego miejsca zamieszkania w wyniku lub w celu uniknięcia negatywnych konsekwencji konfliktu zbrojnego, tymczasowej okupacji, powszechnej przemocy, naruszeń praw człowieka

[291] *Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji,* https://poland.iom.int/pl [dostęp 25.04.2024].
[292] *Закон України від 20 жовтня 2014 р. про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб* (ВВР. 2015, nr 1).

oraz klęsk żywiołowych lub katastrof spowodowanych przez człowieka[293]. Zdefiniowanie osób wewnętrznie przesiedlonych na poziomie państwowym zapoczątkowało szereg zmian w systemie ustawodawstwa Ukrainy, które rząd miał dostosować do międzynarodowych standardów. Jedną z pierwszych zmian były prace Ministerstwa Sprawiedliwości nad ustawą w sprawie rejestracji osób wewnętrznie przesiedlonych i stworzeniem scentralizowanego krajowego rejestru osób wewnętrznie przesiedlonych.

W 2014 r. rząd opracował system zapomogi finansowej dla osób wewnętrznie przesiedlonych. Pomoc była udzielana osobom wewnętrznie przesiedlonym, które przeprowadziły się z tymczasowo okupowanych terytoriów w obwodach donieckim i ługańskim, Autonomicznej Republiki Krymu i miasta Sewastopol oraz terytoriów w których władze państwowe nie realizowali swoich uprawnień, a także osobom wewnętrznie przesiedlonym, których mieszkania zostały zniszczone lub stały się niezdatne do zamieszkania w wyniku operacji antyterrorystycznej lub środków mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa i obrony narodowej[294].

Według Agencji ONZ ds. Uchodźców, całkowita liczba osób wewnętrznie przesiedlonych na dzień 18 września 2014 r., wynosiła 275 695. Spośród nich 257 000 zostało przesiedlonych ze strefy działań wojennych w Donbasie, a prawie 18 000 z okupowanego przez Rosję Krymu. W marcu 2015 r. biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców w Ukrainie opublikowało raport, zgodnie z którym łączna liczba osób, które opuściło swoje miejsce zamieszkania w wyniku okupacji Krymu i wojny na wschodzie Ukrainy, wyniosła prawie 2 miliony z czego około 160 000 to są dzieci[295]. Mapa pokazująca przesiedlenia ludności jest przedstawiona poniżej.

[293] Tamże, art. 1.
[294] *Постанова Кабінету Міністрів від 20 жовтня 2014 р. про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб*, (ВВР. 2014, nr 1706).
[295] *Ukraine Internal Displacement Report, International Organization For Migration (IOM), round 15, december 2023*, https://Dtm.Iom.Int/ Sites/G/Files/ Tmzbdl1461/Files/Reports /IOM_Gen%20Pop_R15_ ID P_.Pdf [dostęp 25.04.2024].

Rysunek 5. Przegląd skali przesiedleń ludności (dane z dnia 23 marca 2015 r.)

Źródło: *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs,* https://www.unocha.org/publications/map/ukraineukraine-overview-population-displacement-23-march-2015 [dostęp 25.04.2024].

W sierpniu 2018 r. liczba osób wewnętrznie przesiedlonych, zgodnie z rejestrem państwowym, wynosiła prawie 1 mln 900 tys. osób, jednak ta liczba nie jest dokładna i może być znacznie wyższa, ponieważ nie wszystkie osoby, które wyjechały z terytoriów okupowanych zgłaszały się do odpowiednich organów państwowych w celu rejestracji jako osoba wewnętrznie przesiedlona[296]. Osoby przesiedlone ze strefy ATO stanęły przed licznymi wyzwaniami, które obejmowały sferę społeczną, psychologiczną i ekonomiczną. Problemy z którymi borykały się osoby opuszczające swoje dotychczasowe miejsce zamieszkania można podzielić na 6 następujących grup[297]:

1) Kwestie mieszkaniowe oraz transport. Brak miejsc zakwaterowania był jednym z najbardziej dotkliwych problemów dla osób wewnętrznie przesiedlonych. Duży odsetek osób przemieszczało się do miejscowości, gdzie mieszkali ich krewni albo znajomi, u których można było się zatrzymać, natomiast osoby, które nie miały takiej możliwości korzystały z zapewnionych przez lokalne władze miejsc tymczasowego pobytu lub zmuszone były do poszukiwania zakwaterowania na własną rękę. Według

[296] Tamże.
[297] М. Логвинова, *Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки,* „Науковий вісник Херсонського державного університету" 2019, nr 11, s. 48.

Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (dalej od ang. UNHCR) zgodnie z danymi z 2015 r. ponad 50% osób wewnętrznie przesiedlonych miało trudności z zapewnieniem sobie mieszkania. Duża liczba osób, które zdecydowały się na opuszczenie terytoriów, doświadczały problemy z ewakuacją i transportem w inne części kraju[298].

2) Zatrudnienie i wykształcenie. Osoby wewnętrznie przesiedlone często spotykały się z dyskryminacją na rynku pracy, brakiem dokumentów, co nie pozwalało dokonać rejestracji w celu otrzymania świadczeń socjalnych oraz ograniczonym dostępem do programów edukacyjnych dla dzieci[299].
3) Opieka medyczna. Dostęp do usług medycznych dla osób przesiedlonych był utrudniony ze względu na ograniczone zasoby lokalnych szpitali lub brak placówek medycznych w miejscach tymczasowego pobytu. Dotyczyło to zwłaszcza osób cierpiących na choroby przewlekłe, które potrzebowały stałej opieki lekarskiej[300].
4) Adaptacja psychologiczna. Osobom, które opuściły swoje dotychczasowe mieszkania ze względu na działania wojenne, towarzyszyły różne trudności psychologiczne. Utracenie domu, pracy, zmiana otoczenia i przymusowa adaptacja w nowym środowisku często prowadziły do stresu i nieprzystosowania do nowego miejsca pobytu[301].
5) Uregulowanie statusu prawnego. Brak jasnych mechanizmów uznawania dokumentów wydanych na terytoriach okupowanych utrudniał dostęp do edukacji dla dzieci i młodzieży, świadczeń socjalnych i innych praw. Pojawiały się również trudności z wyrobieniem nowych dokumentów i odzyskiwaniem utraconego mienia[302].
6) Integracja społeczna. Osoby wewnętrznie przesiedlone często spotykały się z uprzedzeniami w społecznościach przyjmujących, co utrudniało integrację i odnalezienie się w nowym środowiska[303].

[298] Tamże.
[299] Tamże, s. 49.
[300] І. Трубавіна, *Проблеми внутрішньо переміщних осіб в україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними,* s. 12, https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a338e50-a725-4397-b169-15f24fe6f832 /content [dostęp 16.05.2024].
[301] *Проблеми внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні та їх вирішення,* https://welfare.green/problemi-vnutrishno-peremishhenikh-osib-vpo-v-ukraini-ta-ikh-virishennya [dostęp 15.05.2024].
[302] С. Дерев'яненко, *Внутрішньо переміщені особи:проблеми політичної соціалізації в Галичині,* „Наукові записки" 2018, nr 1(87), s. 199.
[303] І. Трубавіна, *Проблеми внутрішньо переміщних…,* dz. cyt., s. 14.

W celu rozwiązania wyżej opisanych trudności osób przesiedlonych władze państwowe zaczęły samodzielnie jak i we współpracy z przedstawicielami wspólnoty międzynarodowej wdrażać różnorodne programy, które miały na celu wesprzeć ich adaptację w nowym środowisku. Te inicjatywy były skierowane na zaspokojenie podstawowych potrzeb, integrację z nowymi społecznościami i przywrócenie osobom przesiedlonym możliwości odnalezienia się w nowych warunkach. Do najważniejszych programów państwowych można odnieść następujące:

- program „Życie", który był ukierunkowany na zapewnienie mieszkań, usług socjalnych, wsparcie dla działalności gospodarczej osób wewnętrznie przesiedlonych, a także miał na celu kompleksowe rozwiązanie problemów osób wewnętrznie przesiedlonych[304];
- wsparcie finansowe. W chwili masowych przesiedleń ludności i coraz większej liczby zarejestrowanych osób ze statusem osoby wewnętrznie przesiedlonej rząd wprowadził zapomogę dla osób uczestniczących w państwowym programie. Miesięczna kwota zapomogi państwowej wynosiła 2000 hrywien dla każdej osoby dorosłej i 3000 hrywien dla dzieci i osób niepełnosprawnych[305]. Jednak ta kwota była niewystarczająca dla pokrycia podstawowych potrzeb, dlatego osoby wewnętrznie przesiedlone miały możliwość ubiegać się o dodatkową zapomogę od organizacji międzynarodowych.

  W latach 2014-2020 pomocy udzielały między innymi Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża i Ukraińskie Towarzystwo Czerwonego Krzyża, UNICEF, UNHCR, Światowy Program Żywnościowy ONZ itp. Wyżej wspomniane organizacje oferowały zapomogę w wysokości od 2200 do 2500 hrywien na osobę miesięcznie (około 200 złotych). Taka zapomoga była przydzielana na okres do trzech miesięcy[306].
- kompleksowe programy regionalne wspierające przesiedleńców wewnętrznych;
- zapewnienie dostępu do międzynarodowych programów edukacyjnych.

Mimo wprowadzenia różnorodnych inicjatyw działania państwa były nie wystarczające i Ukraina stała w obliczu kolejnych wyzwań związanych z zaspokajaniem potrzeb osób

[304] *Всеукраїнські житлові програми для внутрішньо переміщених осіб,* https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/ufsi_brochure_housing_programs.pdf [dostęp 15.05.2024].
[305] Płaca minimalna w Ukrainie w 2015 r. wynosiła 3915 hrywien, około 870 zł (kurs PLN do UAH w 2015 r.), czyli zapomoga wynosiła 435 zł, co stanowiło 50% najniższej krajowej.
[306] *Внутрішнє переміщення внаслідок конфлікту в Україні: підвищена незахищеність постраждалого населення та чинники напруженості в громадах,* s. 6, https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/c/6/261206.pdf [dostęp 15.05.2024].

wewnętrznie przesiedlonych, które obejmowały różne obszary życia i wymagały kompleksowego podejścia, które w latach 2014-2018 nie było w odpowiedni sposób przygotowane. To spowodowało aktywizację działalności organizacji pozarządowych i wolontariuszy, ukierunkowanej na wsparcie osób poszkodowanych.

W 2014 r. OBWE przeprowadziła badanie, które przedstawiało doświadczenia około 400 osób wewnętrznie przesiedlonych. Raport jest oparty na wywiadach przeprowadzonych przez Specjalną Misję Obserwacyjną OBWE w Ukrainie w trzynastu regionach kraju w okresie od 18 czerwca do 19 lipca 2014 r[307].

Zdecydowana większość badanych, z którymi przeprowadzono wywiady, opuściła swoje miejsca stałego zamieszkania pod koniec maja lub w czerwcu 2014 r. Mieszkańcy Krymu wyjechali nieco wcześniej – w marcu lub kwietniu. Osoby w podeszłym wieku, głównie pochodzenia krymskotatarskiego opuścili terytorium Krymu, ponieważ przejście półwyspu pod faktyczną kontrolę Rosji ożywiło ich wspomnienia o deportacji Tatarów krymskich za czasów Związku Radzieckiego. Istniały również poważniejsze obawy, które zmusiły ludzi do opuszczenia półwyspu, w tym ograniczenia wolności zgromadzeń, informacje o zaginięciach, prześladowania Tatarów Krymskich i działaczy politycznych. Badani podkreślali, że często byli oni świadkami przeszukiwań w meczetach i domach prywatnych[308].

Większość respondentów pochodziła z obszarów najbardziej dotkniętych konfliktem na wschodzie Ukrainy (Słowiańsk, Kramatorsk, Gorłówka (Horlivka) Ługańsk i Donieck) i osobiście doświadczyli takich aktów przemocy jak zabójstwa, uprowadzenia, groźby, zastraszanie lub byli ich świadkami. Te bezprawne działania, jak również świadomość, że groźba stania się ofiarą przemocy jest bardzo realna, skłoniły ludzi do opuszczenia miejsca zamieszkania. Aktywność uzbrojonych grup przeciwko lokalnym mieszkańcom i brak reakcji ze strony organów państwowych były głównymi powodami opuszczenia terytorium okupowanego. Dodatkowym problemem było pogorszenie warunków socjalno-bytowych. Infrastruktura miast nie funkcjonowała w należny sposób. Dostawy wody i energii stały się niestabilne, a w takich miejscowościach jak Słowiańsk całkowicie ustały. Miejsca pracy zostały zamknięte, a w niektórych przypadkach zniszczone, instytucje bankowe i inne podmioty gospodarcze zaprzestały funkcjonowanie. W wyniku badań stwierdzono, że osoby, które zdecydowały się na opuszczenie terytorium okupowanego zabierali ze sobą tylko rzeczy

[307] *Ukraine Internal Displacement Report, International Organization For Migration (IOM), round 16, april 2024,* s. 4, https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/I OM_UKR_GPS_Internal%20Displacement% 20 kReport _Round%2016_UA_June%202024.pdf [dostęp 15.05.2024].
[308] Tamże, s. 5.

pierwszej potrzeby i dokumenty. Niektórzy respondenci informowali, że posiadanie dużych bagaży wiązało się z ryzykiem ataku uzbrojonych grup, które uniemożliwiały im wyjazd lub konfiskowali ich mieszkania. Opuszczenie terytorium okupowanego obywało się różnymi sposobami. Część osób wyjechało swoim środkiem transportu, jednak korzystanie z głównych dróg publicznych narażało ich na niebezpieczeństwo zatrzymania na utworzonych przez uzbrojonych rosyjskich żołnierzy punktach kontrolnych[309]. Bezpieczniejszą metodą ewakuacji było korzystanie z usług kolei ukraińskich. Ze względu na duży popyt, w czerwcu 2014 r. Ministerstwo Transportu zwiększyło liczbę pociągów kursujących w kierunku wschodnim, ale zaostrzenie walk utrudniało mieszkańcom dotarcie do stacji kolejowych, a przeprowadzane kontrolę ze strony rosyjskich żołnierzy na dworcach uniemożliwiło wyjazd dla mężczyzn. Z 28 czerwca 2014 r. ruch pociągów do Ługańska został wstrzymany z powodu działań wojennych i uszkodzeń infrastruktury kolejowej[310].

W rozwiązanie problemu ewakuacji ludności cywilnej, zaangażowało się szereg organizacji wolontariackich, które zabezpieczyły środki transportu do ewakuacji ludności ze strefy konfliktu. Jedną z takich organizacji jest organizacja pozarządowa Donbass SOS, która została utworzona 14 marca 2014 r. i skupiła swoją działalność na pomocy dla mieszkańców strefy ATO i osób wewnętrznie przesiedlonych[311]. Głównymi celami organizacji są: ochrona praw osób dotkniętych wydarzeniami na wschodzie Ukrainy, udzielanie pomocy koordynacyjnej osobom przebywającym w strefie konfliktu, osobom wewnętrznie przesiedlonym (pomoc w opuszczeniu strefy, poszukiwanie mieszkań na pobyt czasowy i stały, porady prawne, porady w kwestiach socjalnych), zbieranie i analizowanie informacji o sytuacji na wschodzie, poszukiwanie rozwiązań powstających problemów związanych z opuszczeniem strefy konfliktu i dalszym wsparciem osób wewnętrznie przesiedlonych, koordynacja działań aktywistów, innych organizacji pozarządowych i rządowych, które udzielały wsparcia osobom w strefie konfliktu, pomoc osobom wziętym do niewoli i zwolnionym z niewoli, pomoc psychologiczna dla osób zwolnionych z niewoli w strefie konfliktu i przesiedleńców wewnętrznych oraz reprezentowanie i ochrona interesów mieszkańców strefy konfliktu w organach państwowych[312].

W 2020 r. organizacja Donbass SOS zrzeszała 5 centrów koordynacyjnych i około 40 wolontariuszy regionalnych w obwodach donieckim, ługańskim, czerniowieckim, odeskim,

[309] *Внутрішнє переміщення внаслідок конфлікту в Україні…,* dz. cyt. s. 7.
[310] *Великий гід про статус ВПО,* https://bf.diia.gov.ua/articles/velykyi-hid-pro-status-vpo [dostęp 1.06.2024].
[311] *Donbas SOS*, https://www.donbasssos.org/about_en/ [dostęp 1.06.2024].
[312] Tamże.

charkowskim, chersońskim, wołyńskim, kirowohradzkim, sumskim, dniepropetrowskim, połtawskim, żytomierskim, zaporoskim, wołyńskim, winnickim i zakarpackim. W okresie czerwiec-wrzesień 2014 r. organizacja aktywnie koordynowała i częściowo finansowała ewakuację mieszkańców regionu Donbasu, gdzie toczyły się aktywne działania wojenne. Od początku działań wojennych organizacji udało się ewakuować 3 788 osób. Organizacja także udzielała pomocy humanitarnej dla osób wewnętrznie przesiedlonych. W okresie lat 2014-2020 wolontariusze zebrali i dostarczyli około 72 tony pomocy humanitarnej, a także organizowali szereg projektów między innymi przywozili paczki z żywnością dla rodzin wewnętrznie przesiedlonych, wyprawki szkolne dla dzieci, zabawki oraz prezenty dla dzieci ciężko chorych[313].

Omawianej organizacji pozarządowej od początku swojej działalności udało się nawiązać współpracę z ponad 20 organizacjami pozarządowymi i przedstawicielami organów administracji państwowej, w tym: Radą Koordynacyjną dla Przesiedleńców Wewnętrznych w regionach Ukrainy, Państwową Służbą Sytuacji Nadzwyczajnych, Programem Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Ministerstwem Zdrowia, Czerwonym Krzyżem, fundacją charytatywną Rozwój Ukrainy, Europejskim Stowarzyszeniem Osób Niepełnosprawnych, Centrum Humanitarnym „Ratuj Ukrainę!", Centrum Usług Socjalnych dla Rodzin, Dzieci i Młodzieży, administracją i aktywistami społecznymi strefy ATO[314].

Kolejnym wyzwaniem dla osób wewnętrznie przesiedlonych były kwestie zatrudnienia. Organizację wolontariackie zaangażowały się w rozwiązanie powstałego problemu poprzez organizację darmowych kwalifikacyjnych kursów zawodowych, różnorodnych szkoleń dotyczących prawidłowego napisania CV oraz kursów z postaw przedsiębiorczości. Z wyżej wspomnianych inicjatyw korzystały głównie osoby, które nie mogły znaleźć pracy w nowym miejscu zamieszkania z powodu braku odpowiedniego doświadczenia lub dokumentów. Wiele inicjatyw wolontariackich działało jako „pośrednicy" między osobami wewnętrznie przesiedlonymi, a pracodawcami. Wolontariusze posiadające odpowiednie kwalifikacje, przeprowadzali indywidualne konsultacje dotyczące wyboru zawodu, pomagali

[313] Через відключення терористами українських ЗМІ біженці не знають про коридори для евакуації і можливості розселення, https://web.archive.org/web/20141109002728/http://txt.newsru.ua/ukraine/01aug2014 /koridor.html [dostęp 10.06.2024].
[314] *UN report on 2014-16 killings in Ukraine,* https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents /Countries /UA/OHCHRThematicReportUkraineJan2014-__May2016_EN.pdf [dostęp 10.06.2024].

w znalezieniu wolnych miejsc pracy i okazywali wsparcie dla osób, które ubiegały się o pracę[315].

Niektóre organizacje wolontariackie pomagały osobom wewnętrznie przesiedlonym w rozpoczęciu własnej działalności gospodarczej poprzez uruchamianie różnorodnych programów mentorskich, dotacji na rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz udzielenia porad prawnych dotyczących rejestracji jednoosobowej działalności gospodarczej. Organizacje wolontariackie występowali także jako organizatorzy targów pracy i spotkań z pracodawcami, a także tworzyli platformy internetowe, które ułatwiały poszukiwania pracy, np. Helpdesk dla osób wewnętrznie przesiedlonych lub inicjatywy takie jak Crimea-SOS[316].

Oddzielnym problemem z którą borykały się osoby wewnętrznie przesiedlone była psychologiczna adaptacja do nowych warunków życia. Nawet jeśli wszystkie priorytetowe problemy społeczne były zapewnione dużo osób nadal miało problemy z adaptacją, komunikacją oraz odnalezieniem w nowym miejscu zamieszkania. Organizacje wolontariackie okazywały wsparcie poprzez programy motywacyjne, grupy samopomocy czy porady dotyczące adaptacji w nowym miejscu. O problemie z którymi spotykają się osoby przesiedlone podkreślała działaczka organizacji wolontariackiej VostokSOS Julia Krasylnikowa[317]. W wywiadzie dla jednej ze stacji radiowych Ukrainy RadioSvoboda Julia K., informowała o niewystarczającym wsparciu dla osób wewnętrznie przesiedlonych ze strony organów państwowych. Mimo utworzenia centrów koordynacyjnych zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym informacja o tym jak otrzymać niezbędną pomoc nie była w należny sposób rozpowszechniana przez administrację państwową. Dlatego ważnym elementem szeroko pojętego wsparcia dla osób wewnętrznie przesiedlonych była pomoc organizacji pozarządowych i wolontariackich. W latach 2014-2018 w pomoc takim osobom było zaangażowanych około 500 organizacji humanitarnych, z czego ponad 380 to ukraińskie organizacje pozarządowe[318]. Organizacje wolontariackie od początku wojny oferowały szeroki zakres usług – porady w kwestiach społecznych i prawnych, pomoc psychologiczną i humanitarną, adaptacja społeczną i psychologiczna dla dzieci i młodzieży, usługi medyczne i konsultacje, pomoc w zatrudnieniu dla osób wewnętrznie przesiedlonych.

[315] О. Мирожит, *Як допомагають внутрішньо переміщеним особам працевлаштуватися на Рівненщині,* RvNews.ua,ttps://rvnews.rv.ua/post/view/1731409920-yak-dopomagayut-vnutrishno-peremischenim-osobam-pracevlashtuvatisya-na-rivnenschini [dostęp 10.06.2024].
[316] *Crimea-SOS,* https://krymsos.com/en/category/analityka/ [dostęp 10.06.2024].
[317] *Charity foundation East SOS,* https://east-sos.org/en/ [dostęp 10.06.2024].
[318] *Топ-7 благодійних організацій України,* https://vgolos.ua/news/top-7-blagodiynih-organizaciy-ukrayini_1428137.html [dostęp 10.06.2024].

Największym problemem, z którym borykali się wolontariusze było zapewnienie zakwaterowania. Władze lokalne niemal w każdym centrum administracyjnym tworzyli rejestr miejsc tymczasowego rozmieszczenia osób, jednak w przypadkach znalezienia stałego miejsca zamieszkania pomocy udzielały organizacje wolontariackie. Do miejsc tymczasowego zakwaterowania można odnieść noclegownie, schroniska, ośrodki interwencji kryzysowej oraz akademiki. Jednak przeznaczone ośrodki miały ograniczone miejsca zakwaterowania i nie były dostosowane do tej ilości osób, która faktycznie potrzebowała takiego miejsca. Brak miejsc dla osób opuszczających stałe miejsce zamieszkanie spowodowało powstanie nowych inicjatyw społecznych[319]. Jednym z przykładów reakcji za powstały kryzys mieszkaniowy jest projekt organizacji wolontariackiej „Ko-Haty", która zrzeszała architektów z różnych części kraju. Organizacja skupiła się na współpracy z innymi organizacjami i administracją publiczną w zakresie renowacji opuszczonych budynków w większych i mniejszych miastach[320].

Założycielka organizacji Anna Pashynska w wywiadzie dla ukraińskiego portalu informacyjnego *Detector,* opowiedziała o początkach działalności:

R: Szukaliśmy możliwości i opcji, od czego zacząć i jak skutecznie przyciągnąć zasoby. Na początku szukaliśmy porzucone domy i mieszkania, nieużywane domu studenckie. Wszystko zaczęło się od tego, że obejrzeliśmy jeden zaniedbany obiekt, a następnego dnia, zaczęliśmy odbudowę z własnych środków. Tak powstał pierwszy pilotażowy projekt, który trwał sześć tygodni, w przeciągu których zostały naprawione kanalizacja, hydraulika, prąd, ściany budynku, okna, meble.

[319] *Проблемні питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб,* http://yurradnik.com.ua/stati/problemni-pitannya-zahistu-prav-vnutrishno-peremishhenih-osib/ [dostęp 12.06.2024].
[320] *КО-ХАТИ,* https://www.cohaty.org/ [dostęp 12.06.2024].

Rysunek 6. Odnowiony budynek w ramach projektu pilotażowego

Źródło: *КО-ХАТИ*, https://cs.detector.media/community/texts/185945/2024-03-14-ko-khaty-aktyvisty-y-urbanisty-stvoryuyut-dostupne-zhytlo-dlya-pereselentsiv/ [dostęp 12.06.2024].

Do niego dołączyło się ponad 200 wolontariuszy, wielu różnych przedsiębiorców i partnerów. Budynek został przygotowany dla 175 osób. Informacja o projekcie pilotażowym rozpowszechniła się za pomocą mediów społecznościowych i nasza działalność przerodziła się w ruch.

P: W jaki sposób udaje się znaleźć lokale, które można wyremontować i długoterminowo wynająć osobom wewnętrznie przesiedlonym?

R: Rozpoczęliśmy projekt w pierwszych dniach wojny i w jakiś sposób nabrał on rozpędu pod względem komunikacji. Ludzie zaczęli o nas mówić. Potem zaczęliśmy współpracować z administracją miejską i z Ministerstwem Edukacji. Często piszemy też posty o tym, że poszukiwaniu budynków nadających się do remontu i późniejszego zamieszkania, a ludzie reagują. Miasta również się z nami kontaktują, wioski i prywatni właściciele dzwonią do nas, więc można powiedzieć jest to rodzaj wielopoziomowego systemu.

P: Jak wygląda ta współpraca z administracją publiczną?

R: Obecnie działamy w dwóch regionach, miasta Iwano-Frankowsk i Chmielnicki. Mamy przyjazne stosunki z administracją regionalną i osobami odpowiedzialnymi za pomoc uchodźcom wewnętrznym. Oczywiście mamy kryteria współpracy z lokalnymi społecznościami. Ważne jest dla nas, aby zrozumieć, jaki zespół kieruje miastem i czy jest on gotowy do realizacji naszego projektu. Miasta stoją przed wieloma wyzwaniami. Przede wszystkim jest to prawodawstwo i zrozumienie, co mogą, a czego nie mogą robić. Nasz projekt

nadal wymaga dość wysokiego poziomu profesjonalizmu, wsparcia prawnego i zmian w przepisach.

P: Jak organizacja szuka sponsorów, jak wygląda dostarczanie materiałów budowlanych, kto faktycznie buduje mieszkania i z jakiego funduszu jest finansowana budowa?

R: To dobre pytanie. Mieliśmy bardzo zróżnicowany zespół z odpowiednim doświadczeniem, sieć partnerów i zrobiliśmy prawie wszystko od „a" do „z". Najpierw opracowujemy strategię, szukamy budynku, negocjujemy z administracją, właścicielami obiektów, później podpisujemy umowy z prawnikami, doradcami finansowymi. Pierwszy projekt był finansowany z dobrowolnych darowizn. Później zaczęliśmy przyciągać dużych darczyńców: Niemieckie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, USAID, różne organizacje ONZ, organizacje humanitarne. Wielu wolontariuszy z zagranicy wysyła nam materiały budowlane, meble i ubrania – wszelkiego rodzaju rzeczy. Następnie przechodzimy do budowy. Działamy jako generalny wykonawca i zarządzamy projektem. Zespoły budowlane zostały utworzone z przesiedleńców wewnętrznych, którzy potrzebowali pracy i mieszkań. To dobry cel, chodzi też o zarobki dla ludzi, którzy stracili wszystko i muszą się tu odnaleźć. Po zakończeniu budowy współpracujemy z administracją i aby pierwsi mieszkańcy mogli się wprowadzić. Wspieramy projekt jeszcze przez kilka miesięcy, aby upewnić się, że wszystko idzie dobrze, a ludzie zaczynają się oswajać w nowych warunkach. To praca na bardzo dużą skalę.

P: Ile domów udało się do tej pory wybudować dla osób wewnętrznie przesiedlonych i ilu rodzinom udało się pomóc?

R: Mieliśmy pięć budynków, które całkowicie odnowiliśmy. W dwóch innych przeprowadziliśmy lekkie naprawy. To wszystko dla 1500 osób. To i dużo, i mało, ale oczywiście zawsze jest to uczucie, że wciąż są setki tysięcy ludzi, którzy nie mają, gdzie mieszkać, a to w jakiś sposób nie pozwala cieszyć się osiągnięciami, ponieważ chcesz pomóc więcej[321].

Dużą rolę w rozpowszechnieniu informacji o potrzebie zakwaterowania, żywności, ubrań oraz środków higieny osobistej odegrały media społecznościowe, gdzie lokalni mieszkańcy mogli zaoferować swoje mieszkania. Duży odsetek osób przesiedlonych z terytoriów okupowanych wyjeżdżało do rodziny, która mieszkała w centralnej czy zachodniej części Ukrainy. Organizacje wolontariackie również udzielały pomocy w transporcie osób do miejsc zamieszkania najbliższej rodziny czy znajomych, a także organizowały przejazdy dla

[321] *„Ко-хати": активісти й урбаністи створюють доступне житло для переселенців,* https://cs.detector.media/community/texts/185945/2024-03-14-ko-khaty-aktyvisty-y-urbanisty-stvoryuyut-dostupne-zhytlo-dlya-peresele ntsiv/ [dostęp 10.07.2024].

ludzi z ograniczoną mobilnością, rodzinom wielodzietnym i tym, którzy nie mieli możliwości skorzystania z transportu publicznego. Środkiem łączności w powstałym schemacie osoby wewnętrznie przesiedlone – organizacja wolontariacka – ludność cywilna oferująca pomoc były media społecznościowe, a zwłaszcza portale Facebook, komunikatory Viber i Telegram, gdzie zostały utworzone nie tylko grupy, a i kanały nadawcze, gdzie organizacje wolontariackie na bieżąco informowały o potrzebach ludności poszkodowanej. Na wielu kanałach w komunikatorze Telegram udzielały się osoby, które potrzebowały pomocy i osoby czy organizacje, które tę pomoc mogły zaoferować. System funkcjonowania większości kanałów nadawczych działał na podobnych zasadach – osoby zgłaszały swoje potrzeby o różnym charakterze[322] poprzez napisanie wiadomości, dodając słowa kluczowe, które ułatwiały kategoryzacje treści, numer telefonu komórkowego i możliwość komentowania i oczekiwały na odzew. W większości przypadków w przeciągu zaledwie 5-10 minut na wiadomość reagował wolontariusz organizacji i koordynował dalsze działania. Wiele miast, które posiadały swoje portale informacyjne podawały do informacji publicznej linki do kanałów z podziałem na kategorie, a dołączenie do kanałów miał zaakceptować administrator. Przykładem może służyć strona internetowa głównej redakcji miasta Połtawa, gdzie został opublikowany artykuł z przydatnymi linkami[323].

Tabela 6. Lista przydatnych kanałów i chatbotów w Telegramie

Sprawy dotyczące zakwaterowania i ewakuacji	
Pomoc osobom wewnętrznie przesiedlonym	https://t.me/turbotnyk_bot
Szukaj zakwaterowanie w Połtawie	https://t.me/poselennjaPLT
Zakwaterowanie na terytorium Ukrainy	https://t.me/helpingtoleave_bot
Połtawska grupa wolontariacka, która zabezpiecza potrzeby armii, lekarzy i osób wewnętrznie przesiedlonych	https://t.me/my_gotovi_poltava
Czat koordynujący pomoc dla osób przesiedlonych	https://t.me/POLTAVA_dopomoga
Czat łączący wolontariuszy z potrzebującymi	https://t.me/saveua_bot
Poszukiwanie pracy dla osób wewnętrznie przesiedlonych	https://t.me/saveua_bot
Kwestie związane z transportem	
Wspólny kanał dla osób potrzebujących transportu do innej miejscowości i osób, które mogą taki transport zapewnić.	https://t.me/nampodorozi_bot
Czat z danymi o dostępności usług autobusowych w regionie, w Ukrainie i za granicą.	https://t.me/transportpoltavy
Kanał z danymi o dostępności usług autobusowych w regionie, na Ukrainie i za granicą	
Zbieranie informacji o samolotach, rakietach i dronach przeciwnika	https://t.me/rusrocketfly_bot

[322] Przykładowe potrzeby po analizie 15 kanałów nadawczych w komunikatorach Viber oraz Telegram: tymczasowe mieszkania oraz pokoje, betonowe bloki do budowy punktów kontrolnych w miastach, samochody do ewakuacji i pojazdy ciężarowe, żywność dla osób wewnętrznie przesiedlonych, transport oraz karma dla zwierząt. Z ofert, które często się pojawiały należy wyróżnić: tłumacze języków obcych (najczęściej angielski), dostawa żywności, leków i opatrunków, asysta medyczna podczas ewakuacji.

[323] *Гуманітарна допомога, житло, транспорт, медичні питання, зв'язок з правоохоронцями та поради: корисні канали та чат-боти у Telegram,* https://poltava.to/news/65340/ [dostęp 10.07.2024].

Zbieranie informacji na temat rosyjskich zbrodni wojennych przeciwko ludności cywilnej i jeńcom wojennym.	https://t.me/russian_war_tribunal_bot
Zgłoszenie znalezienia urządzeń lub materiałów wybuchowych	https://t.me/ukraine_avanger_bot
Przydatne wskazówki	
Porady prawne dla żołnierzy, weteranów, osób zmobilizowanych i ich rodzin	https://t.me/yursotnya
Darmowe konsultacje online z zakresu prawa	https://t.me/artius_law_bot
Zalecenia dotyczące postępowania w czasie wojny	https://t.me/Hotovyi_do_vsioho_bot

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Гуманітарна допомога, житло, транспорт, медичні питання, зв'язок з правоохоронцями та поради: корисні канали та чат-боти у Telegram,* https://poltava.to/news/65340/ [dostęp 10.07.2024].

W niemal każdym mieście Ukrainy wolontariusze wspólnie z lokalną ludnością tworzyli różnorodne grupy i kanały w mediach społecznościowych, które od początku wojny odgrywały niezwykłe ważną rolę w koordynacji wspólnych działań. Współpraca między wolontariuszami, a ludnością lokalną była kluczem do integracji osób wewnętrznie przesiedlonych w nowym miejscu zamieszkania, a media społecznościowe odgrywały funkcję swoistego łącznika pomiędzy potrzebującymi, a osobami, które mogły im tę pomoc okazać[324]. Istotnym czynnikiem, który usprawniał okazywanie wsparcia dla ludności wewnętrznie przesiedlonej, była chęć pomocy ze strony społeczności lokalnych. Dzięki wspólnym działaniom wolontariuszy i lokalnych mieszkańców wiele osób zmuszonych do opuszczenia terytoriów okupowanych udało się przejść ciężki proces integracji i odnaleźć się w nowym miejscu zamieszkania[325]. Współpraca ta odzwierciedliła także wysoki poziom zaufania w społeczeństwie do organizacji wolontariackich, o czym świadczył dobrowolny udział w różnego rodzaju zbiórkach pieniędzy, pomoc w transporcie towarów i organizację wydarzeń. System współpracy, który się tworzył od 2014 r. pokazał nie tylko sposób sprawnego okazywania pomocy dla potrzebujących, lecz był sposobem przejawienia prawdziwej solidarności obywatelskiej.

[324] *Волонтерство під час війни,* https://prometheus.org.ua/prometheus-free/war-time-volunteering/ [dostęp 10.07.2024].
[325] С. Поляруш, *Волонтерський рух: світовий досвід, Україна і Кіровоградщина,* „Історичні Науки" 2018, nr 22, s. 150-151.

***

W rozdziale zostały omówione zmiany, które zaszły w działalności organizacji pozarządowych i wolontariackich pod wpływem konfliktu we wschodniej części Ukrainy. Przedstawione zostały dokładne działania wspierające żołnierzy i ludność poszkodowaną, a ich charakterystyka umożliwiła uzyskanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze, a mianowicie P:6 W jaki sposób ukraiński wolontariat był formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2013–2022? P:7 Jakie rodzaje pomocy okazywali wolontariusze Siłom Zbrojnym podczas konfliktu na wschodzie Ukrainy? P:8 Czy organizacje pozarządowe i wolontariat zapewniły istotne wsparcie dla ludności wewnętrznie przesiedlonej? Na skutek odpowiedzi na pytania została zweryfikowana postawiona hipoteza (H3): Działalność organizacji pozarządowych i wolontariat stanowiły formę sprzeciwu wobec wpływów i rosyjskiej agresji.

4. Działalność organizacji pozarządowych i wolontariuszy jako element zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w okresie wojny pełnoskalowej

Rozdział opisuje działalność organizacji pozarządowych i wolontariuszy jako element zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w okresie wojny pełnoskalowej. Przedstawia zadania jakie realizowały organizacje trzeciego sektora w ramach wsparcia dla pododdziałów SZU po 24 lutego 2022 r. Zawiera także opis szeregu największych organizacji pozarządowych i wolontariackich, funkcjonujących na terytorium Ukriany, które wspierały walczących żołnierzy i ludność poszkodowaną, ukazuje ich najważniejsze projekty w zakresie różnorodnej pomocy świadczonej na rzecz SZU oraz wsparcia ludności cywilnej.

4.1. Organizacje pozarządowe i wolontariat jako podmioty wsparcia dla Sił Zbrojnych Ukrainy od 24 lutego 2022 r.

Przełomową datą dla ukraińskich organizacji pozarządowych i ruchu wolontariackiego był 24 lutego 2022 r. – dzień rozpoczęcia pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę, stanowiącej eskalację trwającej od 2014 r. agresji zbrojnej we wschodniej części kraju. Wybuch wojny na pełną skalę wywołał drugą falę dynamicznego wzrostu aktywności wolontariackiej: organizacje pozarządowe, stowarzyszenia wolontariackie i indywidualni wolontariusze natychmiast podjęli działalność, traktując ją jako formę obywatelskiej odpowiedzi na zagrożenie bezpieczeństwa narodowego. Nieodłącznym elementem tej mobilizacji była aktywizacja całego społeczeństwa ukraińskiego oraz globalne zaangażowanie – nie tylko w pomoc organizacjom pozarządowym, lecz także bezpośrednie wsparcie Sił Zbrojnych Ukrainy[326].

W pierwszych tygodniach zbrojnej agresji (luty–kwiecień 2022 r.) setki tysięcy obywateli podjęły działalność wolontariacką, by wspomóc organizację oporu wobec rosyjskiej napaści – często bez formalnej rejestracji, dokumentów potwierdzających kwalifikacje czy zezwoleń. Ta spontaniczna mobilizacja społeczna odegrała decydującą rolę w zachowaniu ciągłości obrony w pierwszych miesiącach inwazji. Warto podkreślić, że druga fala wzrostu aktywności NGO zasadniczo różni się od modelu z lat 2014–2021[327]. W tamtym okresie działalność organizacji pozarządowych i wolontariackich miała mniejszą skalę i skupiała się

[326] Ю. Манелюк, В. Луценко, Н. Савчук, *Волонтерський рух України в умовах військової агресії,* „Політикус" 2022 nr 6, s. 29-30.
[327] Г. Єльникова, *Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022 рр.),* https://www.nbuv.gov.ua/node/5963 [dostęp 12.07.2024].

głównie na wsparciu medycznym, dostawach żywności i artykułów pierwszej potrzeby, a sieć wolontariuszy miała charakter przede wszystkim wewnętrzny, z incydentalnymi przypadkami pomocy zagranicznej. Wolontariusze zmagali się przy tym z problemami koordynacyjnymi, niedoborami infrastruktury i ciągłym zagrożeniem bezpieczeństwa[328].

Funkcjonowanie organizacji wolontariackich od 2022 r. różni się od modelu z 2014 r. pod dwoma zasadniczymi względami: ukierunkowania działalności i struktury finansowania. Po wybuchu wojny pełnoskalowej organizacje wolontariackie specjalizują się w określonych rodzajach pomocy na rzecz konkretnych podmiotów lub grup docelowych, a ich finansowanie ma mozaikowy charakter – obok zbiórek crowdfundingowych za pośrednictwem mediów społecznościowych (ang. *crowdfunding*) istotną rolę odgrywają dotacje korporacyjne oraz granty organizacji międzynarodowych[329]. W latach 2022-2023, ukraińska działalność wyróżniała się swoją skalą, różnorodnością, określonym ukierunkowaniem, współpracą z mediami i zagranicznymi organizacjami pozarządowymi. Szczegółową chatakterystykę tej działalności przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Charakterystyka ukraińskiej działalności wolontariackiej w latach 2022-2023

skala i różnorodność	o wieloaspektowe wsparcie sił zbrojnych; o pomoc ludności poszkodowanej, ewakuacja; o pomoc humanitarna; o logistyka; o koordynacja dostaw cywilnych środków transportu dla placówek medycznych, o obrona cywilna (budowa barykad, schronień, punktów kontrolnych w miastach, wzmocnienia bloków, budynków prywatnych i obiektów infrastruktury krytycznej)
specjalizacja	nowe specjalistyczne kierunki działalności wolontariackiej, które nie miały miejsce w 2014-2021 (między in. opracowanie programów IT dla pododdziałów sił zbrojnych, aplikacji mobilnych dla medyków, które ułatwiały udzielenia pomocy, logistyka wojskowa, prowadzenie warsztatów z napraw samochodowych dla służb)
komunikacja medialna	relacjonowanie wydarzeń w czasie rzeczywistym, informowanie o swojej działalności poprzez narzędzia komunikacji (media społecznościowe, kanały nadawcze)
współpraca międzynarodowa	nawiązanie współpracy z wolontariuszami innych państw i organizacji międzynarodowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ю. Мацієвський, Я. Лук'янчук, *Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні: новий погляд крізь призму неформальних інститутів,* „Політичні дослідження" 2024 nr 7, s. 19-41.

[328] *74% українців долучались до волонтерства після 24 лютого 2022 року: що показали результати дослідження,* https://volunteer.country/library/74-ukrayinciv-dolucalis-do-volonterstva-pislia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati-doslidzennia [dostęp 12.07.2024].

[329] Є. Вергелюк, *Волонтерський рух та громадянська участь в Україні: від мобілізації у війні до ролі у післявоєнному відновленні та зміцненні інституційної стійкості,* „Політичні науки та публічне управління" 2025, nr 3 (79), s. 12.

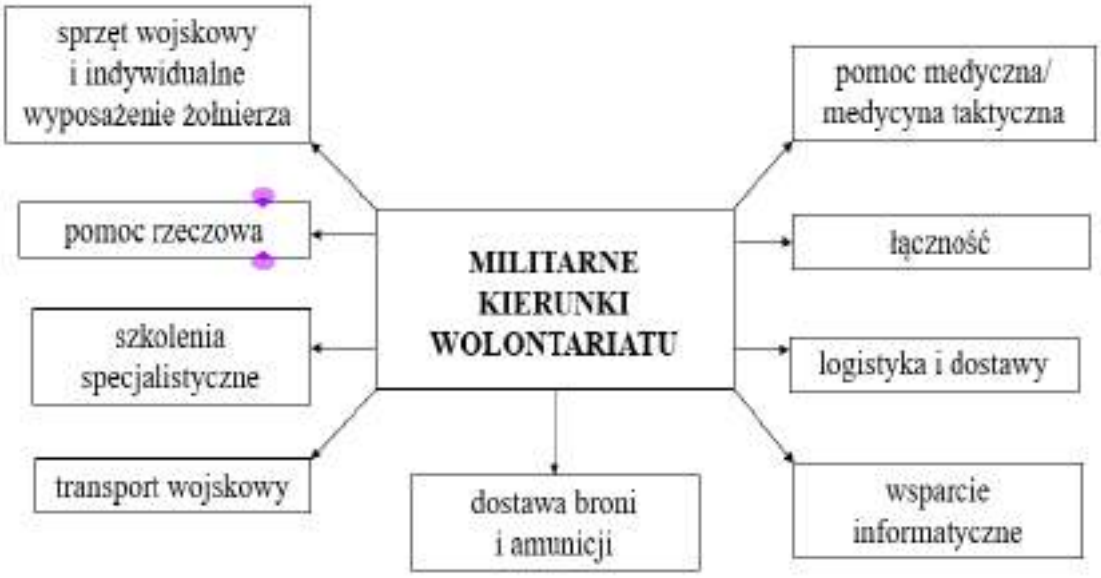
Charakterystyczną cechą struktury kierunków działalności wolontariackiej, ukształtowanej w obu omawianych okresach, jest komplementarne wypełnianie luk kompetencyjnych i zasobowych państwa – tam, gdzie struktury rządowe nie realizowały przypisanych im funkcji lub czyniły to nieefektywnie[330]. Przyczyny tego stanu rzeczy miały charakter zarówno obiektywny (ograniczone zasoby finansowe, skutki aneksji Krymu i wieloletnich działań wojennych w obwodach donieckim i ługańskim), jak i subiektywny (nieefektywne zarządzanie w wielu obszarach administracji publicznej, przestarzałe standardy zaopatrzenia materiałowego Sił Zbrojnych Ukrainy, obniżona zdolność bojowa jednostek, korupcja w organach ścigania i innych instytucjach publicznych, brak modernizacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego, nieadekwatna reakcja organów polityki społecznej na masowe przemieszczenia wewnętrzne ludności)[331].

Charakter i dynamika działań wojennych już w pierwszych tygodniach konfliktu obnażyły głębokie deficyty w sferze wojskowej i ukierunkowały aktywność wolontariacką na wsparcie armii. Działalność ta z biegiem czasu przybrała skalę bezprecedensową w historii powszechnej, stając się prawdziwym fenomenem z perspektywy teorii bezpieczeństwa. Pełne spektrum wsparcia udzielanego przez podmioty społeczeństwa obywatelskiego siłom zbrojnym

wymyka się syntetycznemu opisowi; dla potrzeb analizy wyodrębniono zatem główne specjalizacje, w ramach których organizacje koncentrowały swą działalność – bądź to na jednym kierunku, bądź – co było częstsze – na kilku jednocześnie[332].

[330] Tamże, s. 13.
[331] Ю. Манелюк, В. Луценко, Н. Савчук, *Волонтерський рух України…,* dz. cyt.
[332] І. Чайка, *Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні,* Грані, Київ 2017, s. 72–79.

Tabela 8. Główne kierunki działalności wolontariackiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: І. Чайка, *Волонтерство: сутність феномена…*, dz. cyt. s. 80.

Po wybuchu wojny wolontariusze zaangażowali się w wyjątkowo niekonwencjonalne, z perspektywy globalnej idei wolontariatu, obszaru aktywności. Sektor wolontariacki stał się niezbędnym mechanizmem uzupełniającym zdolności logistyczne i zaopatrzeniowe SZU. Ujawniony na początku wojny niedobór zasobów, który powinny był zapewnić organy państwowe – Ministerstwo Obrony, Ministerstwo ds. Przemysłu Strategicznego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i szereg innych instytucji – sprawił, że podmioty tzw. trzeciego sektora i wolontariusze indywidualni stali się kluczowymi uczestnikami systemu zaopatrzenia armii w zasoby niezbędne do prowadzenia działań wojennych: różnego rodzaju uzbrojenie, sprzęt, materiały i usługi[333].

4.1.1. Fundacja Serhiia Prytuly

Kluczową organizacją, która jest doskonałym przykładem takiej zmiany jest Fundacja Serhiia Prytuly[334]. Organizacja została założona w 2014 r. przez działacza społecznego, prezentera telewizyjnego i wolontariusza Serhija Prytulę i na początku swojej działalności skupiała się głównie na wsparciu dzieci z rodzin wielodzietnych, rodzin znajdujących się w potrzebie i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Fundacja realizowała projekty mające na celu poprawę warunków życia dzieci w domach dziecka, zapewnienie im edukacji, opieki

[333] В. Потапенко, А. Двігун, *Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів*, https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstvo_01112022.pdf [dostęp 7.06.2024].
[334] *Про фонд*, https://prytulafoundation.org/about [dostęp 7.06.2024].

medycznej i wsparcia psychologicznego, organizowała zbiórki na leczenie dzieci z ciężkimi chorobami, także wspierała ich rodziny. Fundacja współpracowała z placówkami medycznymi, aby zapewnić wysokiej jakości pomoc potrzebującym, w szczególności poprzez dostarczanie leków, sprzętu i szkolenia personelu medycznego[335].

Po 2014 r. wraz z rozpoczęciem rosyjskiej agresji, fundacja zmieniła kierunki swojej działalności, aby lepiej odpowiadać aktualnym potrzebom społeczeństwa. Fundacja rozpoczęła wspieranie SZU, w szczególności poprzez zbieranie funduszy na leki, sprzęt, środki transportu i inne potrzeby związane z działaniami wojennymi. Kolejnym kierunkiem działalności była pomoc osobom wewnętrznie przesiedlonym poprzez zapewnienie zakwaterowania, edukacji i wsparcia psychologicznego. Organizacja także zajmowała się odbudową infrastruktury w regionach dotkniętych wojną, a w szczególności szkół, szpitali, dróg i innych obiektów socjalnych. Początek rosyjskiej inwazji był zarazem punktem odmiany działalności fundacji, a wcześniejsze projekty socjalne i edukacyjne posłużyły pomocą do zaspokajania potrzeb ludności poszkodowanej w nowych realiach[336]. Po wybuchu pełnoskalowej wojny, fundacja jako jedna z pierwszych zareagowała na kryzys rozszerzając zakres swojej działalności. Początkowo fundacja zajmowała się pomocą obrońcom Kijowa i działała w obrębie miasta, jednak stała się bardziej znana po rozpoczęciu pełnej inwazji Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r., kiedy to zaczęła się specjalizować w pomocy Siłom Zbrojnym Ukrainy oraz ofiarom wojny, między innymi zbierając środki na leki, sprzęt, środki transportu i inne potrzeby związane z działaniami wojennymi. W ciągu pół roku fundacja S. Prytuły stała się jedną z najskuteczniejszych ukraińskich organizacji wolontariackich, a w czerwcu 2022 r. była jednym z liderów pod względem wpływów wśród największych fundacji[337]. Organizacja uzyskała taki status dzięki swojej skutecznej działalności i prędkości z jaką osiągała efekty końcowe swoich zbiórek. Do najbardziej rozpoznawalnych akcji można odnieść zbiórkę pod nazwą „Ludowy Bayraktar”[338]. 22 czerwca 2022 r. fundacja za pomocą mediów społecznościowych ogłosiła rozpoczęcie projektu, gdzie w ciągu tygodnia planowała zebrać 500 milionów hrywien (około 15 mln dolarów), na zakup trzech bezzałogowych rozpoznawczo-bojowych aparatów latających Bayraktar TB-2. Projekt szybko przekształcił się w ogólnokrajową zbiórkę. W ciągu zaledwie trzech dni udało się zebrać 600 mln hrywien

[335] К. Пілюгіна, *Фонд Притули: від медицини до супутника і дронів,* https://www.ukrainer.net/fond-prytuly/ [dostęp 8.07.2024].
[336] Tamże.
[337] *Мільярди гривень, „помста”, бронетехніка, політика. Репортаж з фонду Притули*, https://www.pravda.com.ua/articles/2022/12/05/7379223/ [dostęp 6.05.2025].
[338] *Народний Байрактар. Про проєкт,* https://prytulafoundation.org/about [dostęp 6.05.2024].

(około 50 mln złotych). Większość wpłat były w wysokości 10, 20, 100, 500 hrywien. Drugiego dnia do narodowej zbiórki dołączyły ukraińskie przedsiębiorstwa przekazując darowizny w wysokości 100 000 hrywien (około 9 tys. złotych) i więcej[339]. Do medialnego wsparcia zbiórki dołączyli również inni działacze społeczni, znani blogerzy i dziennikarze, placówki oświatowe, restauracje i kawiarnie, które oferowali potrawy i napoje o nazwie „Bayraktar", aby zebrane środki przeznaczyć na projekt. Później do projektu dołączyła także społeczność międzynarodowa – środki na ogólnodostępne konto były przekazywane z wielu krajów Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych i Kanady. Po niesamowitym sukcesie zbiórki turecka firma Baykar podjęła decyzję o przekazaniu trzech dronów Bayraktar TB-2 za darmo. Drony zostały dostarczone z Turcji do Ukrainy i przekazane na stan Sił Zbrojnych Ukrainy na początku września 2022 r. Zarząd fundacji przeprowadził konsultacje z Ministerstwem Obrony Ukrainy i wyznaczyli nowy cel, na który przeznaczyli zebrane 600 mln hrywien – zakup satelity radarowego fińsko-polskiej firmy ICEYE. 18 sierpnia 2022 r. fundacja podpisała umowę z ICEYE, nabywając jeden egzemplarz i dostęp do danych satelitarnych całej konstelacji satelitów SAR ICEYE. W przeciwieństwie do tradycyjnych satelitów do obserwacji Ziemi, małe satelity do obrazowania radarowego firmy ICEYE mogą tworzyć bardzo dokładne obrazy obszarów Ziemi w świetle dziennym i w warunkach nocnych. Dostęp do danych uzyskały służby wywiadu wojskowego, które później poinformowały, że dzięki satelicie udało się wykryć około 2600 jednostek sprzętu wojskowego przeciwnika w 150 rejonach rozmieszczenia na terytoriach okupowanych[340]. Były to rosyjskie czołgi, samobieżne jednostki artylerii, pojazdy opancerzone, śmigłowce, systemy rakietowe „Iskander", rakietowe systemy przeciwlotnicze ZRK S-300 i ZRPK Pancyr-S1, przeprawy pontonowe, łodzie i namioty w miejscach rozmieszczenia rosyjskich pododdziałów. Dane uzyskane za pomocą satelity pozwoliły skutecznie wykrywać ukryte pozycje w lasach, niezależnie od pogody i pory dnia. Ponadto umożliwiły wykrywanie systemów antenowych i miejsc rozmieszczenia środków obrony przeciwlotniczej w celu późniejszego przeprowadzenia ataku ogniowego. ICEYE odegrał bardzo ważną rolę w ataku na zatokę Sewastopolską 13 września 2023 r., kiedy to zniszczono rosyjski okręt desantowy „Mińsk" i okręt podwodny „Rostów nad Donem"[341]. Ówczesny minister obrony Ukrainy Ołeksij Reznikow (pełniący funkcję w latach 2021-2023)

[339] О. Мазепа, *В Україні стартував проєкт „Народний Байрактар"*, https://armyinform.com.ua/2022/06/22/v-ukrayini-rozpochavsya-proyekt-narodnyj-bajraktar/ [dostęp 6.05.2024].

[340] *Народний Байрактар. Сергій Притула розповів про те, як відбувався збір коштів на БПЛА та поділився статистикою рахунків,* life.nv.ua/ukr/znamenitosti/sergiy-pritula-rozpoviv-pro-te-yak-ukrajinci-zbirali-groshi-na-bayraktar-ta-pokazav-rahunki-zboru-50255819.html [dostęp 6.05.2024].

[341] *Народний супутник*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/peoples-satellite [dostęp 6.05.2024].

w jednym z wywiadów poinformował o sukcesach projektu – „W rzeczywistości tylko w ciągu tych dwóch dni wróg stracił sprzęt pancerny o wartości większej niż koszt całego projektu”[342].

Rysunek 7. Zdjęcie wykonane satelitą ICEYE przedstawiające ześrodkowanie rosyjskich samolotów wojskowych

Źródło: *Народний супутник,* https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/peoples-satellite, [dostęp 6.05.2024].

Kolejną wielką zbiórką fundacji była akcja pod nazwą „Na zemstę” i miała na celu zebranie 100 mln hrywien (około 9 mln złotych) na zakup kolejnych bezzałogowych statków powietrznych[343]. O rozpoczęciu zbiórki ogłosił założyciel fundacji na portalu YouTube, co pozwoliło w krótkim czasie osiągnąć postawiony cel – zebrana kwota wynosiła 351 987 960 hrywien (około 30 mln złotych). Zebrane środki fundacja przeznaczyła na zakup takich bezzałogowych systemów powietrznych takich jak UJ-26 „Bóbr” w ilości 50 szt., RAM IIe w ilości 50 szt., Fd-1 w ilości 42 szt., oraz jednego bezzałogowego systemu lotniczego ASU-1 Valkyrja, służącego do monitorowania, rozpoznania powietrznego, monitoringu wizyjnego oraz korygowania ognia artyleryjskiego w dzień i w nocy[344].

[342]*Резніков розповів, як працює „народний супутник”,* https://www.radiosvoboda.org/a/news-narodnyy-suputnyk-rezinkov/32057595.html [dostęp 6.05.2024].
[343] *На Помсту*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/na-pomstu [dostęp 6.05.2024].
[344] *Збір „на помсту”. Притула розповів, скільки і яких дронів придбали*, https://espreso.tv/zbir-na-pomstu-pritula-rozpoviv-skilki-i-yakikh-droniv-pridbali [dostęp 7.05.2024].

Rysunek 8. Zdjęcie zniszczenie systemu naprowadzanych rakiet ziemia-powietrze „Tor" przy użyciu dronów „RAM IIe" (po lewej), zdjęcie faktu przekazania części dronów na stan 36. Samodzielnej Brygady Piechoty Morskiej (po prawej)

Źródło: *На Помсту*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/na-pomstu [dostęp 7.05.2024].

Następną ważną zbiórkę fundacja ogłosiła w listopadzie 2022 r. Celem akcji był zakup 50 brytyjskich transporterów opancerzonych FV103 Spartan o wartości 200 mln hrywien (około 17 mln złotych). W ciągu jednego dnia, dzięki darowiznom krajowym i zagranicznym oraz wpłatom dokonanym przez ukraińskie przedsiębiorstwa udało się zebrać 236 mln hrywien (około 20 mln złotych). Środków tych wystarczyło na zakup 60 pojazdów Spartan, jednak przedstawiciele fundacji kontynuowali poszukiwania sponsorów i negocjowali z przedstawicielami największych firm na rynku ukraińskim dzięki czemu zwiększyli kwotę, na którą udało się zakupić 101 gąsienicowych pojazdów opancerzonych[345].

W skład rekordowej partii 101 szt. gąsienicowych pojazdów opancerzonych dla ukraińskiej armii weszły pojazdy różnego rodzaju[346]. Szczegółowy wykaz przekazanych pojazdów przedstawia tabela 9.

[345] *Народні Броньовики*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archi [dostęp 7.05.2024].
[346] Tamże.

Tabela 9. Pojazdy opancerzone przekazane na stan Sił Zbrojnych Ukrainy w ramach zbiórki fundacji S. Prytuły

Nazwa pojazdu	Ilość (szt.)
FV103 Spartan, transporter opancerzony do przewozu składu osobowego	40
Sultan, opancerzony pojazd gąsienicowy dowodzenia	21
Alvis Stormer, wielozadaniowy opancerzony pojazd gąsienicowy	8
FV 106 Samson, opancerzony pojazd gąsienicowy zabezpieczenia technicznego (do ewakuacji pojazdów opancerzonych)	3
FV 434, opancerzony pojazd gąsienicowy z dźwigiem do napraw i ewakuacji	2
FV 432 Trojan, transporter opancerzony do przewozu piechoty	24
FV 104 Samaritan, opancerzony gąsienicowy ambulans.	2
Shielder, opancerzony pojazd gąsienicowy do transportu amunicji, personelu oraz instalacji przeciwczołgowych kompleksów rakietowych	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *101 спартанець за 236 млн грн. Директорка Фонду Притули Анна Гвоздяр – про закулісся проєкту «Народні броньовики»,* https://forbes.ua/war-in-ukraine/101-spartanets-za-236-mln-grn-direktorka-fondu-prituli-anna-gvozdyar-pro-zakulissya-proektu-narodni-bronoviki-080520231352 [dostęp 7.05.2024].

Po przekroczeniu granicy zakupione pojazdy trafiły na stan Dowództwa Sił Lądowych Ukrainy, gdzie przeszły dodatkową modernizację i zostały skierowane na linię frontu. Fundacja od 2022 r. realizuje szeroki wachlarz zbiórek ukierunkowanych nie tylko na doposażenie armii ukraińskiej, lecz także na szkolenie specjalistów w konkretnych dziedzinach.

Do największych akcji należy zaliczyć:

1) „Dopadniemy wroga wszędzie" – zbiórka na cztery kategorie uzbrojenia: drony FPV i inne bezzałogowe statki powietrzne, ciężarówki i łodzie. Czas: od 22 do 29 czerwca 2022 r. Zebrano 110 mln hrywien (około 9,2 mln złotych)[347];
2) „Wykrywamy – niszczymy" – zakup pięciu zestawów bezzałogowych statków powietrznych modelu EOS C VTOL dla szturmowych oddziałów specjalnych wywiadu. Czas: od 19 do 25 lipca 2023 r. Zebrano ponad 121 mln hrywien (około 10 mln złotych)[348];
3) „Bonusowa zbroja" – wspólna akcja fundacji wraz z ukraińskimi firmami mająca na celu zakup gąsienicowych transporterów opancerzonych typu FV-432 oraz opancerzonych samochodów terenowych Snatch Land Rover, które zostały przerobione na pojazdy medyczne. Czas: od 2 do 20 października 2024 r. Ciekawostką projektu było dołączenie do zbiórki takich sklepów i firm jak WOG,

[347] *Дістанемо ворога всюди*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/findtheenemy [dostęp 8.05.2024].
[348] *Виявляємо — знищуємо,* https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/vyyavlyayemo-znyshchuyemo [dostęp 8.05.2024].

ALLO, ARGO, Fora, Silpo, EVA, którzy przeznaczyli punkty zebrane przez swoich klientów w aplikacjach na zakup pojazdów dodatkowo wysyłając na konto fundacji środki przeznaczone przez zarząd firm (każde przedsiębiorstwo wysłało około 1 mln hrywien). Zebrano: około 15 mln hrywien (około 1,2 mln złotych)[349];

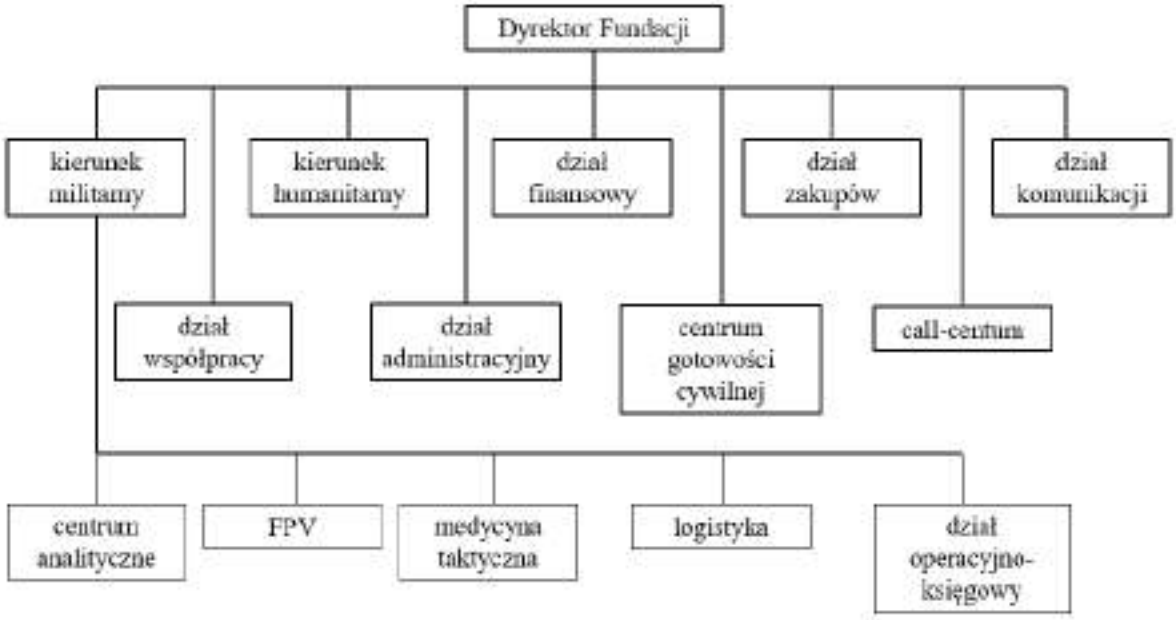
4) „Czas = życie" – zbiórka miała na celu wsparcie szkolenia medycznego żołnierzy, ukompletowania wyposażenia plecaków taktycznych i apteczek dla ratowników medycznych. Zebrane środki zostały przeznaczone na organizacje specjalistycznych kursów w zakresie medycyny taktycznej dla 1213 żołnierzy, a także zakup 152 aktywnych koców termicznych. Zebrano około 2 mln hrywien (około 167 tys. złotych)[350];
5) „Ogień pomocy. Zbieramy oddział robotów" – Fundacja wspólnie z koncernem paliwowym WOG i jednym z największych banków w Ukrainie (PrivatBank) przeprowadziła zbiórkę na zakup zdalnie sterowanych zestawów ogniowych „Szabla" i bezzałogowych wielofunkcyjnych platform „Ryś". Za te środki fundacja zakupiła i przekazała 63 zestawów różnych modyfikacji oraz 22 platformy wraz z dodatkowymi urządzeniami, które rozszerzają zakres ich zastosowania, zgodnie z zapotrzebowaniem wojska. W ramach akcji udało się zakupić następujące urządzenia: Zdalnie sterowane moduły bojowe „Szabla 7,62" – 28 szt., „Szabla M240" – 18 szt., „Szabla M2" – 17 szt., platformy „Ryś" – 10 szt., naziemny kompleks zrobotyzowany „RyśPro" – 1 szt., ewakuacyjny naziemny zrobotyzowany kompleks Wola-E – 9 szt., hak ewakuacyjny – 2 szt., urządzenie do zdalnego minowania Minosij – 2 szt. Dołączyć do zbiórki można było na wiele sposobów – przekazując darowiznę na oficjalne konta fundacji, tankując samochód paliwem na stacjach paliw WOG, gdzie z każdego zakupionego litra koncern przekazywała określoną kwotę, a płacąc paliwem kartą PrivatBanku, bank przelewał dodatkowo 1 hrywnę z każdego litra na konto fundacji. Czas: od 17 czerwca do 12 września 2024 r. Zebrano ponad 60 mln hrywien[351] (około 5 mln złotych).

Zgodnie z raportem z 2023 r., na potrzeby Sił Zbrojnych Ukrainy fundacja zebrała 2 145 870 597 hrywien (ok. 179 mln złotych), z czego 84% wpłat pochodziło z terytorium

[349] *Бонусна Броня*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/bonusna-bronya [dostęp 8.05.2024].
[350] *Час = Життя*, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/helsi-tacmed [dostęp 8.05.2024].
[351] *WOGонь допомоги. Рій помсти,* https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/wogon-riy-pomsty [dostęp 8.05.2024].

Ukrainy, a 16% z zagranicy – przy czym największy udział miały przelewy z Polski i Stanów Zjednoczonych[352]. Fundacja dostarczała na stan sił zbrojnych bezzałogowe statki powietrzne, przyrządy optoelektroniczne, środki transportu oraz środki dla ratowników medycznych, a ponadto organizowała specjalistyczne kursy i szkolenia w różnych ośrodkach szkoleniowych. W ciągu 2023 r. do organizacji wpłynęło 7 067 wniosków, z których zrealizowano 4 086 (57%); większość dotyczyła wsparcia wojsk lądowych. Fundacja dostarczała sprzęt zgodnie z zapotrzebowaniem 520 pododdziałów.

Tabela 10. Struktura organizacyjna fundacji od 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Між людьми та армією. Як працює волонтерський Фонд Сергія Притули,* https://forbes.ua/lifestyle/mizh-lyudmi-ta-armieyu-yak-pratsyue-volonterskiy-fond-sergiya-prituli-20042022-5529 [dostęp 8.05.2024].

Wyodrębnienie najbardziej ważnych kierunków i jasny podział zadań pozwolił udoskonalić procesy wewnętrzne i usprawnić komunikację z odbiorcami pomocy[353]. W ciągu 2023 r. fundacja zakupiła: bezzałogowe statki powietrzne – 95 szt. wywiadowczych i 101 szt. szturmowe, drony wywiadowcze 3422 szt., drony typu FPV – 9090 szt., optoelektronika, między innymi 200 szt. urządzeń noktowizyjnych Armasight PVS-14, 30 szt. wielofunkcyjnych lornetek noktowizyjnych BNVD-51Dual-Channel Night Vision, 250 szt. termowizorów, co pozwoliło ulepszyć skuteczność pododdziałów bojowych odpowiedzialnych za obronę

[352] *Річний рапорт 2023. Благодійний фонд Сергія Притули,* БФСП, Київ 2023, s. 19-20.
[353] Е. Черних, *Війна в Україні: як фонд Сергія Притули опікується військовими та цивільними,* s. 4, https://dopomoga.comments.ua/ua/article/2022/viyna-v-ukraini-yak-fond-sergiya-prituli-opikuetsya-viyskovimi-ta-civilnimi-696522.html [dostęp 9.05.2024].

przeciwlotniczą, zestawy łączności radiowej – 5873 szt. Organizacja w 2023 r. dokonywała naprawy indywidualnego sprzętu i uzbrojenia oraz zabezpieczała serwis pojazdów ciężarowych, transporterów opancerzonych i czołgów. W 2023 r. zorganizowała forum poświęcone medycynie taktycznej, które zgromadziło 300 medyków bojowych i instruktorów w celu wymiany doświadczeń bojowych, a także stworzyła specjalny portal, na którym medycy mogą dzielić się unikalnymi spostrzeżeniami, które później posłużą do wprowadzenia zmian w istniejących procedurach medycyny taktycznej na całym świecie. Ogółem udało się wyszkolić 10 250 żołnierzy, 900 ratowników medycznych, a także zakupić 136 373 szt., różnorodnego sprzętu do medycyny taktycznej[354]. W 2024 r. fundacja kontynuowała swoją działalność i do głównych kierunków można odnieść kierunek militarny, humanitarny, centrum szkolenia, centrum gotowości cywilnej. Jak podkreśla założyciel fundacji S. Prytuła 2024 r. był rokiem codziennych zbiórek o dużych kwotach, które zostały przeznaczone na zakup różnego rodzaju dronów, środków łączności i niezbędne oprogramowanie do nich, monokularów noktowizyjnych PVS-14 posiadających licencję Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, dużych partii pojazdów ciężarowych i terenowych, gąsienicowych i kołowych pojazdów opancerzonych, medycynę taktyczną oraz na pozostałe niezbędne wyposażenie pododdziałów sił zbrojnych. S. Prytuła – „Rok 2024 był rokiem poszerzania horyzontów naszej działalności. We współpracy z Światowym Kongresem Ukraińców wolontariusze naszej fundacji zrealizowali wyjazd do Stanów Zjednoczonych i Kanady, gdzie zebraliśmy 1,2 mln dolarów (około 3,6 mln złotych), które zostały przeznaczone na zakup pojazdów opancerzonych. Założyliśmy także podmiot prawny w Stanach Zjednoczonych, gdzie udało si zebrać ponad 3,4 mln dolarów (około 12,5 mln złotych) na projekty humanitarne”[355].

Największą uwagę fundacja w 2024 r. poświęcała kierunku militarnemu, gdzie nieustannie badała nowe rozwiązania technologiczne, które obecnie pomagają na linii frontu. Jednym z nich stała się praca z dronami uderzeniowymi. Fundacja była jedną z pierwszych organizacji kupujących dalekosiężne drony uderzeniowe, które są w stanie wykonywać precyzyjne uderzenia na cele[356]. W szczególności dzięki ich zastosowaniu w 2024 r. podczas ataku na zakład remontu samolotów w mieście Taganrog (Federacja Rosyjska) udało się krytycznie uszkodzić rosyjski samolot samolot wczesnego ostrzegania A-50. Fundacja także

[354] У. Кричковська, *Фонд Притули за 2023-й покрив менше половини запитів військових: донатів стільки ж, а грошей менше,* s. 5, https://news.liga.net/ua/politics/news/fond-prytuly-za-2023-pokryv-menshe-polovyny-zapytiv-viiskovykh-donativ-stilky-zh-a-hroshei-menshe [dostęp 9.05.2024].
[355] *„Українці за два роки зібрали 6,6 мільярда”. Сергій Притула звітував у Кропивницькому*, https://suspilne.media/kropyvnytskiy/714340-ukrainci-za-dva-roki-zibrali-66-milarda-sergij-pritula-zvituvav-u-kropivnickomu/ [dostęp 9.05.2024].
[356] Tamże.

aktywnie pracowała nad rozwiązaniem dotyczącym zestrzelenia wrogich bezzałogowych statków powietrznych uczestnicząc w testach nowych systemów przeciwdziałania i opracowaniach technicznych. W 2024 r. wspierała testy dronów, opartych na wykorzystaniu światłowodu, dzięki czemu takie bezzałogowe statki powietrzne nie były podatne na wrogie środki walki radioelektronicznej oraz finansowała prace nad uderzeniowymi dronami-kamikadze Darts, które są przeznaczone do działań w trudnych warunkach. Te bezzałogowe statki powietrzne mają zasięg lotu 40-60 km, co znacznie zwiększa skuteczność walki[357]. Organizacja zapewniała także wysokiej jakości rozpoznanie lotnicze pozwalające skutecznie kierować ogień artyleryjski. Dzięki zbiórkom w 2024 r. udało się zakupić 15 647 szt. dronów rozpoznawczych takich jak: DJI Mavic 3, DJI Mavic 3T, DJI Matrice 30, DJI Matrice 300, DJI Matrice 350, Autel Max 4T. Te drony zdolne są do manewrowania z dużą prędkością, przenikając w umocnione pozycje i zadawania celnych uderzeń. Oprócz dronów fundacji udało się zaopatrzyć walczące pododdziały w 2763 szt. rozpoznawczych bezzałogowych statków powietrznych wśród których były takie jak: Lelek-100, Furia, Walkiria, Shark, EOS c VTOL, PD-1, PD-2, MARA, HOR, Sirko, Poseidon, Vector, FlyEye, Spectator M1, PD-1, PD-2[358]. Ponadto, ważną rolę odgrywają naziemne stanowiska zrobotyzowane, które są wykorzystywane jako sterowniki do karabinów maszynowych. Dzięki umieszczeniu karabinu na sterowanej wieżyczce celowniczy może prowadzić ogień z odległości do 2 km, co daje możliwość rażenia przeciwnika przy minimalnym ryzyku dla operatora. Stanowiska zrobotyzowane są w stanie przewozić amunicję, ewakuować rannych lub wykonywać misje uderzeniowe i znacznie zmniejszają straty wśród żołnierzy. W 2024 r. fundacji udało się zakupić 108 szt. naziemnych stanowisk wśród których „ShaBlya", „Ryś", „Mul", „Termit", „Ryś Pro", „Wola-E"[359].

Oprócz bezzałogowych statków powietrznych organizacja skupiła się na zakupie systemów walki radioelektronicznej, które utrudniają działanie sygnałów radiowych, zakłócają łączność i nawigację przeciwnika i jak podkreślają wolontariusze, stały się kluczowymi

[357] Ж. Безп'ятчук, *Сергій Притула: „Є запити від армії, про які я ніколи не розповім". Інтерв'ю BBC*, s. 2, https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx296dey59wo [dostęp 9.05.2024].
[358] О. Харьковська, К. Соляр, *Ми „кістьми лягали" у 2024 році: інтерв'ю з Притулою про донати, вибори і кінець війни,* s. 6, https://24tv.ua/intervyu-prituloyu-pro-kinets-viyni-mirni-peregovori-donati novini_n271 9769 [dostęp 9.05.2024].
[359]Jedna z brygad aktywnie korzystała z takiej platformy przez kilka miesięcy. Niestety, podczas wykonania zadania bojowego robot uległ uszkodzeniu w wyniku ataku dronów przeciwnika. Jednak, główne zadanie zostało zrealizowane – robot został celem, chroniąc życie i zdrowie żołnierzy na pozycjach. Po tym incydencie pododdział złożył ponowne zapotrzebowanie i otrzymał nowego robota. Dzięki szybkiej reakcji wolontariuszy, logistyka w tym trudnym obszarze działania oddziału nie została wstrzymana. Ciekawostką projektu zakupu platform zrobotyzowanych jest nadanie każdej z nich unikalnej nazwy, którą wspólnie wybierają darczyńcy i partnerzy projektu.

instrumentami ochrony. Jednocześnie te systemy służą do rozpoznania technicznego, które pozwala uzyskać informacje o przeciwniku poprzez przechwytywanie i analizę sygnałów jego sprzętu. Umożliwiają one również przechwytywanie sygnału wideo, co pomaga wykryć lokalizację wrogich dronów i punktów dowodzenia. W 2024 r. fundacja przekazała żołnierzom takie systemy jak: Dzyga, Zigzytsia, Franek, TinySa Ultra, a w ramach zbiórki „Włącz niewidzialną tarczę" zebrała ponad 23 mln hrywien (około 2 mln złotych) na które zostały zakupione 133 szt. specjalistycznych systemów dla oddziałów Gwardii Narodowej Ukrainy[360].

Kolejnym działem, w którym pracowali wolontariusze była naprawa i modernizacja sprzętu wojskowego, głównie pojazdów służących do dowodzenia. Te specjalistyczne pojazdy odgrywają kluczową rolę w zapewnieniu skutecznego zarządzania siłami zbrojnymi na froncie. Wyposażone w nowoczesne środki łączności i nawigacji, pojazdy dowodzenia i sztabu umożliwiają dowódcom szybkie podejmowanie decyzji i koordynowanie działań pododdziałów w czasie rzeczywistym. Dzięki fundacji na front przekazano 96 szt. samochodów dowodzenia i sztabu, które zwiększają skuteczność zarządzania operacjami wojskowymi i sprzyjają pomyślnej realizacji zadań bojowych[361].

W ramach tego kierunku w 2024 r. fundacja rozpoczęła takie inicjatywy jak „Niezłomna kawa", gdzie partnerem wystąpiło austriackie przedsiębiorstwo paliwowe Amic Energy, które przekazywało 2 hrywny z każdego sprzedanego gorącego napoju zakupionych na swoich stacjach paliw Amic na rachunek fundacji, oraz akcję „Przebudowa środków transportowych pod pojazdy dowodzenia i sztabu". Ta inicjatywa była połączeniem sił fundacji S. Prytuły i fundacji „Zmina", w ramach której dwie organizacje zakupiły materiały, sprzęt techniczny, części samochodowe, a także finansowały pracę zespołu produkcyjnego, który był odpowiedzialny za dostosowanie samochodów do realizacji zadań bojowych. W ramach wspólnej inicjatywy udało się zakupić 7 pojazdów, które zostały przekazane na stan Sił Zbrojnych Ukrainy[362]. Ponadto, ZSU, po wykonanych zadaniach bojowych przejmują znaczną ilość wrogiego sprzętu. Fundacja zapewnia naprawę i odnowienie zdobytego sprzętu, przywracając go na pole walki już pod ukraińską flagą. Odnowione czołgi, bojowe wozy piechoty i inne pojazdy opancerzone stanowią potężne wzmocnienie dla wojska ukraińskiego. Transport wojskowy to przede wszystkim mobilność, ewakuacja, dostarczanie amunicji

[360] *Річний рапорт 2024. Благодійний фонд Сергія Притули,* s. 25, https://drive.google.com/file /d/1RQP6fQ T0PgO XPTkAPD2Tsl48OxGvpgiI/view [dostęp 10.05.2024].
[361] *Благодійний фонд Сергія Притули*, https://jobs.dou.ua/companies/prytulafoundation/ [dostęp 10.05.2024].
[362] *AMIC ENERGY та Фонд Сергія Притули продовжують ініціативу «Незламна кава» в оновленому форматі, спрямованому на підтримку Сил Оборони та Безпеки України*, https://amicenergy.com. ua/ua/novini/amic-energy-ta-fond-serhiia-prytuly-prodovzhuiut-initsiatyvu-nezlamna-kava-v-onovlenomu-form ati-spriamovanomu-na-pidtrymku-syl-oborony-ta-bezpeky-ukrainy/# [dostęp 10.05.2024].

i wykonywanie zadań bojowych. Dzięki takim inicjatywom ukraińska armia otrzymuje niezbędne wsparcie techniczne, które przyczynia się do zwiększenia jej zdolności bojowej. Fundacja stale zakupuje dla wojska samochody Mitsubishi L200, Nissan Navarra, Ford F-modele, Volkswagen T4, T5, samochody opancerzone Land Rover Snatch[363], FV432, FV 434, Spartan, Sultan, FV 436, FV 439, a także łodzie: STARK 300e, HD460M, Galaxy T8, T12, P4.6HD.

Następnym ważnym kierunkiem dla fundacji w 2024 r. była optoelektronika. Fundacja zapewniała żołnierzom nowoczesny sprzęt optyczny, który pozwala efektywnie wykrywać przeciwnika w różnych warunkach jak w dzień tak i w nocy, dając taktyczną przewagę i zmniejszać ryzyko podczas zadań bojowych. Fundacja zakupuje wysokiej jakości sprzęt optoelektroniczny od najlepszych światowych producentów i dostarcza zgodnie z zapotrzebowaniem jednostek[364]. W ramach tego kierunku w 2024 r. fundacja organizowała dużą zbiórkę pod tytułem „Nocny Koszmar" celem której był zakup 1000 urządzeń noktowizyjnych wartością 160 mln hrywien (około 13,3 mln złotych). Jak podkreśla założyciel fundacji S. Prytuła – „Eksport urządzeń najnowocześniejszej generacji jest ściśle ograniczony przez kraj producenta – Stany Zjednoczone. Wymaga on uzyskania licencji eksportowej, którą wydaje Departament Stanu USA. W ścisłej współpracy z Ambasadą Ukrainy w Stanach Zjednoczonych fundacji udało się otrzymać licencję na zakup 1000 urządzeń po stałej cenie, które charakteryzują się wysoką czułością i rozdzielczością, kompaktową i lekką konstrukcją, a generacja urządzeń noktowizyjnych Gen-3 pozwala uzyskać wyraźny, jasny obraz w całkowitej ciemności[365]". Kolejną zbiórką mającą na celu zakup optoelektroniki dla wojska była zorganizowana wspólnie z siecią kin „Multiplex" zbiórka pod tytułem „Bohaterowie nie tylko w kinie". Środki od zakupu każdego biletu były przekazywane na konto fundacji i zostały przeznaczone na zakup termowizorów, urządzeń noktowizyjnych i lornetek itp. Dzięki inicjatywie zostało przekazano wojsku: 23 termowizory AGM Sidewinder TM35-640, 5 sztuk monokularów noktowizyjnych PVS-14 3 generacji, 6 zestawów celowników termowizyjnych, 5 tabletów dla MVG 21 termowizor GUIDE TD431[366].

[363] Żołnierze jednego z pododdziału wykorzystujący samochód opancerzony Land Rover Snatch, poinformowali fundację o skutecznym przetrwaniu ataku drona typu FPV dzięki pojazdowi, który wytrzymał uderzenia wrogiego drona FPV.

[364] *Тепловізори та прилади нічного бачення: Фонд Сергія Притули передав ЗСУ понад 1250 одиниць оптики,* https://bukvy.org/teplovizory-ta-prylady-nichnogo-bachennya-fond-sergiya-prytuly-peredav-zsu-ponad-1250-odynycz-optyky/ [dostęp 10.05.2024].

[365] *Нічний кошмар,* https://prytulafoundation.org /about/projects/archive /nichnyy-koshmar [dostęp 10.05.2024].

[366] *„Герої не лише у кіно": Multiplex запустив благодійний проєкт разом з Фондом Сергія Притули,* https://www.ucsc.org.ua/geroyi-ne-lyshe-u-kino-multiplex-zapustyv-blagodijnyj-proyekt-razom-z-fondom-sergiya-prytuly/ [dostęp 10.05.2024].

Fundacja tak samo jak w 2023 r. tak również w 2024 r. zabezpieczała walczące pododdziały środkami łączności racjami, retransmiterami i terminalami satelitarnymi Starlink, które działają nawet w warunkach aktywnego zakłócania radioelektronicznego. Główną zbiórką w 2024 r. w celu zabezpieczenia łączności, była akcja „Usłysz swoich" w ramach której wspólnie z ukraińskim operatorem Lifecell fundacji udało się zebrać 14,2 mln hrywien (około 1,3 mln złotych). Środki zostały przeznaczone na zakup 100 zestawów wysokiej jakości sprzętu radiowego. Jeden pełny zestaw składa się z samochodowej stacji radiowej Motorola DM4400, przenośnej cyfrowej stacji radiowej Motorola DP4800 oraz pięciu przenośnych cyfrowych stacji radiowych Motorola DP4400. W sumie w 2024 r. zakupiono 60 takich zestawów. Ponadto, wolontariusze zakupili 8 724 szt. źródeł zasilania[367].

Wolontariusze fundacji zaznaczają, że w 2024 r. szczególny nacisk kładziony był na medycynę taktyczną. Bez szybkiej i wysokiej jakości pomocy nawet lekkie obrażenia mogą stać się śmiertelne. Medycyna taktyczna to nie tylko umiejętności, ale także jakościowy sprzęt, dlatego w 2024 r. fundacja znacznie rozszerzyła dostawy środków ratujących życie na polu walki. Do jednostek wojskowych przekazano dziesiątki tysięcy apteczek, opasek uciskowych, materiałów opatrunkowych i sprzętu ewakuacyjnego, a kompletacja zestawów medycznych była i jest dostosowywana na podstawie doświadczeń bojowych i analizy rzeczywistych sytuacji[368].

W ramach tego kierunku w 2024 r. fundacja przeprowadziła cztery zbiórki. Pierwszą była „Zbiórka z Glovo". Partnerzy Glovo przekazali środki na zakup dziewięciu plecaków dla ratowników medycznych Państwowej Służby Transportowej. Przez dwa miesiące w aplikacji Glovo działała inicjatywa –10 hrywien z każdego specjalnego dania trafiało na konto fundacji. Zebrano 411 980 hrywien (około 35 tys. złotych). Plecaki, zebrane zgodnie z protokołem MARCHE, zawierają nosze, opaski uciskowe, bandaże, nożyczki, indywidualne zestawy auto strzykawek, szyny, igły dekompresyjne, kołnierze ortopedyczne i inne niezbędne elementy do udzielania pomocy na froncie[369]. Drugą zbiórką pod tytułem „Czas=Życie". Wspólnie z ukraińską platformą medyczną Helsi fundacja zakupiła 1500 szt. wojskowych apteczek spełniających standardy NATO. Apteczki zostały przekazane Siłom Zbrojnym Ukrainy. Kolejną zbiórką była „Zimowa zbiórka na TAKMED". Fundacja wspólnie z Helsi zapewniała żołnierzom apteczki dostosowane do warunków zimowych, które posiadały dodatkowe środki

[367] *Почуй своїх*, https://prytulafoundation.org/about/projects/actual/pochui-svoyih [dostęp 15.05.2024].
[368] *Відділ тактичної медицини: основні напрямки та обмін навичками,* https://prytulafoundation.org/about/media/news/tacmed-fond-prytuly [dostęp 15.05.2024].
[369] *10 грн від замовлення GLOVO на рюкзак для бойового медика,* https://prytulafoundation.org/about/media/news/glovo [dostęp 15.05.2024].

do efektywnego tamowania krwotoków. Na koniec 2024 r. udało się zebrać 1 350 949 hrywien (około 32 tys. dolarów)[370]. Ostatnim projektem w dziedzinie medycyny był projekt wspólnie z firmą SMILE, która przekazywała odsetki z zakupu własnej produkcji na konto fundacji. Zebrane środki o łącznej kwocie 1 243 590 hrywien (około 103 tys. złotych) zostały przeznaczone na zakup apteczek pierwszej pomocy[371].

Ważnym i zarazem szczególnie charakterystycznym – z punktu widzenia nauk o bezpieczeństwie – kierunkiem działalności fundacji jest szkolenie wojskowe. Fundacja jest założycielem centrum szkoleniowego „Borywiter" utworzonego w kwietniu 2022 r. Jego głównym zadaniem jest wsparcie Sił Zbrojnych Ukrainy poprzez zapewnienie intensywnych i bezpłatnych kursów szkoleniowych dla żołnierzy. Centrum dąży do zwiększenia zdolności państwa w zakresie samodzielnego zapewnienia nowoczesnego szkolenia wojskowego zgodnego ze standardami NATO. Od chwili powstania centrum opracowało programy szkoleniowe i przeszkoliło ponad 32 000 żołnierzy w różnych dziedzinach, w tym: zastosowanie różnych typów bezzałogowych statków powietrznych w warunkach bojowych, dowodzenie na poziomie batalionu/brygady/pułku oraz małych pododdziałów (pluton/kompania), topografia wojskowa, łączność radiowa, systemy świadomości sytuacyjnej oraz analiza doświadczeń bojowych.

1) „Zarządzanie wojskowe i planowanie" – zapewnia szkolenie całego składu dowódczego – oficerskiego i podoficerskiego – zgodnie z nowoczesnymi standardami przyjętymi w krajach członkowskich NATO, a jednocześnie dostosowane do ukraińskich norm i potrzeb. Kierunek składa się z trzech kursów szkoleniowych, które szkoła prowadzi jednocześnie dla jednej jednostki, obejmując całą pionową strukturę dowodzenia i budując współpracę dowódców na wszystkich poziomach. Przepracowanie wspólnego scenariusza szkoleniowego pozwala przygotować oficerów i podoficerów jednostki do realizacji wspólnych zadań pracy podczas planowania i wykonywania zadań bojowych. Główne kursy szkoleniowe w opisanej specjalizacji to „Wojskowy proces podejmowania decyzji", „System zarządzania pododdziałami" oraz „Zarządzanie dla podoficerów"[372].

[370] *Зимовий збір на такмед*, https://prytulafoundation.org/ about/projects/archive/helsi-winter-tacmed [dostęp 16.05.2024].
[371] *Життя в рюкзаку,* https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/jysk-zhyttia-v-riukzaku [dostęp 16.05.2024].
[372] *Військове управління і планування,* https://boryviter.org.ua/military-management-and-planning/ [dostęp 16.05.2024].

2) „Bezzałogowe statki powietrzne typu wielowirnikowiec” – kierunek obejmuje szkolenie żołnierzy w zakresie bezpiecznego i skutecznego wykorzystania wszystkich dostępnych w Ukrainie „cywilnych” dronów w warunkach bojowych. Od początku wojny na pełną skalę wykorzystanie takich bezzałogowych statków powietrznych do wykonywania zadań bojowych bardzo szybko stało się nieodłączną zdolnością sił zbrojnych. Biorąc pod uwagę innowacyjność i wysoką dynamikę rozwoju technologicznego w tej dziedzinie, szkoła metodycznie podchodzi do opracowywania programów szkoleniowych i stale aktualizuje treść kursów w oparciu o aktualne doświadczenia w zakresie stosowania bezzałogowych statków powietrznych na froncie. Żołnierze otrzymują całą niezbędną wiedzę, umiejętności i możliwości ćwiczeń, które są ważne dla pracy w warunkach bojowych. Kierunek składa się z czterech kursów szkoleniowych: wykorzystanie cywilnych bezzałogowych statków powietrznych typu w warunkach bojowych, wykorzystanie cywilnych bezzałogowych statków powietrznych typu wielowirnikowiec w warunkach bojowych, wykorzystanie DJI Matrice na polu walki, dostawa i zrzut ładunku użytkowego z DJI Mavic 3, Air 2 i Autel EVO 2 PRO[373].
3) Drony FPV – są sterowane za pomocą okularów lub monitora, tworząc iluzję pilota.) – kierunek został opracowany w celu wyszkolenia żołnierzy pod kontem obsługi dronów uderzeniowych lub zrzutowych i ich wykorzystaniu w rozpoznaniu lotniczym. Kierunek jest przeznaczony dla żołnierzy z korpusu oficerów, podoficerów, szeregowych. Przechwytywanie celów powietrznych. Kierunek ten obejmuje szkolenie w zakresie sterowania bezzałogowymi statkami powietrznymi typu samolotowego w celu przechwytywania ruchomych celów w niebie, a w szczególności dla rozpoznania, obserwacji i poszukiwania celów. Kierunek ma na celu stworzenie dodatkowego źródła uzupełnienia kadry osobowej pododdziałów uniwersalnymi załogami przeszkolonych pilotów zewnętrznych i operatorów naziemnych stacji sterowania do sterowania bezzałogowymi statkami powietrznymi typu FW (Fixed Wing) i VTOL. Jest to jeden z najbardziej aktualnych i złożonych kierunków szkolenia w zakresie lotnictwa wojskowego[374].
4) „Topografia wojskowa i orientacja w terenie” – jeden z podstawowych kierunków szkolenia żołnierzy wszystkich rodzajów sił zbrojnych. Dogłębne zrozumienie

[373] *БпЛА мультироторного типу*, https://boryviter.org.ua/multirotor-drones/ [dostęp 16.05.2024].
[374] *FPV мультироторного типу*, https://boryviter.org.ua/fpv/ [dostęp 16.05.2024].

podstaw topografii wojskowej daje możliwość dowódcom pododdziałów i podległym im żołnierzom bardziej skutecznie planować i realizować zadania z uwzględnieniem specyfiki otoczenia jak również pozwala na dokładniejsze określanie i niszczenie celów, przekazywanie współrzędnych i danych ważnych dla podejmowania decyzji przez dowódców wszystkich szczebli[375].

5) „Systemy zarządzania walką" – kierunek szkolenia, który pomaga żołnierzom opanować systemy gromadzenia, przetwarzania i wyświetlania informacji o siłach wroga, koordynacji własnymi pododdziałami, a także zapewnienia świadomości sytuacyjnej. Wszystko to pozwala zwiększyć skuteczność zarządzania działaniami pododdziałów podczas prowadzenia działań bojowych. W trakcie szkolenia żołnierze nabywają praktycznych umiejętności korzystania z najbardziej rozpowszechnionych zautomatyzowanych systemów zarządzania, wśród których znajdują się „Pokrzywa", „FireFly", „Delta" i „Terminal"[376].
6) „Podstawy łączności wojskowej i walki elektronicznej" – kierunek skupia się na szkoleniu w zakresie obsługi środków łączności radiowej i monitorowania radiowego, organizowania łączności w jednostce, zapewnienia bezpieczeństwa wymiany informacji, konfigurowania i obsługi stanowisk monitorowania radiowego sieci łączności przeciwnika, minimalizując ryzyko dla żołnierzy. Kierunek pozwala przygotować specjalistów ds. łączności i operatorów monitoringu radiowego do samodzielnego wdrażania systemów łączności różnych ogniw dowodzenia, organizowania i zapewniania pracy stanowisk monitoringu radiowego oraz usuwania usterek. Podstawową zasadą pracy żołnierzy z urządzeniami radiowymi oraz technicznymi środkami łączności i monitorowania sieci jest ścisłe przestrzeganie zasad bezpieczeństwa podczas wykonywania zadań. Kierunek także się skupia na zmniejszeniu ryzyka wykrycia pozycji przez przeciwnika, w szczególności poprzez zrozumienie zasad działania rozpoznania radioelektronicznego i walki radioelektronicznej, a także podstaw bezpiecznej organizacji łączności[377].

W 2024 r. centrum szkoleniowe rozszerzyło zakres szkoleń wojskowych w kluczowych obszarach: pilotaż dronów i FPV, medycyna taktyczna oraz zastosowanie nowoczesnych technologii na polu walki – co pozwoliło zwiększyć liczbę przeszkolonych specjalistów do 26 000 żołnierzy. Programy i treści kursów są na bieżąco aktualizowane zgodnie z potrzebami

[375] *Військова топографія та орієнтування*, https://boryviter.org.ua/military-topography/ [dostęp 20.05.2024].
[376] *Системи управління боєм*, https://boryviter.org.ua/battle-management-systems/ [dostęp 20.05.2024].
[377] *Основи військового зв'язку та РЕБ*, https://boryviter.org.ua/military-communication-2/ [dostęp 20.05.2024].

sił zbrojnych. Kadra centrum liczy 138 pracowników, w tym ponad 100 instruktorów – żołnierzy czynnej służby, weteranów i pracowników cywilnych. Kluczowym osiągnięciem 2024 r. było uzyskanie oficjalnej licencji uprawniającej centrum do szkolenia operatorów bezzałogowych statków powietrznych: po ukończeniu kursu i zdaniu egzaminu absolwenci uzyskują specjalność wojskową zgodnie z przepisami Ministerstwa Obrony Ukrainy, co bezpośrednio przekłada się na wzrost liczby certyfikowanych specjalistów w szeregach sił zbrojnych.

4.1.2. Come back alive

Następną organizacją wolontariacką, która od początku wojny przyczynia się do zwiększenia zdolności sił zbrojnych jest organizacja Come back alive (z ang. Wróć żywy)[378]. Początki organizacji sięgają 2014 r., kiedy to mały zespół wolontariuszy kupował i przekazywał na linie frontu kamizelki kuloodporne. Na każdej z nich pozostawiano napis – „Wróć żywy", który później stał się nazwą organizacji. W ciągu pierwszego miesiąca zespół wolontariuszy wybrał specjalizację swojej działalności – zakup optoelektroniki, zaawansowanych technologicznie środków rozpoznania i obserwacji. Stopniowo Fundacja przeszła do zakupu optyki termowizyjnej, samochodów i bezzałogowych statków powietrznych. A w 2022 r. stała się pierwszą fundacją charytatywną w Ukrainie, która otrzymała pozwolenie na zakup broni i towarów przeznaczonych do celów wojskowych[379].

Struktura organizacyjna organizacji składa z 5 departamentów:

1) Departament wojskowy – bada potrzeby Sił Zbrojnych Ukrainy w zakresie sprzętu, odpowiada za zakup i dostarczenie niezbędnego sprzętu wojskowego do jednostek oraz monitoruje jego wykorzystanie. Pracownicy departamentu uzyskują informacje

   o kluczowych problemach i potrzebach bezpośrednio od żołnierzy. W skład departamentu wschodzi sekcja szkoleniowa, która zajmuje się przeszkoleniem żołnierzy w takich dziedzinach jak prowadzenie ognia z pozycji zamkniętych, bezpieczeństwo minowe, snajperstwo, sterowanie dronami, pomoc przedmedyczna. Kadra instruktorska na bieżąco twory i wdraża nowe programy

[378] *Who We Are*, https://savelife.in.ua/en/about-foundation-en/ [dostęp 22.05.2024].
[379] *Від бронежилетів до зброї: «Повернись живим» виповнилося 10 років*, https://savelife.in.ua/materials /news /vid-bronezhyletiv-do-zbroi-fondu-poverny/ [dostęp 22.05.2024].

szkoleniowe oraz kursy, które poprawiają indywidualne i grupowe przygotowanie żołnierzy[380];

2) Departament inicjatyw strategicznych – obejmuje kierunek analityczny i kierunek weteranów. Dział ds. Weteranów realizuje projekty związane z rehabilitacją sportową i rozwojem przedsiębiorczości weteranów. Fundacja powołała do życia i rozwija Federację Sportu Weteranów Ukrainy. Dział analityczny bada i analizuje problemy związane z obronnością oraz sposoby ich rozwiązania, przygotowuje zalecenia dla dowództwa Sił Zbrojnych Ukrainy, najwyższych władz wojskowo-politycznych państwa dotyczące problemów w sektorze bezpieczeństwa i obronności Ukrainy. Współpracuje z organami dowodzenia armii, organizacjami społecznymi, środowiskiem eksperckim i przedsiębiorcami. Analitycy fundacji także analizują i opracowują badania dotyczące aktualnego stanu i problemów występujących w wojsku co przyczyniło się do zreformowania Sił Obrony Terytorialnej[381];
3) Departament rozwoju i partnerstw – zajmuje się pozyskiwaniem funduszy, współpracą międzynarodową, komunikacją i marketingiem. Odpowiada za rozwój potencjału organizacji, planowanie i realizację projektów partnerskich oraz określanie wspólnych strategicznych priorytetów współpracy. Buduje długoterminowe relacje z partnerami, pozyskuje zasoby do realizacji projektów fundacji, działalności administracyjnej i wzmacniania zdolności instytucjonalnych. Departament opracowuje i realizuje samodzielnie oraz we współpracy z biznesem i interesariuszami zbiórki funduszy na projekty fundacji[382].
4) Departament finansowy – przygotowuje i nadzoruje publiczną sprawozdawczość online na stronie fundacji. Odpowiada przed organami Państwowej Służby Fiskalnej, statystyki, darczyńcami i sponsorami, rozlicza zakupy fundacji i przekazane wojsku mienie[383];

[380] С. Котович, *Повернись живим. Допомагати українській армії*, s. 5, https://www.ukrainer.net/povernys-zhyvym/ [dostęp 22.05.2024].
[381] Tamże, s. 6.
[382] Tamże, s. 7.
[383] *„ Простори турботи Повернись живим" тепер має своїх сертифікованих тренерів з лідерства та менеджменту: яка з цього користь для ЗСУ*, https://novynarnia.com/2021/12/23/povernys-zhyvym-teper-maye/ [dostęp 22.05.2024].

5) Departament operacyjny – zapewnia potrzeby organizacyjne, logistyczne i inne potrzeby organizacji. Dba o bezpieczeństwo fizyczne i cyfrowe, funkcjonowanie fundacji, wykorzystanie mienia, strukturę kadrową i politykę organizacyjną[384].

Taka struktura pozwalała na efektywne realizowanie inicjatyw i bardziej sprawne funkcjonowanie łańcuchu dostaw. W 2024 r. fundacja przekształciła się w „Centrum Inicjatyw Come back alive". Obecnie, centrum koncentruje swoją działalność na współpracy z sektorem publicznym, kierownictwem wojskowo-politycznym i partnerami międzynarodowymi, co wzajemnie uzupełnia działalność fundacji. Centrum Inicjatyw Come back alive skupia swoją działalność w dwóch głównych kierunkach, analitycznym i dla weteranów. Taki podział ma na celu budowanie bardziej efektywnej pracy w zakresie kształtowania polityki państwowej, instytucji i społeczności w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony[385]. Aktualnie centrum realizuje swoją działalność w następujących kierunkach:

1) Zaopatrzenie wojska. Logistycy wojskowi fundacji odpowiada za bezpośrednią współpracę z dowódcami pododdziałów. Po ocenie wniosków fundacja kupuje i dostarcza na front niezbędny sprzęt, którym głównie jest: optyka termowizyjna i noktowizyjna (celowniki noktowizyjne i termowizyjne, urządzenia noktowizyjne, termowizory), środki techniczne do rozpoznania i przetwarzania informacji (quadcoptery, drony, oprogramowanie do przetwarzania danych wywiadowczych, tablety), środki łączności (radia, routery, telefony satelitarne), środki transportu (karetki pogotowia, samochody terenowe, samochody opancerzone), wyposażenie dla sztabów i mobilnych punktów dowodzenia (komputery, drukarki, stabilizatory itp.), optyka i sprzęt snajperski (celowniki, systemy obserwacyjne, dalmierze), środki ochrony osobistej (w szczególności zestawy saperskie, ognioodporne mundury, hełmy pilotów helikopterów). Fundacja także opracowała w celu wzmocnienia armii mobilny kompleks obserwacyjny, indywidualne i grupowe zestawy do rozminowywania, kompleks graficzno-obliczeniowy ARMOR, inklinometr, makietę uzbrojenia artyleryjskiego[386];
2) Szkolenia. Fundacja posiada własne programy instruktorskie i szkoli żołnierzy w 5 kierunkach:

[384] С. Котович, *Повернись живим…,* dz. cyt. s. 8.
[385] *Благодійний фонд „Повернись живим",* https://lb.ua/file/company /1986_bla godiyni y_fond _povernis _zhiv im.html [dostęp 22.05.2024].
[386] *Проєкти „Повернись живим",* https://savelife.in.ua/ projects/military/ status/implemented/ [dostęp 1.06.2024].

- Prowadzenie ognia z pozycji zamkniętych (szkolenie jest realizowane w oparciu o system ARMOR, który pozwala szybko określać współrzędne i orientacyjne kierunki, obliczać dane do strzelania z granatników, moździerzy i czołgów z zamkniętych pozycji ogniowych)[387];
- Bezpieczeństwo minowe – program szkolenia obejmuje trzy etapy. Każdy z nich obejmuje program teoretyczny z zakresu inżynierii oraz praktyczne ćwiczenia zdobytej wiedzy w warunkach maksymalnie zbliżonych do bojowych. Żołnierze uczą się wykrywać i unieszkodliwiać przedmioty wybuchowe na otwartej przestrzeni i w pomieszczeniach. Fundacja opracowała również indywidualne i grupowe zestawy do rozminowania. Zestawy mają na celu wykrywać i unieszkodliwiać pułapki minowe oczyszczając drogi dla przejścia grup bojowych[388].
- Szkolenie specjalistyczne dla strzelców wyborowych. Jeden z priorytetowych kierunków szkoleniowych fundacji polegający na wyszkoleniu żołnierzy na stanowiskach strzelca wyborowego. Program szkoleniowy obejmuje strzelanie na celność i skupienie, wykrywanie pozycji strzeleckich przeciwnika uwzględniając teren i warunki atmosferyczne, taktykę obserwacji, korygowanie ognia i niszczenia celów priorytetowych. W jednym z wywiadów instruktor fundacji opowiadając o pracy strzelców wyborowych zaznaczył, iż co drugi ukraiński strzelec wyborowy na linii frontu odbywał szkolenie oferowane fundacją Come back alive według stanu na grudzień 2021 r[389]. Kluczowym projektem w ramach omawianego kierunku była inicjatywa pod tytułem „Łowcy zwierząt". Projekt był realizowany od czerwca 2023 r. do stycznia 2024 r. i miał na celu wyszkolenie 556 strzelców wyborowych (snajperów piechoty) z 11 jednostek wojskowych. Realizacja projektu odbywała się w oparciu o obiekty poligonowe głównie w pobliżu linii frontu w obwodach charkowskim, donieckim, dniepropetrowskim i chersońskim. Zakwalifikowani żołnierze po odbyciu kilkudniowego szkolenia wracali do wykonywania zadań bojowych z dodatkowym wyposażeniem (celownik optyczny lub termowizyjny), które przechodziło później na stan pododdziału. W ramach

[387] *„Навчати перемагати",* https://savelife.in.ua/navchaty-peremahaty/ [dostęp 1.06.2024].
[388] *Проєкти „Повернись живим",* https://savelife.in.ua/ projects/military/status/implemented/ [dostęp 5.06.2024].
[389] А. Герасим, *Не як у кіно. Про роботу наших снайперів і чому американці переймають їхній досвід*, https://texty.org.ua/articles/105429/ne-yak-u-kino-yak-pracyuyut-nashi-snajpera-i-chomu-amerykanci-perejmayut-yih-dosvid/б [dostęp 13.11.2024].

projektu żołnierze otrzymali: 463 szt. lunet celowniczych Vortex Strike Eagle, które pozwalają strzelać na odległość od 100 do 600 m bez dodatkowych ustawień podczas prowadzenia ognia, 13 celowników termowizyjnych InfiRay Rico RH50, 10 celowników termowizyjnych InfiRay Rico RL42, 18 celowników termowizyjnych PULSAR Thermion 2 LRF XP50 Pro, 51 celowników termowizyjnych HAWKVISION HV-MR. Łącznie fundacja zakupiła 1122 szt. sprzętu, oprócz celowników były to ekrany obserwacyjne, statywy, dalmierze, lunety itp. o wartości 34,3 mln hrywien (około 3 mln złotych)[390].

- Operatorzy bezzałogowych statków powietrznych. W ramach tego kierunku fundacja we współpracy z największym bankiem komercyjnym Ukrainy PryvatBank stworzyła centum przygotowania specjalistów bezzałogowych kompleksów lotniczych „Yatagan", który ma na celu wyszkolenie profesjonalnych operatorów różnych bezzałogowych statków powietrznych, w tym FPV, dronów rozpoznawczych i uderzeniowych. Centrum został założony w 2024 r., gdzie do marca 2025 r. zostało przeszkolonych 811 operatorów i aktualnie funkcjonuje w oparciu o obiekty szkoleniowe Sił Zbrojnych Ukrainy, a jej program został opracowany we współpracy z instruktorami bojowymi[391].
- Szkolenie medyczne. W celu skutecznego szkolenia żołnierzy sił zbrojnych z zakresu medycyny taktycznej fundacja inicjowała projekt „Trzymam", który polegał na uruchomieniu 27 klas szkoleniowych a także zapewnieniu sprzętem szkoleniowym 10 ośrodków szkolenia Sił Zbrojnych Ukrainy. Każdego miesiąca w utworzonych klasach zostaje przeszkolonych około 20 tysięcy żołnierzy. Stanem na luty 2024 r. w ramach projektu zostało przeszkolonych w nich około 120 tys. żołnierzy, w tym 2,5 tys. medyków pola walki. Głównym celem projektu było stworzenie warunków dla wysokiej jakości szkolenia żołnierzy, a także przygotowanie instruktorów zgodnie z jednolitym standardem nauczania medycyny pola walki TCCC ASM. W ciągu roku od rozpoczęcia realizacji projektu szkolenie w tym zakresie przeszło 115 instruktorów. Jak podkreśla kierownik projektu Ludmiła Pautets – „W ciągu roku w centrach szkoleniowych może odbyć

[390] Szkolenie specjalistyczne strzelców wyborowych w ramach opisanego projektu częściowo odbywało się w oparciu o karabinek Grot, który stanowi część polskiego programu „Modułowy System Broni Strzeleckiej". Aktualnie, karabinek znajduje się na wyposażeniu Wojsk Obrony Terytorialnej. Od inwazji Rosji na Ukrainę polski karabinek fabryki broni „Łucznik" był obecny na wyposażeniu ukraińskich sił zbrojnych, jak w ramach pomocy wojskowej tak i zakupiony jako zamówienia prywatne.

[391] С. Матвійчук, *Школа БпЛА „Ятаган" готує більше сотні захисників щомісяця,* https://savelife.in.ua/materials/news/povernys-zhyvym-realizuvav-proyekt-shkol/ [dostęp 13.11.2024].

przeszkolenie około 240 tysięcy żołnierzy. Zgłoszone zapotrzebowanie na mobilizację w 2024 r. wynosi pół miliona osób. Zatem uruchomiony projekt pokrywa 40% potrzeb szkoleniowych na poziomie podstawowym w ciągu roku[392]".

Dodatkowo, fundacja Come back alive przeprowadza badania w dziedzinie obronności, które polegają na gromadzeniu wiedzy, analizowaniu danych i formułowaniu zaleceń dotyczących kwestii bezpieczeństwa. Ośrodek analityczny fundacji zajmuje się badaniem bieżącej sytuacji na linii frontu analizując zagrożenia dla żołnierzy, dokonuje oceny wykorzystywanych technologii wojskowych w tym uzbrojenia, sprzętu wojskowego i systemów łączności, nastrojów wśród żołnierzy przebywających bezpośrednio na linii frontu, a także opracowuje zalecenia w dziedzinie modernizacji wojska i zwiększenia zdolności obronnej z których korzystają właściwe organy państwowe. W ciągu 4 lat działalności analitycy fundacji przeprowadzili 7 badań, w tym: „Łączność wojskowa Sił Zbrojnych Ukrainy: aktualny stan i problemy", „Dlaczego żołnierze odchodzą z armii?" „Obrona terytorialna Ukrainy: historia, stan obecny i przyszłość". W badaniu dotyczącym obrony terytorialnej przedstawiono szereg zaleceń, których przestrzeganie może przyczynić się do lepszego funkcjonowania pododdziałów i zwiększenia efektywności bojowej. Także fundacja we współpracy z Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych Ukrainy i dowództwem Sił Obrony Terytorialnej Sił Zbrojnych Ukrainy opracowywała podstawy prawne na których opiera się obecna obrona terytorialna w Ukrainie[393]. Fundacja także zajmuje się rehabilitacja żołnierzy i wsparciem inicjatyw dla weteranów wojennych. Wolontariusze organizacji, którzy posiadają doświadczenie i kwalifikacje w zakresie pracy z weteranami wojennymi podkreślają, iż najważniejszym elementem rehabilitacji żołnierzy jest kompleksowe wsparcie specjalistów i psychologów wojskowych. Wiele weteranów wojennych boryka się z problemami adaptacji społecznej, zespołem stresu pourazowego, problemami w życiu prywatnym, jak również problemami zdrowotnymi – niemal każdy żołnierz potrzebuje pomocy medycznej w tym leczenia urazów, rehabilitacji i wsparcia psychologicznego[394]. W celu wsparcia weteranów fundacja we współpracy z Ministerstwem ds. Weteranów i Ministerstwem Zdrowia Ukrainy, przy wsparciu ukraińskiego przedsiębiorstwa „Ukrnafta", utworzyła przy państwowych placówkach służby zdrowia 10 punktów opieki nad weteranami w pięciu obwodach Ukrainy

[392] *Проєкт „Тримаю!": у розгорнутих Фондом навчальних класах підготовку з такмеду пройшли 120 тисяч бійців,* https://savelife.in.ua/materials/news/proyekt-trymayu-u-rozhornutykh-povernys [dostęp 13.11.2024].
[393] Л. Кліщук, *„Повернись живим" презентував Залужному нове аналітичне дослідження про тероборону*, https://novynarnia.com/2021/12/03/povernys-zhyvym-prezentuvav/ [dostęp 13.11.2024].
[394] Tamże.

(chmielnicki, czernihowski, czerniowiecki, dniepropietrowski i żytomierski). Celem projektu było stworzenie odpowiednich i dostępnych warunków dla rannych weteranów, gdzie mogliby oni otrzymywać usługi zagwarantowane przez państwo[395]. W szczególności w utworzonych punktach żołnierze mogli uzyskać aktualne informacje na temat dostępnych programów, ulg, rehabilitacji, leczenia, zmiany kategorii wojskowej, itp., a także skorzystać z konsultacji prawnych i psychologicznych. W ramach projektu pilotażowego w 10 obiektach pod nadzorem specjalistów fundacji przeprowadzono bieżące remonty pomieszczeń szpitali i hospicjum dla weteranów wojennych, a także zapewniono niezbędne urządzenia biurowe i meble. Środki zebrane na realizacje projektu zostały rozdzielone biorąc pod uwagę szereg czynników, takich jak liczbę odwiedzających i przepustowość każdej placówki, stan i powierzchnię pomieszczeń, dostępnych specjalistów do pracy z weteranami na miejscu. Po dokonaniu wyboru placówek przydzielone środki były przeznaczone na dostosowanie tych przestrzeni do wymagań i norm dotyczących dostępności[396]. Wolontariusze fundacji, którzy pełnią nadzór nad realizacją projektu podkreślają jego ważność i wyróżniają szereg pozytywnych czynników, a zwłaszcza:

- wsparcie weteranów i zapewnienie dostępu do usług pomaga weteranom wojennym w adaptacji do cywilnych warunków, a stworzone przestrzenie dają możliwość lepszego zrozumienia możliwości rehabilitacji, zatrudnienia, rozwoju i udziału w życiu społecznym;
- przejaw godności i wdzięczności dla żołnierzy walczących o niepodległość między innymi poprzez odpowiednie warunki w szpitalach i placówkach medycznych[397];
- zapewnienie dostępności poprzez wyposażone przestrzenie, które odpowiadają współczesnym normom dostępności, dzięki czemu usługi państwowe są bardziej dostępne. Ponadto, nowe obiekty zapewniają lepszą organizację świadczenia usług medycznych, prawnych, psychologicznych i socjalnych;
- efektywne wykorzystanie zasobów, właściwy dobór lokalizacji i kontroli nad przebiegiem prac, co daje możliwość zoptymalizować środki i stworzyć przestrzenie, które będą obsługiwać dużą liczbę osób zainteresowanych[398];

[395] В. Колодій, *„Повернись живим створили платформу з онлайн-мапою локацій для відновлення ветеранів”,* https://suspilne.media/1013645-povernis-zivim-stvorili-platformu-z-onlajn-mapou-lokacij-dla-vidnovlenna-veteraniv/ [dostęp 10.05.2025].
[396] *Простір турботи про ветеранів*, https://savelife.in.ua/kabinet-veterana/ [dostęp 15.11.2024].
[397] *„Простори турботи” для ветеранів, ветеранок та їхніх рідних: новий формат підтримки у медзакладах,* https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/prostori-turboti-dlya-veteraniv-veteranok-ta-ihnih-ridnih-noviy-format-pidtrimki-u-medzakladah [dostęp 15.11.2024].
[398] Tamże.

- budowanie zaufania do państwa i instytucji społecznych. Świadczenie wysokiej jakości pomocy za pośrednictwem tych przestrzeni wzmocni zaufanie weteranów do programów państwowych i inicjatyw społecznych. Ponadto specjaliści zbierają na miejscu opinie odwiedzających na temat jakości świadczonych usług i wizyt, aby uwzględnić te doświadczenia w kolejnych etapach projektu[399].

Fundacja pomaga weteranom w adaptacji także poprzez realizowanie kolejnej inicjatywy jaką jest organizacja krajowych zawodów sportowych pod tytułem „Igrzyska Niepokonanych" w Ukrainie, a także selekcja i przygotowanie reprezentacji Ukrainy do udziału w międzynarodowych Invictus Games[400]. Kolejnym projektem w zakresie wsparcia weteranów wojennych stał się projekt „Sportowi Ambasadorzy" celem, którego było przeszkolenie trenerów personalnych spośród weteranów wojennych dla których zajęcia sportowe służyły formą rehabilitacji. Projekt obejmował 5 etapów przygotowań, gdzie uczestnicy zdobywali wiedzę z zakresu mentoringu i przywództwa, zapoznawali się z alternatywnymi dyscyplinami sportowymi, realizowali kurs komunikacji strategicznej i szkolenie dla trenerów, uczyli się opracowywać i realizować programy treningów sportowych, a także poznawali specyfikę pracy z osobami, które doznały obrażeń, chorób lub urazów podczas służby wojskowej. Podsumowaniem projektu były spotkania z żołnierzami przebywającymi w centach rehabilitacyjnych i przestawienie im alternatywnych dyscyplin sportowych i dodatkowych możliwości samorozwoju i samodoskonalenia[401].

Każdemu projektowi fundacji towarzyszą kampanie reklamowe i projekty kreatywne. Od 2014 r. fundacja zrealizowała szereg projektów z udziałem ukraińskich artystów. Do najważniejszych inicjatyw można odnieść tworzenie kalendarzy charytatywnych, których celem jest zbieranie środków na rzecz pomocy siłom zbrojnym i nagłaśnianie realiów wojennych w przestrzeni informacyjnej. Kalendarze na lata 2015 i 2016 zatytułowane „Cyborgi" oraz „Cyborgi. Rok później" i zostały poświęcone żołnierzom broniącym ukraińskiego portu lotniczego w Doniecku[402]. W 2017 r. fundacja naświetliła historie weteranów wojennych, którzy powrócili do życia cywilnego i zebrała w kalendarz, który miał nazwę „Weterani. Życie trwa dalej". Kolejny kalendarz poświęcony weteranom był wydrukowany w 2020 r. i zawierał zdjęcia uczestników krajowych zawodów Igrzyska

[399] Н. Сорокіна, *Простори турботи про ветеранів відкрили ще в двох регіонах – які послуги надаватимуть,* https://veteran.com.ua/news/view/prostori-turboti-pro-veteraniv-vidkrili-shhe-v-dvoh-regionah-yaki-poslugi-nadavatimut [dostęp 15.11.2024].
[400] *Ігри Нескорених в Україні*, https://invictusgames.in.ua/ [dostęp 15.11.2024].
[401] *Спортивні Амбасадори*, https://savelife.in.ua/sport-ambassadors/ [dostęp 15.11.2024].
[402] *У Києві відбудеться презентація календаря „Кіборги. Рік потому"*, https://lb.ua/society/2015/12/25/324441_kieve_proydet_prezentatsiya.html [dostęp 15.11.2024].

Niepokonanych. Kalendarz w 2018 r. przedstawiał wyżywienie w wojsku, które było zaprezentowane w formie artystycznej, natomiast kalendarz z 2019 r. opisywał słownictwo wojskowe. Kalendarz poprzez obrazy artystyczne pokazał fenomen neologizmów wojskowych i wpływ wojny na słownictwo. Został wykonany w formacie słownika wojskowego, gdzie każda strona jest ilustracją słów z leksykonu żołnierzy, które zmieniły swoje znaczenie w ostatnich latach. Kalendarz na rok 2021 pod tytułem „Twórcy" zawierał zdjęcia z linii frontu wykonane przez fotografa wojennego Aleksandra Glejdelowa, a kalendarz „Realne rozmiary" na rok 2022 przedstawiał sceny rozgrywające się na tle krajobrazów Donbasu, gdzie mają miejsce najbardziej intensywne walki. Centralnymi obiektami kompozycji były przekształcone modele 3D różnych urządzeń, które pomagają ratować życie żołnierzy[403]. W 2015 r. fundacja rozpoczęła kampanię „Armia potrzebuje oczu". W jej ramach opracowano nagrania wideo i radiowe oraz umieszczono reklamę zewnętrzną. Kampania miała na celu nagłośnienie problemu jakim był brak urządzeń noktowizyjnych i optoelektronicznych dla żołnierzy i umożliwiła pozyskanie środków na ich zakup. Najbardziej nietypowym projektem w ramach kampanii reklamowej był projekt aplikacji zatytułowanej jako „Wake App in Peace", która umożliwiała zbiórkę środków na rzecz wojska poprzez zatrzymanie alarmu na telefonie komórkowym. W aplikacji należało jednorazowo zarejestrować kartę bankową, ustawić budzik, wybrać godzinę oraz kwotę za każdą pauzę. Każda pauza budzika automatycznie przekazywała określoną kwotę datku[404].

Te i podobne projekty fundacji odgrywają ważną rolę w globalnej kampanii informacyjnej i są skutecznym sposobem na zbieranie funduszy i zwracanie uwagi na problemy związane z wojną. Kalendarze charytatywne jak i inne inicjatywy przyczyniają się do zwiększenia świadomości na temat złożoności służby wojskowej i potrzeb na polu walki, oraz służą przypomnieniem dla społeczeństwa o znaczeniu wsparcia żołnierzy i ich rodzin. Ponadto, stanowią one ważną część działalności wolontariackiej, sprzyjają poczuciu wspólnoty i solidarności wśród społeczeństwa, przypominając o znaczeniu jedności i wzajemnego wsparcia[405]. Od 2014 r. fundacja „Come back alive" zrealizowała 65 różnych projektów, które

[403] *„Повернись живим" та „Gunia Project" випустили календар*, https://bazilik.media/povernys-zhyvym-ta-gunia-project-vypustyly-kalendar [dostęp 15.11.2024].

[404] *Волонтери запустили мобільний додаток-будильник для допомоги українській армії*, https://nv.ua/ukr/ukraine/events/volonteri-zapustili-mobilnij-dodatok-budilnik-dlja-dopomogi-ukrajinskij-armiji-1188362.html [dostęp 15.11.2024].

[405] *У столиці й на фронті презентували календар на 2022 рік від благодійного фонду „Повернись живим"*, https://armyinform.com.ua/2021/12/18/u-stolyczi-j-na-fronti-prezentuvaly-kalendar-na-2022-rik-vid-blagodijnogo-fondu-povernys-zhyvym/ [dostęp 15.11.2024].

były podzielone na następujące kategorie: wojskowe, szkoleniowe, socjalne, weterańskie, administracyjne. Do najważniejszych inicjatyw można odnieść takie projekty jak:

1) Black Box. Projekt był realizowany w okresie od 15 listopada do 12 grudnia 2022 r. pod czas którego było zebrało 230 milionów hrywien (około 6 mln dolarów) na tajny projekt pod nazwą „Black Box" dla Głównego Zarządu Wywiadu Ministerstwa Obrony Ukrainy (dalej GZW). Projekt stał się rozszerzeniem poprzedniej, równie tajnej inicjatywy, o łącznej wartości 40 milionów hrywien. 16 listopada 2023 r. fundacja ujawniła jedną ze składowych projektu, jakim był zakup i dostawa bezzałogowych statków powietrznych produkcji ukraińskiej „Bóbr". W ciągu pierwszych 8 miesięcy 2023 r. składowe „Black Box" według danych GZW, zadały przeciwnej stronie straty o łącznej wartości ponad 900 milionów dolarów[406]. Bezzałogowe statki powietrzne były wykorzystywane podczas realizacji zadań bojowych na Krymie, terytoriach okupowanych oraz na obiektach wojskowych na terytorium rosji. Do najbardziej znanych misji przy których był użyty dron jest neutralizacja zakładu kompleksu wojskowo-przemysłowego na terytorium rosji, który zajmował się produkcją elektroniki do rakiet typu X-31, X-35 i X-59 oraz zniszczenie magazynu części rakietowych do kompleksów rakiet balistycznych „Iskander"[407]. Prezes fundacji Taras Chmut zaznacza – „W rzeczywistości „Black Box" to pierwsza duża inwestycja Funduszu w ukraińskie drony kamikadze dalekiego zasięgu. Jeszcze latem 2022 r. zakupiliśmy od producenta 10 bezzałogowych statków powietrznych o wartości 40 milionów hrywien (około 3 mln złotych), które zostały przekazane przez ukraińskie firmy na rachunek bankowy fundacji. Po pierwszych tygodniach użycia dronów, które pokazywały dobre wyniki, postanowiliśmy rozszerzyć projekt uruchamiając publiczną zbiórkę funduszy. Dzięki społecznemu zaufaniu do naszej pracy w ciągu niecałego miesiąca zebraliśmy 230 milionów hrywien (około 20 mln złotych). Kolejne 10 milionów (około 830 tys. złotych), dodaliśmy z innej zbiórki. Projekt zebrał łącznie 280 milionów hrywien (około 24 mln złotych), co spowodowało dużo większe straty

[406] *Black Box*, https://savelife.in.ua/projects/military/black-box/ [dostęp 15.11.2024].
[407] *Товариство Чорних Сердець: „Повернись живим" та Phantom Project створили лімітовані бокси для охочих підтримати Фонд,* https://savelife.in.ua/ materials/news/tovarystvo-chornykh-serdets-povernys-zhy/ [dostęp 15.11.2024].

przeciwnika. Uważam, że jest to kolejny sukces w zmniejszeniu potencjału ofensywnego Rosji[408]";

2) Wyposażenie dla pilotów. W ramach tego projektu fundacja przekazała ognioodporne mundury i specjalne hełmy lotnicze pilotom lotnictwa wojskowego Sił Zbrojnych Ukrainy. Dzięki wspólnemu projektowi z "PryvatBank" udało się w pełni zaspokoić istniejące w 2022 r. zapotrzebowanie tego rodzaju sił zbrojnych na środki ochrony. Dla pilotów lotnictwa wojskowego, którzy wykonują zadania bezpośrednio na linii frontu istnieje duże ryzyko trafienia pociskiem artyleryjskim i śmierci w wyniku poparzeń. Wysokiej jakości odzież trudnopalna i specjalne hełmy lotnicze znacznie zmniejszają ryzyko śmierci załogi w przypadku trafienia przez artylerie. Zbiórka na wyposażenie dla pilotów została zakończona w marcu 2023 r. w ramach której zostało zgromadzonych 31 milionów hrywien (około 2,5 mln złotych)[409];
3) „Oko za oko" – wspólny projekt fundacji i sieci stacji paliwowych w Ukrainie OKKO, który był skierowany na zakup 25 bezzałogowych systemów rozpoznawczych „Szark", stworzonych przez firmę Ukrspecsystems do obserwacji i korygowania ognia. System składa się z punktu dowodzenia na bazie pojazdu rodzaju minibus, który zwiększa mobilność i możliwości załogi, 2 bezzałogowych statków powietrznych, zdolnych do długotrwałej korekty artylerii dużego kalibru i odpornych na środki walki radioelektronicznej i warunki pogodowe, oraz urządzenia miotającego pociski. W porównaniu z podobnymi zestawami, „Szark" ma szereg zalet technicznych, a zwłaszcza daje możliwość sterowania jednocześnie kilkoma bezzałogowymi statkami powietrznymi z jednej stacji, jak również jest stanie skutecznie działać w trudnych warunkach pogodowych[410]. Zbiórka była przeprowadzona dzięki systemowi, który automatyczne przekazywał określoną kwotę z każdego litra zatankowanego paliwa na konto fundacji, a dla osób, które nie posiadały samochodu istniała możliwość dołączenia do inicjatywy poprzez link udostępniony na oficjalnej stronie fundacji i na stacjach paliwowych OKKO. Projekt „Oko za oko" został zakończony w kwietniu 2023 r. łączna kwota którego stanowiła 325 mln hrywien (około 8 mln dolarów) i została przeznaczona na zakup 25 systemów Szark. Zostały one przekazane SZU we wrześniu 2023 r. Otrzymały je

[408] *Понад $900 мільйонів збитку росії: „Повернись живим" розкрив, що у „Black Box",* https://savelife.in.ua/materials/news/ponad-900-milyoniv-zbytku-rosii-povernys/ [dostęp 15.11.2024].
[409] *Екіпірування для льотчиків,* https://savelife.in.ua/projects/military/ ekipiruvannya-dlya-lotchykiv/ [dostęp 15.11.2024].
[410] *Око за око,* https://charity.okko.ua/ [dostęp 15.11.2024].

większość brygad artyleryjskich i oddziały rozpoznawcze. Ponadto, cztery zestawy zostało przekazanych piechocie morskiej, trzy brygadom zmechanizowanym, dwa dla GZW i jeden jednostce rozpoznania technicznego centrum szkoleniowego, która wykonuje zadania bojowe na linii frontu[411];

4) Operacja „Zjednoczenie" – projekt był skierowany na zakup dronów FPV, które stanowią jedno z najczęstszych zapotrzebowań zgłaszanych przez wojsko. Ta model bezzałogowych statków powietrznych posiada funkcję first person view, dzięki której pilot zewnętrzny, korzystając ze specjalnych okularów, widzi obraz z drona z perspektywy pierwszej osoby. Wraz z partnerami projektu UNITED24 i monobank fundacja zebrała 235 milionów hrywien (około 20 mln złotych) na zakup 10 000 dronów. Ponieważ organizacja posiadała zezwolenie na zakup towarów wojskowych i towarów podwójnego zastosowania, a także miała duże doświadczenie w dostawach pomocy wojskowej z zagranicy, zakup i przekazanie dronów dla wojska fundacja realizowała bezpośrednio od zagranicznego producenta. Po zakupie bezzałogowe statki powietrzne były poddawane modernizacji w ukraińskich zakładach zbrojeniowych, gdzie były uzbrajane w pociski kumulacyjne i odłamkowo-burzące[412]. Dzięki zebranym środkom fundacji zostało zakupionych 10 310 dronów FPV wraz z amunicją, które zostały przekazane Siłom Zbrojnym Ukrainy w grudniu 2023 r. Otrzymało je 53 jednostki wojskowe, w tym pododdział piechoty morskiej, Wojska Lądowe i Desantowo-Szturmowe, Siły Operacji Specjalnych i Obrony Terytorialnej, brygady Gwardii Narodowej „Chartia" i „Azow", pododdziały Policji, a także żołnierze oddziału specjalnego „A" Służby Bezpieczeństwa Ukrainy[413];

5) „Trzymam" – projekt dotyczył doskonalenia zakresu medycyny taktycznej na polu walki i miał na celu rozmieszczenie 8 mobilnych kompleksów szkoleniowo-treningowych z zakresu medycyny taktycznej na poligonach w północnej, południowej, wschodniej i zachodniej części Ukrainy. Kompleksy szkoleniowo-treningowe były wyposażone w niezbędny sprzęt specjalistyczny i materiały eksploatacyjne. Projekt także był skierowany na przygotowanie kadry instruktorskiej

[411] *„Повернись живим і ОККО запустили спільну ініціативу, щоб придбати 25 безпілотних комплексів ШАРК",* https://savelife.in.ua/ materials/news/oko-za-oko-povernys-zhyvym-i-okko-zapust/ [dostęp 15.11.2024].
[412] *Операція „Єдність": UNITED24, „Повернись живим" та monobank запустили збір на 10 000 дронів-камікадзе для Сил оборони України,* https://thedigital.gov.ua/news/army/operatsiya-ednist-united24-povernis-zhivim-ta-monobank-zapustili-zbir-na-10-000-droniv-kamikadze-dlya-sil-oboroni-ukraini [dostęp 15.11.2024].
[413] *Операція „Єдність",* https://savelife.in.ua/yednist/ [dostęp 15.11.2024].

zgodnie z jednolitym zatwierdzonym standardem, która była by w stanie zapewnić przeszkolenie każdego żołnierza w zakresie udzielania pomocy przedmedycznej na poziomie TCCC ASM. W wyniku projektu przeszkolenie instruktorskie przeszło 115 instruktorów. W okresie od marca 2024 r. do kwietnia 2024 r. szkolenie z zasad udzielenia pomocy na polu walki zrealizowało 120 000 żołnierzy z 35 brygad i pułków. Na potrzeby szkolenia zostały zakupione 27 namiotów z źródłami prądu i ogrzewania, 147 szt. symulatorów do ćwiczeń, 6240 szt. opasek uciskowych, 3292 szt. zestawów opatrunkowych, 1396 szt. bandaży, 48 szt. noszy ratnkowych. Całkowity koszt projektu wyniósł 21 056 656 hrywien (około 2 mln złotych)[414];

6) „Długie ręce TRO" – kolejna inicjatywa fundacji mająca na celu zakup specjalistycznych kompleksów rozpoznawczo-uderzeniowych z jednolitym systemem zapewnienia środków rozpoznania, rażenia ogniowego i łączności. Te systemy zawierały następujące elementy: moździerze o kalibrze 120 mm – 6 szt., pojazdy typu pickup – 3 szt., radiostacje Motorola – 14 szt., urządzenia noktowizyjne – 9 szt., drony DJI Mavic 3 z dodatkowymi źródłami zasilania – 3 szt., tablety z procesorem Armor – 8 szt., generatory inwerterowe – 3 szt., monokular z siatką i kompasem – 3 szt., stacja meteorologiczna – 1 szt. Moździerze nowych kompleksów były uzupełnieniem w uzbrojeniu brygad Obrony Terytorialnej i pozwalały zwiększyć zasięg rażenia z 4 do 7,1 km. Łączny koszt zbiórki wynosił 333 miliony hrywien (około 8 mln dolarów), które zostały podzielone pomiędzy brygadami. Dodatkowo, zasada terytorialności brygad pozwalała wspierać poszczególne brygady z różnych obwodów, dzięki czemu na każdą jednostkę zostało zebranych od 10,8 do 32,4 miliona hrywien (od 913 tys. do 3 mln złotych)[415];
7) „Gniew Przeczysty" – projekt mający na celu wyszkolenie 100 strzelców wyborowych wraz z zapewnieniem uczestikom niezbędnego uzbrojenia i wyposażenia[416]. Grupy snajperskie w ramach projektu otrzymały: 100 zestawów snajperskich kalibru .375 CheyTAC z optyką dzienną, nakładką termowizyjną, podpórką i tłumikiem, 100 000 pocisków o wysokiej precyzji, które wystarczą na 2 lata pracy, 50 specjalnie wyposażonych samochodów terenowych, 50 dalmierzy, 50 urządzeń noktowizyjnych, 50 zestawów do zdalnego obserwowania, 50 lunet do obserwacji i korekty ognia, 50 kalkulatorów balistycznych, 25 radarów

[414] *Тримаю*!, https://tacmed.savelife.in.ua/ [dostęp 15.11.2024].
[415] *ДОВГІ РУКи ТрО*, https://savelife.in.ua/tro-333/ [dostęp 15.11.2024].
[416] *Гнів пречистий*, https://savelife.in.ua/sniping/ [dostęp 15.11.2024].

dopplerowskich Labradar, 25 dronów Mavic Thermal Pro. Standardowe zestawy snajperskie, które są na wyposażeniu Sił Zbrojnych Ukrainy pozwalają skutecznie trafiać w cel na odległości do 1200 metrów. Zestaw, który był opracowany przez instruktorów fundacji uwzględniał długoletnie doświadczenie działań wojennych i pozwalał na prowadzenie skutecznego ognia na odległości 2000 metrów wykorzystując specjalistyczną amunicję dalekiego zasięgu. W pierwszych etapie szkolenie przeszło 14 strzelców wyborowych z oddziałów GZW, 95. Oddzielnej Desantowo-Szturmowej Brygady Poleskiej oraz Sił Operacji Specjalnych Sił Zbrojnych Ukrainy[417]. Po szkoleniu wszystkie 7 grup snajperskich otrzymało przygotowane zestawy o łącznej wartości 32 986 591 hrywien (około 2,7 mln złotych)[418]. W ramach drugiego etapu projektu zostało przeszkolonych 20 żołnierzy z 30. Samodzielnej Brygady Mechanizowanej, GZW, 128. Samodzielnej Górskiej Brygady Szturmowej Zakarpackiej, 92. Samodzielnej Brygady Szturmowej im. atamana koszowego Iwana Sirka, 54. Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej im. hetmana Iwana Mazepy, 35. Samodzielnej Brygady Piechoty Morskiej im. kontradmirała Michała Ostrogorskiego, 38. Samodzielnej Brygady Piechoty Morskiej, 30. Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej im. księcia Konstantego Ostrogskiego, 68. Samodzielnej Brygady Strzelców im. Ołeksy Dowbusza, 1. Samodzielnej Brygady Pancernej Siverskiej oraz Sił Operacji Specjalnych[419]. Wszystkie 10 grup snajperskich zostały wyposażone w zestawy snajperskie o wartości 53 178 371 hrywien (około 4,4 mln złotych). Ponadto, w ramach trzeciego etapu projektu fundacja przeszkoliła żołnierzy oddziału specjalnego „A" Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, GZW, 13. Brygady Operacyjnej Gwardii Narodowej „Chartia", Centrum Specjalnego Przeznaczenia Gwardii Narodowej „OMEGA" oraz żołnierzy Sił Operacji Specjalnych Sił Zbrojnych Ukrainy oraz przekazała na ich stan sprzęt o łącznej wartości 43 015 680 hrywien (około 3,5 mln złotych)[420]. W czwartym etapie szkolenie specjalistyczne ukończyli żołnierze 54. Samodzielnej Brygady

[417] Д. Мухін, *Як проєкт „Гнів Пречистий" змінив українських снайперів,* s. 4, https://thepage.ua/ua/news/yak-gniv-prechistij-zminiv-ukrayinskih-snajperiv-video [dostęp 15.11.2024].
[418] *Снайпери „Гніву пречистого" вийшли на полювання,* https://gur.gov.ua/ content/snaipery-hnivu-prechystoho-vyishly-na-poliuvannia.html [dostęp 20.11.2024].
[419] *„Повернись живим" розпочав збір «Гнів Пречистий» для 25 снайперських груп,* https://zaxid.net/fond_povernis _zhivim_rozpochav _zbir_dlya_ snayperiv_gniv_prechistiy_n1575050 [dostęp 20.11.2024].
[420] *Сто українських снайперів, які можуть бити на відстань понад 2 кілометрів, вийшли на полювання*, https://armyinform.com.ua/2025/01/03/sto-ukrayinskyh-snajperiv-yaki-mozhut-byty-na-vidstan-ponad-2-kilometriv-vyjshly-na-polyuvannya/ [dostęp 20.11.2024].

Zmechanizowanej, 92. Samodzielnej Brygady Szturmowej, 12. Samodzielnego Oddziału Specjalnego 112. Brygady Obrony Terytorialnej, 25. Samodzielnej Brygady Powietrznodesantowej, 28. Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej, 14. Samodzielnej Brygady Zmechanizowanej, batalionu OPFOR, 56. Samodzielnej Brygady Motoryzowanej, GZW, 3. Samodzielnej Brygady Szturmowej. Żołnierze, którzy ukończyli szkolenie, otrzymali sprzęt o łącznej wartości 51 939 371 hrywien (około 4,3 mln złotych). W ostatnim piątym etapie, szkolenie przeszło kolejnych 24 strzelców wyborowych z następujących jednostek: 12. Brygada Gwardii Narodowej „Azov", 153. Centrum szkolenia snajperów, 80. Samodzielna Brygada Desantowo-Szturmowa, 73. Morskie Centrum Operacji Specjalnych, oddziału specjalnego „Omega", 126. Samodzielna Brygada Obrony Terytorialnej, 30. Korpus Piechoty Morskiej, 8. Pułk Sił Operacji Specjalnych, 14. Brygada Operacyjna Gwardii Narodowej „Czerwona kalina". Łączna wartość mienia przekazanego w ramach piątego etapu wynosi 56 302 460 hrywien (około 4,6 mln złotych)[421];

8) „Broń pierwszej linii" – projekt, który trwa od 2022 r. i polega na dostarczeniu walczącym pododdziałom różnego rodzaju uzbrojenia. Drugi kwartał 2022 r. był przełomowym dla fundacji, ze względu na uzyskania zezwolenia na import towarów wojskowych i towarów podwójnego przeznaczenia. Te zmiany prawne pozwoliły organizacji zamawiać i dostarczać nie tylko sprzęt wojskowy a i broń wprost od zagranicznych producentów. Od 2022 r. wolontariusze fundacji przekazali na stan sił zbrojnych broń, która stanowi zbiorowe uzbrojenie piechoty, kompleks lotniczy Bayraktar TB2, 13 pojazdów opancerzonych itp. Łączna liczba przekazanych egzemplarzy wyniosła 5 512 szt., które otrzymały 406 jednostki. Od momentu uruchomienia projektu koszt przekazanego uzbrojenia stanowi 1 851 942 598 hrywien (około 154 mln złotych) wśród którego były: karabiny półautomatyczne Typhoon Phoenix TDS12 PRO – 50 szt., moździerze MP-120/UPIK-82/KBA-48M – 1 048 szt., granatniki ATGL-L3/ATGL-L2 Fort-600A/RDS40-AGL UAG-40 RDS40-MGL – 2254 szt., karabiny maszynowe MG-1M (PKM) DShKM FN Minimi – 2 060 szt. Projekt jest nadal aktywny (stan listopad 2025 r.)[422];
9) „Metalowy blisko" – fundacja „Wróć żywy" wspólnie z Państwowym Przedsiębiorstwem Kolejowym Ukrzaliznytsia organizowały zbiórkę na zakup

[421] Д. Мухін, *Як проєкт „Гнів Пречистий" змінив…,* dz. cyt. s. 5.
[422] *Зброя переднього краю*, https://savelife.in.ua/zbroya-perednyoho-krayu/ [dostęp 20.11.2024].

specjalnie wyposażonych pojazdów do ewakuacji rannych z linii frontu[423]. Pojazdy zostały dostosowane do specjalistycznych potrzeb medyków wojskowych, a zwłaszcza były wyposażone w dodatkowe akumulatory i elementy zasilające, falowniki oraz oddzielny system oświetlenia co pozwala na autonomiczna praca przedziału medycznego. Dodatkowo, pojazdy mają ocieplenie przedziału roboczego, wentylację, dodatkowe ogrzewanie przedziału medycznego, wzmocniony zderzak, dodatkowy bagażnik na dachu i zestaw opon zwiększających przejezdność w trudnych warunkach. Ważnym wyposażeniem pojazdów jest system walki radioelektronicznej, który ma na celu chronić załogę przed atakiem bezzałogowych statków powietrznych. W ramach projektu fundacja zebrała 52 236 009 hrywien (około 4,3 mln złotych) i zakupiła 15 pojazdów marki Toyota Land Cruiser 78. Zmodernizowane pojazdy wraz z kompletnym wyposażeniem zostały dostarczone do pięciu brygad. W ramach projektu udało się pozyskać więcej środków, co pozwoliło przekazać dodatkowy pojazd specjalistyczny na stan służby medycznej batalionu „Wilki Da Vinci"[424];

10) „Zbrojonoscy" – projekt, który miał na celu ukompletowanie brygad walczących na pierwszej linii frontu. Fundacja zapewniła czterem brygadom Sił Zbrojnych Ukrainy następujące wyposażenie: automatyczne granatniki stanowiskowe - 40 szt., moździerze o kalibrze 82mm - 36 szt. i 120mm - 36 szt., drony Mavic 3T - 168 szt., i Mavic 3E – 100 szt., pojazdy terenowe przeznaczone do przemieszczenia się żołnierzy, przewozu amunicji, żywności i wody - 40 szt., oraz systemy walki radioelektronicznej – 40 szt. Wsparcie otrzymały 24. oddzielna brygada zmechanizowaną im. Króla Danyla, 80. Samodzielna Desantowo-Szturmowa Brygada Galicyjska, 68. Samodzielna Brygada Strzelców im. Ołeksy Dowbusza i 128. Zakarpacka Górska Brygada Szturmowa[425]. Pododdziały tych jednostek znajdują się na pierwszej linii frontu w szczególności w obwodzie donieckim, co spowodowane jest miejscem stałej dyslokacji w zachodniej części kraju. W ramach projektu instruktorzy fundacji przeprowadzili także szkolenia strzeleckie dla 145 żołnierzy z tych jednostek. Szkolenie obejmowało treści z zakresu prowadzenia ognia z pozycji zamkniętych z wykorzystaniem specjalistycznego

[423] *Фонд „Повернись живим" та укрзалізниця зібрали 52 236 009 гривень на кейсеваки — спеціально обладнані машини для евакуації поранених з передової* https://savelife.in.ua/uz-casevac/ [dostęp 20.11.2024].
[424] Tamże.
[425] *Озброюємо до бою бригади ЗСУ,* https://savelife.in.ua/zbroyenosci/ [dostęp 20.11.2024].

oprogramowania[426]. Zebrana kwota w ramach projektu wyniosła 200 mln hrywien (około 17 mln złotych) z czego połowa zebranej kwoty to wkład Rady Miasta Lwowa, która przeznaczyła środki z regionalnego programu wsparcia SZU[427];

11) „REBniemy wroga”[428] – projekt, który fundacja realizowała wspólnie z ukraińskim przedsiębiorstwem NovaPost miał na celu zapewnienia siłom zbrojnym środki walki radioelektronicznej, zmodernizowane drony FPV, nieprzerwanej i zabezpieczonej łączności oraz transport. Grupy wsparcia w ramach pododdziałów Siłach Powietrznych Ukrainy otrzymały drony FPV wraz z niezbędnymi częściami, które są w stanie skutecznie zwalczać wrogie drony rozpoznawcze takie jak Supercam, ZALA, Orlan-10. Wykorzystanie dronów jak podkreślają wolontariusze fundacji jest tańszym rozwiązaniem niż stosowanie tradycyjnej obrony przeciwlotniczej. W ramach projektu fundacja także zorganizowała dodatkowe szkolenia w rakresie łączności i wykorzystania otrzymanego sprzętu radioelektronicznego. Dodatkowo, żołnierze otrzymali przenośne zestawy łączności i stacje kierowania, w postaci walizek wyposażonych w niezbędne środki telekomunikacyjne które można łatwo rozłożyć w nowoczesny mobilny punkt dowodzenia z miejscami pracy dla operatorów oraz przenośne środki łączności, które mieszczą się w plecaku i zapewniają pełną autonomię mobilnych grup ogniowych w zakresie łączności. Nieprzerwany i zabezpieczony system łączności znacznie skraca czas reakcji na zagrożenie z powietrza z minut do sekund. Środki walki radioelektronicznej i rozpoznania radioelektronicznego pozwoliły stworzyć kopułowy system, który zastąpił przeciwlotnicze zestawy rakietowe. W ramach projektu fundacja planowała zebrać 300 mln hrywien (około 25 mln złotych) jednak dzięki dołączeniu do inicjatywy przedsiębiorców zostało zebranych 309 mln hrywien (około 25,6 mln złotych) [429];

12) „Projekt 61” – inicjatywa fundacji, która została zrealizowana we współpracy z Ministerstwem Obrony Ukrainy i przedsiębiorstwem „Ukrnafta” w lipcu 2025 r. Na zlecenie Ministerstwa Obrony Ukrainy zakupiono i przekazano Siłom

[426] *„Повернись живим” разом з Львовом розпочали збір на зброю для 4 бригад ЗСУ*, https://militarnyi.com/uk/news/povernys-zhyvym-razom-z-lvovom-rozpochaly-zbir-na-zbroyu-dlya-4-brygad-zsu/ [dostęp 20.11.2024].

[427] Tamże.

[428] Nazwa projektu pochodzi od skrótu REB (Радіоелектронна боротьба) - w języku ukraińskim oznacza system walki radioelektronicznej.

[429] *Протиповітряна оборона — одна з основних цілей росіян*, https://savelife.in.ua/rebnemo_voroha/ [dostęp 20.11.2024].

Powietrznym pierwsze w kraju mobilne kompleksy do obsługi śmigłowców F-16. Kompleksy składają się z punktu planowania operacji oraz dwóch mobilnych modułów do przygotowania i rozmieszczenia uzbrojenia lotniczego. System planowania misji obejmuje moduł roboczy do odpraw przed lotem i utrzymywania łączności z pilotami oraz moduł mieszkalny do odpoczynku operatorów podczas pomiędzy dyżurami. System został opracowany z myślą o skutecznej pracy w warunkach ograniczonej infrastruktury i działań wojennych, pozwala skrócić czas obsługi samolotów i zmniejszyć liczbę zaangażowanych żołnierzy[430]. Wcześniej do rozmieszczenia jednego pocisku potrzeba było od 10 do 12 osób. Nowy kompleks pozwala zaangażować trzy osoby, a jednocześnie przyspiesza proces dwukrotnie. Systemy tworzą pełnoprawny system, który pozwala obsługiwać samoloty zarówno na głównych, jak i operacyjnych lotniskach[431]. Kompleksy serwisowe obejmują warsztat do przygotowania i kontroli uzbrojenia lotniczego, samochody do transportu i montowania pocisków oraz jeden do zabezpieczenia logistycznego. Całkowity koszt projektu wyniósł ponad 49 milionów hrywien (około 4 mln złotych)[432];

13) „Samochody są zawsze potrzebne" – inicjatywa ogłoszona w lipcu 2025 r. wspólnie z Lwowską Obwodową Administracją Wojskową. Celem zbiórki było zebranie 100 milionów hrywien (około 8 mln złotych) na zakup 90 jednostek transportowych i dronów dla sześciu jednostek bojowych zaangażowanych w wykonywanie zadań na kluczowych odcinkach frontu. W ramach projektu przewiduje się przekazanie pickupów, buggy, quadów, busów, a także uderzeniowych i rozpoznawczych bezzałogowych statków powietrznych na potrzeby m.in. 80. brygady desantowo-szturmowej, 24. brygady zmechanizowanej, 103. i 125. brygad obrony terytorialnej, a także pułków bezzałogowych statków powietrznych „K-2" i „RAROG". Pojazdy są nieodłącznym instrumentem logistycznym w wojsku, dzięki którym jest realizowana ewakuacja rannych, dostarczenie amunicji, niezbędnego sprzętu i żywności. Przekazanie pojazdów na stan jednostek wojskowych pozwoliło zwiększyć mobilność pododdziałów i skuteczność działań bojowych[433];

---

[430] *Проєкт 61 — Повітряні Сили отримали мобільний комплекс обслуговування F-16,* https://armyinform.com.ua/2025/07/22/proyekt-61-povitryani-syly-otrymaly-mobilnyj-kompleks-obslugovuvannya-f-16/ [dostęp 20.11.2024].

[431] Tamże.

[432] *Проєкт-61*, https://savelife.in.ua/project-61/ [dostęp 20.11.2024].

[433] *Машини, які потрібні завжди: у Львові запустили збір на 100 мільйонів для шести бойових підрозділів,* https://day.kyiv.ua/news/160725-mashyny-yaki-potribni-zavzhdy-u-lvovi-zapustyly-zbir-na-100-milyoniv-dlya-shesty?fbclid=IwY2xjawOGzxNleHRuA2FlbQIxMQBzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyCG

Ważnym osiągnięciem fundacji Come back alive jest założenie centrum szkoleniowego „SPECTRE" w oparciu o 155. centrum szkoleniowe Sił Lądowych Ukrainy. Centrum został zaprojektowany zgodnie z najwyższymi standardami, posiada schrony, pomieszczenia socjalne i możliwość zakwaterowania a także jest wyposażony w rezerwowe zasilanie elektryczne, serwery zapewniające łączność, sprzęt edukacyjny, wyposażamy warsztat do naprawy sprzętu oraz transport na zajęcia wyjazdowe[434]. „SPECTRE" kształci specjalistów w zakresie specjalności VOS 786 (specjalista ds. naprawy i montażu środków walki radioelektronicznej na pojazdach opancerzonych, ciężarowych i osobowych). Ponadto, kształci operatorów walki bliskiego zasięgu pracujących z systemami indywidualnymi, okopowymi i samochodowymi. Idea utworzenia centrum szkoleniowego wynikła z braku odpowiednio przygotowanych specjalistów, którzy potrafiliby nie tylko korzystać ze środków walki radioelektronicznej, ale także montować te systemy na uzbrojeniu i pojazdach różnego typu. Centrum szkoleniowe jest jednym z nielicznych w kraju, gdzie kształci się operatorów urządzeń zagłuszających sygnały na odległość kilku kilometrów. Jedną z kluczowych cech „SPECTRE" jest kadra instruktorska. Każdy z instruktorów przeszedł odpowiednie specjalistyczne przygotowanie merytoryczne, szkolenia podoficerskie i kursy przywództwa, a także szkolenia bezpośrednio od producentów sprzętu. Ponadto każdy z instruktorów ma aktualne doświadczenie bojowe[435]. Od początku 2025 r. w szkole „SPECTRE" nową wiedzę i umiejętności zdobyło ponad tysiąc osób. Kursy specjalistyczne trwają od sześciu dni do czterech tygodni. Co miesiąc szkoła kształci około 170 specjalistów – zarówno osób w trakcie szkolenia przygotowawczego, jak i doświadczonych operatorów, którzy podnoszą swoje kwalifikacje. Po zakończeniu kursu szkoleni otrzymują specjalizacje wojskowe WOS 545 lub 786[436].

Come Back Alive jest jedną z głównych fundacji charytatywnych w zakresie pomocy Sił Zbrojnych Ukrainy. W ciągu 11 lat swojej działalności fundacja dostarczyła wojsku ponad 43 tysiące dronów FPV, ponad 12 tysięcy urządzeń termowizyjnych, ponad 5 tysięcy sztuk broni piechoty (moździerzy, granatników i karabinów maszynowych), system uderzeniowy Bayraktar TB2 i mobilne zestawy do obsługi myśliwców F-16. Osobnym kierunkiem pracy organizacji są projekty szkoleniowe. Od 2014 r. instruktorzy przygotowali ponad 11 tysięcy

NhbGxzaXRlAjMwAAEeCvMAELmMcsJYM-Lj-IXP6JQviWfWYFucJI3yVywAUkI5xR-DBpkjFIIccq0_aem_7moBdwIL5cq XCkBZ3x6glw&brid=DugDxnPK4Ge_R1_uqU7hsw [dostęp 20.11.2024].

[434] *„Повернись живим" розбудовує школу РЕБ: чим вона особлива*, s. 2, https://texty.org.ua/fragments/116182/povernys-zhyvym-rozbudovuye-shkolu-reb-chym-vona-osoblyva/ [dostęp 25.11.2024].

[435] *„ПЖ" розбудовує школу РЕБ!,* https://x.com/BackAndAlive/status/19834536 35834167792 [dostęp 25.11.2024].

[436] *Фонд „Повернись живим" створив та розвиває школу реб „Spectre" на базі 155-го навчального центру Сухопутних Військ України*, https://savelife.in.ua /shkola _reb/ [dostęp 25.11.2024].

wysoko wykwalifikowanych żołnierzy: saperów, snajperów, operatorów bezzałogowych statków powietrznych. Zespół instruktorów fundacji opracowuje również kompleksy szkoleniowo-treningowe z zakresu medycyny taktycznej i wspiera przeprowadzanie operacji tajnych do których ze względów bezpieczeństwa narodowego dostęp jest ściśle tajny[437].

Fundacja przez lata swojej działalności stała się istotnym partnerem Sił Zbrojnych Ukrainy, dostarczając amunicję, sprzęt, uzbrojenie i pojazdy terenowe, a także realizując liczne specjalistyczne szkolenia, dzięki którym pododdziały zasiliły wysoko wykwalifikowani żołnierze. Organizacja kładzie nacisk na kompleksowe przygotowanie z zakresu medycyny taktycznej i udzielania pomocy przedmedycznej na polu walki, stosując aktualne procedury TCCC. Działalność fundacji przyczyniła się do zwiększenia skuteczności udzielania pomocy medycznej na froncie, a ponadto poprawy warunków pracy wojskowych lekarzy i rehabilitacji rannych, co ma istotne znaczenie dla przywracania zdolności bojowej żołnierzy.

4.1.3. „Armia SOS"

Następną istotną organizacją wolontariacką wspierającą SZU jest założona w 2014 r. Armia SOS. Pomysłodawcami założenia byli czterej aktywiści Euromajdanu – Jurij Kasjanow, Ołeksij Sawczenko, Jarosław Tropinow i Aleksander Foszan. Na początku wojny zaczęli oni pomagać 1. Batalionowi Gwardii Narodowej, później rozszerzyli swoją działalność wspierając 2. Batalion Gwardii Narodowej oraz Bataliony „Donbas" i „Myrotvorets", a ostatecznie nieśli pomoc niemal wszystkim formacjom wojskowym znajdującymi się na pierwszej linii walki[438]. W lipcu 2014 r. organizacja otwarła oddzielne punkty przyjmowania pomocy w miastach Kijów, Dniepr, Odessa. Po rozszerzeniu zespołu organizacja utworzyła kilka ośrodków za granicą, m.in. w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii i Niemczech. W lipcu 2014 r. stowarzyszenie liczyło około 10 członków (w tym czterech założycieli-koordynatorów), we wrześniu – 30, a w połowie 2015 r. około 50. Od początku organizacja koncentrowała swoją działalność na materiałowym zabezpieczeniu wojska, dostarczała ona środki ochrony, łączności i rozpoznania, mundury i obuwie, produkty spożywcze, leki, namioty, generatory, środki transportu i inne[439]. Dzięki promowaniu zbiórek na te cele w mediach społecznościowych wolontariuszom udało się zebrać w pierwszym roku swojej

[437] *„Повернись живим" розбудовує школу РЕБ…,* dz. cyt. s. 3.
[438] *Армія SOS*, https://uaheroes.com/story/armiia-sos/ [dostęp 25.11.2024].
[439] *Зв'яжіться з Армія SOS*, https://armysos.com.ua/uk/kontakt/ [dostęp 25.11.2024].

działalności ponad 10 mln hrywien (około 830 tys. złotych), a w 2017 r. – 25 mln hrywien (około 2 mln złotych)[440].

Działalność Armia SOS od 2014 r. nosiła wieloaspektowy charakter i nie orientowała się na jednym czy dwóch militarnych kierunkach pomocy. Armia SOS organizuje zbiórki za pośrednictwem usług przelewów bezgotówkowych i przyjmuje pomoc bezpośrednio w postaci zbiórki żywności i artykułów higienicznych, a także innych rzeczy, które można było przekazywać bezpośrednio do oddziałów organizacji. Oddział w Stanach Zjednoczonych jest największym dostawcą odzieży i zabawek dla rodzin żołnierzy, a oddział w Kanadzie dostarcza wiele urządzeń wojskowych. Armia SOS także organizowała aukcje charytatywne, na których sprzedawane są różne pamiątki, a środki zostawały przekazywane na rzecz sił zbrojnych[441]. W szczególności podczas jednego z aukcji w Toronto, udało się zebrać 52 tys. dolarów (około 190 tys. złotych)[442], które zostały przeznaczone na 3 samochody terenowe, sprzęt radiowy i okulary taktyczne. Oddział w Hiszpanii dostarcza środki transportu, odzież (w tym szytą własnoręcznie), obuwie, leki, żywność. W ciągu pierwszych trzech miesięcy funkcjonowania organizacja zakupiła 450 kamizelek kuloodpornych, 150 radiostacji, 200 latarek taktycznych, 400 masek balistycznych. Miesiąc później wolontariusze dostarczyli żołnierzom walczącym na froncie 650 kamizelek kuloodpornych, ponad 450 radiostacji, 600 latarek taktycznych, 250 hełmów, 800 kamizelek kuloodpornych i mundurów, 3 termowizory, 60 urządzeń noktowizyjnych, a także takie rzeczy jak generatory prądu, lornetki, śpiwory itp.[443] „Armia SOS" zapewniła żołnierzom także tłumiki do różnych rodzajów broni oraz sprzęt do rozpoznania radiowego, w czym wielką rolę odgrywał kanadyjski oddział organizacji. W 2015 r. wojsko otrzymało ponad 100 skanerów eterycznych, a do stycznia 2016 r. zakupiono, wyposażono i dostarczono na front około 100 pojazdów, wśród których motocykle, minibusy, pickupy, jeepy i ciężarówki. Od 2014 r. Armia SOS pomaga różnym pododdziałom znajdującym się w strefie aktywnych działań wojennych. Pomoc otrzymywały między innymi

[440] *Звіт Благодійного фонду „АРМІЯ СОС" за 4-й квартал 2014 року,* https://armysos.com.ua /uk/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82-%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d0%b3%d0% be% d0%b 4%d1% 96%d 0%b9%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be-%d1%84%d0%be%d0%bd%d0%b4%d1%83-%d0%b0%d1% 80%d0 %bc%d1%96%d1%8f-%d1%81%d0%be%d1%81-%d0%b7/ [dostęp 28.11.2024].

[441] Л. Стек, *Армія SOS: один день з життя активіста ініціативи,* https://www.radiosvoboda. org/a/25394908.html [dostęp 28.11.2024].

[442] *Звіт Благодійного фонду „АРМІЯ СОС" за 4-й квартал 2014 року,* https://armysos.com.ua /uk/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82-%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d0%b3%d0% be% d0%b 4%d1% 96%d 0%b9%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be-%d1%84%d0%be%d0%bd%d0%b4%d1%83-%d0%b0%d1% 80%d0 %bc%d1%96%d1%8f-%d1%81%d0%be%d1%81-%d0%b7/ [dostęp 28.11.2024].

[443] Tamże.

1. i 2. Batalion Gwardii Narodowej, bataliony „Aidar", „Artemowsk", „Donbas", „Kijów-1", „Kijów-2" i „Myrotvorets", 1., 24., 25., 26., 80., 93. i 95. brygady wojsk lądowych[444].

W roku 2014 przy udziale przedstawicieli „Armii SOS" i kilku innych organizacji wolontariackich, powstała firma UA.RPA, która była odpowiednikiem amerykańskiej agencji DARPA i zajmuje się opracowywaniem zaawansowanego technologicznie zaopatrzenia wojskowego i produktów podwójnego zastosowania. Organizacja skupiła się także na produkcji rozpoznawczych bezzałogowych statków powietrznych, zakupem i programowaniem tabletów dla artylerii, dostawą środków transportu, sprzętu radiowego, tłumików do broni oraz świadczeniem różnorodnej pomocy wojskowej. Od 2014 r. założyciele organizacji rozpoczęli opracowanie i testowanie systemu dowodzenia taktycznego „Pokrzywa"[445]. Jest to oprogramowanie do tworzenia map sytuacji taktycznej. W połączeniu z odpowiednim sprzętem i urządzeniami stanowi kompleks programowo-sprzętowy do gromadzenia, analizy i przetwarzania informacji dla jednostek wywiadowczych wojsk lądowych. System został opracowany przez spółkę „Biuro Konstrukcyjne Logika", należącą do Ligi Przedsiębiorstw Obronnych Ukrainy w celu procesu planowania i realizacji zadań bojowych. Oprogramowanie pozwala koordynować pododdziały na polu walki i skraca czas rozmieszczenia środków baterii artyleryjskiej. System posiada wiele możliwości, nadaje dostęp do elektronicznej mapy terenu z wyświetleniem własnej pozycji według GPS, pozwala na wymianę danych z innymi użytkownikami, które zazwyczaj obejmują pozycje własnych pododdziałów, współrzędne wykrytych celów oraz krótkie wiadomości tekstowe. System umożliwia rozwiązywanie poszczególnych zadań obliczeniowych, takich jak obliczanie długości i czasu marszu, strefy rażenia ogniowego lub poprawek artyleryjskich[446]. Dzięki systemowi żołnierze mają zapewnioną współpracę i transmisję danych ze środków rozpoznania – bezzałogowych statków powietrznych, zestawów radarowych i sonarowych. Do korzystania z systemu niezbędny jest następujący sprzęt: tablet z GPS, dron, radiostacja, lornetka, dalmierz laserowy oraz termowizor. Od początku inwazji organizacji udało się zakupić ponad 6000 tabletów, które zostały przekazane na stany różnych pododdziałów sił zbrojnych. Organizacja w ramach tego kierunku współpracowała z wcześniej omawianą fundacją S. Prytuły, która zakupiła ponad

[444] *Звіт Благодійного фонду „АРМІЯ СОС" за 4-й квартал 2015 року,* https://armysos.com.ua/uk/2015-4/ [dostęp 25.11.2024].
[445] *Кропива*, https://armysos.com.ua/uk/kropyva/ [dostęp 5.03.2025].
[446] Т. Мельник, *Жалюча „Кропива". Як українське програмне забезпечення для артилеристів впливає на перебіг війни,* https://forbes.ua/innovations /zhalyucha-kropiva-yak-ukrainske-programne-zabezpechennya-dlya-artileristiv-vplivae-na-khid-viyni-22072022-7054 [dostęp 5.03.2025].

2500 tabletów i przekazała Armii SOS w celu zainstalowania systemu[447]. Aktualnie z systemu „Pokrzywa" korzysta wiele jednostek między innymi pododdziały wojsk lądowych, Gwardia Narodowa, Siły Obrony Terytorialnej, jednostki rozpoznawcze i wywiadowcze.

Następnym dużym sektorem, w którym organizacja wspiera SZU jest produkcja bezzałogowych statków powietrznych. Armia SOS założyła własne biuro konstrukcyjne, gdzie od podstaw inżynierowie wraz z programistami tworzą drony różnego typu, w zależności od potrzeb wojska. W ciągu pierwszego roku pracy biura zostało zebranych ponad 100 egzemplarzy. W stworzenie dronów jest zaangażowanych od 15 do 17 specjalistów, którzy angażują się w tę działalność charytatywnie, po zakończeniu swojej podstawowej pracy[448]. Kierownik działu konstrukcyjnego i wolontariusz Armii SOS Wiktor Grygorasz podkreśla – „Trudno jednoznacznie określić, ile kosztował by taki dron na rynku cywilnym, ponieważ nie uwzględniamy kosztów operacyjnych – ani naszego czasu pracy, ani wynajmu pomieszczeń. Produkcja drona to około 8 tysięcy dolarów – w tej cenie zawarta jest wartość części składowych, minimalnego wyposażenia, materiałów, pewnych kosztów związanych z testowaniem drona przed przekazaniem wojsku"[449]. Natomiast koordynator grupy lotniczej Armia SOS Ołeksij Slovesnov, zaznacza, że „Z reguły produkujemy od 4 do 6 dronów miesięcznie. Dostarczamy je własnym grupom lotniczym, które prowadzą rozpoznanie, a także pomagamy poszczególnym jednostkom Sił Zbrojnych Ukrainy i Gwardii Narodowej w naprawie lub produkcji dronów. Nasze drony są wykonane głównie ze specjalnej pianki do modelarstwa lotniczego, która jest trwała, elastyczna i, co najważniejsze, niedroga. Biuro zaczęło jednak również produkować drony z materiałów kompozytowych, co zwiększa ciężar samolotu, podnosi jego cenę i wydłuża proces produkcji. Także należy zauważyć, że dzięki pracy zespołu, te drony bardzo skutecznie radzą sobie z środkami walki radioelektronicznej przeciwnika, co z kolei wydłuża ich żywotność. Stale poszukujemy nowe rozwiązania, aby przeciwdziałać wykryciu takiego drona, który opuszcza strefę walki elektronicznej i wraca do swojej bazy przy braku sygnału GPS, pomimo zagłuszania kanałów sterowania, więc sprzęt jest można powiedzieć niezawodny"[450]. Dział konstrukcyjny produkuje różne typy bezzałogowych statków powietrznych. Niektóre przesyłają obraz wideo online, inne latają

[447] *Для чого „Кропива" потрібна військовим,* https://armyinform.com.ua/2020/07/06/dlya-chogo-kropyva-potribna-vijskovym/ [dostęp 5.03.2025].
[448] *Безпілотні літальні апарати*, https://armysos.com.ua/uk/bpla/ [dostęp 5.03.2025].
[449] *На рівні технологій у нас все є. Волонтер „Армія SOS" — про передчуття перемоги, стеки технологій в армійських проєктах і найпопулярніші українські БПЛА,* https://dou.ua/lenta/articles/army-sos/ [dostęp 5.03.2025].
[450] *Ukraine Army SOS – Assistance to the Army in High-Tech Areas,* https://standwithukraine.com.ua /donation/ foundation-army-sos [dostęp 5.03.2025].

według określonego schematu bez przesyłania sygnału, dzięki czemu mogą latać na większe odległości. Wolontariusze planują w przyszłości przekształcić dział w komercyjny model działalności, co pozwoli im płacić za pracę wykwalifikowanych specjalistów, które będą mogli poświęcić więcej czasu na ich rozwijanie i wdrażanie. Organizacja podejmowała próby nawiązania współpracy z Ministerstwem Obrony Ukrainy, w celu uzyskania wojskowej licencji dla bezzałogowych statków powietrznych jednak wolontariusze napotkali się na szereg specyficznych wymagań i biurokrację i podjęli decyzje o wstrzymaniu procesu.

„Ciągle napotykamy na przeszkody w postaci biurokratycznych procedur i korupcji, co dla każdego wolontariusza jest w obecnych czasach nie do przyjęcia. Uważam, że właśnie teraz jesteśmy tam, gdzie powinniśmy być. I dopóki państwo zorganizuje właściwe wsparcie, wojna zakończy się naszym zwycięstwem, zwycięstwem wolontariatu, a więc bez państwa. Naszym głównym priorytetem jest zamknięcie luki w bezzałogowym rozpoznaniu, która jest obecna na froncie. Dlatego nie skupiamy się na przełamaniu biurokratycznych warunków państwa. Jesteśmy tam, gdzie nas potrzebują żołnierze, słuchamy ich potrzeby i wdrażamy to w rzeczywistość" – podkreśla prezes organizacji Jarosław Tropinow[451].

Zarówno organizacje wolontariackie, jak i wolontariusze indywidualni wskazują na niewystarczającą efektywność działań państwowych w zakresie przeciwstawiania się rosyjskiej inwazji i zabezpieczenia Sił Zbrojnych Ukrainy. Z perspektywy nauk o bezpieczeństwie tą nieefektywność należy jednak rozpatrywać przez pryzmat złożonych uwarunkowań strukturalnych: ograniczeń ekonomicznych, czynników politycznych (niestabilność, biurokracja, korupcja), barier społecznych i technicznych. Żadnego z tych deficytów nie można wyeliminować w krótkim czasie – tym bardziej w warunkach kryzysu bezpieczeństwa jakim jest pełnoskalowa wojna. Właśnie dlatego organizacje pozarządowe i wolontariackie stały się kluczowym elementem systemu obronności państwa, uzupełniając i zastępując struktury instytucjonalne tam, gdzie ich zdolności okazały się niewystarczające.

[451] О. Комарова, *Волонтери і комерсанти: безпілотники з двох різних світів,* https://www.radiosvoboda .org/a /27642147.html [dostęp 5.03.2025].

4.1.4. „Wesprzyj armię Ukrainy”

Kolejną ważną organizacją wolontariacką, która kieruje swoją działalność na rzecz pomocy ukraińskiej armii jest organizacja Wesprzyj armię Ukrainy[452]. Fundacja wywodzi się z powstałej w 2014 r. grupy na portalu społecznościowym Facebook, która w pierwszych miesiącach istnienia zrzeszyła ponad 20 tysięcy uczestników nie tylko lokalnych lecz także międzynarodowych, tworząc rozległą sieć wolontariuszy systematycznie wspierających armię ukraińską. Pierwsze projekty grupy, rozpoczęte na początku marca 2014 r., dotyczyły procedury wycofania żołnierzy z półwyspu Krymskiego, a także wsparcia jednostek wojskowych, które jako pierwsze walczyły na wschodzie Ukrainy[453].

Fundacja na przestrzeni lat specjalizowała się przede wszystkim na materiałowym i technicznym wsparciu wojska w strefie ATO. Pomoc materiałowa obejmowała wyposażenie żołnierzy w mundury, obuwie, środki higieny osobistej, środki ochrony balistycznej, latarki, apteczki pierwszej pomocy, a także wprowadzenia rozwiązań mające na celu poprawę warunków socjalno-bytowych żołnierzy. Organizacja także uczestniczyła w projektach z zakresu współpracy cywilno-wojskowej w strefie ATO, wspierała placówki medyczne i szpitale polowe w strefie działań wojennych. W ciągu pierwszych 10 miesięcy działalności wolontariusze fundacji zebrali środki i darowizny w postaci niezbędnych rzeczy o łącznej wartości ponad 1,3 miliona dolarów (około 5 mln złotych) [454]. W późniejszych latach wolontariusze fundacji nawiązali współpracę z jednostkami wojskowymi w celu zapewnienia bieżących potrzeb wojska. Fundacja otworzyła regionalne biura przedstawicielskie w Zaporożu, Mariupolu, Łucku i na Zakarpaciu, gdzie przyjmowała darowizny na rzecz wojska. Od czasu pełnoskalowej inwazji organizacja w sposób ciągły wspiera SZU, a głównym zadaniem fundacji nadal pozostaje pomoc humanitarna dla pododdziałów walczących i wiąże się z dostarczaniem broni i amunicji. Wolontariusze fundacji podkreślają, że wojna na pełną skalę nie zmieniła ukierunkowania ich działalności i oni nadal skupiają się na niemilitarnych potrzebach armii. Od 24 lutego 2022 r. organizacja stale prowadzi zbiórki niezbędnych przedmiotów dla żołnierzy i funduszy dla zakupu takich przedmiotów jak: źródła zasilania (uniwersalne baterie przenośne, generatory elektryczne, radia, systemy satelitarne Starlink), sprzęt komputerowy i części zamienne (laptopy, tablety, karty pamięci, dyski twarde, telewizory, monitory i inne urządzenie wielofunkcyjne), narzędzia (piły łańcuchowe,

[452] *Благодійний Фонд „Підтримай Армію України”*, https://www.ukrarmy.org/uk/who-we-are [dostęp 10.03.2025].
[453] *Підтримай армію України*, https://www.facebook.com/fondeam/ [dostęp 5.03.2025].
[454] *Наша історія*, https://www.ukrarmy.org/uk/who-we-are [dostęp 5.03.2025].

elektronarzędzia, zestawy kluczy i tp.), sprzęt turystyczny i artykuły gospodarcze (śpiwory, karimaty, namioty, peleryny przeciwdeszczowe, bielizna termoaktywna, ocieplane mundury, obuwie trekkingowe, skarpety) oraz samochody i ich części[455]. Do ostatnich przeprowadzonych zbiórek fundacji można zaliczyć zbiórkę w celu zakupu 25 szt. minikomputerów z ulepszonymi procesorami, które pozwoliły żołnierzom realizować zadania krytyczne związane z wykrywaniem pozycji przeciwnika i ostrzeganiem o niebezpieczeństwie, jak również zbiórkę w celu zakupu specjalnych urządzeń do walki elektronicznej „Grets". Głównym zadaniem tych urządzeń jest zwalczanie bezzałogowych statków powietrznych i innych obiektów latających poprzez zagłuszanie sygnału. System walki radioelektronicznej zawiera urządzenie oraz specjalistyczny sprzęt zwiększający jego efektywność: analizatory zakresu, wzmacniacz antenowy i urządzenie do pomiaru mocy sygnałów radiowych. W ramach zbiórki udało się zebrać 250 tys. hrywien (około 20 tys. złotych)[456]. W czasie swojego wieloletniego funkcjonowania organizacja okazała różnorodne wsparcie dla żołnierzy sił zbrojnych Ukrainy, organizując zbiórki pieniężne jak i rzeczowe, dostarczając wyposażenie indywidualne żołnierza (mundury, buty, bielizna, ochronę balistyczną, latarki, radia, przyrządy do nawigacji) leki i sprzęt medyczny, żywność, wodę, artykuły gospodarstwa domowego. Wesprzyj armię Ukrainy jest doskonałym przykładem organizacji wolontariackiej która od początku swojego założenia była niebojowym zapleczem logistycznym dla żołnierzy. Mimo wybuchu wojny pełnoskalowej organizacja ta nie zmieniła swojego charakteru, lecz udoskonaliła zakres nadawanej pomocy, realizując bardziej specjalistyczne zapotrzebowania pododdziałów takie jak środki walki elektronicznej czy bezzałogowe statki powietrzne, nie rezygnując przy tym z dostarczania tradycyjnej pomocy.

4.1.5. HelpArmy

Następną organizacją, która od 2014 r. wspiera ukraińską armię jest HelpArmy. Organizacja wolontariacka założona w Charkowie zapewnia żołnierzom pomoc techniczną, materialną, medyczną, a także okazuje wsparcie dla zdemobilizowanych żołnierzy i ich rodzin. Ponadto organizacja realizuje różnorodne projekty humanitarne. Początkowo założyciele organizacji dostarczali żołnierzom żywność, wodę, leki, odzież, artykuły gospodarstwa

[455] *Збираємо кошти на 25 персональних комп'ютерів з процесорами i7-1360p. Ці пристрої необхідні для виконання критично важливих завдань на фронті, пов'язаних з виявленням ворога та попередженням про небезпеку,* https://send.monobank.ua/jar/3ahafs1H18 [dostęp 5.03.2025].

[456] *„Грець" 4M: Боротьба за Повітря,* lue-bird.tech/news/grecz-4m-borotba-za-povitrya/#: ~:text= Сучасна %20війна%20—%20це%20не%20лише%20битви ,використана %20як%20автом обільний %20РЕБ% 20або %20окопний%20РЕБ [dostęp 5.03.2025].

domowego, części zamienne do samochodów. Gdy wolontariuszom udało się początkowo zabezpieczyć podstawowe potrzeby wojska, organizacja zorientowała się na dostarczeniu technologicznie zaawansowanych rozwiązań dla wojska, w których istniała potrzeba na każdym etapie wojny (systemy nadzoru wizyjnego i systemy kierowania ogniem, bezzałogowe statki powietrzne, kamery termowizyjne, samochody ciężarowe i t.p.)[457]. Pierwotnie na początku 2014 r. HelpArmy liczyła 11 osób, natomiast w sierpniu tego samego roku organizacja zrzeszała już około 500 wolontariuszy, w tym 14 koordynatorów. Od początku wojny w zachodniej części Ukrainy organizacja zaopatrywała SZU w różnego typu uzbrojenie ukraińskich i zagranicznych producentów jak i artykuły produkcji własnej. W szczególności organizacja opracowała projekt osłon balistycznych do ochrony samobieżnych zestawów przeciwlotniczych i uruchomiła produkcję w porozumieniu z Charkowską Fabryką Środków Ochrony Osobistej. W 2015 r. na stan pododdziałów zostało przekazanych 110 szt., wyprodukowanych osłon. Ponadto, wolontariusze uruchomili produkcję kamizelek kuloodpornych, ulepszonych karabinów maszynowych, tłumików, miotaczy ognia, zestawów do rozminowywania i ekranów ochronnych do ciężkiego sprzętu[458]. Od początku pełnoskalowej wojny wolontariusze organizacji dostarczali na rzecz wojska drony, pojazdy opancerzone, tablety, systemy monitoringu wideo i kontroli ognia, lornetki, kamery termowizyjne noktowizyjne, a nawet łopatki piechoty (saperki) i materiały budowlane do wzmocnienia pozycji[459]. W późniejszym okresie organizacja dostarczała części do transporterów opancerzonych i czołgów, następnie zajmowali się naprawą uszkodzonych pojazdów i konserwacją znajdujących się na wyposażeniu z następnym transportem pojazdów do miejsc stałej dyslokacji jednostek i ich pododdziałów. Dodatkowo, istotnym obszarem aktywności organizacji w latach 2022-2024 była pomoc w zakresie pomocy medycznej dla rannych żołnierzy i późniejszej rehabilitacji, a także podniesienie pomoc psychologiczna i podniesienie morale. Aby okazać wsparcie dla rannych żołnierzy wolontariusze organizowali świąteczne zbiórki prezentów i dostarczali paczki do szpitali. Jednym z najważniejszych projektów organizacji było utworzenie „Centrum Dyspozytorskiego Wolontariatu" – projektu koordynującego pracę ochotniczych zespołów pogotowia ratunkowego, które ewakuowały

[457] *Волонтерська група HELPARMY*, https://help-army.org/ [dostęp 5.03.2025].
[458] Ю. Гуш, *Група HelpArmy розповіла про проблеми та потреби української армії,* https://varta.kharkov.ua/news/city/1101594 [dostęp 5.03.2025].
[459] *Допомагаємо разом Силам Оборони України*, https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/ [dostęp 5.03.2025].

z linii starcia kilkuset rannych żołnierzy[460]. Wśród ostatnich zbiórek organizacji należy wymienić następujące:

- Samochód dla strzelców wyborowych – wolontariusze we współpracy z fundacją „Charków jest z Tobą" prowadzili zbiórkę na zakup samochodu o wartości 150 tys. hrywien (około 12,5 tys. złotych) dla snajperów 142. Samodzielnej Brygady Strzeleckiej[461];
- Samochody specjalne typu pickup 4x4 – wolontariusze zebrali 500 tys. hrywien (około 41,5 tys. złotych) w celu zakupu specjalnych samochodów przystosowanych do niszczenia uderzeniowych bezzałogowych statków powietrznych typu Szahed[462];
- Samochód specjalny – organizacja zebrała 300 tys. hrywien (około 25 tys. złotych) na zakup samochodu do transportu ciał zmarłych żołnierzy[463];
- Zakup dronów – zbiórka na zakup bezzałogowych statków powietrznych typu DJI Mavic 3 dla pododdziałów znajdujących się na pierwszej linii frontu. Koszt całkowity zbiórki 98 tys. hrywien (około 9 tys. złotych)[464];

Warto zaznaczyć, że wolontariusze organizacji dostarczali żołnierzom urządzenia i sprzęt specjalistyczny produkcji własnej. HelpArmy opracowała specjalistyczny ręczny sprzęt saperski typu trałowego, przeznaczony do neutralizacji ładunków wybuchowych z włóknistym czujnikiem celu. Biorąc pod uwagę istniejące urządzenia i współczesne wymagania na polu walki, wolontariusze opracowali optymalny model saperskiego urządzenia. W udoskonalonym modelu, dzięki zmianom konstrukcyjnym i oryginalnemu rozwiązaniu, osiągnięto możliwość lepszego trałowania wszystkich typów min (w każdym terenie, zarówno w warunkach polowych, jak i na twardym podłożu). Urządzenie otrzymało nazwę „Kot saperski" i jest stosowany jako środek do operacyjnego rozminowywania w jednostkach szturmowych. Urządzenie może być używane jako środek pomocniczy i stanowić wyposażenie grup rozpoznawczych, jednostek inżynieryjnych i saperskich oraz jednostek operacyjno-

[460] *Волонтерська організація HelpArmy,* https://uaheroes.com/story /volonterska-orhanizatsiia-help-army/ [dostęp 10.03.2025].
[461] *Автомобіль для снайперів – збір закрито,* https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/avtomobil-dlya-snajperiv/T [dostęp 20.03.2025].
[462] *Пікапи для захисників неба Харкова,* https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/pikapy-dlya-zahysnykiv-neba-harkova/ [dostęp 20.03.2025].
[463] *Автомобіль для команди „На щиті",* https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/avtomobil-dlya-komandy-na-shhyti/ [dostęp 20.03.2025].
[464] *Обладнання для центру керування вогнем ППО*, https://help-army.org/ dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/obladnannya-dlya-czentru-keruvannya-vognem-ppo/ [dostęp 20.03.2025].

ratowniczych[465]. Kolejnym opracowaniem HelpArmy było stworzenie specjalnych osłon balistycznych do armat przeciwlotniczych ZU-23-2[466].

HelpArmy jest przykładem lokalnej organizacji wolontariackiej, która chociaż i jest znana na terytorium całej Ukrainy, jednak działa na rzecz pomocy wybranych jednostek i pododdziałów. Dla sprawnej współpracy, koordynacji i dostarczania niezbędnej pomocy do pododdziałów organizacja posiada własne sztaby logistyczne, które realizują zadania z gromadzenia, magazynowania i dostarczania pomocy do jednostek Sił Obronnych Ukrainy. Organizacja podobnie jak fundacja „Wesprzyj armię Ukrainy" nie dostarcza uzbrojenia, natomiast skupia się na rzeczowej pomocy.

Obok wyżej opisanych organizacji pozarządowych i wolontariackich, które są uważane za największe i najbardziej skuteczne we wspieraniu jednostek SZU, warto wymienić szereg innych fundacji, które zaangażowane w pomoc wojsku. Atak Rosji na Ukrainę aktywowała społeczeństwo w celu przeciwstawiania się inwazji, co doprowadziło do zwiększenia aktywności już istniejących organizacji jak i założenie kolejnych. Wśród innych ważnych organizacji wolontariackich można wyróżnić takie jak: platforma „Azov One", która powstała w 2023 r. w celu wsparcia brygady szturmowej Azov, „Wataha" – inicjatywa niesie pomoc dla żołnierzy i ludności poszkodowanej, Leleka Foundation realizuje projekty wsparcia medycznego i zakupu sprzętu i środków ochronnych dla żołnierzy, „Foki słomiańskie", studencka fundacja ukierunkowana na organizacje szkoleń medycznych dla żołnierzy wraz z zaopatrzeniem ich w apteczki pierwszej pomocy, jak również inne organizacje: Skrzydła Feniksa, KOLO, Skrzydła Zwycięstwa, Fundacja Diany Makarowej, „Combat-UA", Narodowy projekt, „Myrotworcy Ukrainy", „Terytorium Dobra", „Bohaterowie ATO", „Wolontariusze bez granic", „Batalion Siatka", „Ludowe Zaplecze", „Każdy może pomoc" i inne[467].

[465] *Саперна кішка – розробка HELPARMY,* https://help-army.org/inzhenerno-tehnichni-syly-help-army/saperna-kishka-rozrobka-help-army/ [dostęp 20.03.2025].
[466] *Щити на ЗУ-23 – розробка HELPARMY,* https://help-army.org/inzhenerno-tehnichni-syly-help-army/shhyty-na-zu-23-rozrobka-help-army/ [dostęp 20.03.2025].
[467] *Від маскувальних сіток до БПЛА. Топ-10 громадських організацій, що допомагають ЗСУ,* https://shotam.info/vid-maskuvalnykh-sitok-do-bpla-top-10-hromadskykh-orhanizatsiy-shcho-dopomahaiut-zsu/ [dostęp 20.03.2025].

4.1.6. United24

Warto zauważyć, że obok działalności organizacji charytatywnych powstała inicjatywa państwowa, która ma na celu wsparcie ukraińskich sił zbrojnych. W maju 2022 r. prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełeński ogłosił utworzenie globalnej inicjatywy United24, której pierwszym elementem jest platforma internetowa służąca do zbierania środków na wsparcie państwa. Idea stworzenia państwowej platformy wynikała z inicjatywy prezydenta Ukrainy, który od początku inwazji na pełną skalę coraz częściej otrzymywał zapytania od społeczności lokalnej i międzynarodowej o tym, jakie są możliwości wsparcia sił zbrojnych[468]. „Każdy chętny niezależnie od tego, gdzie się znajduje może przekazać darowiznę i pomóc Ukrainie. „Chcemy zjednoczyć świat wokół jednego celu. Zwyczajni ludzie, fundacje charytatywne, międzynarodowe firmy, liderzy opinii na całym świecie mogą dołączyć się do zbiórki. Stworzenie platformy jest również niezbędne, aby wykazać otwartość i przezroczystość w zakresie wykorzystania zebranych funduszy: gdzie i na jaki cel zostaną skierowane środki" – zaznacza Denys Szmyhal, premier Ukrainy w latach 2020-2025[469].

United24 ma bezpośredni dostęp do aktualnych informacji o potrzebach Ukrainy, dzięki czemu zebrane środki przeznaczane są na konkretne cele. Nie jest to organizacja pożytku publicznego ani wolontariacka, jednak platforma współpracuje z organizacjami charytatywnymi i partnerami na poziomie międzynarodowym, co pozwala przyjmować darowizny zgodnie z prawem obowiązującym w różnych krajach. Inicjatywa działa w następujący sposób: Darczyńca wybiera jeden z pięciu obszarów, na który rozdzielane są środki: „Obronność", „Rozminowywanie humanitarne", „Pomoc medyczna", „Odbudowa Ukrainy" lub „Edukacja i nauka", następnie 100% środków trafia do Narodowego Banku Ukrainy. Każdy kierunek ma oddzielne konto powiązane z odpowiednim ministerstwem: Ministerstwem Obrony, Ministerstwem Zdrowia, Ministerstwem Społeczności i Rozwoju Terytorialnego, Ministerstwem Gospodarki oraz Ministerstwem Edukacji i Nauki. Środki mogą być wydatkowane wyłącznie na cel wybrany przez darczyńcę[470]. W celu zapewnienia przejrzystości i skuteczności UNITED24 co tydzień publikuje na swojej stronie internetowej raporty dotyczące dochodów i wydatków. Dodatkowo, platforma przechodzi audyt, który realizuje dwie międzynarodowe firmy audytorskie: Deloitte i BDO, z których każda

[468] *UNITED24,* https://u24.gov.ua/ [dostęp 20.03.2025].
[469] *Фонд United24 дозволить консолідувати фінанси на відбудову України, — Денис Шмигаль,* https://www.kmu.gov.ua/news/fond-united24-dozvolit-konsoliduvati-finansi-na-vidbudovu-ukrayini-denis-shmigal [dostęp 20.03.2025].
[470] *Офіційна фандрейзингова платформа України*, https://u24.gov.ua/uk/about [dostęp 20.03.2025].

specjalizuje się w określonych obszarach działalności platformy. Deloitte odpowiada za weryfikację prawidłowego wykorzystania funduszy w obszarach „Obronność" i „Opieka medyczna", natomiast BDO przeprowadza audyty w obszarach „Edukacja i nauka", „Odbudowa Ukrainy" oraz „Rozminowywanie humanitarne"[471]. Audyty zgodności z procedurą korzystania z kont przeprowadzane są półrocznie i rocznie. Z platformy skorzystało wiele ukraińskich i zagranicznych przedsiębiorstw, banków i firm, a wśród ambasadorów United24 są aktorzy i reżyserzy, muzycy, naukowcy i sportowcy, gdzie każdy przedstawia określony obszar. Dzięki ambasadorom, którzy wspierają Ukrainę platforma realizuje zbiórki charytatywne o zasięgu światowym. Ambasadorami między innymi są: amerykański zespół Imagine Dragons, aktor i reżyser Misha Collins, piosenkarka i aktorka Barbra Streisand, aktor Mark Hamill, amerykański politolog i filozof Francis Fukuyama, brytyjski miliarder Richard Branson, astronauta Scott J. Kelly, brytyjski genetyk i biochemik Paul Nurse, ukraiński bokser Oleksandr Usyk oraz piłkarz Andriy Shevchenko[472]. Jak informuje United24 w lipcu 2023 r. kwota zebranych darowizn wyniosła 380 mln dolarów a w 2024 r. zwiększyła się do 650 milionów dolarów ze 110 krajów na całym świecie[473]. Wśród najważniejszych inicjatyw United24 należy wyróżnić następujące:

1) Zbiórka na flotę dronów morskich.

Na początku rosyjskiej inwazji wiele pocisków artyleryjskich w kierunku Ukrainy zostały wystrzelone z okrętów floty rosyjskiej stacjonującej na Morzu Czarnym. W celu wyeliminowania zagrożenia z morza w październiku 2022 r. ukraińskie pododdziały przeprowadziły pierwszy w historii atak morski z wykorzystaniem wyłącznie bezzałogowych statków morskich. W wyniku operacji Rosja straciła przewagę na wodzie i straciła fregatę rakietową „Admirał Makarow". Przeprowadzona operacja podkreśliła znaczenie posiadania bezzałogowych statków morskich w celu niszczenia okrętów przeciwnika i ochrony terytorium i infrastruktury krytycznej przed ostrzałami z okrętów. Biorąc pod uwagę potrzebę odparcia ataków z morza United24 w 2022 r. uruchomiła zbiórkę mającą na celu zakup większej ilości bezzałogowych statków morskich co pozwoliło stworzyć własną flotę składającą się ze z tego typu dronów[474]. Projekt zakładał utworzenie floty składającej się ze stu wielozadaniowych bezzałogowych statków nawodnych, których celem jest oprócz zadań specjalnych, rozpoznanie

[471] Tamże.
[472] *Президент Зеленський об'єднав довкола допомоги Україні лідерів думок з усього світу. Вони — амбасадори UNITED24*, https://u24.gov.ua/uk/ambassador [dostęp 25.03.2025].
[473] *Ми вдячні кожному донору зі 130 країн за підтримку України!,* https://u 24.gov.ua/uk/reports [dostęp 20.03.2025].
[474] *Збір, який змінить хід подій. Долучіться до формування першого у світі флоту морських дронів,* https://u24.gov.ua/uk/navaldrones [dostęp 20.03.2025].

dalekiego zasięgu, monitorowanie aktywności przybrzeżnej, korygowanie ataków rakietowych i artyleryjskich, przeciwdziałanie operacjom desantowym, eskorta i wsparcie statków floty ukraińskiej oraz ochrona statków handlowych. Koszt jednego drona wynosi 10 milionów hrywien (około 240 tys. dolarów). Statek jest wyposażony w system autopilota, podsystemy wideo, w tym urządzenie noktowizyjne, zapasowe moduły komunikacyjne i głowicę bojową, zawiera on również naziemną autonomiczną stację kontroli, system transportu i magazynowania oraz centrum przetwarzania danych[475].

Rysunek 9. Bezzałogowe statki morskie produkcji ukraińskiej

Źródło: *Збір, який змінить хід подій. Долучіться до формування першого у світі флоту морських дронів,* https://u24.gov.ua/uk/navaldrones [dostęp 20.03.2025].

2) Zbiórka na opancerzone pojazdy do ewakuacji.

Zbiórka miała na celu zebrania 3 mln dolarów na zakup 10 nowoczesnych pojazdów opancerzonych o wysokiej zdolności do przemieszczania się w terenie ciężko przejezdnym. Wyposażenie pojazdów pozwala na udzielanie pomocy doraźnej i podtrzymywanie funkcji życiowych ewakuowanych żołnierzy do czasu ich transportu do najbliższej placówki medycznej. W wyniku akcji United24 udało się zebrać około 4 mln dolarów (około 14,7 tys. złotych) i zakupić 13 pojazdów opancerzonych które w 2023 r. zostały przekazane pododdziałom znajdującym się w miejscach największych starć[476];

[475] *Україна створює перший у світі флот морських дронів: на нього збиратимуть через United24,* https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stvoryuye-pershij-u-sviti-flot-morskih-droniv-na-no-79089 [dostęp 20.03.2025].

[476] *Врятувати героїв: UNITED24 запускає збір на броньовані евакуаційні авто для військових медиків,* https://moz.gov.ua/uk/vryatuvati-geroyiv-united24-zapuskaye-zbir-na-bronovani-evakuacijni-avto-dlya-vijskovih-medikiv [dostęp 25.03.2025].

3) Armia dronów.

W 2023 r. United24 uruchomiła wspólny projekt Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Ukrainy, Państwowej Służby Łączności Specjalnej i Ministerstwa Transformacji Cyfrowej, który miał na celu zakup 10 jednostek bezzałogowych statków powietrznych RQ-35 Heidrun. W 2022 r. sprawdziły się jako skuteczny i łatwy w obsłudze bezzałogowy statek powietrzny do misji rozpoznawczych. W ciągu trzech miesięcy działania zakupiono ponad 1400 dronów, wśród ktrych były: PENGUIN C-MIL Mk 2 UAS, PUMA-LE, WARMATE 3.0, UkrJet, Skyeton, SKIF, DJI Mavic 3 Fly More Combo, DJI Matrice RTK 300, FlyEye 3.0, Autel evo 2, DJI M300 Combo KIT, Flirt Cetus. Ambasadorem zbiórki był Mark Hamill[477];

4) „Moc. Ukraińska, kamienna".

W 2022 r. w wyniku ostrzału artyleryjskiego została zniszczona kopalnia soli w mieście Soledar, co doprowadziło do wstrzymania produkcji, którą przedsiębiorstwo Artemsil nieprzerwalnie realizowało od 1947 r. Wydobycie soli w kopalni pozwalało w całości spełnić zapotrzebowanie Ukrainy. Sól kamienna z Soledaru dla społeczeństwa ukraińskiego była jednym z symboli narodowych. W związku z tym w rocznicę wybuchu wojny pełnoskalowej państwowe przedsiębiorstwo „ARTEMSIL" wspólnie z platformą UNITED24, sklepem internetowym „Rozetka" i siecią handlową „Silpo" przeprowadzili wydobycie najbliżej dostępnych 20 ton soli. Wydobyta sól została rozdzielona na 100 tysięcy opakowań. Cena jednego opakowania wynosiła 500 hrywien (około 12 dolarów), z czego 465 hrywien z każdego opakowania zostały przekazane na konto Ministerstwa Obrony Ukrainy. W wyniku akcji zostało zebranych 58,5 mln hrywien (około 1,4 mln dolarów), które zostały przeznaczone na zakup bezzałogowych statków powietrznych dla ukraińskich służb wywiadowczych[478];

5) „Bezpieczne niebo".

Projekt miał na celu zakup systemów sensorów ostrzegania sytuacyjnego zdolnych do wykrywania celów powietrznych, lecących na różnych wysokościach i przewidywania ich trasy lotu w celu późniejszej neutralizacji. Dzięki sztucznej inteligencji system przewiduje, kierunek nadchodzących ataków powietrznych. Początkowo system funkcjonował w trybie testowym podczas którego wykrył 100% zagrożeń powietrznych

[477] *These are the drones you're looking for: Долучайтеся до Марка Гемілла та «Армії дронів»!,* https://u24.gov.ua/uk/dronation [dostęp 25.03.2025].
[478] *United24 й „Артемсіль" випустили партію вцілілої солі із Соледара. Прибуток піде на дрони для ГУР,* https://www.village.com.ua/village/city/city-news/336273-united24-i-artemsil-vipustili-partiyu-vtsililoyi-soli-z-soledara-pributok-pide-na-droni-dlya-gur [dostęp 25.03.2025].

w 11 obwodach Ukrainy. W ramach zbiórki udało się zebrać około 2 mln dolarów, a jej ambasadorem wystąpił profesor historii Uniwersytetu Yale'a Timothy Snyder[479];

6) „Produkują ludzie – walczą roboty".

Inicjatywa miała na celu zakup trzech naziemnych kompleksów zrobotyzowanych o różnym przeznaczeniu – bojowym, logistycznym i ewakuacyjnym. Kompleksy bojowe są przeznaczone do zdalnego wykonywania misji bojowych, takich jak szturm lub obrona pozycji, obserwacja i rozpoznanie, założenie ładunków wybuchowych. Wykorzystanie robotów bojowych pozwala ochronić operatora, który znajduje się w bezpiecznej odległości (około 4 km). Kompleksy wyposażone są w karabiny maszynowe kalibru 7,62 mm oraz 12,7 mm. Roboty te mogą prowadzić ogień z odległości do 2 kilometrów. Niektóre kompleksy bojowe są opancerzone i wyposażone w kamery termowizyjne do prowadzenia ostrzału w nocy. Systemy logistyczne są uniwersalnymi systemami służącymi do dostarczania zaopatrzenia, amunicji lub sprzętu na pozycje. Mogą przenosić do 2 szt. min przeciwpancernych TM-62 lub ładunek o masie do 40 kg i poruszać się w kierunku celu z prędkością do 25 km/h. Systemy są gąsienicowe (posiadają zwiększoną zdolność do przemieszczania się w terenie) i kołowe (dla szybkiego dostarczania ładunków)[480]. Dodatkowo, na kompleksach jest możliwość przymocowania dodatkowego sprzętu technicznego do walki radioelektronicznej czy zdalnego monitoringu wizyjnego. Roboty te mogą również umieszczać ładunki wybuchowe na szlakach logistycznych. Logistyczne kompleksy mogą funkcjonować na odległości do 5,5 km od operatora. Natomiast, głównym zadaniem naziemnych kompleksów ewakuacyjnych jest ewakuacja rannych z odcinków, gdzie ewakuacja przy wykorzystaniu tradycyjnych zasobów jest nieskuteczna bądź niemożliwa[481].

[479] *„Безпечне небо",* https://u24.gov.ua/uk/safeskies [dostęp 25.03.2025].
[480] Б. Фролов, *ЗСУ збирають бойових роботів як „Лего": у підсумку вони змінюють „правила гри" на фронті,* https://www.unian.ua/war/boyovi-roboti-na-viyni-ukrajina-navchilasya-vikoristovuvati-jih-po-riznomu-13058802.html
[481] *Збирають люди – воюють роботи ,* https://u24.gov.ua/uk/robots_fight [dostęp 25.03.2025].

Rysunek 10. Naziemne systemy zrobotyzowane, które zostały zakupione w ramach zbiórki (od lewej do prawej bojowy, bojowy do umieszczenia ładunków wybuchowych i ładunkowy)

Źródło: *Збирають люди — воюють роботи,* https://u24.gov.ua/uk/robots_fight [dostęp 25.03.2025].

Wykorzystanie ewakuacyjnych systemów zrobotyzowanych pozwala zmniejszyć ryzyko dla żołnierzy pododdziału ewakuacyjnego, co jest szczególnie istotne ze względu na złożoność ewakuacji zwłaszcza w warunkach wzmożonego ostrzału[482]. „Systemy naziemne wykonują zadania wysokiego ryzyka w strefach, gdzie istnieje duże prawdopodobieństwo ataku, zastępują żołnierzy, którzy zazwyczaj przeprowadzają ewakuację chroniąc tym samym ich życie i zdrowie. Dzięki czemu, żołnierze w 100 % skupiają się na skutecznym przeprowadzeniu ewakuacji i zdalnemu sterowaniu robota – powiedział Maksym Golubok, szef sztabu brygady Chartia[483].

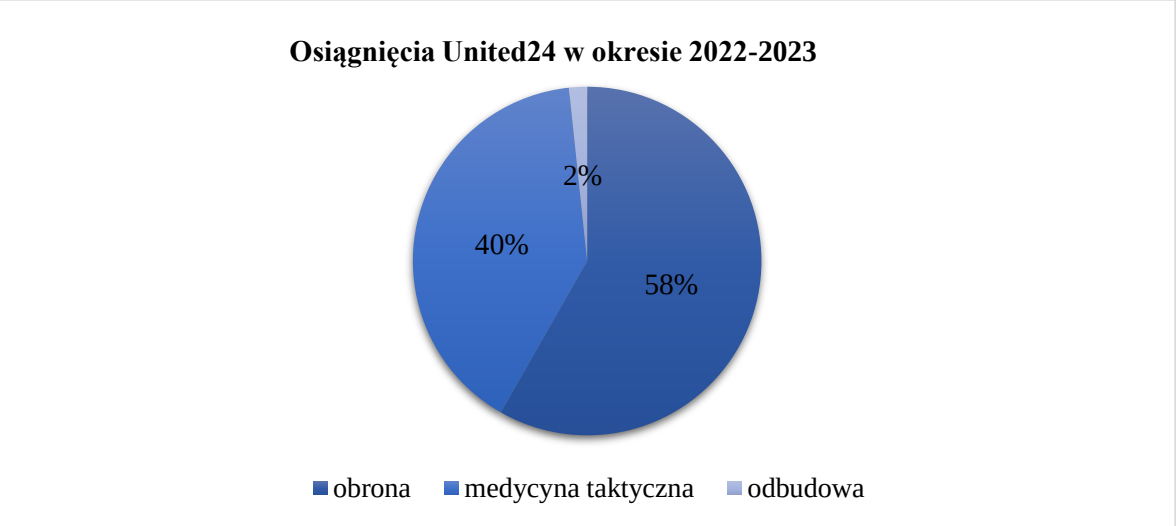
Od momentu uruchomienia platforma sfinansowała wiele inicjatyw w różnych kierunkach i zawarła ponad 100 strategicznych partnerstw z najbardziej znanymi przedsiębiorstwami na świecie. W okresie maj 2022 r. – grudzień 2023 r. organizacja zebrała 21,5 mlrd hrywien (około 2,3 mlrd złotych) z czego 18 mlrd hrywien (około 1,5 mlrd złotych) dotyczyło kierunku obrona, 2 mlrd hrywien (około 176 mln złotych) zostało skierowanych na

[482] О. Продайвода, *Послати роботів – зберегти людей. Як ЗСУ використовують наземні дрони,* s. 6, https://www.radiosvoboda.org/a/nazemni-drony-dlya-frontu-reportazh/33351454.html [dostęp 25.03.2025]

[483] *Евакуація за допомогою роботів: як дрони вивозять поранених з гарячих точок,* https://weuaplus.tv/news/top/evakuatsija-za-dopomohoju-robotiv-jak-droni-vivozjat-poranenikh-z-harjachikh-tochok.html [dostęp 25.03.2025].

zakres medycyny taktycznej oraz 737 mln hrywien (około 66 mln złotych) na odbudowę infrastruktury krytycznej[484]. Procentowe dane zebranej pomocy odzwierciedla wykres 5.

Wykres 5. Obszary zebranej pomocy w okresie 2022-2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *United24*, https://www.helpsaveukraine.org/united24, [dostęp 25.03.2025].

W omawianym okresie United24 zakupiła i przekazała przedmioty, które są przedstawine w tabeli 11.

Tabela 11. Przedmioty zakupione i przekazane przez United24 (1.05.2022-1.12.2023)

Nazwa	Ilość (szt.)	Wartość (w złotych)
Obrona		
Bezzałogowe statki powietrzne	5 642	372 244 489
Amunicja	11 043	290 680 505
Bezzałogowe statki morskie	36	18 686 700
Środki walki radioelektronicznej	6	9 283 865
Przeciwpancerny pocisk kierowany	23	10 714 240
Samochody	117	42 012 660
Środki specjalnego przeznaczenia	7 319	139 418 288
Kamizelki kuloodporne	48 189	51 036 320
Okrycie wierzchnie (kurtki, polary)	75 000	7 604 148
Nakrycia głowy	15 005	298 600
Bielizna	68 327	951 134
Dodatkowe wyposażenie (śpiwory, plecaki)	39 375	5 774 718
Części do broni/samochodów	80 066	10 828 645
Hełmy	44 496	59 883 251

[484] *UNITED24 зібрав понад $237 млн за сім місяців. Донатили зі 110 країн,* https://forbes.ua/news/united24-zibrav-ponad-237-mln-za-cim-misyatsiv-donatili-z-110-krain-07122022-10308 [dostęp 25.03.2025].

Obuwie	306 034	79 399 849
Przyrządy optoelektroniczne	20	64 245
Data center	1	3 329 235,90
Przenośny przeciwlotniczy zestaw rakietowy	1	55 420 686
Mundury	-	6 498 719
Uzbrojenie	-	50 716 638
Łodzie, quady, sprzęt dla usunięcia skutków wysadzenia tamy elektrowni wodnej w m. Kachowka w dniu 6 czerwca 2023 r.	-	13 327 880
Medycyna taktyczna		
Karetki typu C	191	42 691 011
Opancerzone pojazdy ewakuacyjne	13	10 307 964
Generatory prądu dla szpitali	657	11 254 675
Stoły operacyjne	81	5 998 727
Respiratory	35	2 206 900
Repiratory dziecięce	28	2 890 350
Aparaty do znieczulenia	83	9 657 374
Aparaty rentgenowskie	22	6 158 542
Urządzenia do terapii próżniowej	172	1 103 134
Mikroskopy operacyjne	4	2 683 045
Urządzenia treningowe dla rehabilitacji	34	4 882 538
Urządzenia do USG	14	1 267 022
Ogrzewacze chemiczne	98 982	443 386
Łóżka polowe	442	2 426 170
Stabilizatory zewnętrzne	7954	2 125 368
Środki do leczenia urazów kości i kręgosłupa	212	1 699 003

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Łączna kwota zebrana w ramach 5 programów,* https://u24.gov.ua/reports [dostęp 27.03.2025].

W 2024 r. platforma zebrała 424 mln dolarów (około 1,5 mlrd złotych), a łączna zebrana kwota, od początku swojej aktywności w listopadzie 2025 r. wynosiła prawie 3 mlrd dolarów (około 11 mlrd złotych). Jak podkreślają przedstawiciele United24, ważną rolę w wyświetlaniu bieżącej sytuacji w Ukrainie, nagłaśnianiu potrzeb sił zbrojnych i zbieraniu środków odgrywają ambasadorzy platformy i partnerzy wśród których występują ukraińskie i międzynarodowe przedsiębiorstwa takie jak Uber, Grammarly, Pfizer, monobank, Glovo i in. Obecnie United24 zamierza wdrażać kolejne projekty mające na celu obronę państwa i rozszerzyć swoją działalność zapraszając do współpracy ambasadorów z różnych części świata[485].

[485] *United24 — два роки: звіт за збір 650 000 000 доларів, нові амабасадори і перший збір на роботів,* https://marketer.ua/ua/united24-two-years-in-the-platform-reports-650-000-000-raise [dostęp 25.03.2025].

Trwająca wojna w sposób ciągły generuje nowe potrzeby walczących pododdziałów, potwierdzając niezbędność stałego wsparcia ze strony organizacji pozarządowych, wolontariackich i wolontariuszy indywidualnych. Według danych Państwowej Służby Statystycznej Ukrainy, na dzień 1 stycznia 2023 r. w Ukrainie zarejestrowanych było 99 556 organizacji pozarządowych, 26 846 organizacji wolontariackich, 2 212 stowarzyszeń społecznych i 318 stowarzyszeń twórczych – podmiotów działających nie tylko na rzecz wojska, lecz realizujących szeroki wachlarz zadań z zakresu bezpieczeństwa publicznego i ochrony ludności[486].

4.2. Rola organizacji pozarządowych i wolontariuszy w zapewnieniu bezpieczeństwa ludności poszkodowanej

Na przestrzeni lat ukraiński wolontariat, który jest stosunkowo młodym zjawiskiem, był realizowany w swojej tradycyjnej formie i skupiał się realizacji podstawowych kierunków, które są wymienione w pierwszej redakcji Ustawy z dnia 19 kwietnia 2011 r. „O działalności wolontariackiej”[487]. Art. 1 Ustawy mówi o takich kierunkach wolontariatu jak[488]:

- udzielanie pomocy wolontariackiej w celu wsparcia osób ubogich, bezrobotnych, wielodzietnych, bezdomnych, osób potrzebujących rehabilitacji społecznej, osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej;
- opieka nad chorymi, osobami niepełnosprawnymi, samotnymi, osobami starszymi i innymi osobami, które ze względu na swoje fizyczne, materialne lub inne cechy wymagają wsparcia i pomocy;
- organizowanie wydarzeń związanych z ochroną środowiska naturalnego, zachowaniem dziedzictwa kulturowego, zabytków historii i kultury, miejsc pochówku;
- wspieranie organizacji wydarzeń o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, związanych z organizacją masowych imprez sportowych, kulturalnych i innych widowiskowych i publicznych wydarzeń;
- udzielanie pomocy wolontariackiej w likwidacji skutków sytuacji nadzwyczajnych o charakterze technogennym lub naturalnym;

[486] Ю. Каплан, В. Скворцова, О. Валевський, та ін., *Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках, Національний інститут стратегічних досліджень*, Київ 2024, s. 45-47.
[487] *Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську…,* dz. cyt. art. 1.
[488] Tamże.

- udzielanie pomocy wolontariackiej w innych dziedzinach, nie zabronionych przez prawo;
- środowiska historyczno-kulturowego, zabytków historii i kultury, miejsc pochówku;

Analizując proces powstawania ruchu wolontariackiego w Ukrainie, warto zauważyć, że kształtował się on pod wpływem zarówno wewnętrznych przemian społeczno-politycznych, jak i czynników zewnętrznych, w szczególności globalnych trendów rozwoju społeczeństwa. Rozwój ten skutkował zwiększeniem jego aktywności w zakresie wolontariatu, który był i pozostaje doskonałym przejawem prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Jeżeli mówimy o formowaniu ukraińskiego wolontariatu, to należy podkreślić, że przeszedł on duże przemiany, które były niezbędne po 2014 r. Motywacja ukraińskich wolontariuszy przed wydarzeniami na Majdanie wynikała głównie z chęci rozwoju osobistego i wsparcia słabszych grup społecznych, jednak po 2014 r. działalność wolontariacka występowała jako forma zaangażowania obywateli w wyniku transformacji zaczęła pełnić rolę nieodłącznej części reakcji społeczno-humanitarnej na sytuacje kryzysowe, konflikt zbrojny i wojnę[489]. W obecnych warunkach panujących w Ukrainie wolontariusze odgrywają decydującą rolę w udzielaniu niezbędnej pomocy zarówno żołnierzom, jak i ludności cywilnej. Dynamiczna sytuacja polityczno-militarna wymusiła aktualizacje istniejących regulacji prawnych w zakresie wolontariatu. W latach 2015-2022 do najważniejszego aktu prawnego regulującego działalność wolontariacką zostało wprowadzonych szereg istotnych zmian. Poprawki dotyczyły przede wszystkim kierunków w którym wolontariat realizował swoje funkcje[490]. Aktualnie zakres, który został wymieniony powyżej był poszerzony o następujące kierunki:

1) udzielanie pomocy wolontariackiej obywatelom, którzy ucierpieli w wyniku sytuacji nadzwyczajnej o charakterze technicznym lub naturalnym, działania okresu szczególnego, reżimów prawnych stanu wyjątkowego lub wojennego, prowadzenia operacji antyterrorystycznej, realizacji działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego i obrony, odparcia i powstrzymania zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej w obwodach donieckim i ługańskim, realizacja działań niezbędnych do zapewnienia obrony Ukrainy, ochrony bezpieczeństwa ludności i interesów państwa w związku z agresją militarną federacji rosyjskiej przeciwko

[489] T. Madryha, Y. Bilousov, I. Zubrytska i in., *The role of the volunteer movement in the security policy…*dz. cyt., s. 60.
[490] В. Климчук, *Особливості волонтерської діяльності в умовах війни,* Уманський державний університет, Умань 2024, s. 56.

Ukrainie i/lub innego kraju przeciwko Ukrainie, w wyniku konfliktów społecznych, wypadków, a także ofiarom przestępstw kryminalnych, uchodźcom, osobom wewnętrznie przesiedlonym;

2) udzielanie pomocy wolontariackiej osobom, które ze względu na swoje fizyczne lub inne ograniczenia mają utrudniony dostęp do realizacji swoich praw i uzasadnionych interesów;
3) udzielanie pomocy wolontariackiej Siłom Zbrojnym Ukrainy, innym formacjom wojskowym, organom ścigania, organom władzy państwowej w okresie szczególnym, podczas obowiązywania stanu wyjątkowego lub wojennego, prowadzenia operacji antyterrorystycznych, realizacji działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego i obrony, odparcie i powstrzymanie zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej w obwodach donieckim i ługańskim, realizacji działań niezbędnych do zapewnienia obrony Ukrainy, ochrony bezpieczeństwa ludności

   i interesów państwa w związku z agresją militarną Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i/lub innego kraju przeciwko Ukrainie[491];
4) udzielanie pomocy wolontariackiej w celu przezwyciężenia skutków działań wojennych, aktów terroryzmu, konfliktów zbrojnych, tymczasowej okupacji;
5) umacnianie ukraińskiej tożsamości narodowej i obywatelskiej;
6) udzielanie pomocy wolontariackiej w celu przezwyciężenia skutków zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i/lub innego kraju przeciwko Ukrainie, a także w celu powojennej odbudowy i rozwoju Ukrainy;
7) udzielanie pomocy wolontariackiej osobom/rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej z powodu szkód spowodowanych działaniami wojennymi, aktami terroryzmu, konfliktem zbrojnym, tymczasową okupacją, zbrojną agresją Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie i/lub innego kraju przeciwko Ukrainie[492];
8) udzielanie pomocy wolontariackiej osobom poszkodowanym w wyniku chorób zakaźnych (niebezpiecznych chorób zakaźnych, szczególnie niebezpiecznych chorób zakaźnych) i epidemii;
9) udzielanie pomocy wolontariackiej związanej z ochroną i ratowaniem zwierząt[493].

[491] *Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську…,* dz. cyt. art. 1.
[492] *Верховна Рада України розширила напрямки волонтерської діяльності в Україні,* s. 6, https://komspip.rada. gov.ua/news/main_news/75592.html [dostęp 25.03.2025].
[493] Tamże.

Dużą zmianą w zakresie realizacji wolontarianckich zadań we wszystkich wspomnianych kierunkach było zezwolenie na świadczenie pomocy w trybie online za pośrednictwem Internetu i innych sieci telekomunikacyjnych. Wykorzystania technologii IT oraz sieci Internet sprzyja efektywności działań organizacji wolontariackich poprzez łatwiejsze dotarcie do grup społecznych. Wolontariusze wykorzystują Internet w trzech podstawowych celach: informacji, interakcji i *fundraising*[494]. Funkcja informacyjna jest w tym przypadku najbardziej wartościowym i jednocześnie unikalnym zasobem, który pozwala wyświetlać potrzeby społeczeństwa i prowadzoną działalność na rzecz pomocy potrzebującym co pozwala budować zaufanie społeczne. Otwartość wobec potencjalnych darczyńców jest wzmacniana poprzez rzetelną politykę informacyjną, prowadzoną na własnych stronach internetowych organizacji. Dodatkowym narzędziem wzmacniającym prawomocność działań organizacji pozarządowych i wolontariuszy są internetowe systemy certyfikacji – państwowe portale internetowe, które pozwalają sprawdzić, czy określona organizacja prowadzi legalną, zarejestrowaną działalność[495]. Dzięki łatwej dostępności do takich narzędzi potencjalne darczyńcy mają możliwość weryfikacji organizacji pozarządowych i wolontariuszy, co ma pozytywne oddziaływanie na poziom zaufania do wybranych organizacji.

Określenie na mocy ustawy nowych kierunków działalności pozwoliło organizacjom pozarządowym i wolontariackim legalnie świadczyć pomoc na rzecz SZU, innych organów państwowych i ludności poszkodowanej w wyniku zbrojnej agresji rosji przeciwko Ukrainie, a wykorzystanie współczesnego narzędzia jakim jest Internet dało doskonałą możliwość szybkiej interakcji z społeczeństwem, które było i pozostaje największą grupą darczyńców. Aktywne działania w mediach i relacje pomiędzy podmiotem tego działania, a odbiorcami są mniej sformalizowane niż w przypadku współpracy z poszczególnymi darczyńcami, jakimi są duże firmy czy indywidualne osoby fizyczne[496]. Po wybuchu wojny pełnoskalowej odbył się potężny wzrost ruchu wolontariackiego, który w obliczu wojny był jednym z najlepszych przejawów nie tylko odpowiedzialności społecznej, ale także wyraźnym sygnałem tendencji wzrostowej do instytucjonalizacji społeczeństwa obywatelskiego. Skuteczne działania wolontariuszy, pomoc żołnierzom i ludności poszkodowanej, które były wyświetlane w mediach i na portalach społecznościowych znacznie rozwinęły sferę solidarności społecznej, a także umocniły publiczne uznanie wolontariatu i społeczeństwa obywatelskiego.

---

[494] Y. Ozcelik, *Globalization and the Internet: Digitizing the Nonprofit Sector*, „Journal of Global Business Issues" 2008, nr 2(1), s. 13.
[495] О. Коваленко, *Інформаційна політика волонтерських організацій в умовах війни,* Журнал медіа та комунікацій, Т. 18, 2020, nr 3, s. 112-119.
[496] Y. Ozcelik, *Globalization and the Internet…*dz. cyt., s. 14.

Wybuch wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 r. spowodował gwałtowny wzrost liczby wolontariuszy, a głównymi motywami stały się świadomość obywatelska i patriotyzm. Pełnowymiarowa inwazja wywołała wśród obywateli Ukrainy głęboki ruch patriotyczny – poczucie moralnego obowiązku wsparcia sił zbrojnych i ludności poszkodowanej. Wojna stała się katalizatorem mobilizacji społeczeństwa, będącej odpowiedzią na kryzys humanitarny: społeczeństwo zjednoczyło się wokół wspólnego celu – obrony kraju i wsparcia zarówno SZU, jak i cywilów dotkniętych konfliktem zbrojnym[497].

Obok działalności na rzecz wsparcia Sił Zbrojnych Ukrainy, która została opisana w poprzednim rozdziale, kluczowe znaczenie miała działalność wolontariacka skupiona wokół pomocy poszkodowanej ludności cywilnej w tym wsparcie humanitarne, pomoc medyczną, wsparcie psychologiczne, pomoc w ewakuacji i wiele innych[498].

Rysunek 11. Rodzaje świadczonej pomocy na rzecz ludności poszkodowanej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Н. Головуха, *Типи волонтерської діяльності…,* dz. cyt. s. 3.

Wymienione rodzaje świadczonej pomocy nie stanowią katalogu zamkniętego i podlegały modyfikacjom w odpowiedzi na dynamicznie zmieniającą się sytuację kryzysową. Zarazem stanowią one funkcje wolontariatu, które uległy transformacji pod wpływem konfliktu zbrojnego. Z perspektywy nauk o bezpieczeństwie szczególnie istotna jest funkcja medyczna, skupiająca się na udzielaniu pomocy w placówkach ochrony zdrowia oraz pomocy doraźnej

[497] Н. Головуха, *Типи волонтерської діяльності,* s. 4, https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/8/6.pdf [dostęp 28.03.2025].
[498] *Верховна Рада України розширила напрямки…*, dz. cyt., s. 6.

ludności poszkodowanej w wyniku ataków artyleryjskich i uderzeń bezzałogowych statków powietrznych – obejmująca również szkolenia z pierwszej pomocy przedmedycznej dla zainteresowanej ludności lokalnej. Drugą kluczową jest funkcja humanitarna, będąca największą spośród wszystkich – obejmuje zbiórki odzieży, żywności, środków higieny osobistej, leków i artykułów pierwszej potrzeby, a także ich dystrybucję do odbiorców[499]. Funkcja psychologiczna skupia się na wsparciu osób poszkodowanych doświadczających traumy wojennej. Funkcja logistyczna odpowiada za dostarczanie zgromadzonej pomocy humanitarnej do ludności pozostającej na terenach objętych działaniami wojennymi oraz za ewakuację cywilów do bezpieczniejszych regionów – a także koordynację dostaw od zagranicznych organizacji wolontariackich i transport rannych do szpitali. Funkcja finansowa obejmuje wsparcie pieniężne dla osób dotkniętych wojną, realizowane za pośrednictwem fundacji charytatywnych i organizacji międzynarodowych. Funkcja prawna polega na świadczeniu bezpłatnej pomocy prawnej osobom wewnętrznie przesiedlonym i poszkodowanym. Funkcja społeczna zapewnia dostęp do schronień, zakwaterowania, edukacji i zatrudnienia. Wreszcie funkcja informacyjna – koordynacja i rozpowszechnianie informacji o sytuacji w kraju, współpraca z mediami i zagranicznymi organizacjami wolontariackimi[500].

Obecnie ukraińskie organizacje wolontariackie są ukierunkowane na realizacje specjalistycznych zadań, dzięki czemu w znacznym stopniu rekompensują niepełną zdolność instytucjonalną państwa. Organizacje pozarządowe i wolontariat badają potrzeby na poziomie lokalnym, zbierają fundusze z różnych źródeł, które przeznaczają na zakup niezbędnych artykułów i sprzętu oraz działają jako firmy logistyczne, które zapewniają dostawę do odbiorców[501].

W latach 2022-2025 działania wolontariatu w zakresie pomocy ludności poszkodowanej skupiały się przede wszystkim na następujących zadaniach[502]:

- zaopatrzenie w odzież, żywność, wodę, środki pierwszej pomocy przedmedycznej, artykuły higieniczne i tp.;
- ewakuacja z terenów objętych działaniami wojennymi;

[499] В. Місяць, *Що таке волонтерство та які його основні принципи?,* https://www.ucla.org.ua/?p=1600 [dostęp 28.03.2025].
[500] І. Дзюба, *Особливості організації гуманітарної та волонтерської діяльності у територіальних громадах під час воєнного стану,* „Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету" 2025, nr 77, s. 20.
[501] Т. Сидорук, *Волонтерські ініціативи українських зво в умовах повномасштабної російсько-української війни,* Центр демократії та верховенства права, Острог 2024, s. 19.
[502] Tamże, s. 20-21.

- ratowanie lokalnej ludności poszkodowanej w wyniku ataków z wykorzystaniem pocisków manewrujących, balistycznych, bezzałogowych statków powietrznych (usuwanie gruzów zniszczonych obiektów cywilnych, poszukiwania zaginionych, pierwsza pomoc przedmedyczna);
- wieloaspektowa pomoc prawna (odnowienie utraconych dokumentów stwierdzających tożsamość osoby, aktów notarialnych i innych dokumentów);
- wsparcie psychologiczne dla osób poszkodowanych;
- kompletowanie apteczek i plecaków pierwszej pomocy, produkcja odzieży specjalistycznej i adaptacyjnej dla osób niepełnosprawnych;
- organizacja akcji krwiodawstwa;
- poszukiwanie osób zaginionych (w tym okupowanych);
- dobrowolna pomoc w szpitalach i placówkach medycznych;
- inne zadania wynikające z bieżących potrzeb[503].

W toku wieloletnich działań wojennych organizacje pozarządowe i samodzielni wolontariusze, realizując zadania ukierunkowane na pomoc ludności cywilnej, wypracowali wysoki poziom zaufania społecznego. Jak wynika z badań Kijowskiego Międzynarodowego Instytutu Socjologii, wolontariusze cieszą się obecnie najwyższym wskaźnikiem zaufania spośród wszystkich instytucji na Ukrainie. Zjawisko to ma istotne znaczenie z punktu widzenia nauk o bezpieczeństwie: potwierdza zdolność organizacji pozarządowych do pełnienia roli kluczowego ogniwa w narodowym systemie zarządzania kryzysowego, uzupełniającego – a niekiedy zastępującego – struktury państwowe tam, gdzie te okazują się niewystarczające[504].

4.2.1. Caritas Ukraine

Jedną z najbardziej znanych i aktywnie działających organizacji, która niesie wielosektorową pomoc ludności poszkodowanej jest Caritas Ukraine. Caritas Ukraine jest jedną z największych sieci charytatywnych organizacji non-profit w Ukrainie, która zapewnia kompleksowe wsparcie osobom potrzebującym, pomaga w pokonywaniu sytuacji kryzysowych i opracowuje trwałe rozwiązania na rzecz dobrobytu społecznego[505]. Organizacja jest częścią konfederacji Caritas Internationalis, która jest przejawem społecznej służby Kościoła

[503] N. Azmuk, *Labor volunteering as a trajectory for labor potential in Ukraine*, http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/33.pdf [dostęp 10.04.2025].
[504] І. Дзюба, *Особливості організації гуманітарної та волонтерської…,* dz. cyt., s. 21.
[505] *Cztery lata wojny. Caritas Polska nieprzerwanie wspiera Ukrainę,* https://www.vaticannews.va/pl/kosciol/news/2026-02/cztery-lata-wojny-caritas-nieprzerwanie-wspiera-ukraine.html [dostęp 10.04.2025].

katolickiego, reprezentowanego w ponad 160 krajach świata[506]. Sieć Caritas Ukraine nalicza ponad 50 aktywnych organizacji lokalnych i krajowe biuro koordynacyjne sieci w miastach Kijów i Lwów, ponad 2500 pracowników, około 11 000 wolontariuszy i 400 ośrodków parafialnych. Pierwsze regionalne organizacje Caritas zaczęły powstawać w Ukrainie po uzyskaniu niepodległości w 1992 r. z inicjatywy odrodzonych lokalnych wspólnot greckokatolickich, zajmując się głównie dystrybucją pomocy humanitarnej dla szerokiej grupy osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, dzieci, osób niepełnosprawnych, bezdomnych, osób samotnie wychowujących dzieci, migrantów, uchodźców, a także ofiar katastrof i kryzysów[507]. Od 2014 r. Caritas Ukraine udziela pomocy humanitarnej osobom poszkodowanym w wyniku działań wojennych, obejmując różnorodnymi programami ponad 500 tysięcy potrzebujących – osób wewnętrznie przesiedlonych i ludność lokalnej pozostającej w strefie buforowej, a po wybuchu wojny pełnoskalowej ta działalność przebrała inny wymiar i zwiększyła swoją intensywność[508]. Programy humanitarne Caritas Ukraine od 2022 r. jak i wcześniej były skierowane do konkretnej grupy docelowej – osób znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej, które doświadczyły traumatycznych wydarzeń w wyniku działań wojennych, niezależnie od wieku, płci, narodowości, przekonań religijnych lub politycznych. Pierwotną grupą docelową była ludność cywilna wschodniej części Ukrainy opuszczająca tereny okupowane. Następnie działalność organizacji objęła inne miejscowości, gdzie odbywały się starcia czy miały miejsce ataki artylerii i bezzałogowych statków powietrznych[509]. Rysunek 12 przedstawia zakres terytorialny Caritas Ukraine.

[506] *Карітас в світі*, https://caritas.ua/internationalis/ [dostęp 10.04.2025].
[507] *Карітас в Україні*, https://caritas.ua/about/ [dostęp 10.04.2025].
[508] *Гуманітарні проекти*, https://caritas.ua/diyalnist/gumanitarni-proekti/ [dostęp 10.04.2025].
[509] Tamże.

Rysunek 12. Mapa przedstawiająca zakres terytorialny działalności Caritas Ukraine

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: *CaritasUkraine,* https://caritas.kyiv.ua/merezha-bf-caritas/ [dostęp 15.04.2025].

Główne kierunki działalności w zakresie pomocy ludności poszkodowanej obejmują:

1) zaspokajanie podstawowych potrzeb – w ramach zaspokajania podstawowych potrzeb przetrwania wolontariusze skupiali się na pomocy mieszkańcom miast znajdujących się na linii starć w przygotowaniu do warunków zimowych, odpowiadali za dystrybucję zestawów produktów spożywczych, wody, środków higienicznych i leków. Dodatkowo, świadczyli prace remontowe i renowacyjne w celu odnowienie uszkodzonych budynków mieszkalnych i obiektów cywilnych. Ten kierunek obejmował także wsparcie psychospołeczne i informacyjne i wielofunkcyjne dotacje pieniężne[510].
2) poprawa samowystarczalności i warunków życia osób wewnętrznie przesiedlonych – działania Caritas Ukraine w zakresie poprawy warunków życia są oparte głównie na przygotowaniu miejsc czasowego czy stałego zakwaterowania, jak również zorganizowanie zaplecza szkoleniowego dla dzieci, dzieci ze specjalnymi potrzebami i osób dorosłych. Działania edukacyjne opierają się na ofercie różnych kursów językowych, szkoleń w zakresie IT, przedsiębiorczości, przekwalifikowania

[510] *Допомога від „Карітас України": які програми діють та як звернутися,* https://hromadske.radio/podcasts/tam-de-dim/dopomoha-vid-karitas-ukrainy-iaki-prohramy-diiut-ta-iak-zvernutysia [dostęp 10.04.2025].

zawodowego i indywidualnych konsultacjach dotyczących sposobów poszukiwania pracy itp[511].

3) dostęp do środków utrzymania i rynku pracy – Caritas Ukraine zapewnia osobom, które opuściły swoje stałe miejsce zamieszkania w wyniku wojny różnorodne programy szkolenia zawodowego, zapewnia zatrudnienie a także nadaje dotacje dla potencjalnych pracodawców na tworzenie miejsc pracy. W ramach zapewnienia osobom wewnętrznie przesiedlonym dostępu do rynku pracy organizacja nadaje indywidualne dotacje w celu zmiany kwalifikacji zawodowej, co pozwała zajmować stanowiska pracy, które w określonej miejscowości są bardziej zapotrzebowane. Dotacje Caritas Ukraine obejmują także dotacje biznesowe jak również dofinansowania do utworzenia czy wznowienia własnej działalności gospodarczej. Organizacja także wspiera rozwój prywatnych gospodarstw domowych na obszarach wiejskich i zapewnia okresowe źródła utrzymania dla osób znajdujących się w ciężkiej sytuacji życiowej[512].
4) integracja i budowanie pokoju – organizacja jest ukierunkowana na rozwój tradycji działalności charytatywnej w celu przezwyciężenia między innymi nierówności i izolacji społecznej. W ramach tego kierunku Caritas przyczynia się do tworzenia skutecznego systemu usług socjalnych, medycznych i edukacyjnych, a także wspiera rozwój społeczności lokalnych w oparciu o wartości moralne i etyczne. Wolontariusze organizacji skupiają się na poszukiwaniu porozumienia pomiędzy przedstawicielami różnych grup społecznych i pogłębieniu więzi międzyludzkich poprzez przeprowadzenie rozlicznych forum, żywych bibliotek, dialogów tematycznych, warsztatów artystycznych i obozów tematycznych dla dzieci[513]. W ramach budowania pokoju przedstawiciele Caritas Ukrainie wzmacniają lokalny potencjał w zakresie transformacji i niwelowania konfliktów społecznych. Za pomocą nieodpłatnych szkoleń z odporności na stres i radzenia sobie z sytuacjami kryzysowymi, osoby potrzebujące łagodniej przechodzą proces integracji w nowe środowisko. W wielu miejscowościach Caritas Ukraine wspiera budowanie specjalistycznych centów wsparcia rodziny, gdzie osoby wewnętrznie przesiedlone

[511] Tamże.
[512] *Карітас України допомагає людям, які постраждали від російської агресії,* https://synod.ugcc.ua/data/karitas-ukrayny-dopomagae-lyudyam-yaki-postrazhdaly-vid-rosiyskoy-agresiy-kontaktna-informatsiya-8331/ [dostęp 10.04.2025].
[513] *Допомога дітям з інвалідністю та їх сім'ям,* https://caritas-uz.com/dopomoha-dityam-z-invalidnistyu [dostęp 10.04.2025].

i lokalni mieszkańcy mają możliwość podnieść poziom integracji społecznej i tworzyć wspólne platformy komunikacyjne[514].

Organizacja Caritas Ukraine na swojej stronie internetowej podkreśla, iż koordynuje ponad 60 projektów rocznie w 12 głównych obszarach wsparcia, zgodnie ze standardami humanitarnymi i aktualnymi potrzebami krajowymi. Obszary wsparcia organizacji przedstawiają się następująco:

1) Bezpieczeństwo żywnościowe i szybkie reagowanie (FSQR — Food Security Quick Response) stwarza możliwości szybkiego i terminowego reagowania na wyzwania humanitarne zgodnie z międzynarodowymi zasadami humanitarnymi. W szczególności zapewnia dostęp do żywności osobom, które ją utraciły[515].
2) Shelter (z ang. *shelter* — schronienie) zapewnia pomoc gospodarstwom domowym, które ucierpiały w wyniku rosyjskiej agresji, wspiera infrastrukturę społeczną i zrównoważony rozwój dotkniętych społeczności. Projekty programu stwarzają warunki do integracji osób wewnętrznie przesiedlonych i podniesienia poziomu życia. Shelter Program, który jest skierowany na wsparcie ludności poszkodowanej w wyniku działań wojennych w zakresie rozwiązywania kwestii związanych z miejscami schronienia, pobytu czasowego i stałego. Organizacja w ramach programu odbudowuje infrastrukturę cywilną, tworząc niezbędne warunki do życia oraz wspiera zrównoważony rozwój dotkniętych wojną społeczności. Wsparcie jest udzielane bezpłatnie i realizowana poprzez projekty lokalnych organizacji Caritas. W ramach programu Shelter organizacja zapewnia: dostarczanie zestawów materiałów remontowych, przeprowadzanie prac remontowych zwłaszcza ocieplanie domów, pomoc w pokryciu kosztów wynajmu mieszkania, zapewnienie paliwa i rozprowadzanie urządzeń grzewczych w okresie zimowym, pomoc finansowa na opłacenie mediów, dostarczanie zestawów artykułów nieżywnościowych, zapewnienie zakwaterowania w miejscach tymczasowego pobytu, dostarczanie sprzętu i artykułów gospodarstwa domowego do wspólnego i indywidualnego użytku w miejscach tymczasowego pobytu[516].

Aktualnie program działa za pośrednictwem lokalnych organizacji Caritas w następujących obwodach: czernihowskim, sumskim, charkowskim, żytomierskim,

[514] Л. Франко, *„Карітас": що це за організація та як вона допомагає біженцям під час війни,* https://lviv.media/news-cat/46331-karitas-shcho-tse-za-orhanizatsiia-ta-iak-vona-dopomahaie-bizhentsiam-pid-chas-viyny/ [dostęp 10.04.2025].
[515] *Food security & quick response program*, https://caritas.ua/fsqr/ [dostęp 10.04.2025].
[516] *Програма з питань житла (анг. – Shelter Program),* https://caritas.ua/ shelter/ [dostęp 10.04.2025].

połtawskim, donieckim, dniepropetrowskim, zaporoskim, chersońskim, mikołajowskim i odeskim, natomiast pomoc w miejscach tymczasowego zakwaterowania jest realizowana w obwodach lwowskim, iwanofrankowskim, tarnopolskim i odeskim[517]. W programie mogą wziąć udział mieszkańcy lokalni, osoby wewnętrznie przesiedlone oraz osoby, które powróciły do miejsc stałego zamieszkania po ewakuacji[518]. W 2024 r. wyniki programu przedstawiały się następująco:

Tabela 12. Wyniki programu Caritas Ukraine

Liczba (osób)	Osiągnięcie
3713	Otrzymało pomoc w pięciu punktach schronienia tymczasowego
5288	Przeprowadziło remonty mieszkań dzięki dotacjom pieniężnym i organizacjom wykonawczym.
357	Skorzystało z usługi ocieplenia miejsc zakwaterowania
1251	Otrzymało zestawy materiałów budowlanych
1320	Otrzymało pomoc pieniężną na wynajem mieszkania.
6406	Otrzymało zestawy artykułów nieżywnościowych.
12 294	Dostarczono drewno opałowe i brykiety paliwowe do ogrzewania w okresie zimowym
752	Otrzymało piece kaflowe
4719	Otrzymało pomoc finansową na opłacenie mediów w okresie zimowym
545	Otrzymało urządzenia grzewcze i paliwo stałe
W ramach programu w 2024 r. Caritas Ukrainie okazał 660 usług w ośrodkach zbiorowych.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Капітас в Україні,* https://caritas.kyiv.ua/merezha-bf-caritas/ [dostęp 15.04.2025].

3) WASH (woda, urządzenia sanitarne, higiena) zapewnia odbudowę zdecentralizowanych systemów zaopatrzenia w wodę w społecznościach dotkniętych wojną, zapewnia dostęp do bezpiecznej wody pitnej, pomaga zaspokoić podstawowe potrzeby sanitarne i higieniczne ludzi, w szczególności w miejscach zbiorowego zakwaterowania osób dotkniętych wojną. Od 2022 r. Caritas Ukraina realizuje kompleksowy program pomocy w zakresie wody, urządzeń sanitarnych i higieny (WASH). Priorytetowym elementem programu są systemowe rozwiązania mające na celu przywrócenie dostępu do wody w najbardziej potrzebujących i najbardziej dotkniętych społecznościach[519]. W wyniku wojny wiele obiektów infrastruktury krytycznej zostało zniszczonych. Poważnie ucierpiały sektory zaopatrzenia w wodę i urządzeń sanitarnych. Brak dostępu do wody i higieny, w połączeniu z innymi

[517] *Капітас в Україні*, https://caritas.kyiv.ua/merezha-bf-caritas/ [dostęp 15.04.2025].
[518] Tamże.
[519] *WASH Program*, https://caritas.ua/wash/ [dostęp 10.04.2025].

wyzwaniami, ma katastrofalne konsekwencje dla życia i zdrowia. Warunki te są szczególnie trudne dla mieszkańców regionów dotkniętych zniszczeniem elektrowni wodnej w Kachowce[520]. Celem programu WASH jest zapewnienie dostępu do bezpiecznej wody pitnej, pomoc w odbudowie zdecentralizowanych systemów zaopatrzenia w wodę dla społeczności dotkniętych wojną, poprawa warunków higienicznych w ośrodkach zakwaterowania zbiorowego i instytucjach o znaczeniu społecznym oraz pomoc społecznościom znajdującym się w trudnej sytuacji w zaspokojeniu podstawowych potrzeb higienicznych[521]. W ramach programu Caritas Ukraine zapewnia: odbudowę i budowę źródeł wody (naprawa istniejących zdecentralizowanych systemów wodociągowych (wieże, zbiorniki magazynowe itp.), instalacja urządzeń filtrujących w instytucjach o znaczeniu społecznym, awaryjne zaopatrzenie w wodę (dystrybucja wody butelkowanej, zapewnienie transportu wody cysternami), dystrybucja zestawów higienicznych (gotówka, rzeczy), dostarczanie sprzętu pralniczego (suszarki, pralki), instalacja pryszniców i sanitariatów mobilnych, dostarczanie generatorów dla dostawców usług wodociągowych/kanalizacyjnych[522]. W latach 2022–2024 kompleksowy program był realizowany w regionach Kijowa, Chersoniu, Mikołajowie, Zaporożu, Doniecka, Dniepra i Charkowa[523]. Mapę przedstawiającą zakres programu przedstawia rysunek 13.

[520] *Карітас готовий надати допомогу постраждалим від знищення дамби Каховської ГЕС*, https://caritas.ua/news-en/karitas-gotovyj-nadaty-dopomogu-postrazhdalym-vid-znyshhennya-damby-kahovskoyi-ges/ [dostęp 10.04.2025].
[521] Tamże.
[522] *Актуальні проекти*, https://caritas.ua/causeall/ [dostęp 20.04.2025].
[523] *Water, Sanitation and Hygiene Programme*, s. 3, https://ukraine.iom.int/water-sanitation-and-hygiene-programme [dostęp 10.04.2025].

Rysunek 13. Mapa przedstawiająca zakres terytorialny programu WASH

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *WASH,* https://response.reliefweb.int/ukraine/water-sanitation-and-hygiene [dostęp 10.04.2025].

W okresie styczeń–maj 2024 r. wyniki programu przedstawiały się następująco:

Tabela 13. Wyniki programu WASH w 2024 r.

Osiągnięcie	Liczba (osób, które otrzymały pomoc)
Dystrybucja zestawów higienicznych/ dystrybucja artykułów pierwszej potrzeby związanych z wodą, sanitariatami i higieną	25 926
Dostarczenie wody butelkowanej	4608
Transport wody ciężarówkami	6015
Zainstalowano: 21 wież ciśnień i 21 odwiertów	35 000 osób uzyskało dostęp do wody
35 stacji filtrujących w placówkach służby zdrowia, szkołach, przedszkolach, zakładach wodociągowych i innych instytucjach o znaczeniu społecznym	39 000 osób uzyskało dostęp do wody
Przywrócenie źródeł wody i oczyszczania wody w regionach Zaporoże, Dniepr, Chersoń, Donieck, Mikołajów i Charków, a także przywrócenie 7 źródeł wody i instalacja 4 wydajnych stacji filtrujących w obwodzie charkowskim.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Water, sanitation and hygiene (WASH),* https://www.unicef.org/water-sanitation-and-hygiene-wash [dostęp 11.04.2025].

W latach 2024–2025 Caritas wdrożył konkretne projekty i działania mające na celu[524]:

- odbudowę infrastruktury wodociągowej w społecznościach dotkniętych wojną, zapewnienie jej stabilnego funkcjonowania oraz wsparcie lokalnych organizacji w tym procesie;
- poprawę warunków higienicznych w zbiorowych miejscach zamieszkania, aby zapewnić bezpieczeństwo i komfort osobom dotkniętym wojną w tym zapewnienie

[524] *Water, Sanitation and Hygiene Programme…,* dz.cyt. s. 4.

dostępu do podstawowych środków higienicznych dla grup najbardziej narażonych, w tym dzieci, kobiet i osób starszych;

- dostarczanie materiałów informacyjnych na temat higieny i zdrowia, koncentrujących się na zwiększaniu świadomości społecznej;
- aktywną współpracę z lokalnymi społecznościami i władzami w celu skutecznego osiągnięcia postawionych celów i koordynacji działań[525].

Skuteczna realizacja programu WASH (woda, urządzenia sanitarne i higiena) wymaga kompleksowego podejścia, w ramach którego każdy aspekt zostanie uwzględniony i włączony do ogólnej strategii[526]. Zapewni to zrównoważony rozwój i poprawi jakość życia osób dotkniętych wojną. Caritas Ukrainie podkreśla swoje najważniejsze potrzeby i wyzwania na przyszłe lata, które przedstawia tabela 14[527].

Tabela 14. Osiągnięcia, potrzeby i wyzwania Caritas Ukraine na lata 2025-2030

Osiągnięcie	Potrzeba	Wyzwanie
Długoterminowe projekty przywrócenia systemów zaopatrzenia w wodę.	Wdrożenie długoterminowych projektów (3-5 lat), które obejmują przywrócenie i odbudowę zniszczonej infrastruktury wodociągowej, zapewnienie stabilnego funkcjonowania oraz opracowanie strategii wyjścia.	Pozyskanie finansowania dla długoterminowych projektów, utrzymanie wysokiego poziomu zaangażowania społeczności i władz oraz monitorowanie i ocena skuteczności projektów w okresie ich realizacji.
Poprawa warunków i dostępu do wody w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania i tymczasowych miejscach zamieszkania	Zapewnienie dostępu do czystej wody i warunków sanitarnych mieszkańcom ośrodków zbiorowego zakwaterowania i tymczasowych miejsc zamieszkania. Stworzenie warunków do godnego życia.	Szybkie reagowanie na potrzeby istniejących ośrodków, zapewnienie ciągłych dostaw zasobów, koordynacja działań z innymi organizacjami humanitarnymi i władzami w celu uniknięcia powielania wysiłków oraz efektywne wykorzystanie zasobów.
Zespół ds. planowania i usprawniania działań programowych	Posiadanie zespołu ds. programowych, który zajmuje się planowaniem, usprawnianiem działań programowych, mobilizacją zasobów i poszukiwaniem optymalnych rozwiązań w zakresie wykorzystania zasobów.	Przyciągnięcie specjalistów, zapewnienie im ciągłego rozwoju zawodowego oraz stworzenie skutecznych mechanizmów zarządzania i koordynacji działań zespołu.
Rozwój potencjału lokalnych zespołów	Zwiększenie potencjału lokalnych zespołów w zakresie aktualizowania informacji o potrzebach ludności, angażowania programu w rozwiązywanie problemów oraz koordynowania działań ze społecznością i lokalną ludnością.	Zapewnienie zasobów dla lokalnych zespołów, wspieranie ich motywacji i aktywnego zaangażowania oraz stworzenie mechanizmów skutecznej komunikacji i współpracy z innymi zainteresowanymi stronami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Annual report 2025,* https://www.caritas.eu/annual-report-2025/, [dostęp 12.04.2025].

[525] Tamże.
[526] Tamże, s. 5.
[527] *Швидке реагування та продовольча безпека,* https://caritas.ua/quick-response/ [dostęp 10.04.2025].

Podejście Caritas w zakresie programu koncentruje się na zrównoważonym rozwoju, długoterminowym planowaniu i tworzeniu warunków dla samowystarczalności społeczności w zakresie zaopatrzenia w wodę, urządzeń sanitarnych i higieny. Celem jest wspieranie społeczności w odbudowie i wzmocnieniu systemów zaopatrzenia w wodę, aby zapewnić zrównoważony rozwój i poprawić jakość życia ludności dotkniętej wojną[528].

4) Wielofunkcyjna pomoc pieniężna (MRPA). Program przewidujący wypłatę dotacji pieniężnych osobom poszkodowanym w wyniku wojny, szczególnie grupom społecznym znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej i wymagającym szczególnej troski. Program został stworzony w celu zapewnienia skutecznej, szybkiej, elastycznej i przejrzystej reakcji na złożone sytuacje humanitarne oraz zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzi. Jest to skuteczny i przejrzysty sposób reagowania humanitarnego i zaspokajania podstawowych potrzeb ludności poszkodowanej[529]. Pomoc pieniężna zapewnia większą swobodę wyboru własnego sposobu odbudowy i wspiera lokalną gospodarkę. Spośród wszystkich rodzajów pomocy humanitarnej wsparcie finansowe posiada najwięcej zalet, ponieważ daje osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej możliwość samodzielnego podejmowania decyzji, które potrzeby zaspokoić w pierwszej kolejności, wymaga minimalnej logistyki i pozwala na pomoc zdalną, w szczególności mieszkańcom regionów, do których dostęp jest ograniczony, umożliwia elastyczne reagowanie z indywidualnym podejściem do każdej rodziny i każdej historii, pozwala szybko pomagać i wspierać ludzi w najtrudniejszych okresach: po przeprowadzce, w przypadku odniesienia obrażeń w wyniku wojny, zniszczenia mieszkania itp., wspiera nie tylko osoby znajdujące się w trudnej sytuacji, ale także lokalne rynki i przedsiębiorstwa poprzez nadanie środków z dotacji w gospodarkę społeczności[530].

Podstawowe parametry otrzymania pomocy:

- kwota dotacji pieniężnych 3 600 hrywien na 1 osobę na 1 miesiąc;
- pomoc jest udzielana na okres 3 miesięcy jednorazowo lub co miesiąc, czyli łączna kwota dotacji pieniężnej wynosi 10 800 hrywien na 1 osobę;

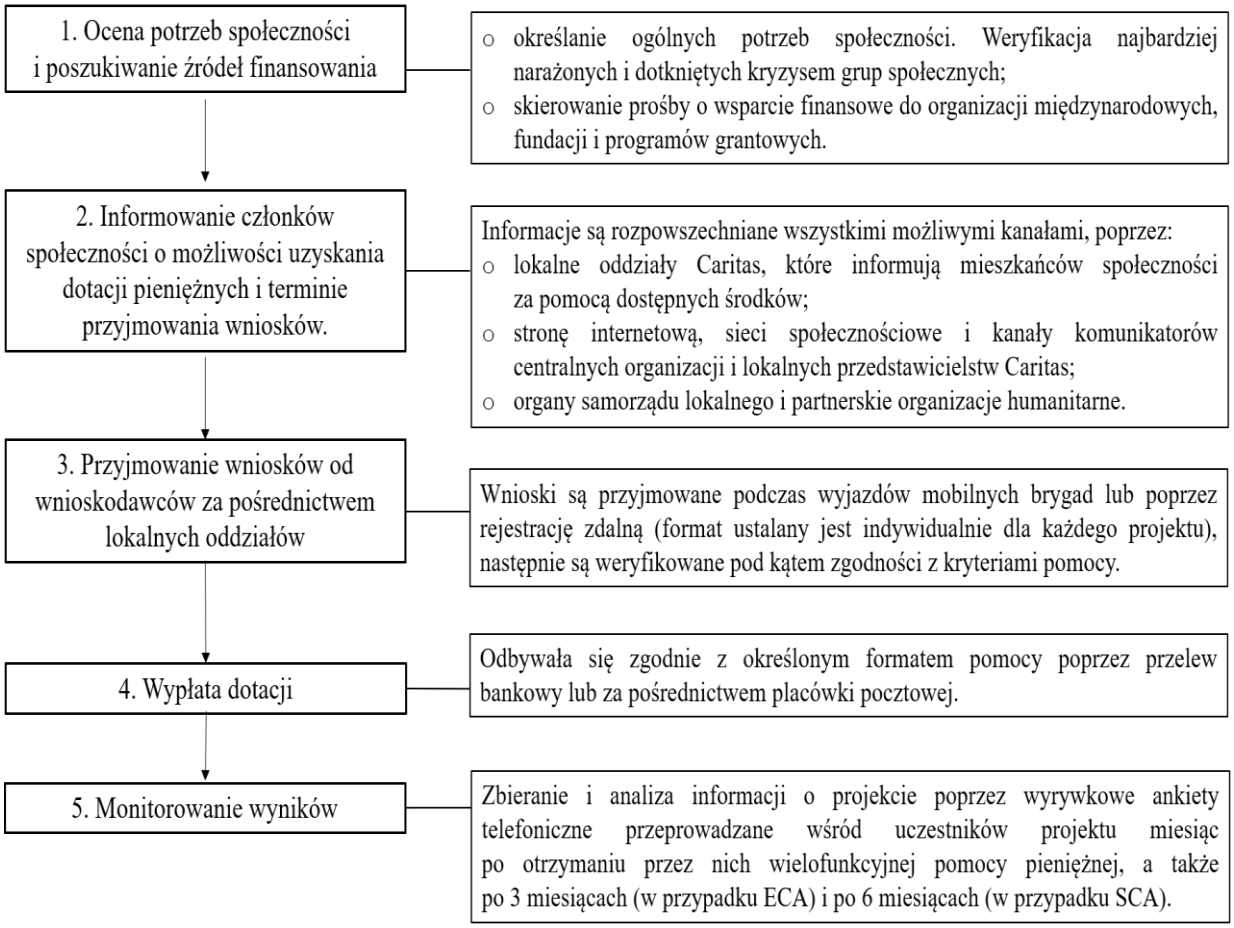
[528] *„Карітас-Спес Україна": наша мета — повернути людям домівки*, https://caritas-spes.org/ua/news/news/karitasspes-ukraina-nasha-meta-povernuti-ljudjam-domivki.html [dostęp 10.04.2025].
[529] *МРСА – багатоцільова грошова допомога,* https://caritas.ua/hum/groshova-dopomoga/ [dostęp 10.04.2025].
[530] *Грошова допомога від Карітас — хто отримає 19,4 тис. грн*, https://finance.novyny.live/groshova-dopomoga-vid-karitas-khto-otrimaie-194-tis-grn-311396.html [dostęp 10.04.2025].

- maksymalna liczba dotacji pieniężnych na jedno gospodarstwo domowe – 4, czyli maksymalna kwota pomocy pieniężnej na jedną rodzinę wynosi – 43 200 hrywien (około 3 500 złotych);
- sposób przekazania środków: przelew na konto bankowe IBAN lub za pośrednictwem placówek pocztowych;
- metody rejestracji osób ubiegających się o pomoc: rejestracja zdalna, która pozwala pomagać najbardziej wrażliwym osobom oraz osobom mieszkającym w najbardziej oddalonych lub niebezpiecznych obszarach;
- środki pieniężne są przekazywane uczestnikom programu w ciągu 2 dni od rejestracji w przypadku szybkiego reagowania na skutki sytuacji nadzwyczajnych lub w ciągu 1-2 tygodni w pozostałych przypadkach[531].

Kolejnym rodzajem wielofunkcyjnej pomocy pieniężnej jest SMPCA – pomoc ukierunkowana na przywrócenie stabilności osób poszkodowanych, wsparcie najbardziej wrażliwych, ubogich i społecznie niezabezpieczonych grup ludności. Dotacja ta przewiduje wsparcie na dłuższy okres (do 6 miesięcy). Ważnym aspektem jest to, że te dotacje nie są realizowane jednocześnie, ciągle i na całym terytorium kraju[532]. Na przykład w 2024 r. dotacje stabilizacyjne nie były w ogóle przyznawane. Pomoc finansowa od Caritas była udzielana według następującego algorytmu:

[531] *Грошова допомога для вразливих категорій переселених осіб*, https://caritas.ternopil.ua/hroshova-kompensatsiia-orendy-zhytla-dlia-vrazlyvykh-katehoriy-pereselenykh-osib/ [dostęp 30.04.2025].
[532] *Грошова допомога від Карітас на зиму — хто зможе отримати*, https://finance.novyny.live/groshova-dopomoga-vid-karitas-na-zimu-khto-zmozhe-otrimati-278693.html [dostęp 30.04.2025].

Tabela 15. Procedura świadczenia w ramach MRPA

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Multipurpose cash assistance,* https://www.calpnetwork.org/cash-and-voucher-assistance/types-of-cva/multipurpose-cash-assistance/ [dostęp 30.04.2025].

Wielofunkcyjna pomoc finansowa od Caritas Ukraine jest świadczona na terytorium Ukrainy od 2015 r. Natomiast w marcu 2022 r. program został rozszerzony w związku z pełnoskalową inwazją. W okresie lat 2015-2022 w ramach zrealizowano 21 projektów wielofunkcyjnej pomocy finansowej, a wsparcie otrzymało ponad 240 tys. osób na łączną kwotę prawie 1,8 mld hrywien (około 162 mln złotych)[533]. Spośród nich 40% to osoby wewnętrznie przesiedlone, 15% to osoby niepełnosprawne, 23% to osoby ciężko chore, 4% to rodziny wielodzietne, 10% to kobiety w ciąży i matki z dziećmi do 3 lat, 52% to samotne osoby starsze, a 12% to samotni ojcowie/matki. W sumie w 2024 r. wielofunkcyjną pomoc pieniężną otrzymało 12 207 osób na kwotę około 3,3 mln dolarów[534].

[533] Tamże.
[534] *„Kapitac" продовжує грошову допомогу українцям у грудні: хто може розраховувати на виплати,* https://tribun.com.ua/uk/123985-karitas-prodovzhue-groshovu-dopomogu-ukraintsjam-u-grudni-xto-mozhe-rozraxovuvati-na-viplati [dostęp 30.04.2025].

5) Edukacja, wychowanie i ochrona dzieci. W ramach tego obszaru wsparcia Caritas realizuje wiele programów, najbardziej obszernym z których jest „Dzieci i wojna. Wsparcie pedagogiczne i psychospołeczne dla dzieci i młodzieży dotkniętych wojną w Ukrainie". Celem projektu jest stworzenie bezpiecznego środowiska dla dzieci i młodzieży, w którym będą mogły one podnieść i poprawić swoje umiejętności samopomocy. W ramach projektu wsparcie psychologiczne mogą uzyskać również rodziny, które ucierpiały w wyniku wojny w Ukrainie, dzięki zrównoważonemu i kompleksowemu zestawowi skutecznych narzędzi społeczno-pedagogicznych i psychologicznych. W ramach projektu dzieci uczestniczą w ustrukturyzowanych zajęciach opartych na metodologii „Bezpieczna przestrzeń", opracowanej przez Centrum Zdrowia Psychicznego i Wsparcia Psychospołecznego Narodowego Uniwersytetu „Kijowsko-Mohylańska Akademia"[535]. Zajęcia te mają na celu kształtowanie odporności na stres. Projekt był realizowany na terenie następujących obwodów: lwowski, tarnopolski, chmielnicki, połtawski. Grupami docelowymi były nastolatki i dzieci w średnim wieku, zarówno z lokalnych społeczności należących do wrażliwych grup społecznych, jak i dzieci wewnętrznie przesiedlone. W przybliżonym stosunku 60% do 40% odpowiednio. Zasięg projektu: 1000 dzieci/300 członków rodzin. Inicjatywy Caritas w ramach edukacji i ochrony dzieci rozwijają ich potencjał, poszerzają ich prawa i możliwości, sprzyjają ich rozwojowi osobistemu i odporności na stres poprzez naukę społeczno-emocjonalną i świadczenie usług psychologicznych[536].

6) Opieka zdrowotna zapewnia szeroki zakres usług społecznych, medycznych i psychologicznych, obejmujących różne poziomy wsparcia dla różnych grup społecznych, w tym dla osób samotnych, osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej oraz ofiar działań wojennych. Organizacja w ramach omawianego projektu organizowała procedurę dostawy z zagranicy humanitarnych ładunków medycznych z lekami i sprzętem niezbędnym do leczenia rannych i poszkodowanych w placówkach medycznych i szpitalach. Caritas Ukraine za czas realizacji projektów okazał około 100 tys. różnorodnych usług medycznych, wśród których należy wymienić dostarczenie rodzinnych apteczek pierwszej pomocy i przyznanie grantów/bonów na leki[537].

7) Bezpieczna migracja i przeciwdziałanie handlowi ludźmi. Program ten zapewnia indywidualną pomoc wrażliwym obywatelom powracającym do Ukrainy z innych krajów w celu ich lepszej reintegracji ze społecznościami lokalnymi, a także kompleksową pomoc

[535] *Діти та війна*, https://caritas.ua/cyf/dity-ta-vijna/ [dostęp 30.04.2025].
[536] *Освіта не може чекати*, https://caritas.ua/cyf/osvita-ne-mozhe-chekaty/ [dostęp 30.04.2025].
[537] *Програми охорони здоров'я*, https://caritas.ua/hea/ [dostęp 30.04.2025].

ofiarom handlu ludźmi. Program jest skierowany na zwiększenie świadomości społeczeństwa ukraińskiego w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi, a głównymi rodzaje działalności:

- wykrywanie i identyfikacja osób, które padły ofiarą handlu ludźmi;
- zapewnienie kompleksowej pomocy reintegracyjnej osobom poszkodowanym, w tym pomocy materialnej, społecznej, psychologicznej, prawnej, medycznej i innych rodzajów pomocy. pomoc w poszukiwaniu pracy, zakładaniu własnej działalności gospodarczej, łączeniu rodzin, powrocie do ojczyzny itp.;
- praca prewencyjna i działania edukacyjne: szkolenia, okrągłe stoły, webinaria, dyskusje filmowe, flash moby i inne działania na poziomie lokalnym i krajowym;
- podnoszenie świadomości na temat handlu ludźmi i rzecznictwo;
- doradztwo i udzielanie informacji osobom, które zwróciły się o pomoc;
- rozpowszechnianie tematycznych materiałów drukowanych (ulotek, broszur, plakatów, zeszytów, naklejek, itp.);
- współpraca z instytucjami państwowymi i organizacjami pozarządowymi w celu konsolidacji wysiłków na rzecz przeciwdziałania handlowi ludźmi;
- rozwój krajowego mechanizmu współpracy podmiotów prowadzących działalność w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi;
- wspieranie i rozbudowa sieci wykwalifikowanych specjalistów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi;
- prezentacja działalności Caritas Ukraine w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi na szczeblu krajowym i międzynarodowym[538].

8) Odnowienie środków utrzymania zapewnia wsparcie dla biznesu i pomaga w znalezieniu zatrudnienia. Szkolenia, dotacje, ukierunkowane zatrudnienie dla przedstawicieli wrażliwych grup społecznych i inne kompleksowe usługi pomagają mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom oraz osobom fizycznym w zapewnieniu środków utrzymania[539].
9) Wzmocnienie spójności społecznej przyczynia się do aktywizacji i stabilności społeczności w warunkach wojennych na rzecz dobrobytu mieszkańców, przezwyciężenia ubóstwa, nierówności i izolacji społecznej[540].

[538] *Протидія торгівлі людьми в Україні*, https://caritas.ua/ccpat/ [dostęp 30.04.2025].
[539] *Продовольча безпека та економічне відновлення*, https://caritas.ua/hum/prodovolcha-bezpeka-ta-ekonomichne-vidnovlennya/ [dostęp 30.04.2025].
[540] *Зміцнення соціальної згуртованості*, https://caritas.ua/zsz/ [dostęp 30.04.2025].

10) Wsparcie lokalnego wolontariatu – jest największym obszarem, który skupia się na koordynacji pracy wolontariuszy wspierających różne programy Caritas Ukraine. Rozwijając kulturę wolontariatu, organizacja zapewnia możliwość własnego wkładu w życie społeczności i wsparcia spójności społecznej[541].

W realizacji wyżej opisanych obszarów Caritas Ukraine przestrzega wspólnych standardów udzielania pomocy, opierając się jednocześnie na lokalnych inicjatywach i rzeczywistych potrzebach społeczności. Caritas także odgrywa ważną rolę w promowaniu reform w dziedzinie usług społecznych, prowadząc stały dialog z instytucjami państwowymi, organizacjami społecznymi i partnerami międzynarodowymi i otwarciem rynku usług społecznych dla niepaństwowych dostawców. Jako jeden z przedstawicieli ukraińskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zespole humanitarnym kraju, Caritas Ukraine opowiada za wzmocnienie lokalnego reagowania na powstające zagrożenia we współpracy z innymi ukraińskimi i międzynarodowymi organizacjami. Caritas Ukraine aktywnie uczestniczy w dyplomacji humanitarnej państwa podczas wojny, zapewniając Ukrainie głos na ważnych platformach międzynarodowych, w szczególności podczas Konferencji na rzecz Odbudowy Ukrainy (URC), Europejskiego Stowarzyszenia Organizacji Charytatywnych (Philea), a swoje funkcjonowanie realizuje zgodnie z standardowymi procedurami operacyjnymi[542].

4.2.2. Fundacja Humanitarna S. Prytuły

Następną organizacją wolontariacką, która od 2022 r. niosła pomoc i wsparcie dla osób poszkodowanych w wyniku wojny jest przedstawiana w poprzednim podrozdziale fundacja S. Prytuły. Organizacja obok pomocy na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy aktywnie realizowała projekty, które obejmowały wieloaspektową pomoc dla ludności cywilnej. W celu właściwego funkcjonowania fundacja utworzyła osobny podmiot prawa cywilnego (osobę prawną) jakim jest Fundacja Humanitarna S. Prytuły[543]. Jej działania w latach 2022-2025 objęły społeczności przebywające w pobliżu linii frontu i tereny wyzwolone w obwodach dniepropetrowskim,

[541] *Волонтерство – це мова серця!,* https://caritas.ua/volonterstvo/ [dostęp 30.04.2025].
[542] *Карітас України на конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи,* https://caritas.ua/news/karitas-ukrayiny-na-konferencziyi-mizhnarodnyh-neuryadovyh-organizaczij-rady-yevropy/ [dostęp 30.04.2025].
[543] Fundacja humanitarna S. Prytuły jest oddzielnym podmiotem prawnym i skupia się wyłącznie na projektach humanitarnych, cywilnych, nie dotyczących strony militarnej. W rzeczywistości jest integralną częścią Fundacji S. Prytuły i działa równolegle, co pozwala zwiększyć możliwości funkcjonowania (są osoby i przedsiębiorstwa, które z różnych powodów nie wspierają inicjatywy wojskowe, dlatego mają one możliwość wsparcia projektów w zakresie pomocy na rzecz ludności poszkodowanej).

donieckim, zaporoskim, kijowskim, mikołajowskim, sumskim, charkowskim, chersońskim i czernihowskim, przy czym główny nacisk podczas realizacji projektów położono na odbudowę i wsparcie społeczności w warunkach deokupacji poprzez systematyczną pracę w terenie.

Najbardziej intensywnym okresem, pod względem działalności humanitarnej, dla fundacji był rok 2023. Charakter działań w ciągu całego roku był nie tylko różnorodny, lecz także bardzo dynamiczny, wypełniony przygotowaniami do przetrwania okresu zimowego, wspieraniem tworzenia specjalistycznych punktów ogrzewania w poszczególnych społecznościach położonych wzdłuż linii frontu, dystrybucją zestawów spożywczych i higienicznych dla mieszkańców społeczności wyzwolonych spod okupacji, szybką reakcją na straszną klęskę jaką przyniosło wysadzenie elektrowni wodnej w m. Kachowka, oraz realizacja bieżących projektów itp[544]. Natomiast w 2024 r. organizacji udało się rozszerzyć zasięg działań i pozyskać dodatkowe zasoby zewnętrzne do realizacji zadań o znaczeniu społecznym. Dodatkowo, fundacja otworzyła swoją placówkę w Stanach Zjednoczonych co nadało jej dodatkowe możliwości do realizacji projektów humanitarnych[545]. Ważnym aspektem w 2024 r. dla wolontariuszy było zapoczątkowanie nowego zakresu działalności jakim było humanitarne rozminowanie terytoriów wyzwolonych i miejsc starć wojsk. Pod humanitarnym rozminowaniem należy rozumieć kompleks działań mających na celu oczyszczenie terenów z przedmiotów wybuchowych (min, niewybuchów) w celu zapewnienia bezpieczeństwa dla życia i zdrowia ludzkiego oraz przywrócenia funkcjonowania społeczności i zrównoważonego rozwoju, w tym badania, wykrywanie, unieszkodliwianie przedmiotów wybuchowych, a także działalność w zakresie informowania ludności o potencjalnym zagrożeniu[546]. Głównym celem tej działalności jest przywrócenie gruntów do bezpiecznego użytkowania przez ludność cywilną, produkcję rolną, infrastrukturę krytyczną i cywilną[547]. W ramach realizacji omawianego kierunku fundacja S. Prytuły nawiązała wysokiej jakości współpracę z Państwową Służbą Transportową Do Zadań Specjalnych[548]. W ramach działalności humanitarnej fundacja w latach 2022-2024 realizowała następujące projekty:

1) Ochrona zdrowia.

[544] *Гуманітарна допомога цивільним,* https://prytulafoundation.org/ humanitarian-help [dostęp 1.05.2025].
[545] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024 Гуманітарного фонду Сергія Притули,* s. 12, https://ds7zgdsyui79p.cloudfront.net_040b3bc48b.p df?updated_at=2025-03-12T09:53:39.042Z [dostęp 1.05.2025].
[546] *Гуманітарне розмінування,* https://demininguа.com/proekty/gumanitarne-rozminuvannya[dostęp 1.05.2025].
[547] Według stanu na rok 2024 powierzchnia potencjalnie zaminowanych terenów wynosi 139 000 km^2.
[548] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024 Гуманітарного фонду...,* dz. cyt., s. 13.

Od początku pełnej inwazji Rosji na Ukrainę co najmniej 14681 placówek medycznych i instytucji zostało uszkodzonych w wyniku ostrzałów i działań wojennych, w tym same placówki, pacjenci, transport, zapasy i personel medyczny, a kolejne 193 zostały całkowicie zniszczone, co jest rażącym naruszeniem międzynarodowego prawa humanitarnego. Aby utrzymać dostęp do wysokiej jakości opieki medycznej na terenach wyzwolonych i przyfrontowych, fundacja S. Prytuły jest zaangażowana w rozbudowę i modernizację działających placówek medycznych, a także jest organizatorem mobilnych misji i wyjazdów wysoko kwalifikowanych zespołów medycznych, które są wyposażone w niezbędny sprzęt medyczny, leki, transport itp. W ramach projektu wolontariusze fundacji także dostarczają niezbędne leki i inne zasoby medyczne (specjalistyczne leki i sprzęt medyczny zagranicznych producentów) osobom potrzebującym, personelowi medycznemu w szpitalnych placówkach medycznych i mobilnych (polowych) punktach pomocy medycznej. Fundacja także zapewniała odpowiedni sprzęt medyczny w celu przezwyciężenia skutków pandemii koronawirusa SARS Covid-19[549].

W 2023 r. fundacja humanitarna S. Prytuły skoncentrowała swoje wysiłki na skutecznej i natychmiastowej pomocy medycznej dla osób poszkodowanych zapewniając niezbędny sprzęt, leki i wsparcie infrastrukturalne placówkom medycznym, co przyczyniło się do nieprzerwalnego funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej w warunkach kryzysu humanitarnego spowodowanego wojną[550]. Fundacja zrealizowała dwa projekty w dziedzinie ochrony zdrowia, mające na celu zapewnienie podstawowej i specjalistycznej opieki medycznej poprzez mobilne brygady medyczne w wyzwolonych regionach i społecznościach wzdłuż linii frontu. Projekty zostały zrealizowane w obwodach dniepropetrowskim, donieckim, zaporozhskim, mikołajowskim, sumskim, charkowskim, chersońskim i czernihowskim. Pierwszym projektem był projekt „HealthCar", który zapewniał podstawową opiekę medyczną, dystrybucję leków i wyrobów medycznych, jak również transport medyczny do specjalistycznych placówek medycznych mieszkańców wyzwolonych rejonów obwodów mikołajowskiego i chersońskiego, we współpracy z siecią klinik nowoczesnej medycyny ZDRAVO[551]. Drugi projekt zatytułowany „Pomoc medyczna TUTAJ" przewidywał zapewnienie wysokiej jakości opieki medycznej poprzez mobilne misje medyczne w obwodach donieckim, charkowskim, chersońskim, sumskim i zaporoskim z udziałem co najmniej

[549] *Проєкт із охорони здоров'я*, https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/direction/medical-aid [dostęp 1.05.2025].
[550] *Благодійній організації „Фонд Сергія Притули" 4 роки,* https://nk.gov.ua/2024/07/22/blahodijnij-orhanizatsii-fond-serhiia-prytuly-4-roky/ [dostęp 30.04.2025].
[551] *Healthcare,* https://prytulafoundation.org/en/humanitarian-help/ direction/medical-aid [dostęp 5.05.2025].

15 praktykujących lekarzy-wolontariuszy w celu przeprowadzenia profesjonalnej, bezpłatnej diagnostyki, leczenia i wydania leków oraz wyrobów medycznych bezpośrednio w społecznościach przyfrontowych i wyzwolonych. Projekt ten był realizowany wspólnie z ukraińsko-izraelską misją medyczną FRIDA i polegał na wyjazdach mobilnych punktów w każdy weekend 2023 r[552].

W ramach przedstawionych projektów wolontariusze dokonują zakupu sprzętu medycznego, samochodów pogotowia ratunkowego, a także innego specjalistycznego sprzętu medycznego, zapewniają paliwo dla mobilnych zespołów i doraźnie wspiera lekarzy uczestniczących w programie finansową rekompensatą kosztów transportu i wyżywienia. Fundacja w ramach ochrony zdrowia zawiera szereg strategicznych porozumień o współpracy z kluczowymi producentami medycznymi, co pozwala realizować dostawy leków i odpowiedniego sprzętu nawet podczas klęsk żywiołowych lub aktywnych faz wojny. Ponadto organizacja w sposób ciągły ocenia potrzeby placówek medycznych na terytoriach tuż przy linii frontu i wyzwolonych, co pozwala w szybki sposób reagować na zapotrzebowania. W latach 2022-2023 zespół wolontariuszy zwrócił się do 80 placówek medycznych w 182 rejonach[553] w celu zapewnienia lokalnym lekarzom sprzęt zgodny z otrzymanym zapotrzebowaniem. Na liście niezbędnego sprzętu znalazły się: sprzęt do koagulacji, systemy rentgenowskie, stoły operacyjne i lampy, system do regeneracji krwi i system inwazyjnego monitorowania ciśnienia, pompa do żywienia dojelitowego, elektrokardiografy, aspiratory, funkcjonalne łóżka medyczne[554]. W 2023 r. fundacja także występowała partnerem w utworzeniu centrum rehabilitacji osób cywilnych w m. Krzywy Róg i zaangażowała się w przeprowadzenie prac remontowych w budynku dla utworzonego doraźnie centrum rehabilitacji „GART". Działalność ta była finansowana przez delegację Unii Europejskiej w Ukrainie[555].

W 2023 r. fundacja humanitarna S. Prytuły wsparła czterdzieści trzy placówki medyczne, otrzymała i zakupiła 273 065 jednostek leków i wyrobów medycznych o łącznej wartości 36 730 621 hrywien (około 3 mln złotych). W ciągu roku organizacja otrzymała i zakupiła sprzęt medyczny na łączną kwotę 14 428 431 hrywien (około 1,2 tys. złotych), przy czym do placówek służby zdrowia zakupiono i otrzymano bezpłatnie 153 szt. różnorodnego sprzętu medycznego o wartości 10 439 650 hrywien (około 868 tys. złotych), a do realizacji

[552] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023, Гуманітарний фонд Сергія Притули*, s. 6, https://ds7zgdsyui79p.cloudfront.net/zvit_gum_2023_51368e02a8.pdf?updated_at=2024-01-24T10:08:54.500Z [dostęp 6.05.2025].
[553] odpowiednik gminy.
[554] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…,* dz. cyt., s. 15.
[555] *Простір відновлення ветеранів і цивільних ГАРТ 2023 → 2025,* https://vidpovidalni.org/2025/11/07/prostir-vidnovlennya-veteraniv-i-tsyvilnyh-gart-2023-2025/ [dostęp 6.05.2025].

mobilnych misji medycznych o wartości 3 988 781 hrywien (około 332 tys. złotych)[556]. Wartość wyżej wymienionego sprzętu, który został otrzymany bezpłatnie, wyniosła 1 511 968 hrywien (około 125 tys. złotych). W odniesieniu do mobilnych misji medycznych w 2023 r. zorganizowano i przeprowadzono 498 wyjazdów, podczas których udzielono 20 770 konsultacji i rozdystrybuowano 15 527 jednostek leków i środków medycznych. W przypadku dystrybucji sprzętu medycznego i środków technicznych, w 2023 r. wolontariuszom fundacji udało się przekazać na stan placówek medycznych następujący sprzęt: jednokanałowy generator elektrochirurgiczny Valeylab LS10, urządzenie do uszczelniania naczyń krwionośnych wraz z dodatkowymi komponentami o wartości 1 020 000 hrywien (około 85 tys. złotych), generator elektrochirurgiczny G11 wraz z komponentami o wartości 810 108 hrywien (około 67 tys. złotych), mobilny system rentgenowski IMAX 1010 V w zestawie z urządzeniem do cyfrowej rentgenografii FireCR 20 o wartości 1 380 000 hrywien (około 115 tys. złotych), drukarka medyczna HQ-460DY o wartości 275 000 hrywien (około 23 tys. złotych), stoły operacyjne o wartości 268 411 hrywien (około 22 tys. złotych), lampy operacyjne o wartości 215 000 hrywien (około 18 tys. złotych), aparat do autotransfuzji krwi CellSaver o wartości 2 105 000 hrywien (około 175 tys. złotych), stojaki endoskopowe o wartości 999 985 hrywien (około 83 tys. złotych), system inwazyjnego pomiaru ciśnienia OptoMonitor 3 w zestawie z sondą pomiarową z czujnikiem OptoWire III o wartości 907 200 hrywien (około 75 tys. złotych), a także elektrokardiografy, medyczne łóżka funkcjonalne, aspiratory, pompy do żywienia dojelitowego itp[557]. W celu wsparcia pracy mobilnych misji medycznych wolontariusze przekazali następujący sprzęt: zestaw do rentgenografii wewnątrzustnej EzRay Air P+Vatech EzSensor 1.5 Classic, system rentgenografii stomatologicznej z 17-ekstraoralnym systemem rentgenowskim VEX-P300 (EzRay Air Portable), Urządzenie do przetwarzania zdjęć medycznych EzSensor Classic: IOS-U15IB, aparat do sztucznej wentylacji płuc Newport HT70 z wyposażeniem pomocniczym, model Plus (HT70PM-SY-EU, diagnostyczny system ultrasonograficzny Acclarix AX3, defibrylator Rescue LIFE, urządzenie USG PHILIPS w komplecie C5-2, tonometr lcare ic100, urządzenie stomatologiczne „Galant Omnipraktik „HU", a także elektrokardiografy, wieloparametrowe monitory pacjenta, przenośne aspiratory chirurgiczne, oftalmoskopy, dermatoskopy, reflektory czołowe, zestawy okulistycznych soczewek próbnych itp[558]. Ponadto, we współpracy z największym partnerem projektu ochrony zdrowia firmą UNIQA, fundacja humanitarna

[556] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…,* dz. cyt., s. 15-16.
[557] Tamże, s. 17-18.
[558] Tamże, s. 20.

S. Prytuły przekazała 546 paczek medycznych do placówek medycznych w obwodach dniepropetrowskim, zaporoskim, mikołajowskim, sumskim, charkowskim, chersońskim i czernihowskim[559]. Podsumowując wyniki pracy funduszu w ramach projektu dotyczącego ochrony zdrowia, w 2023 r. zgromadzono łącznie kwotę 54 875 090 hrywien (około 4,5 mln złotych)[560].

W 2024 r. fundacja humanitarna kontynuowała realizację projektów medycyny mobilnej, które stały się niezwykle ważne dla zapewnienia dostępu ludności cywilnej do pomocy medycznej. Głównym celem projektów jak i w 2023 r. było przezwyciężenie krytycznego problemu braku specjalistów medycznych, infrastruktury transportowej, niezbędnego sprzętu i izolacji medycznej w regionach największych walk. W 2024 r. organizacja kontynuowała realizację zakrojonego na szeroką skalę projektu mobilnych brygad medycznych „HealthCar" i zrealizowała 250 wyjazdów, podczas których udało się udzielić pomocy 4750 pacjentom[561]. W 2024 r. wolontariusze fundacji wraz z ukraińsko-izraelską misją wolontariuszy medycznych FRIDA Ukraine rozpoczęli nowy projekt – Mobilną stomatologię CommuniTeeth. Projekt miał na celu zapewnienie pomocy stomatologiczną w społecznościach wyzwolonych z okupacji[562].

Projekt ten stał się odpowiedzią na pilną potrzebę dostępu do usług stomatologicznych w regionach, gdzie nie było wykwalifikowanego personelu, a infrastruktura była zniszczona. W ciągu pierwszych trzech miesięcy pracy mobilny gabinet stomatologiczny zrealizował 8 dwudniowych wyjazdów w obwodach zaporoskim, mikołajowskim, chersońskim i charkowskim a niezbędną pomoc stomatologiczną otrzymało ponad 521 pacjentów[563]. Ważnym aspektem w 2024 r. dla fundacji nadal pozostawała pomoc na rzecz placówek medycznych w rejonach wyzwolonych i pobliskich z linią frontu, które wciąż borykały się z krytyczną potrzebą wysokiej jakości sprzętu medycznego i wykwalifikowanych specjalistów. Fundacja w dalszym stopniu kontynuowała wzmacnianie potencjału placówek służby zdrowia zapewniając im nowoczesny sprzęt, który pozwolił znacznie zaoszczędzić czas na diagnostykę i leczenie oraz zwiększyć skuteczność udzielania pomocy, co miało kluczowe znaczenie dla

---

559 *Спільна місія UNIQA та Фонду Сергія Притули для підтримки України*, https://uniqa.ua/blog/sovmestnaya-missiya-uniqa-i-blagotvoritelnogo-fonda-sergeya-prituly-dlya-podderzhki-ukrainy/ [dostęp 20.05.2025].

560 О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…,* dz. cyt., s. 15-16.

561 Н. Майстренко, С. Нікітенко., *Медицина на колесах: як мобільні бригади лікарів рятують прифронтові громади Херсонщини та Донеччини,* https://most.ks.ua/news/url/meditsina-na-kolesah-jak-mobilni-brigadi-likariv-rjatujut-prifrontovi-gromadi-hersonschini-ta-donechchini/ [dostęp 20.05.2025].

562 *На прифронтових територіях стартує проєкт мобільної стоматології від благодійної місії FRIDA та фонду Сергія Притули,* https://medicine.rayon.in.ua/news/755396-na-prifrontovikh-teritoriyakh-startue-proekt-mobilnoi-stomatologii-vid-blagodiynoi-misii-frida-ta-fondu-sergiya-prituli [dostęp 21.05.2025].

563 Tamże.

terenów najbardziej dotkniętych wojną, ponieważ personel medyczny tam najbardziej przeciążony pracą ze względu na dużą liczbę pacjentów przypadających na jednego lekarza[564]. W ciągu roku zespół przekazał placówkom opieki zdrowotnej znaczną ilość niezbędnego sprzętu medycznego, w szczególności aparaty do sztucznej wentylacji płuc karetki pogotowia ratunkowego typu C, systemy rentgenowski, przenośne mobilne systemy rentgenowskie, mobilne elektroencefalografy, pompy strzykawkowe, bezcieniowe lampy operacyjne, urządzenia do dezynfekcji narzędzi chirurgicznych, skaner żylny, automatyczny analizator hematologiczny, łóżka reanimacyjne[565]. W 2024 r. w ramach projektu ochrona zdrowia łączna kwota udzielonej pomocy wyniosła 82 930 443 hrywien (około 7 mln złotych), która została przeznaczona na wyposażenie 132 placówek medycznych[566]. Na przestrzeni dwóch lat fundacja skupiała się na zapewnieniu kompleksowego wsparcia osobom znajdującym się w trudnej sytuacji w społecznościach na terenach wyzwolonych i znajdujących się w pobliżu linii frontu oraz na zaspokojeniu krytycznych potrzeb medycznych ludności i placówek medycznych, które ucierpiały w wyniku działań wojennych.

2) Budowa i wyposażenie schronów (Safe&Smart).

Projekt fundacji ma na celu stworzenie bezpiecznych warunków do nauki dla dzieci w Ukrainie podczas wojny poprzez przebudowę, wyposażenie i zagospodarowanie szkolnych schronów, aby przywrócić nauczanie w formie hybrydowej i stacjonarnej, umożliwiając proces edukacji nawet podczas ostrzałów. W 2023 r. 68% działających ukraińskich szkół posiadało różnego rodzaju obiekty służące jako schron, które dawały możliwość kontynuowania procesu kształcenia. Jednak znaczna część tych obiektów nawet w najmniejszym stopniu nie spełniała istniejących norm budowlanych i wymagań dotyczących schronów. W celu poprawy sytuacji fundacja w 2023 r. skupiła się na budowie nowych i przebudowie istniejących schronów na terenach placówek oświatowych[567]. W ramach realizacji projektu w 2023 r. zostało przebudowanych 28 placówek edukacyjnych, a kolejne 26 otrzymało specjalistyczny sprzęt i materiały budowlane do wyposażenia posiadanych schronów. Łączna ilość dostarczonego sprzętu i materiałów wyniosła 229 szt., o wartości 2 131 615 hrywien (około 177 tys. złotych). W ciąg u roku fundacji udało się zgromadzić w ramach projektu Safe&Smart łączną kwotę 3 143 733 hrywien (około 261 tys. złotych)[568].

[564] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024…,* dz. cyt., s. 28.
[565] *ДІЛА та Благодійний фонд Сергія Притули об'єднуються в стратегічному партнерстві для системної допомоги в медичному напрямку*, https://dila.ua/news/dila-and-prytulafoundation.html [dostęp 25.05.2025].
[566] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024…,* dz.cyt., s. 29-30.
[567] *Safe & Smart,* https://prytulafoundation.org/en/humanitarian-help/ direction/safe-and-smart [dostęp 25.05.2025].
[568] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…,*dz. cyt., s. 20.

Pod koniec 2023 r. wolontariusze fundacji zakończyli proces przygotowywania niezbędnej dokumentacji projektowej dotyczącej całkowitej przebudowy pierwszych trzech obiektów, których prace zaplanowano na pierwszy i drugi kwartał 2024 r. Tymi trzema obiektami były Centrum Edukacyjno-Rehabilitacyjne nr 21 w m. Kijów, szkola-internat oraz państwowa placówka edukacyjna, która zaspokaja potrzeby dzieci z zaburzeniami psychoneurologicznymi, w tym dzieci z nadpobudliwością. Ponadto, projekt przebudowy i wyposażenia obiektów ochronnych (Safe&Smart) w 2023 r. obejmował również wyposażenie i zapełnienie już istniejących schronów w placówkach edukacyjnych i był realizowany w obwodach dniepropetrowskim, kijowskim, części ługańskiego, charkowski, sumski[569].

Rysunek 14. Stan schronu w placówce oświatowej obwodu dniepropietrowskiego (zdjęcia łączone przed realizacją projektu i po)

Źródło: Д. Будріков, *Фандрайзинг — спільними зусиллями до мети!,* https://ukr-dim.de/fandraizingh-spilnimi-zusilliami-do-mieti/ [dostęp 26.05.2025].

Za czas trwania projektów 2023 r. udało się dokonać rekonstrukcji w 32 obiektach, a kolejne 26 schrony zostały wyposażone w niezbędny sprzęt do kontynuacji procesu kształcenia w każdych warunkach[570].

W 2024 r. fundacja doskonaliła i rozszerzała realizację projektu przebudowy i wyposażenia obiektów ochronnych, gdzie celem dalej pozostawało zapewnienie skutecznej ochrony dzieciom z terenów pobliskich z linią frontu w razie zagrożenia. Wolontariusze

[569] Tamże, s. 21.
[570] Д. Будріков, *Фандрайзинг — спільними зусиллями до мети!,* https://ukr-dim.de/fandraizingh-spilnimi-zusilliami-do-mieti/ [dostęp 26.05.2025].

kontynuowali działania mające na celu rekonstrukcję, wyposażenie i uzupełnienie istniejących schronów szkolnych zgodnie z aktualnymi normami budowlanymi dotyczącymi obiektów ochronnych. W 2024 r. organizacja współpracowała z 30 placówkami edukacyjnymi, które otrzymały specjalistyczny sprzęt i wyposażenie do swoich schronów. W ciągu roku fundacji udało się zgromadzić w ramach projektu Safe&Smart łączną kwotę 29 043 571 hrywien (około 2,4 mln złotych). W kolejnym roku fundacja planowała przebudowę dwóch obiektów w obwodzie charkowskim, które by odpowiadały normom schronów przeciwatomowych, znajdujących się 50 km i 90 km od linii demarkacyjnej[571].

3) Tymczasowe modułowe mieszkania NEST.

Projekt NEST miał na celu zapewnienie tymczasowego miejsca zamieszkania osobom, których mieszkania zostały całkowicie zniszczone w wyniku działań wojennych i polegał na ulokowaniu osób poszkodowanych w specjalnie wyposażonych modułowych kontenerach mieszkalnych, aby mogły pozostać one pozostać w miejscu zamieszkania i odnowić zniszczoną własność[572]. Łączna liczba uszkodzonych obiektów mieszkalnych w czerwcu 2023 r. wyniosła ponad 163 tysiące. Największe zniszczenia dotknęły zasoby mieszkaniowe w obwodach donieckim, ługańskim, charkowskim, kijowskim, mikołajowskim i czernihowskim Ukrainy. Głównym celem projektu jest zapewnienie warunków mieszkaniowych łączących komfort i bezpieczeństwo. Modułowa koncepcja NEST pozwala dostosować przestrzeń mieszkalną do konkretnych potrzeb i wielkości rodzin korzystających z tymczasowego schronienia. NEST jest wyposażony w infrastrukturę niezbędną do pełnego funkcjonowania, w tym ogrzewanie, systemy zaopatrzenia w wodę i kanalizację, zasilanie elektryczne, a także izolowane bloki sanitarne[573]. Konstrukcja modułów została zaprojektowana w taki sposób, aby zapewnić izolację termiczną oraz ochronę przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi i zagrożeniami wynikającymi w wyniku działań wojennych. Fundacja kładzie nacisk na zintegrowane podejście do realizacji projektu, współpracując z lokalnymi władzami, partnerami i mieszkańcami w celu zapewnienia odpowiednich warunków i uwzględnienia specyfiki każdej poszkodowanej rodziny.

W ciągu 2023 r., w ramach projektu zgromadzono kwotę 37 030 678 (około 3 mln złotych). Wartość pieniężna sprzętu i materiałów, które zostały otrzymane w ramach zbiórek charytatywnych wyniosła 1 378 869 hrywien (około 115 tys. złotych). Za te środki w 2023 r.

[571] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024…,* dz. cyt., s. 28.
[572] *Проєкт тимчасового модульного житла NEST*, https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/direction/nest [dostęp 26.05.2025].
[573] *NEST*, https://nestprytulafoundation.org/uk/pro-nas/ [dostęp 26.05.2025].

przeprowadzono uzupełnienie wyposażenia wszystkich zainstalowanych domów dodatkowym sprzętem AGD. W 2024 r. wśród poszkodowanej ludności cywilnej potrzeba na modułowe domy się zwiększyła, ze względu na chęć powrotu i odbudowy własnych miejsc zamieszkania[574].

Rysunek 15. Dom modułowy powstały w ramach projektu NEST

Źródło: *NEST*, https://nestprytulafoundation.org/uk/pro-nas/ [dostęp 28.05.2025]

W 2024 r. wolontariusze projektu wraz z partnerami w dalszym ciągu pracowali nad stworzeniem tymczasowych mieszkań modułowych, które mogą być użytkowane całorocznie przez co najmniej dziesięć lat. W zależności od liczby członków w rodzinie, dom modułowy składał się z trzech do sześciu pokoi-modułów. Dzięki zaangażowaniu przedsiębiorstw, a także wsparciu społeczności międzynarodowej do końca grudnia 2024 r. w ramach projektu NEST zostało zainstalowanych 46 domów modułowych, które łącznie składają się z 181 modułów, proporcjonalnie rozłożonych zgodnie z liczbą członków rodzin[575]. W ramach projektu zostało zbudowane również modułowe miasteczko w m. Borodzianka, które w 2022 r. ucierpiało od zmasowanego ostrzału artyleryjskiego[576]. W ciągu 2024 r. fundacja także przeprowadziła szczegółową analizę postawionych modułów mieszkalnych, zabezpieczyła należne wsparcie techniczne i uzupełniła je dodatkowym sprzętem AGD.

4) Humanitarne rozminowanie.

[574] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…*,dz. cyt., s. 24.
[575] Tamże, s. 33.
[576] *Понад 100 000 українських родин втратили дім через російську агресію,* https://nestprytulafoundation.org/uk/ [dostęp 28.05.2025].

Od wybuchu wojny pełnoskalowej Ukraina, obok przeciwstawiania się wrogiej inwazji, w sposób ciągły przeciwdziała jej konsekwencjom, które wywołały ogromny kryzys humanitarny. Po wyzwoleniu zajętych terenów pierwszym krokiem do odbudowy zniszczonej infrastruktury było dokonanie rozminowania. W wyniku wojny Ukraina stała się krajem o najwyższym poziomie skażenia minami na świecie, szacowanym od 25% do 40% powierzchni kraju, przekraczając poziom skażenia obserwowany w takich regionach jak Syria i Afganistan[577]. Niebezpieczna sytuacja, odnotowywana przez różnych ekspertów i organizacje międzynarodowe, podkreśla potrzebę natychmiastowego podjęcia działań w celu pełnego rozminowania, aby zapewnić bezpieczeństwo ludności cywilnej. Wysokie koszty powszechnego skażenia znajdują odzwierciedlenie w alarmującej liczbie ofiar. Zespół rozminowujący MAG odnotował co najmniej 611 osób poszkodowanych w wyniku eksplozji min i niewybuchów w okresie od 24 lutego 2022 r. do 10 stycznia 2023 r., a pod koniec 2023 r. liczba zarejestrowanych przypadków wyniosła 1190, czyli tyle samo, ile odnotowano w latach 2014-2020[578]. Fakt ten podkreśla konieczność przeprowadzenia humanitarnych operacji rozminowania terenów, w realizację których między innymi została zaangażowała fundacja. Później wolontariusze wyodrębnili działania w tym zakresie w osobny projekt jako kierunek działalności i nawiązali współpracę z Państwową Specjalistyczną Służbą Transportową i Państwową Służbą ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Ukrainy – dwoma głównymi państwowymi podmiotami, które zarządzają wszystkimi pracami w zakresie humanitarnego rozminowania. W 2023 r. fundacja zawarła szereg porozumień o współpracy z wyspecjalizowanymi instytucjami i organizacjami, a także zorganizowała pierwsze zbiórki funduszy na rzecz uruchomienia nowego projektu[579].

W grudniu 2024 r. powierzchnia terenów, na których występują materiały wybuchowe lub ich pozostałości wynosiła około 139 000 km^2. Stanowi to około 23% całkowitej powierzchni Ukrainy. Według danych Państwowej Służby ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Ukrainy, zagrożonych jest około 15 milionów obywateli. Jeśli chodzi o grunty rolne, około 2,4 miliona hektarów pól uprawnych pozostaje skażonych lub potencjalnie skażonych materiałami wybuchowymi lub ich elementami[580]. Wiele obszarów zaminowanych znajduje się

[577] *Інтерактивна карта територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами*, https://demininguа.com/karta-rozminuvannya [dostęp 28.05.2025].
[578] *Our Work in Ukraine,* https://www.maginternational.org/what-we-do/where-we-work/ukraine/ [dostęp 28.05.2025].
[579] *Проєкт із гуманітарного розмінування,* https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/direction/humanitarian-demining [dostęp 28.05.2025].
[580] *Інтерактивна карта територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами*, https://demininguа.com/karta-rozminuvannya [dostęp 28.05.2025].

w miejscach o wysokim ryzyku ostrzału artylerii i bezzałogowych statków powietrznych, dlatego w 2024 r. fundacja skupiła się na poszukiwaniu nowych sposobów rozwoju i realizacji projektu, które pozwolą stworzyć bezpieczne warunki dla prac grup saperskich.

W ciągu 2024 r. fundacja wyposażyła grupy saperskie Państwowej Służby ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Ukrainy oraz Państwowej Specjalistycznej Służby Transportowej w nowoczesne sprzęt i rozwiązania techniczne, które znacząco zwiększają efektywność i bezpieczeństwo pracy. Wśród sprzętu, który został przekazany jednostkom do realizacji zadań znalazły się: specjalistyczne wykrywacze metali do wykrywania min i materiałów wybuchowych, sprzęt ochronny dla saperów minimalizujący ryzyko podczas pracy, pojazdy i pojazdy opancerzone przystosowane do transportu pododdziałów i sprzętu, naziemne zrobotyzowane kompleksy rozminowujące, dodatkowy sprzęt do wysadzania i przygotowywania terenów do procesu rozminowywania, drony do monitoringu terenu z powietrza, wykrywania min i materiałów wybuchowych, fotografowania i aktualizacji map skażonych terenów, kompleksy walki radioelektronicznej, detektory dronów oraz inny sprzęt niezbędny do ochrony życia humanitarnych zespołów rozminowujących. Łączna ilość sprzętu i maszyn przekazanych pododdziałom wynosi 423 szt. o wartości 57 947 732 hrywien (około 5 mln złotych)[581].

W celu lepszego zbadania specyfiki humanitarnego rozminowania i zapewnienia maksymalnej skuteczności udzielanej pomocy, wolontariusze fundacji uczestniczą w konferencjach krajowych i międzynarodowych oraz innych specjalistycznych wydarzeniach poświęconych rozminowaniu, ściśle współpracują z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami posiadającymi doświadczenie i wiedzę specjalistyczną w zakresie rozminowania humanitarnego, nawiązują współpracę z ekspertami w tej dziedzinie, stale monitorują rozwój technologii dla opracowywania nowych strategii i planów wsparcia[582].

5) Reagowanie kryzysowe.

W 2023 r. fundacja humanitarna aktywnie realizowała projekt reagowania kryzysowego, którego celem było przezwyciężenie skutków sytuacji nadzwyczajnych i kryzysowych, w tym największej katastrofy ekologicznej i antropogenicznej, jaka miała miejsce w tym roku – wysadzenie tamy elektrowni wodnej w m. Kachowce przez rosyjskie wojska okupacyjne. Do najważniejszych przedsięwzięć fundacji w zakresie reagowania

[581] *Суспільне і Фонд Сергія Притули передали обладнання на розмінування Харківщини,* https://stv.detector.media /suspilna-korporatsiya/read/8252/2024-03-18-suspilne-i-fond-sergiya-prytuly-peredaly-obladnannya-na-rozminuvannya-kharkivshchyny/ [dostęp 28.05.2025].

[582] *Збір з „Вчасно" на гуманітарне розмінування,* https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/vchasno-demining [dostęp 28.05.2025].

kryzysowego należy odnieść: działania ratownicze i ewakuacyjne, działania zmierzające do odtworzenia kluczowych elementów infrastruktury krytycznej takich transport i zaopatrzenie w wodę, pomoc humanitarna w zakresie dostarczania żywności, ubrań i artykułów pierwszej potrzeby oraz śledzenie zagrożeń wraz z organizacją procedury alarmowania ludności[583].

Na początku roku wolontariusze fundacji skupili się na przygotowaniu do okresu zimowego, wspierając tworzenie mobilnych punktów ogrzewanych w poszczególnych miejscowościach położonych wzdłuż linii frontu i zapewniając dostęp do bezpiecznej wody pitnej. Wolontariusze również dostarczali zestawy higieniczne dla ludności z opuszczonych miejscowości. Nasilenie rosyjskich ataków na krajową infrastrukturę krytyczną zwłaszcza obiekty energetyczne, doprowadziły do pogorszenia sytuacji humanitarnej w kraju. Wiele osób zostało pozbawionych dostępu do ogrzewania, prądu i wody, zwłaszcza na wschodzie i południu kraju[584].

Po wybuchu elektrowni wodnej w Kachowce wzrosło ryzyko wybuchu epidemii, takich jak cholera i odra, z powodu powszechnego braku czystej wody pitnej, przeludnienia w schronach i ośrodkach tymczasowego zamieszkania oraz niskiego poziomu szczepień w całym kraju. Fundacja skupiła się na niesieniu pomocy humanitarnej w obwodach dniepropietrowskim, donieckim, zaporoskim, mikołajowskim, odeskim, charkowskim i chersońskim[585]. W ciągu roku projekt reagowania kryzysowego zebrał ponad 25 440 478 hrywien (około 2 mln złotych), wliczając w to ekwiwalent pieniężny za sprzęt i materiały otrzymane bezpłatnie. Kwota ta została przeznaczona na zakup niezbędnego sprzętu na potrzeby reagowania na powstałe zagrożenia: dwa wozy strażackie dla obwodu chersońskiego o wartości 2 148 920 hrywien (około 178 tys. złotych), trzy wozy asenizacyjne dla obwodu chersońskiego o wartości 3 411 300 hrywien (około 283 tys. złotych), cztery cysterny z wodą dla obwodów nikopolskiego i chersońskiego o wartości 6 176 822 hrywien (około 70 tys. złotych), 669 jednostek różnego sprzętu zamówionego w celu złagodzenia skutków eksplozji elektrowni wodnej w m. Kachowka (łodzie, narzędzia hydrauliczne, generatory, kotły, pompy, motopompy, zbiorniki na wodę, podgrzewacze itp.) o wartości 9 147 386 hrywien (około

[583] *Швидке кризове реагування,* https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/direction/emergency-response [dostęp 28.05.2025].
[584] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…,* dz. cyt., s. 30.
[585] *Підрив Каховської ГЕС: наслідки для людей і природи та дилема відбудови,* https://explainer.ua/pidryv-kahovskoyi-ges-naslidky-dlya-lyudej-i-pryrody-ta-dylema-vidbudovy/ [dostęp 28.05.2025].

760 tys. złotych). W celu przeciwdziałania i złagodnia skutków eksplozji elektrowni wodnej fundacja zgromadziła 14 910 390 hrywien (około 1,2 mln złotych)[586].

Dzięki systematycznemu reagowaniu na powstające wyzwania humanitarne, w ramach projektu w ciągu 2023 r. wolontariuszom fundacji udało się udzielić wsparcia mieszkańcom 61 miejscowości, obejmujących 162 gminy Wśród wsparcia warto podkreślić przekazanie 1013 sztuk specjalistycznego sprzętu, takiego jak generatory, filtry, motopompy, piece itp., 180 jednostek Starlink, które zostały dostarczone przez Ministerstwo Cyfryzacji i rozdysponowane wolontariuszami na potrzeby obwodów dniepropietrowskiego, charkowskiego i chersońskiego, a także 7569 zestawów od Global Empowerment Mission Inc. rozdysponowanych wśród poszkodowanych społeczności obwodów charkowskiego i chersońskiego, 2910 kg karmy dla zwierząt dostarczonej do obwodów donieckiego, odeskiego, charkowskiego i chersońskiego we współpracy z Save Pets of Ukraine itp[587]. Projekt reagowania kryzysowego w 2023 r. okazał się skuteczny w przezwyciężaniu skutków kryzysowych i przywracaniu warunków życia poszkodowanych. W ramach projektu w 2024 r. został wdrożony szeroki wachlarz działań mających na celu wsparcie osób poszkodowanych głównie w obwodach zaporoskim i chersońskim. Na potrzeby likwidacji skutków w te obwody został przekazany sprzęt medyczny (4 625 szt.), sprzęt energetyczny (163 szt.), sprzęt zapewniający łączność (22 szt.), a także środki transportu (3 ciężarówki i 4 minibusy). Dodatkowo, fundacja nadała pomoc ludności poszkodowanej przebywającej w regionach najbardziej dotkniętych wojną. Wolontariuszom udało się zapewnić nieprzerwane dostawy niezbędnego sprzętu i zasobów do rejonów trudno dostępnych i organizować mobilne zespoły reagowania we współpracy z lokalnymi władzami[588]. Jednym z kluczowych priorytetów w 2024 r. dla fundacji było przywrócenie godnych warunków życia osobom, które z powodu wojny utraciły dostęp do podstawowych usług. W założeniach na 2025 r. fundacja wymieniła rozbudowanie sieci mobilnych zespołów reagowania, zwiększenie zakupu dodatkowego sprzętu i środków transportu w celu usprawnienia logistyki, a także pogłębienie współpracy z władzami lokalnymi i partnerami międzynarodowymi w celu zwiększenia skali projektu i jego zasięgu geograficznego. Biorąc pod uwagę realizowanie projekty z roku 2025, fundacji częściowo udało się spełnić założenia[589]. Przedstawiciele fundacji humanitarnej S. Prytuły,

[586] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2023…,*dz. cyt., s. 31.
[587] Tamże, s. 32.
[588] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024…,* dz. cyt., s. 34.
[589] *Благодійний фонд Сергія Притули 2025,* https://shlifarb.com.ua/ua/sobytiya/blagotvoritelnyy-fond-sergeya-prituly-2025/?srsltid=AfmBOoozeu7k-fwh8zlZ3CVV7lyma7ElYz5OkpBzdUHqzwYmbV3J6Cw0 [dostęp 28.05.2025].

podkreślają, że charakter działalności w latach 2022-2025 r. wymagał wdrożenia szeregu elementów, bez których realizowana działalności była by nieskuteczna[590]. Tabela 16 przedstawia elementy, które według fundacji mogą zwiększyć skuteczność działalności wolontariackiej.

Tabela 16. Elementy zwiększające skuteczność działalności wolontariackiej

Elementy zwiększające skuteczność realizacji działalności	
gotowość na sytuacje kryzysowe	Kryzys humanitarny po wysadzeniu elektrowni wodnej w m. Kachowka odzwierciedlił istniejące łuki w przygotowaniu państwa do możliwej katastrofy naturalnej i innych zagrożeń. Nowe zagrożenia, które są negatywnym i nieodłącznym elementem działań wojennych wymagają odpowiedniego przygotowania i natychmiastowej reakcji adekwatnie dostosowanej do występującej sytuacji kryzysowej.
współpraca i koordynacja	Skuteczne zarządzanie złożonymi sytuacjami wymaga efektywnej współpracy i koordynacji między organizacjami humanitarnymi, rządem i lokalnymi społecznościami. Ważne jest posiadanie mechanizmów szybkiego reagowania i wymiany informacji.
dostosowanie i elastyczność strategii	Sytuacje kryzysowe są zmienne i modyfikują się w sposób ciągły, dlatego ważne jest posiadanie elastycznych strategii i gotowość do szybkiej adaptacji w niepewnych warunkach.
przejrzystość i rozliczalność	Zapewnienie wysokiego poziomu przejrzystości i rozliczalności ze swojej działalności jest ważnym elementem zaufania ze strony społeczności. Otwarta komunikacja na temat kosztów, alokacji zasobów i osiągniętych rezultatów sprzyja lepszej współpracy.
dostępność programów szkoleniowych	Regularne szkolenia i ćwiczenia dla personelu medycznego, pracowników sektora energetycznego i społeczeństwa zwiększają gotowość do reagowania na kryzysy i pomagają skuteczniej reagować na występujące zagrożenia.
innowacje w projektach humanitarnych	Wyciągnięte wnioski podkreślają znaczenie innowacyjnych podejść w projektach humanitarnych, takich jak wykorzystanie nowych technologii w celu zwiększenia efektywności i skuteczności funkcjonowania.
strategia komunikacji	Skuteczna komunikacja ze społeczeństwem i mediami jest kluczowa w sytuacjach kryzysowych ze względu na potrzebę sprawnego przepływu rzetelnych informacji i instrukcji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Благодійна організація „Благодійний фонд Сергія Притули”,* https://platforma.volunteer.country/organizations/serhiy_prytula_charity_foundation, [dostęp 28.05.2025].

W latach 2022-2025 fundacja swoje wysiłki koncentrowała wokół świadczenia kompleksowej pomocy ludności poszkodowanej, obejmującej różnego rodzaju wsparcie, począwszy od podstawowej pomocy medycznej i kończąc integracją społeczną[591]. Działalność humanitarna fundacji od wybuchu wojny pełnoskalowej stanowi kluczowy element stabilizacji społeczeństwa i przyczynia się do przywrócenia godnych warunków życia tysiącom osobom poszkodowanym. Organizacja w sposób ciągły prowadzi analizę swojego funkcjonowania co

[590] І. Сисак, *Сергій Притула про збори для ЗСУ, українські FPV, мобілізацію та політичні рейтинги,* https://www.radiosvoboda.org/a/interview-serhii-prytula-pro-drony-zbory-mobilizatsiu-ta-politychni-reytyngy/32765531.html [dostęp 28.05.2025].
[591] Tamże.

przyczynia się do bieżącego wyciągania wniosków i określenia dalszych kierunków rozwoju lub ich intensywności i doskonalenia inicjatyw humanitarnych.

4.2.3. United24

Omawiając działalność wolontariacka na rzecz ludności cywilnej warto wspomnieć o wcześniej omawianej inicjatywie United24. Oprócz kierunku obronnego, platforma funkcjonuje w takich dziedzinach jak: pomoc medyczna, rozminowywanie humanitarne, odbudowa Ukrainy i edukacja i nauka[592]. W ramach pomocy medycznej, dzięki podjętym przez ambasadorów tego kierunku działań, w 2022 r. udało się zakupić karetki typu C na które zostało przeznaczone 460 milionów hrywien (około 3,8 mln złotych). Wyposażone w wysokiej jakości sprzęt karetki zostały przekazane na stan jednego z szpitali w obwodzie zaporoskim i są wykorzystywane jako transport ewakuacyjny dla poszkodowanej ludności cywilnej. Ważnym projektem United24 w ramach pomocy medycznej była kampania organizowana wspólnie ze spółką Visa mająca na celu zakup specjalistycznych inkubatorów intensywnej terapii dla noworodków[593]. Wojna negatywnie wpłynęła na stan psychiczny kobiet ciężarnych – walczyły one z zespołem stresu pourazowego, depresją, zaburzeniami snu, atakami paniki, co doprowadziło do zwiększenia liczby porodów przed planowanym terminem, a te dzieci wymagały specjalistycznej opieki. Od początku wojny pełnoskalowej procent dzieci, które urodziły się przedwcześnie wzrósł o co najmniej 15%. Brak wystarczającej ilości nowoczesnych inkubatorów utrudniał lekarzom proces udzielenia należnej opieki wcześniakom, co zwiększało ryzyko problemów zdrowotnych z przyszłości. Celem zbiórki był zakup 10 inkubatorów, które umożliwiają stworzenie specjalnych warunków z niezbędnymi parametrami stężenia tlenu, wilgotności i temperatury, ciszy i oświetlenia, możliwością żywienia pozajelitowego, a także całodobowym monitorowaniem parametrów życiowych wcześniaków. W ramach akcji udało się zebrać około 10 000 000 hrywien (około 830 tys. złotych)[594].

Następnym sektorem, w którym funkcjonuje platforma United24 jest humanitarne rozminowanie. Ambasadorem kierunku jest aktor i reżyser Misha Collins, który był organizatorem dwóch zbiórek na rzecz sprawdzenia i rozminowania ukraińskich ziem.

[592] *All projects*, https://u24.gov.ua/projects?directionId=2 [dostęp 2.06.2025].
[593] *Серце зі сталі,* https://u24.gov.ua/uk/save.hearts [dostęp 2.06.2025].
[594] *В Україні зросла кількість передчасно народжених дітей. Як вони виживають під бомбами,* https://www.bbc.com/ukrainian/features-60895982 [dostęp 2.06.2025].

Problemem humanitarnego rozminowania jest złożoność procesu zwłaszcza na terenach zwolnionych z okupacji, gdzie w dalszym ciągu znajdują się miny przeciwpancerne i przeciwpiechotne, pułapki, amunicja kasetowa i niewybuchy. Grupy saperskie w wielu miejscowościach znajdowały urządzenia wybuchowe, które były zostawione nie tylko w domach prywatnych, lasach czy parkach, lecz schowane w sprzęcie gospodarstwa domowego, zabawkach dziecięcych i na placach zabaw[595]. W ramach projektu humanitarnego rozminowania został zakupiony wielofunkcyjny wóz pirotechniczny, przeznaczony do rozminowywania terenu oraz transportu materiałów i ładunków wybuchowych do miejsca ich likwidacji o wartości 19 248 320 hrywien (około 1,6 mln złotych). Druga zbiórka miała na celu rozminowywaniu trzech obiektów – szpital i teren przyległy w obwodzie chersońskim, szkoła, przedszkole i park w obwodzie charkowskim oraz dwa lasy państwowe o wielkości 45 hektarów w obwodzie kijowskim. Zbiórka została zakończona po przekroczeniu kwoty 66 166 100 hrywien (około 5,5 mln złotych)[596].

Oprócz wyżej opisanych sektorów United24 skupia się również na odbudowie zniszczonej lub uszkodzonej infrastruktury cywilnej, zwłaszcza budynków mieszkalnych. W ramach inicjatywy platforma prowadziła zbiórkę na odbudowę i renowację 18 budynków w obwodzie kijowskim, gdzie każdy zainteresowany miał możliwość śledzić postępy prac remontowych. Dzięki interaktywnej mapie i modelom 3D darczyńcy mogli zapoznać się ze skalą zniszczeń i potrzebą wsparcia, a także przeczytać historie mieszkańców. Na ten cel było zebrano ponad 751 tys. hrywien (około 62 mln złotych)[597]. W ramach odbudowy platforma wspólnie ze swoimi ambasadorami zapoczątkowała różne interesujące projekty, wśród których można wymienić projekt zatytułowany „zaginiona sztuka" (każdy darczyńca miał możliwość zakupić chustę z kopią słynnych dzieł malarzy, czy unikatowych mozaiki, oryginały których zostały skradzione lub zniszczone przez wojska rosyjskie), czy „LEGOwithUKRAINE" (inicjatywa miała na celu promocję dziedzictwa architektonicznego Ukrainy poprzez odzwierciedlenie najbardziej znanych obiektów w miniaturze, takich jak pomnik „Matka Ojczyzna" w Kijowie czy najsłynniejszy zabytek architektoniczny i historyczny półwyspu Krymskiego „Jaskółcze Gniazdo"[598]. Środki z tych projektów zostały przeznaczone na odbudowę infrastruktury cywilnej na całym terytorium Ukrainy. Do listopada 2025 r. na

[595] *Міша Коллінз допомагає повертати життя на українські землі,* https://u24. gov.ua/uk/collins_demining [dostęp 20.09.2025].
[596] *Крок за кроком: збір на розмінування,* https://u24.gov.ua/uk/step-by-step [dostęp 20.09.2025].
[597] *Перед вами 18 будинків, зруйнованих війною. Обирайте їх на карті або за допомогою списку* https://u24.gov.ua/uk/rebuild [dostęp 20.09.2025].
[598] *#LEGOwithUKRAINE,* https://u24.gov.ua/uk/legowithukraine [dostęp 20.09.2025].

odbudowę zniszczonej infrastruktury udało się zebrać ponad 968 tys. hrywien (około 59 tys. złotych[599].

Ostatnim kierunkiem działalności United24 jest edukacja i nauka, którego celem jest wspieranie edukacji, odbudowa placówek oświatowych oraz stworzenie bezpiecznych warunków do kształcenia. W ramach kierunku United24 prowadzi odbudowę zniszczonych placówek oświatowych, aranżację schronów i bezpiecznych przestrzeni edukacyjnych w szkołach, modernizację schronisk w 61 przedszkolach w regionach w pobliżu linii frontu. Według oficjalnych raportów platformy, łączna kwota środków zebranych w kierunku edukacja i nauka na koniec 2025 r. przekroczyła 1 028 000 000 hrywien (około 86 mln złotych)[600].

4.2.4. Razom

Jedną z najbardziej znanych organizacji wolontariackich, działających na rzecz pomocy ludności poszkodowanej jest ukraińsko-amerykańska organizacja pożytku publicznego Razom, której początki sięgają 2014 r. Organizacja ta zaczęła prowadzić działalność podczas Rewolucji Godności, wspierając protestujących i dostarczając pomoc humanitarną we wschodnią część kraju. Od początku pełnoskalowej inwazji rosyjskiej, Razom znacznie rozszerzyła swoją działalność, zapewniając niezbędną pomoc humanitarną Ukraińcom dotkniętym wojną. Do zadań organizacji należały dostarczanie ratującego życie sprzętu medycznego, żywności i tymczasowego schronienia potrzebującym, a także wspieranie lokalnych ukraińskich organizacji humanitarnych, które działały głównie w obrębie obwodów[601]. Razom działa w ramach pięciu głównych programów:

1) *Razom Heroes* koncentruje się na dostarczaniu niezbędnego sprzętu medycznego, sprzętu i szkoleń ratownikom udzielającym pomocy na pierwszej linii frontu i w jej pobliżu. Obejmuje to dostarczanie niezbędnych artykułów, takich jak opaski uciskowe i apteczki pierwszej pomocy, a także wspieranie rozwoju zaawansowanych programów szkoleniowych dla ukraińskiego personelu medycznego. W 2023 r. organizacja zapewniła kompleksowe szkolenia dla medyków w oparciu o skuteczne praktyki międzynarodowe, a także dostarczyła 40 000 w pełni wyposażonych apteczek pierwszej pomocy (IFAK) i 1250 plecaków ratownika medycznego, a także dziesiątki tysięcy opasek uciskowych, bandaży, pasów uszczelniających i podobnego sprzętu. W 2023 r. w ramach programu *Heroes* na potrzeby zespołów medycznych

[599] О. Дєманов, М. Кицюк, К. Манітенко та ін., *Річний Звіт 2024*…dz. cyt., s. 35-36.
[600] *Освіта і наука*, *https://u24.gov.ua/uk/reports/education* [dostęp 25.09.2025].
[601] *Наша Історія*, https://www.razomforukraine.org/ua/pro-nas/nasha-istoriya/ [dostęp 1.10.2025].

zostało dostarczono ponad 6000 szt. radiostacji, zasilacze i ponad 190 pojazdów w tym pięć terenowych ambulansów Unimog i sześć pojazdów opancerzonych Toyota LC200 przeznaczonych do specjalistycznej ewakuacji poszkodowanych[602]. Dodatkowo, organizacja Razom otrzymała grant w wysokości 250 tys. dolarów (około 920 tys. złotych) od Ambasady Stanów Zjednoczonych w Ukrainie na przeprowadzenie tygodniowego kursu medycznego (podstawowe zabiegi resuscytacyjne, resuscytacja krążeniowo-oddechowa, opatrywanie ran) dla osób cywilnych. Kursy były skierowane do członków społeczności wolotariackich, w tym szkoleniowców, liderów społeczeństwa obywatelskiego i studentów kierunków ratownictwa medycznego i lekarskiego. W ramach projektu przeszkolenie przeszło prawie 2000 osób. W ramach programu fundacja dostarczała także mobilne urządzenia sanitarne i gotowe do spożycia zestawy posiłków z wbudowanymi elementami grzewczymi. W ciągu roku wolotariuszom organizacji udało się dostarczyć prawie 36 000 takich zestawów[603].

W 2024 r. fundacja kontynuowała rozwój programu *Heroes.* Do najważniejszych osiągnięć można odnieść: rozszerzenie cyklicznych szkoleń instruktorskich w zakresie domowej opieki medycznej, z zapewnieniem niezbędnych materiały edukacyjnych, wsparcie międzynarodowej konferencji naukowej w zakresie medycyny wojskowej, poświęconą najnowszym podejściom do domowej opieki medycznej i zdrowia psychicznego personelu wojskowego i weteranów, utworzenie nowoczesnego laboratorium medycznego, zwiększenie zakupów od ukraińskich producentów, w tym sprzętu do reagowania kryzysowego[604]. Dodatkowo, fundacja zrealizowała wspólny projekt z fundacją Howarda Buffetta mający na celu wzmocnienie potencjału ukraińskich kolei państwowych Ukrzaliznytsia i Państwowej Służby ds. Sytuacji Nadzwyczajnych Ukrainy w zakresie opieki medycznej w sytuacjach kryzysowych[605].

W ciągu 2024 r. w ramach programu organizacja przeprowadziła 32 szkolenia z zakresu pierwszej pomocy dla 700 pracowników kolei ukraińskich i przekazała pracownikom przedsiębiorstwa indywidualne apteczki pierwszej pomocy w ilości 700 szt., oraz 100 szt., powiększonych zestawów ratunkowych. Ponadto, dostarczyła 292 pojazdy ewakuacji medycznej, które pomogły uratować około 17 760 pacjentów, a także ulokowała w różnych

[602] *„Between Minutes and Eternity": How a Stabilization Point Functions in War,* https://www.razomforukraine.org/tag/razom-heroes/ [dostęp 1.10. 2025].
[603] *Razom heroes*, https://www.razomforukraine.org/ua/razom-heroes-2/ [dostęp 1.10.2025].
[604] Tamże.
[605] *Річний звіт 2024: Разом від Революції Гідності і дотепер*, s. 6-7, https://www.flipsnack.com/86DC88DD75E /razom-2024annualreport-ua/full-view.html [dostęp 2.10.2025].

miejscowościach specjalistyczne punkty stabilizacji, aby zapewnić pomoc przedmedyczną, którą w ciągu roku otrzymało 10 000 pacjentów.

Dodatkowo, wolontariusze fundacji zapewnili pracownikom służby zdrowia i ratownikom działającym na pierwszej linii frontu dodatkowy sprzęt w postaci 296 pojazdów ewakuacji medycznej, 113 oddzielnych grup pomocy do stref działań wojennych, w tym do okolic Charkowa, Kupiańskiego, Lymanu, Pokrowska i Chersonia, 22 mobilne punkty stabilizacji, zapewniające domową opiekę medyczną w pobliżu linii frontu, 10 000 indywidualnych apteczek pierwszej pomocy (IFAK), 700 plecaków medycznych, 17 000 opasek uciskowych, opatrunków hemostatycznych, środków wspomagających oddychanie, bandaży i koców termicznych[606].

2) *Razom Health* dąży do wzmocnienia ukraińskiego systemu opieki zdrowotnej poprzez dostarczanie niezbędnego sprzętu medycznego do placówek medycznych, wspieranie szkoleń pracowników służby zdrowia i poprawę dostępu do wysokiej jakości opieki zdrowotnej dla wszystkich poszkodowanych. Obejmuje to dostarczanie zaopatrzenia do szpitali i klinik w całym kraju, wspieranie zaawansowanych szkoleń medycznych oraz działania na rzecz poprawy ogólnej jakości usług opieki zdrowotne[607]. W 2023 r. w ramach projektu fundacja zapewniała zorientowaną na pacjencie opiekę chirurgiczną, wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego i psychospołecznego, odpowiadała za dystrybucję niezbędnych materiałów medycznych oraz wspierała inicjatywy edukacyjne i szkoleniowe z zakresu medycyny, koncentrując się na poprawie wyników leczenia pacjentów w czasie wojny. W 2023 r. dzięki współpracy z partnerami zagranicznymi, na Ukrainę dotarło 35 transportów ze sprzętem medycznym o wartości ponad 41 milionów dolarów. W tym czasie 308 placówek medycznych, głównie w Charkowie, Mikołajowie, Dnieprze, Iwano-Frankowsku i Lwowie, otrzymało niezbędne zaopatrzenie medyczne. Ponadto, fundacja zainstalowała ponad 110 szt. ogrzewaczy i generatorów w 25 placówkach medycznych, które zmagały się z brakiem prądu i trudnymi warunkami pogodowymi[608]. Inicjatywa *Razom Health* POCUS *(Point of Care Ultrasound)* także przyczyniła się do zrewolucjonizowania opieki medycznej w rejonach na linii frontu, wykorzyjąc podczas okazywania pomocy aparaty USG ButterflyTM. Te przenośne urządzenia pozwalają personelowi medycznemu dokonać szybkiej analizy urazów zagrażających życiu

[606] *„Разом для України" передав 10 мобільних стабілізаційних пунктів для порятунку життів на фронті,* https://www.razomforukraine.org/ua/razom-dlya-ukrayiny-peredav-10-mobilnykh-stabilizatsiynykh-punktiv-dlya-poryatunku-zhyttiv-na-fronti/ [dostęp 1.10.2025].
[607] *Razom Health*, https://www.razomforukraine.org/ua/razom-health-2/ [dostęp 1.10.2025].
[608] *Річний звіт Razom 2023,* s. 5, https://drive.google.com/file/d/1tlRSmKZmUjWm9vh2-2VD1 PSZ Wb5s Sg8a/vie w [dostęp 2.10.2025].

i podejmować natychmiastowe decyzje dotyczące leczenia w stresujących warunkach, zarówno w karetkach pogotowia poruszających się po trudnym terenie, jak i w szpitalach polowych. Celem inicjatywy POCUS była szybka identyfikacja stanów krytycznych, takich jak krwawienie wewnętrzne, odma opłucna i wysięk osierdziowy, oraz zapewnienie niezbędnej opieki poza tradycyjnymi placówkami medycznymi. Zespół wolontariuszy zakupił 400 aparatów USG i tabletów do ich obsługi, które następnie zostały przekazane uprzednio przeszkolonemu personelowi medycznemu. Szkolenie było realizowane w formie 24 treningów, w których wzięło udział 439 medyków z 287 placówek medycznych[609]. Poza tym, projekt *Razom Health* w 2023 r. zapewniał bezpłatne wsparcie psychologiczne w sześciu ośrodkach wsparcia psychologicznego w Ukrainie. Ośrodki te mają na celu pomoc ludności cywilnej bezpośrednio dotkniętej wojną, w tym grupom wrażliwym, takim jak kobiety, dzieci i osoby wewnętrznie przesiedlone, które straciły bliskich lub miejsca zamieszkania, oraz rodzinom żołnierzy. Fundacja zapewniała konieczne wsparcie psychologiczne dzieciom i dorosłym dotkniętym skutkami wojny, w celu zapobiegania rozwojowi zespołu stresu pourazowego. Projekt oferował usługi pomagające radzić sobie z najczęstszymi problemami, takimi jak strach, lęk, żałoba, przewlekły stres, ataki paniki i apatia. W ramach inicjatywy fundacja *Razom* otworzyła 5 nowych ośrodków, gdzie zostało zatrudnionych 60 pracowników i wolontariuszy, zrealizowanych 9738 indywidualnych sesji terapeutycznych i 700 grupowych sesji terapeutycznych[610].

Kolejnym obszarem działalności w ramach omawianego programu jest wspieranie systemu opieki zdrowotnej poprzez rozwój, szkolenia i współpracę z pracownikami służby zdrowia. Cel ten realizowany jest poprzez projekt *Co-Pilot*, którego celem jest zmniejszenie znacznego niedoboru wysokiej jakości opieki neurochirurgicznej, rekonstrukcyjnej i ortopedycznej oraz szkoleń. Fundacja we współpracy z lokalnymi placówkami opieki zdrowotnej, angażowała międzynarodowych specjalistów z zakresu medycyny, dzięki czemu, zostały przeprowadzane operacje i zabiegi, które wcześniej nie były dostępne, a lokalni lekarze otrzymali możliwość dodatkowych szkoleń i wymiany doświadczeń[611]. Zaangażowanie fundacji w kształcenie ukraińskich lekarzy i ratowników medycznych znajduje również odzwierciedlenie w koordynowaniu możliwości udziału personelu medycznego

[609] *Butterfly Network and Razom Expand Global Health Partnership To Bring Additional 200Butterfly iQ+ Ultrasound Systems to Ukraine,* https://www.razomforukraine.org/butterfly-network-and-razom-expand-global-health-partnership-to-bring-additional-200butterfly-iq-ultrasound-systems-to-ukraine/ [dostęp 2.10.2025].
[610] *Річний звіт Razom 2023…,* dz.cyt., s. 7-8.
[611] *The co-pilot project: Medical Trips and Doctor Training,* https://www.razomforukraine.org /projects/ cpp/ [dostęp 2.10.2025].

w specjalistycznych programach obserwacyjnych prowadzonych przez wiodące szpitale akademickie w Stanach Zjednoczonych. W 2023 r. w ramach projektu *Razom Co-Pilot* odbyło się 14 podróży medycznych, 7 staży, było zaangażowanych 112 międzynarodowych specjalistów medycznych z różnych specjalizacji, w tym chirurgii rekonstrukcyjnej, chirurgii ortopedycznej i neurochirurgii, 245 ukraińskich chirurgów uczestniczyło w zaawansowanych szkoleniach, 24 ukraińskie szpitale gościły międzynarodowe zespoły medyczne, zostało wykonanych 321 operacji specjalistycznych, 925 specjalistów medycznych uczestniczyło w wydarzeniach edukacyjnych oraz konsultacje lekarskie otrzymało ponad 1500 pacjentów[612].

W 2024 r. fundacja nadal reagowała na potrzeby osób poszkodowanych, inwestując jednocześnie w rozwiązania długoterminowe. Organizacja *Razom* kontynuowała adaptację ludności cywilnej do warunków wojennych, rozszerzała swoją obecność w różnych miastach i wprowadzała zmiany poprzez inicjatywy kluczowe w zakresie opieki, leczenia i edukacji. W ciągu roku wolontariuszom udało się zwiększyć liczbę wspólnych misji chirurgicznych i wymian szkoleniowych, zapewnić kompleksowe szkolenia dla chirurgów ortopedycznych i traumatologów i poprawić możliwości chirurgiczne, wzmocnić inicjatywy w zakresie edukacji medycznej, rozwinąć współpracę między medycyną cywilną a wojskową oraz usprawnić logistykę i łańcuchy dostaw[613].

Organizacja w 2024 r. tak jak i w 2023 r. dostarczała sprzęt medyczny do ukraińskich szpitali, łączna wartość którego wyniosła 11 mln dolarów (około 40,5 mln złotych). Ponad 200 tys. dolarów (około 736 tys. złotych) doraźnego finansowania fundacja przekazała na rzecz dziecięcego szpitala Ochmadyt w Kijowie po ataku artyleryjskim, który miał mijsce w lipcu 2024 r. Dodatkowo, wolontariusze zakupili 200 szt. radiostacji, które zostały zainstalowane w karetkach, i zorganizowali szkolenie w zakresie ultrasonografii przyłóżkowej dla 586 ratowników medycznych[614]. W ramach programu *Co-Pilot* zostało przeprowadzonych 408 skomplikowanych operacji i 9865 konsultacji w zakresie zdrowia psychicznego. Ponadto, fundacja organizowała 200 wyjazdów ze wsparciem medycznym na pierwszą linię frontu.

3) *Razom Relief* zapewnia bezpośrednią pomoc humanitarną dla ludności dotkniętej wojną. Obejmuje to dostarczanie niezbędnej żywności, wody, schronienia i innych podstawowych potrzeb potrzebującym, przy wsparciu lokalnych organizacji wolontariackich. Program działa na rzecz poprawy życia poszkodowanej ludności cywilnej nawiązując

[612] *Together in Healing: Co-Pilot Project Expands Training and Partnerships for Ukrainian Medical Professionals,* https://www.razomforukraine.org/together-in-healing-co-pilot-project-expands-training-and-partnerships-for-ukrainian-medical-professionals/, [dostęp 2.10.2025].
[613] *Річний звіт 2024: Разом від Революції…,* dz. cyt. s.14.
[614] Tamże, s. 10.

współpracę z lokalnymi organizacjami, które najlepiej znają potrzeby swoich społeczności. Pozwala to lokalnym inicjatywom odgrywać kluczową rolę w misjach humanitarnych i procesie odbudowy infrastruktury. Większość pomocy kierowana jest do małych społeczności położonych na linii frontu oraz na wyzwolonych obszarach we wschodnich i południowych regionach kraju, takich jak miasta Charków, Chersoń, Zaporoże i Dniepr[615]. W 2023 r. organizacja nadawała różnego rodzaju dotacje i wdrażała projekty zamówień publicznych o łącznej wartości około 11 mln złotych, które pomogły około 350 000 osobom. Razom wspierała także 85 lokalne organizację wolontariackie a realizowany program zapewnił natychmiastową pomoc na obszarach pobliskich z linią frontu, wspierając społeczności lokalne w odbudowie i przygotowaniu do okresu zimowego. Wiele posesji znajdujących się w pobliżu pierwszej linii frontu i obszarów wyzwolonych potrzebuje pomocy w okresie zimowym[616]. Program ten był niezwykle istotny, ponieważ większość mieszkańców tych obszarów mieszka w domach jednorodzinnych bez centralnego ogrzewania. Gospodarstwa te zazwyczaj polegają na drewnie opałowym, lecz wiele z nich nie ma środków finansowych na jego zakup, a zbieranie drewna opałowego w okolicznych lasach wiąże się z dużym zagrożeniem dla życia i zdrowia, ze względu na znaczne zaminowania obszarów leśnych. Reakcją organizacji na zaistniałe sytuacje było zapewnienie brakującego zaopatrzenia, w tym drewna i usług związanych z izolacją domów, takie jak wymiana okien i naprawa dachów. W ciągu roku odbiorcami pomocy było ponad 150 000 osób w 189 miastach i wsiach na obszarach w pobliżu linii frontu. Dodatkowo, organizacja Razom dostarczyła 144 generatory i stacje ładowania do schronów, ośrodków humanitarnych i punktów tymczasowego zamieszkania[617]. W ramach omawianego kierunku pomoc była zapewniona 36 687 osobom. Inne inicjatywy obejmowały dostarczenie niezbędnej pomocy ofiarom katastrofy w miejscowości Kachowka, zapewnienie wsparcie psychologiczne, pomoc w znalezieniu schronienia, a także pomoc weteranom. Organizacja także w ciągu roku wspierała dzieci, które zostały dotknięte wojną, zapewniając im dostęp do ośrodków rehabilitacyjnych, obozów letnich i wsparcia psychologicznego. We współpracy z lokalnymi organizacjami, fundacja wsparła 17 ośrodków dla dzieci i programów dziennych w obwodach charkowskim, donieckim, kijowskim, chersońskim, dniepropietrowskim, odeskim i czerniowieckim[618].

[615] *RAZOM RELIEF*, https://www.razomforukraine.org/projects/relief/ [dostęp 5.10.2025].
[616] *Річний звіт Razom 2023…,* dz. cyt., s. 10-11.
[617] *A Winter of Cold, Darkness, and Resilience in Ukraine*, https://www.razomforukraine.org/a-winter-of-cold-darkness-and-resilience-in-ukraine/ [dostęp 10.10.2025].
[618] *Психологічні центри „Razom з тобою",* https://www.razomforukraine.org/ua /programy-razom2/ [dostęp 10.10.2025].

W 2024 r. głównym celem *Razom Relief* było wzmocnienie samopomocy i spójności społeczności ukraińskich. W omawianym roku wolontariusze skupili się na potencjale lokalnych rozwiązań wdrażanych przez mieszkańców, które najlepiej rozumieją potrzeby. Współpracując z lokalnymi inicjatywami, fundacja nadal wspierała odbudowę miast i mniejszych miejscowości i aby osiągnąć ten cel, kontynuowała rozwój kluczowych obszarów takich jak: *Razom Future* – poprawa dostępu dzieci do edukacji i wsparcia psychologicznego; *Razom Renewal* – odbudowa prywatnego rolnictwa i infrastruktury społecznej; *Razom Stronger* – wsparcie organizacji społeczeństwa obywatelskiego[619]. W 2024 r. w ramach programu fundacja uruchomiła dodatkowy projekt *Razom Jobs* w odpowiedzi na krytycznie wysoki poziom bezrobocia wśród osób wewnętrznie przesiedlonych. W 2024 r. fundacja przeznaczyła 3 270 000 dolarów (około 12 mln złotych) na dofinansowania przyznanych lokalnym inicjatywom i projektom, 2066 dzieci i nastolatków uczestniczyło w programach edukacyjnych a kolejne 14 336 w wieku od 3 do 18 lat otrzymało wsparcie w 12 ośrodkach dla dzieci, z czego 900 dzieci z regionów wschodnich uczestniczyło w obozach letnich w bezpieczniejszych obszarach. Dodatkowo, organizacja zainstalowała 5 stacji filtracyjnych w obwodzie charkowskim i 6 pomp wodnych w obwodzie chersońskim, co pozwoliło uzyskać dostęp do czystej wody dla 22 380 osób, a kolejne 42 414 osób na terytoriach wyzwolonych otrzymało nasiona w celu odnowienia gospodarstwa rolnego[620].

4) *Razom Advocacy* prowadzi niezależną działalność przedstawicielską na rzecz Ukrainy na arenie międzynarodowej. Obejmuje to współpracę z decydentami i mediami w celu podniesienia świadomości na temat trwającego kryzysu humanitarnego w Ukrainie oraz potrzebę dalszego międzynarodowego wsparcia dla obronności i odbudowy kraju. W 2023 r. program skupiał się nad stworzeniem wspólnego celu dla społeczności na terenie Stanów Zjednoczonych i zapewnieniem amerykańskiej i ukraińsko-amerykańskiej publiczności dostępu do wiarygodnej informacji. W 2024 r. ogromnym osiągnięciem wolontariuszy działających w ramach projektu na terenie Stanów Zjednoczonych było zainicjowanie międzynarodowej grupy roboczej ds. zamrażania aktywów federacji rosyjskiej – we współpracy z liderami forum G7 i przedstawicielami Ukrainy, aby zapewnić przekazanie skonfiskowanych środków finansowych na rzecz wsparcia ukraińskiej obronności[621].

[619] *Investing in Ukraine's Future: Razom's Commitment to Education and Innovation,* https://www.razomforukraine.org/investing-in-ukraines-future-razoms-commitment-to-education-and-innovation/ [10.10.2025].
[620] Jobs, https://www.razomforukraine.org/projects/relief/ [10.10.2025].
[621] *Razom Advocacy*, https://www.razomforukraine.org/advocacy/ [dostęp 10.10.2025].

5) *Razom Connect* promuje i wspiera kulturę ukraińską, łącząc Ukrainę ze społecznością globalną. Obejmuje to wspieranie programów wymiany kulturalnej, organizację wydarzeń prezentujących ukraińską sztukę i muzykę oraz budowanie więzi między społecznościami ukraińskimi na całym świecie[622].

Powyższe pięć programów współpracuje ze sobą, aby zapewnić kompleksowe wsparcie, zwłaszcza w potrzebach humanitarnych oraz wesprzeć długoterminową odbudowę i rozwój kraju. Jak podkreślają wolontariusze fundacji, sprawność realizacji każdego programu, jak i ich współdziałanie ze sobą jest ściśle uzależnione od dobrze rozwiniętej logistyki i sprawnego łańcuchu dostaw. Fundacja *Razom* w sposób ciągły pracuje nad doskonaleniem systemu logistycznego, które jest jednym z kluczowych priorytetów organizacji. Organizacja stawia na zwiększeniu zdolności do efektywnego, spójnego i minimalizującego straty działania, które pozwala świadczyć wysokiej jakości pomoc humanitarną i medyczną na terenie całej Ukrainy.

4.2.5. Niezłomni

Następną organizacją wolontariacką, która przyczynia się do likwidacji skutków agresji Rosji przeciwko Ukrainie jest fundacja charytatywna Niezłomni. Organizacja ta została założona we Lwowie w 2022 r. a jej głównym celem jest zbieranie środków na cele charytatywne i społeczne oraz pomoc osobom dotkniętym wojną, zwłaszcza w kierunku dostępu opieki medycznej i protetyki[623]. Działania wojenne negatywnie wpłynęły na stan zdrowia tysiące osób cywilnych i wywołały głębokie i długotrwałe konsekwencje dla zdrowia ludności cywilnej. Dotyczy to nie tylko obrażeń fizycznych, ale także zdrowia psychicznego. Wiele osób poszkodowanych boryka się z ciężkimi urazami i okaleczeniami spowodowanymi ostrzałem, minami oraz ich pozostałościami, które często prowadziły do amputacji kończyn, pogorszeniem stanu zdrowia w wyniku zaostrzenia chorób przewlekłych (układu krążenia, cukrzycy, chorób onkologicznych) z powodu stresu i przerw w leczeniu. Ataki infrastruktury cywilnej doprowadziły do zniszczenia lub uszkodzenia szpitali, klinik i aptek, braku wystarczającej ilości wykwalifikowanych specjalistów, leków i sprzętu. Poprzez działania wojenne i ciągłe ostrzały artyleryjskie ludność cywilna borykała się z utrudnionym dostępem do opieki medycznej w tym niezbędnych szczepień, co zwiększało ryzyko wystąpienia

[622] *Razom Connect*, https://www.razomforukraine.org/razom-connect/ [dostęp 10.10.2025].
[623] *Незламні. Лікування. Протезування. Реабілітація. Ресоціалізація українців в Україні,* https://unbroken.org.ua/ua [dostęp 10.10.2025].

epidemii chorób zakaźnych. Aby wspomóc dostęp do kwalifikowanej opieki zdrowotnej fundacja założyła nowe centrum rehabilitacyjne, gdzie osoby poszkodowane otrzymują kompleksową, wykwalifikowaną opiekę medyczną. Obejmuje ona doraźną opiekę medyczną, chirurgię rekonstrukcyjną, ortopedię i protetykę, która obejmuje nie tylko założenie, ale także stworzenie protez. Ponadto centrum zajmuje się rehabilitacją fizyczną, psychologiczną i psychospołeczną rannych cywilów, a pomoc pacjentom jest świadczona bezpłatnie. Podczas założenia centrum rehabilitacyjnego fundacja dążyła do zapewnienia ludności możliwości leczenia w kraju, bez konieczności szukania pomocy w placówkach medycznych za granicą. W tym celu fundacja skupiła się na zapewnieniu bazy materialno-technicznej, wyposażenia i dostępności najnowocześniejszego sprzętu medycznego. Kolejnym zadaniem jest placówki jest rozwój zawodowy lekarzy i pielęgniarek, dlatego dużą wagę przywiązuje się do organizacji szkoleń, wymiany doświadczeń, staży i przyjazdu pracowników z zagranicy[624]. Jednym z pierwszych projektów realizowanych w centrum rehabilitacji był projekt zatytułowany „Najlepsza rehabilitacja dla niezłomnych dzieci". Inicjatywa polegała na zakupie specjalistycznego wyposażenia i sprzętu, który był niezbędny podczas rehabilitacji dzieci po amputacjach, ranach odłamkowych, obrażeń od wybuchów min, oparzeń, utraty funkcji kończyn itp. Centrum udzielało pomocy poszkodowanym dzieciom po atakach w miastach Browary, Winnica, Dniepr, Bachmut i Kramatorsk[625]. Jak podkreśla personel medyczny centrum, obrażenia powstałe w wyniku działań wojennych, należą do najtrudniejszych do leczenia, a sprzęt medyczny odgrywa kluczową rolę w zapewnianiu opieki doraźnej i rehabilitacji. W ramach projektu udało się zebrać 35 360 000 hrywien (około 3 mln złotych). Fundacja charytatywna wspólnie z przedsiębiorstwem „Nova Post" w 2023 i 2024 r. była organizatorem maratonów i półmaratonów w celu zebrania kosztów na zakup materiałów służących jako tworzywo dla różnego rodzaju protez. W wyniku inicjatywy fundacja uzyskała ponad 3 000 000 hrywien (około 250 tys. złotych)[626]. Z czasem centrum rehabilitacyjne rozszerzyło zakres swojej działalności, zwiększywszy maksymalną ilość przyjmowanych pacjentów, a także uruchomiło programy wsparcia zdrowia psychicznego, dodatkowo zaczął funkcjonować ośrodek humanitarny i logistyczny[627]. Kolejne inicjatywy fundacji były skierowane na zakup niezbędnego sprzętu medycznego i materiałów eksploatacyjnych do operacji i diagnostyki, między innymi zebrane środki zostały wykorzystane na zakup sprzętu

[624] *Реабілітаційний центр*, https://unbroken.org.ua/ua/directions [dostęp 10.10.2025].
[625] *Найкраща реабілітація для Незламних дітей,* https://dobro.ua/ project/ nezlamni/docs/ [dostęp 10.10.2025].
[626] *Безбар'єрний марафон Нової пошти*, https://runeveryone.nova.group/ [dostęp 10.10.2025].
[627] Про нас, https://unbroken.org.ua/ua [dostęp 10.10.2025].

oświetleniowego do sal operacyjnych, sprzętu wykorzystywanego w dermatologii, urządzeń do monitorowania elektrokardiograficznego oraz sprzętu do badań aktywności mózgu. Od początku pełnej inwazji centrum rehabilitacyjne udzieliło pomocy i leczenia 19 000 osób w tym 350 dzieci. W latach 2022-2024 fundacja „Niezłomni" zrealizowała 8 projektów, które przyczyniły się do rzetelniejszej pierwszej pomocy, lepszego leczenia i skutecznej rehabilitacji osób poszkodowanych[628]. W latach 2024-2025 organizacja skupiała się na rozszerzeniu swojej działalności i zwiększeniu możliwości świadczonej pomocy[629].

Wybuch pełnoskalowej wojny spowodował dynamiczny wzrost liczby organizacji wolontariackich lub intensyfikację ich dotychczasowej działalności. W obliczu narastającego kryzysu humanitarnego wiele fundacji skupiło się na wielowymiarowej pomocy poszkodowanej ludności. Z perspektywy nauk o bezpieczeństwie działalność tych organizacji należy ocenić jako jeden z najważniejszych elementów niepaństwowego systemu bezpieczeństwa Ukrainy w warunkach konfliktu zbrojnego. Podmioty wolontariackie wykazały się wyjątkową zdolnością do adaptacji, innowacyjności i mobilizacji zasobów w warunkach ekstremalnego kryzysu – cechami, których brakowało znacznej części struktur państwowych. Stanowi to zarówno empiryczny dowód na kluczową rolę społeczeństwa obywatelskiego w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego, jak i inspirację dla kształtowania polityki bezpieczeństwa uwzględniającej sektor pozarządowy jako stały i strukturalny element systemu obronności państwa.

[628] *Звітність,* https://unbroken.org.ua/ua/reports [dostęp 10.10.2025].
[629] *Projekt „Unbroken": Ukraina jest niezłomna i jej dusza przetrwa,* https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2022-12/projekt-unbroken-ukraina-jest-niezlomna-i-jej-dusza-przetrwa.html [dostęp 10.10.2025].

4.3. Trudności w niesieniu pomocy dla Sił Zbrojnych Ukrainy i ludności cywilnej w opinii respondentów – wyniki wywiadów pogłębionych

Niniejszy podrozdział rozprawy został poświęcony wynikom badań, które stanowią uzupełnienie poprzednich rozdziałów i pozwalają na szersze zbadanie omawianej problematyki. Wybraną techniką badawczą są indywidualne wywiady pogłębione, które służą doprecyzowaniu problematyki badań. Jest to rozmowa moderatora z respondentem, podczas której osoba badana udziela odpowiedzi na pytania otwarte. Kolejność pytań jak i ich budowa jest elastyczna i uzależniona od sylwetki badanego respondenta. Wybrana technika badawcza w sposób całościowy pozwala na lepsze zrozumienie przedmiotu badań, daje możliwość uzyskać szczegółowe informacje na temat doświadczeń, opinii i odczuć respondentów. W przeciwieństwie do innych technik badawczych umożliwia zagłębienie się w kontekst, co pomaga zrozumieć przyczyny i motywy prowadzenia przez respondentów działalności wolontariackiej. W trakcie prowadzenia wywiadów pytania były dostosowywane do odpowiedzi respondenta, co pozwoliło odkryć nowe aspekty przedmiotu badania, które początkowo nie były przewidziane i ujawnienić ważne, ale nieoczywiste dane. W przeciwieństwie do metod ilościowych, wywiady pogłębione zapewniają jakościowe zrozumienie, które może mieć kluczowe znaczenie dla interpretacji danych. Są one szczególnie przydatne, gdy przedmiot badania jest złożony lub mało zbadany jak przypadku wielopłaszczyznowego ukraińskiego wolontariatu.

Badaniu poddani zostali wolontariusze, którzy prowadzą działalność wolontariacką na terytorium Ukrainy i bezpośrednio wspierają żołnierzy sił zbrojnych i poszkodowaną ludność cywilną. Do badań zostały wybrane osoby, które są kierownikami organizacji wolontariackich, bądź koordynatorami określonego kierunku w wybranych organizacjach. Wywiady były przeprowadzane w okresie od marca 2024 r. do marca 2026 r. zarówn na żywo jak i online, a przebieg rozmowy był nagrywany. Transkrypcja z przeprowadzonych wywiadów została przytoczona w niniejszym podrozdziale. Pytania przygotowane do wywiadów różniły się między sobą i były indywidualnie dostosowywane do respondenta. Do podstawowych pytań można zaliczyć te dotyczące początku działalności wolontariackiej, czy głównych kierunków pomocy, natomiast pozostałe pytania często były uzależnione od odpowiedzi osoby badanej.

Celem rozmów było uzyskanie informacji pozwalających odzwierciedlić działalność badanego podmiotu, charakter okazywanego wsparcia, jego odbiorców, organizacje dostaw

i ogólnej pracy wolontariuszy, czy też trudności, z którymi borykały się respondenci podczas realizacji zadań z nadawanego zakresu pomocy.

Przeprowadzone w ramach badań rozmowy z uczestnikami były ukierunkowane w stronę wolontariatu w warunkach wojennych i mieszczą się w obszarach analizowanych w dysertacji, a próba badawcza wyniosła 8 osób.

Tabela 17. Dane dotyczące respondentów

Lp.	Płeć respondentów	Wiek	Wykształcenie	Zasięg terytorialny organizacji	Stanowisko w organizacji
R1	kobieta	37	wyższe	regionalna	kierownik
R2	mężczyzna	35	wyższe	regionalna	kierownik
R3	kobieta	38	wyższe	regionalna	kierownik
R4	mężczyzna	40	wyższe	regionalna	kierownik
R5	mężczyzna	47	wyższe	regionalna	koordynator kierunku
R6	mężczyzna	42	wyższe	ogólnopaństwowa	koordynator kierunku
R7	mężczyzna	45	wyższe	ogólnopaństwowa/ międzynarodowa	kierownik
R8	mężczyzna	48	wyższe	ogólnopaństwowa/ międzynarodowa	kierownik

Tabela przedstawia dane dotyczące osob badanych, wśród których 6 badanych było płci męskiej, natomiast 2 badanych płci damskiej, gdzie najmłodszy respondent miał 35 lat, a najstarszy 48. 5 respondentów to są wolontariusze działający w organizacjach o zasięgu regionalnym, a kolejne 3 osoby są przedstawicielami organizacji o zasięgu ogólnopaństwowym i międzynarodowym. Wszyscy posiadali wykształcenie wyższe.

Założenia metodologiczne przeprowadzonych badań własnych zostały opisane we wstępie niniejszej rozprawy. W celu dokładnego przedstawienia zrealizowanych badań wywiady pogłębione zostały zaprezentowane w całości.

A. Analiza danych w kategoriach tematycznych.

a) początek prowadzenia działalności wolontariackiej i główne powody takiej decyzji.

Trzy osoby odpowiedziały, że rozpoczęły działalność wolontariacką przed wybuchem wojny pełnoskalowej w okresie wojny na wschodzie kraju, a pięć po inwazji Rosji na Ukrainę. Wszyscy respondenci w odpowiedzi na pytanie co było powodem do udzielania się charytatywnie odpowiedzieli, że towarzyszyła im chęć pomocy i wsparcia potrzebujących, a także przekonanie, że ich wysiłki, nawet najmniejsze mogą mieć pozytywny wpływ i przyczynić się do złagodzenia skutków działań wojennych bądź usprawnić prowadzone

działania[630]. Jeden badany podkreślił, że decyzja o pomocy jako wolontariusz wywodziła się z chęci udzielania pomocy specjalistycznej, opartej na wykonywanym zawodzie[631].

Przykładowe wypowiedzi:

R4 „Na początku pomagałem znajomym, potem zrozumiałem, że mogę pomagać też innym potrzebującym, bo kto jak ja".

R2 „Po rozpoczęciu inwazji w 2022 r. stwierdziłem, że moje umiejętności mogą być przydatne (respondent jest ratownikiem medycznym i medycyny taktycznej) dla żołnierzy i osób cywilnych".

R6 „Wierzymy, że tylko wspólnymi siłami możemy przybliżyć zwycięstwo i dokładamy starań, żeby to nastąpiło szybciej. Nawet najmniejsze działania mają wpływ".

b) charakter okazywanej pomocy i jej odbiorcy.

Czterech respondentów odpowiedziało, że świadczyło pomoc na rzecz lokalnej ludności poszkodowanej na terenach pobliskich wokół linii frontu, ponieważ w początkowej fazie wojny powstała ogromna potrzeba ewakuacji ludności cywilnej, a następnie okazanie im pierwszej pomocy medycznej. Wraz z ewakuacją ludności wynikały kolejne potrzeby takie jak ubrania, wyżywienie, środki higieny osobistej, kolejno znalezienie miejsca zakwaterowania czy pracy. Natomiast kolejnych trzech, odpowiedziało, że świadczą wieloaspektową pomoc na rzecz jednostek i pododdziałów sił zbrojnych. Jedna osoba odpowiedziała, że prowadzi łączoną działalność – pomaga ludności cywilnej, ale także wspiera żołnierzy.

Przykładowe wypowiedzi:

R1 „Na terytorium całej Ukrainy pojawiło się bardzo dużo osób, które potrzebowały pomocy. Przede wszystkim była to pomoc humanitarna".

R4 „Mnóstwo mieszkańców potrzebowało transportu, wiele osób nie posiadało własnego samochodu, a transport publiczny był nie był wystarczający dla tej liczby, która potrzebowała pomocy".

R5 „Po wybuchu wojny, dużo moich członków rodziny i znajomych dołączyło do szeregów sił zbrojnych, mówili, że brakuje broni, dronów, środków walki radioelektronicznej, chciałem jakoś pomoc i właśnie to posłużyło podjęciu decyzji".

c) rodzaj pomocy, który był najbardziej potrzebny.

Respondenci, którzy wspierają ludność poszkodowaną w wyniku działań wojennych, podkreślają, że nie jest to jeden konkretny rodzaj, lecz wiele, które łączą się w całość i stanowią spójny system. Pierwotnie pomoc obejmowała charakter wyłącznie humanitarny i sprowadzała

[630] Dotyczyło pomocy na rzecz sił zbrojnych.
[631] Wykonywany zawód – ratownik medyczny.

się do przekazania potrzebującym odzieży, zapewnienia wyżywienia, leków i środków pierwszej potrzeby, bezpiecznych miejsc tymczasowego zakwaterowania. Wraz z zapewnieniem podstawowych potrzeb, wolontariusze skupili się na innych wyzwaniach – poszukiwaniu miejsc stałego zakwaterowania, zapewnienia możliwości kontynuacji nauki dla dzieci i młodzieży, znalezienia miejsc pracy. Zmienił się również zakres okazywanej pomocy medycznej, jeżeli początkowo, było to zapewnienie dostępu do specjalistycznej pomocy osobom poszkodowanym (urazy, złamania, rany postrzałowe, kontuzje i tp.), to później wolontariusze okazywali także wsparcie psychologiczne dla dzieci i dorosłych zmagających się z zespołem stresu pourazowego czy depresją.

Osobną kategorią pomocy jest pomoc militarna, czyli taka, która jest skierowana do żołnierzy pododdziałów sił zbrojnych. Pięciu respondentów z ośmiu prowadziło tego rodzaju wsparcie. Jak podkreślają badani, potrzeby żołnierzy na początku wojny i po trzech latach działań wojennych różnią się. Po wybuchu wojny pełnoskalowej, pomoc na rzecz sił zbrojnych obejmowała indywidualne wyposażenie żołnierzy, w tym mundury, buty, kamizelki kuloodporne, hełmy i inną ochronę balistyczną, taktyczne apteczki pierwszej pomocy, terenowe pojazdy dla pododdziałów i karetki do ewakuacji oraz niesienia pierwszej pomocy przedmedycznej. Jednak, ta pomoc w dość krótkim czasie ulegała modyfikacjom i powstały luki w innych środkach – rożnego rodzaju bezzałogowych statkach powietrznych, aparatach przechwytujących drony, opancerzonych pojazdach, środkach łączności, środkach walki radioelektronicznej i in. Dodatkowym sektorem w ramach wsparcia był sektor szkoleniowy – respondent nr 7 podkreśla, że jego organizacja wolontariacka w okresie lat 2022-2025 stawiała nie tylko na dostarczenie niezbędnego sprzętu lecz także na odpowiednie wyszkolenie żołnierzy, którzy będą odpowiedzialni za jego obsługę.

Przykładowe wypowiedzi:

R1 „Potrzebowali jedzenia, ubrań, środków pierwszej potrzeby, leków, niektórzy potrzebowali transportu do rodzin czy znajomych, czy paliwa w celu zatankowania auta, inni miejsc pobytu”.

R1 „Najczęściej zgłaszane potrzeby wtedy dotyczyły pomocy humanitarnej, leków, zakwaterowania, wsparcia psychologicznego oraz pomocy w adaptacji w nowym miejscu zamieszkania”.

R6 „Skupiamy się na produkcji i dostarczeniu różnego rodzaju bezzałogowych statków powietrznych, samochodów terenowych, pojazdów opancerzonych, pojazdów ewakuacyjnych, środków łączności i innego niezbędnego sprzętu, do którego można zaliczyć ochronę balistyczną, optoelektronikę i dodatkowe elementy broni”.

d) sposób pozyskiwania funduszy, które przeznaczane są na wsparcie.

Wszyscy badani w odpowiedzi na pytanie o sposobie pozyskiwania funduszy odpowiedzieli, że głównym źródłem pozyskiwania środków są indywidualni darczyńcy, którzy wpłacają dobrowolne składki na określone zbiórki bądź na ogólne konto organizacji. Pięć z ośmiu respondentów zaznacza, że podczas realizacji zbiórek o dużej kwocie, jednak większą rolę odgrywają firmy i przedsiębiorstwa sektora prywatnego. Ten typ darczyńców skłonny jest przeznaczyć większą kwotę na określony cel. Trzech respondentów wypowiedziało się także, że są wpłacane środki z banków z różnych krajów Europy, Stanów Zjednoczonych czy Kanady, jednak najwięcej jest lokalnych darowizn.

Przykładowe wypowiedzi:

R5 „Jednym z kluczowych narzędzi w pozyskiwaniu środków są zbiórki charytatywne".

R4 „Często zbieramy środki przez media społecznościowe, dużo osób także przynosi nam paliwo, części zamienne do samochodów, właściciele warsztatów samochodowych oferują darmowe naprawy aut".

R8 „Głównie to poprzez zbiórki i darowizny".

e) ryzyka i wyzwania w realizacji wolontariatu.

Respondenci podczas odpowiedzi na pytanie o ryzyka z którymi się mierzą podczas okazywania pomocy wskazali szereg wyzwań, do których należy zaliczyć brak stabilnego finansowania, duże obciążenie psychiczne oraz ryzyko wypalenia wśród wolontariuszy, a także bariery biurokratyczne związane z importem niezbędnych środków oraz fizyczne zmęczenie wynikające z ciągłej pracy. Wszyscy badani podkreślają, że największym wyzwaniem w działalności jest brak funduszy, zwłaszcza w sytuacjach, gdy zbiórki na określone cele są pilne. Sześciu z ośmiu respondentów także zwróciło uwagę na zagrożenia życia bądź zdrowia wolontariuszy podczas realizacji dostaw pomocy do pododdziałów znajdujących się bezpośrednio na linii frontu.

Przykładowe wypowiedzi:

R7 „Przede wszystkim ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia. Codziennie narażamy się na niebezpieczeństwo. Dostarczamy pomoc bezpośrednio na pozycje. Nie raz się zdarzyło trafić pod ostrzał".

R1 „Niestety do głównych wyzwań należą brak stabilnego finansowania, duże obciążenie emocjonalne, ryzyko wypalenia wśród wolontariuszy, co prowadzi do utraty zdrowia psychicznego i fizycznego".

R2 „Do największych trudności należą brak wysokiej jakości sprzętu medycznego, który w większości przypadków został zakupiony za własne pieniądze, bariery

biurokratyczne związane z importem materiałów oraz fizyczne zmęczenie wynikające z ciągłej pracy".

B. Prezentacja wyników w postaci tabel i wykresów.

Tabela 18. Początek działalności wolontariackiej respondentów

Respondenci	Odpowiedź na pytanie badawcze, kiedy Pan/Pani zaczęła prowadzić działalność wolontariacka i co było głównym powodem takiej decyzji?
R1	Po wybuchu wojny pełnoskalowej, chciałam pomoc poszkodowanym.
R2	Po rozpoczęciu inwazji stwierdziłem, że moje umiejętności mogą być przydatne, zacząłem prowadzić darmowe kursy z pierwszej pomocy dla ludności cywilnej, na których organizowałem zbiórki środków na zakup apteczek i opasek uciskowych dla żołnierzy.
R3	24 lutego 2022 r. ewakuowałem swoją rodzinę, w chwili opuszczenia miasta widząc jak dużo osób potrzebuje pomocy w opuszczeniu miasta, stwierdziłem, że wrócę i będę przewozić ludzi w bezpieczniejsze miejsca.
R4	Po wybuchu wojny, stwierdziłam, że muszę pomoc, kto jak nie ja.
R5	Po 24 lutego, dużo moich członków rodziny i znajomych walczą, mówili, że brakuje broni, dronów, środków walki radioelektronicznej, to posłużyło podjęciu decyzji.
R6	Nasza organizacja wspiera SZU jeszcze z czasów wojny na Donbasie, tylko po 24 lutego to wsparcie przebrało trochę innego charakteru.
R7	Prowadzę działalność od 2014 r., pomagałem żołnierzom najpierw prywatnie jako samodzielny wolontariusz, a w 2020 założyłem fundacje.
R8	Inicjatywy wolontariackie wspierałem od wojny na wschodzie, w 2022 założyłem własną organizację.

Tabela 19. Obszary działalności organizacji wolontariackich respondentów

Respondenci	Obszary działalności
R1	Wsparcie osób poszkodowanych i wewnętrznie przesiedlonych poprzez nadanie pomocy humanitarnej, pomoc w adaptacji i integracji społecznej w nowym miejscu zamieszkania.
R2	Szkolenie dla ludności cywilnej w zakresie pierwszej pomocy, kursy specjalistyczne dla żołnierzy z zakresu medycyny pola walki, nadanie żołnierzom apteczek taktycznych, opasek uciskowych i innych artykułów medycznych.
R3	Ewakuacja ludności poszkodowanej w wyniku działań wojennych z wschodniej części kraju i innych obszarów dotkniętych wojną, zapewnienie transportu osób ewakuowanych do miejsc tymczasowego/stałego pobytu.
R4	Ewakuacja ludności poszkodowanej w wyniku działań wojennych, pomoc medyczna i humanitarna ludności ewakuowanej, zapewnienie miejsc zakwaterowania i pracy.
R5	Wsparcie pododdziałów sił zbrojnych w zakresie zakupu i dostawy dronów wyścigowych FPV dla żołnierzy.
R6	Wsparcie Sił Zbrojnych Ukrainy w zakresie militarnym – produkcja i dostawa różnego typu dronów, opracowanie oprogramowania dla wojska, zakup samochodów terenowych pojazdów opancerzonych, środków łączności, środków walki radioelektronicznej.
R7	Pomoc dla jednostek Sił Zbrojnych w zakresie militarnym – produkcja i dostawa różnego typu bezzałogowych statków powietrznych, pojazdów opancerzonych, pojazdów do ewakuacji żołnierzy z pola walki, środków walki radioelektronicznej i środków łączności, organizacja specjalistycznych szkoleń i kursów dla żołnierzy.
R8	Wsparcie pododdziałów sił zbrojnych w obszarze transportu do ewakuacji żołnierzy – zakup i dostarczenie wyposażonych w niezbędny sprzęt karetek pierwszej pomocy i pojazdów ewakuacyjnych.

Tabela 20. Wyzwania z którymi borykają się wolontariusze świadczący pomoc

Respondenci	Wyzwania
R1	Niewystarczające fundusze na realizację projektów, ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia.
R2	Finansowanie projektów, wypalenie wolontariuszy
R3	Niewystarczające fundusze, obciążenie emocjonalne, zmęczenie fizyczne i psychiczne, ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia.
R4	Bezpieczeństwo wolontariuszy, ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia, brak zasobów finansowych.
R5	Niewystarczające fundusze na realizację projektów, fizyczne zmęczenie, ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia.
R6	Niewystarczające fundusze na realizację projektów, ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia.
R7	Ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia, niewystarczające środki finansowe projektów.
R8	Finanse, przeszkody biurokratyczne związane z zakupem i dostawami pomocy jak z lokalnych tak i zagranicznych firm.

Tabela 21. Ocena znaczenia ukraińskiej działalności wolontariackiej podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej w latach 2022-2025

Respondenci	**Odpowiedź na pytanie badawcze czy zgadza się Pan/Pani ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?**
R1	Tak, oczywiście.
R2	Tak, uważam, że miała bardzo istotny wpływ.
R3	Tak, jak najbardziej.
R4	Zgadzam się.
R5	Jestem pewien, że bez okazanego wsparcia sytuacja rozwinęła się inaczej, mapa wojny miała by dużo gorszy wygląd
R6	Jestem przekonany, że się przyczyniła i się przyczynia nadal.
R7	Oczywiście, że tak. Biorąc pod uwagę, że wolontariusze przejęli na siebie niektóre obowiązki państwa i uzupełniają braki jak najbardziej. Gdyby nie wolontariusze i ich wsparcie dla żołnierzy i oczywiście żołnierze, moglibyśmy z Panią nie rozmawiać.
R8	Tak.

C. Podsumowanie wyników.

Podsumowując wyniki przeprowadzonego badania warto zaznaczyć, że respondenci zwracali szczególną uwagę na to, jak zmienił się ukraiński wolontariat, dla którego sytuacje kryzysowe (aneksja półwyspu Krymskiego, wojna na wschodzie i inwazja na pełną skalę w 2022 r.) były swoistym bodźcem w rozwoju. Po agresji Rosji na Ukrainę powstały nowe organizacje pozarządowe i wolontariackie, a działalność istniejących przebrała innego wymiaru. Sytuacja geopolityczna w kraju wymagała konkretnych działań, które były

reagowaniem na zaistniały kryzys. Ukierunkowanie działalności wolontariackiej w stronę pomocy poszkodowanym oraz żołnierzom nastąpiło samoistnie i w krótkim czasie, wsparcie to stało się jednym z głównych czynników stabilizacji sytuacji. Wspomaganie, które świadczyły wolontariusze było niezbędnym dla poszkodowanej ludności cywilnej, ponieważ często było jedynym sposobem przetrwania trudności czasów wojny. Badani niejednokrotnie podkreślali ogromne znaczenie działalności wolontariackiej, która ich zdaniem miała istotny wpływ na rozwój sytuacji nie tylko na pierwszej linii frontu, ale i w miejscowościach zajętych przez siły rosyjskie. Należy zaznaczyć także, że obok organizacji pozarządowych i wolontariuszy, fundamentalnym elementem w świadczeniu pomocy i realizacji projektów było wsparcie społeczeństwa. Od 2022 r. odsetek obywateli wspierających NGOs zwiększył się – zbiórki na pilne potrzeby wojska czy poszkodowanych osiągały niezbędne kwoty dzięki dobrowolnym wpłatom społeczeństwa, które w obliczu kryzysu zjednoczyło się i wspólnie przeciwstawiało się wyzwaniom. W zaistniałych okolicznościach utworzył się pewien system, trzy podmioty – państwo, organizacje pozarządowe i społeczeństwo współdziałały ze sobą, aby reagować na zagrożenia i zwalczać skutki wojny. Działania wolontariuszy wspierane przez społeczeństwo ukraińskie okazały się skutecznym mechanizmem, dzięki któremu jak podkreślają respondenci, udało się zminimalizować skutki działań wojennych, a w niektórych sytuacjach całkiem ich uniknąć. Należy nadmienić, że badani wspominali także o wyzwaniach, które towarzyszyły realizacji projektów – brak wystarczających zasobów i środków, biurokratyczne i przestarzałe procedury administracyjne, wypalenie psychiczne, fizyczne zmęczenie, bezpośrednie zagrożenie życia i zdrowia. Niemniej jednak, respondenci nadal prowadzą swoją działalność wspierając SZU i ludność cywilną. Główną motywacją dalej pozostaje poczucie patriotyzmu, chęć pomocy i przekonanie, że tylko wspólny wysiłek przyniesie efekty.

Podsumowując, opinie respondentów są wartościowe, ponieważ dają możliwość lepszego zrozumienia funkcjonowania podmiotów realizujących działalność wolontariacką w warunkach wojennych, określić kierunki niesionej pomocy oraz trudności, z którymi się borykali wolontariusze podczas realizacji projektów. Przeprowadzone wywiady pogłębione stanowią cenny materiał badawczy, który może stanowić podstawę w kontekście dalszych badań nad wybraną problematyką. Wywiady mogą służyć jako fundament do dokładniejszej analizy działalności organizacji wolontariackich podczas sytuacji kryzysowych oraz opracowań odpowiednich systemów i procedur na wypadek powstania kryzysu o podobnym czy takim samym charakterze. Wówczas pozwoli to uniknąć szeregu błędów w funkcjonowaniu systemu zarządzania kryzysowego i umożliwi podmiotom systemu bezpieczeństwa w lepszy

sposób przygotować się do ewentualnych wyzwań, które mogą występować w zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa.

D. Analiza i interpretacja wyników wywiadów

Uzyskane informacje, posłużą do weryfikacji postawionej hipotezy badawczej i odpowiedzi na poszczególne pytania szczegółowe. Dokładna analiza i interpretacja wyników pozwolą sprawdzić, czy postawione hipotezy zostały zweryfikowane w całości czy tylko częściowo. Interpretacja wyników jest niezbędna do ich skutecznego zrozumienia i przekazania, a ich ocena da możliwość wyciągnięcia wniosków dotyczących badanego zakresu, które w przyszłości mogą mieć praktyczne zastosowanie. Przedstawienie i zrozumienie wyników mogą stanowić podstawę do formułowania nowych pytań badawczych i hipotez, które prowadzą do dalszego rozwoju i poszerzeniu wiedzy w danym zagadnieniu. Mając na celu przeprowadzenie dokładnej analizy wywiadów pogłębionych zostały przyjęte następujące kategorie:

a) początek prowadzenia działalności wolontariackiej i główne powody takiej decyzji.

Połowa respondentów wskazała, że prowadzili działalność wolontariacką jeszcze przed 24 lutego 2022 r. i w latach 2012-2022 wspierali wewnętrznie przesiedlonych z terytorium Krymu i Donbasu oraz żołnierzy walczących. Druga połowa respondentów dołączyła do prowadzenia działalności po wybuchu wojny pełno skalowej. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że respondenci dostrzegają wzrost liczby nowoutworzonych organizacji wolontariackich i osób działających charytatywnie w porównaniu z okresem przedwojennym. Podłożem tego procesu było poczucie patriotyzmu, chęć pomocy siłom zbrojnym w obronie państwa i społeczeństwa oraz dążenie do wniesienia swojego wkładu w zwycięstwo i obronę suwerenności terytorialnej Ukrainy. Badani wskazują, że duża część społeczeństwa pragnęła pomóc ofiarom wojny, osobom wewnętrznie przesiedlonym, osobom w podeszłym wieku i dzieciom, co skutkowało dołączeniem do wolontariatu, zwiększeniem chęci wspólnego działania i dążenia do wspólnego celu. Na podstawie odpowiedzi respondentów w omawianej kategorii można stwierdzić, że motywy osób angażujących się w wolontariat stanowią złożoną mieszankę wewnętrznych wartości i zewnętrznych potrzeb społecznych. Ponadto z początkiem pełnej inwazji w 2022 r. wolontariat w Ukrainie uległ transformacji i stał się potężną siłą napędową wielu procesów społecznych.

b) charakter okazywanej pomocy i jej odbiorcy.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że okazywane wsparcie miało charakter wieloaspektowy. Świadczoną przez wolontariuszy pomoc należy rozgraniczyć ze względu na odbiorców na pomoc dla poszkodowanych osób cywilnych oraz pomoc na rzecz żołnierzy.

Charakter pomocy się różnił i wprost wynikał z potrzeb danego podmiotu. W pierwszym przypadku wolontariusze skupiali się na zapewnieniu podstawowych potrzeb egzystencjalnych, natomiast w przypadku żołnierzy pomoc miała na celu szerokie wsparcie sił zbrojnych w przeciwstawianiu się zbrojnej agresji. Jeżeli chodzi o wsparcie osób cywilnych, to w początkowej fazie była to ewakuacja ludności z terytoriów dotkniętych wojną, pierwsza pomoc przedmedyczna, zapewnienie potrzeb humanitarnych, w tym żywność, dostęp do wody, środki higieniczne, znalezienie bezpiecznego schronienia. W późniejszym etapie wolontariusze skupili się na zapewnieniu miejsc stałego pobytu i miejsc pracy, pomocy psychologicznej i integracji. Natomiast w kwestii pomocy wojskowym wolontariusze początkowo zapewniali żywność, skompletowane apteczki pierwszej pomocy, ewakuacje rannych, a następnie ukierunkowali pomoc w stronę materiałowo-techniczną – bezzałogowe statki powietrzne, środki walki radioelektronicznej, łączność, samochody opancerzone w tym karetki do ewakuacji z pola walki, a nawet szkolenia i kursy specjalistyczne.

Biorąc pod uwagę powyższe, można stwierdzić, że pomoc wolontariacka zmieniała się pod wpływem dynamicznie rozwijającej się sytuacji politycznej i na polu walki, a działania wojenne bezpośrednio wpływały na potrzeby poszkodowanej ludności cywilnej i żołnierzy wymuszając na wolontariuszach systematyczną modyfikację swojej działalności.

c) rodzaj pomocy, który był najbardziej potrzebny.

Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można stwierdzić, że najbardziej potrzebnym rodzajem pomocy dla ludności cywilnej była pomoc humanitarna w tym zapewnienie miejsca stałego zakwaterowania i miejsca pracy. Natomiast dla żołnierzy była to pomoc materiałowo-techniczna w postaci bezzałogowych statków powietrznych, pojazdów opancerzonych, środków łączności oraz walki radioelektronicznej.

d) sposób pozyskiwania funduszy, które przeznaczane są na wsparcie.

Badani wskazali, że głównym sposobem pozyskiwania funduszy są dobrowolne darowizny od osób indywidualnych i przedsiębiorstw. Środki są zbierane na konta bankowe organizacji pozarządowych czy fundacji charytatywnych za pośrednictwem środków masowego przekazu, mediów społecznościowych, organizowaniem akcji kreatywnych i bezpośrednich apeli. Dodatkowo, wiele organizacji wolontariackich pozyskiwało fundusze poprzez nawiązanie współpracy z przedsiębiorstwami, które w większości przypadków finansowali duże projekty. Jak podkreślają respondenci decydujące znaczenie w zbieraniu funduszy na niezbędne potrzeby ludności cywilnej i żołnierzy odegrały media społecznościowe, zwłaszcza portale Facebook, Instagram, Telegram. One pełniły funkcję

potężnego narzędzia kampanii informacyjnej, mobilizacji społecznej oraz budowania zaufania między wolontariuszami, a darczyńcami.

Biorąc pod uwagę odpowiedzi respondentów należy stwierdzić, że media społecznościowe, głównie takie platformy jak Facebook i Instagram, zapewniają możliwość szerokiego rozpowszechniania informacji, zwracają uwagę na pilne potrzeby i promują działalność charytatywną, co ma bezpośredni wpływ na tempo zbierania funduszy. Media społecznościowe przyczyniają się nie tylko do sprawniejszego osiągania celów projektów, ale także budują zaufanie społeczeństwa, poprzez wyświetlanie raportów i możliwość weryfikacji czy zebrane kwoty zostały wykorzystane zgodnie z ich celowym przeznaczeniem. Relacjonowanie wolontariatu jest także częścią wojny informacyjnej, która przeciwdziała dezinformacji.

e) ryzyka i wyzwania w realizacji wolontariatu.

Analiza otrzymanych odpowiedzi pozwala stwierdzić, że największymi wyzwaniami dla wolontariuszy są: duże odciążenie fizyczne i psychiczne, które często prowadzi do wypalenia zawodowego, realne zagrożenie życia lub zdrowia w związku z prowadzeniem działalności wolontariackiej (szczególnie podczas dostarczenia zebranej pomocy bezpośrednio na linię frontu), oraz procedury biurokratyczne, które często spowalniały proces uzyskania czy dostarczenia niezbędnych zasobów.

E. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyników wywiadów można wysunąć następujące wnioski:

- katalizatorem ruchu wolontariackiego w Ukrainie po 2022 r. była inwazja Rosji na Ukrainę, a następnie wojna na terytorium kraju. Powstała sytuacja kryzysowa przyczyniła się do wzrostu działalności wolontariackiej, która opierała się na poczuciu patriotyzmu społecznego i chęci wspólnego przeciwstawiania się agresji;
- pomoc wolontariuszy miała wielowymiarowy charakter, a jej rodzaj był uzależniony od podmiotów, do których była ona skierowana. Odbiorcami wsparcia była ludność cywilna poszkodowana w wyniku działań wojennych oraz żołnierzy sił zbrojnych;
- głównym sposobem pozyskiwania niezbędnych środków na realizację projektów są zbiórki organizacji pozarządowych i wolontariackich, które były organizowane za pośrednictwem mediów społecznościowych takich jak Facebook i Instagram. Te platformy odegrały ważną rolę w osiąganiu postawionych celów wolontariackich, promowaniu działalności charytatywnej i przeciwdziałaniu dezinformacji;

- największym wyzwaniem dla wolontariuszy jest zagrożenie dla życia i zdrowia, wypalenie zawodowe spowodowane obciążeniem emocjonalnym i fizycznym oraz brak stabilnego finansowania, co powoduje dodatkowe trudności w prowadzeniu działalności wolontariackiej.
- wieloaspektowa działalność wolontariacka w sektorze wojskowym i cywilnym przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny, większej skuteczności prowadzonych działań przez żołnierzy i przeciwstawiania się skutkom trwającej wojny.

***

W rozdziale została przedstawiona działalność organizacji trzeciego sektora jako elementu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w okresie wojny pełnoskalowej oraz opisane zadania, które realizowali wolontariusze na rzecz wsparcia SZU i ludności poszkodowanej. W rozdziale został zawarty opis organizacji pozarządowych i wolontariackich wraz z ich najważniejszymi projektami, dotyczącymi różnorodnych dziedzin. Ważną składową rozdziału są dane ilościowe przedstawiające konkretny rodzaj pomocy w liczbach oraz wyniki przeprowadzonych wywiadów pogłębionych. Charakterystyka organizacji i ich działań dała możliwość odpowiedzi na kolejne pytanie badawcze P:9 Czy organizacje pozarządowe i wolontariat były ważnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego po wybuchu pełnoskalowej inwazji? Postawiona hipoteza (H4) do P:9, która zawiera się w stwierdzeniu: Funkcjonowanie organizacji pozarządowych i wolontariuszy było istotnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w okresie wojny pełnoskalowej, została zweryfikowana. Rozdział pozwolił także odpowiedzieć na pytania P:10 W jaki sposób organizacje trzeciego sektora i wolontariusze wspierały Siły Zbrojne Ukrainy od 24 lutego 2022 r.? P:11 Jaką rolę odegrały w ochronie ludności poszkodowanej? P:12 Z jakimi trudnościami borykały się w niesieniu pomocy? Dla tych problemów skonstruowano hipotezę (H5): Organizacje trzeciego sektora były istotnym elementem ukraińskiego systemu bezpieczeństwa narodowego wspomagając i uzupełniając działania państwa w zakresie wspierania Sił Zbrojnych oraz niosąc pomoc ludności cywilnej mimo wielu przeszkód i ryzyk, przyczyniając się do utrzymania niepodległości państwa. Przedstawiona hipoteza również została pozytywnie zweryfikowana.

Podsumowanie i wnioski

Na przestrzeni ostatnich lat bezpieczeństwo międzynarodowe, które jest kształtowane przez podmioty sceny międzynarodowej, uległo transformacji. Państwa, organizacje międzynarodowe i społeczeństwa poszczególnych krajów od dłuższego czasu borykają się z wyzwaniami w zakresie bezpieczeństwa. Pojawiające się nowe ryzyka, wyzwania i zagrożenia negatywnie wpływają na środowisko bezpieczeństwa państw. Istniejące niekorzystne zjawiska są następstwem zmian w funkcjonowaniu państw i życiu społeczeństw. Ponadto, stanowią efekt działań podejmowanych przez władze, aby zrealizować własne cele i interesy na arenie międzynarodowej[632].

Zachodzące zmiany dotyczyły przede wszystkim bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego państw leżących w Europie Środkowo-Wschodniej. Państwa tego regionu przechodzą ciągłą transformację zarówno geopolityczną jak i gospodarczą, co w następstwie wywołuje kolejne wyzwania. Za jedno z największych wyzwań ostatnich lat w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa tej części Europy uważa się trwającą wojnę rosyjsko-ukraińską[633].

Wojna, która wybuchła w 2014 r. we wschodniej części kraju i eskalowała w 2022 r. na całe terytorium, stanowi wyzwanie i jednocześnie zagrożenie nie tylko dla bezpieczeństwa regionu, ale i globalnego środowiska bezpieczeństwa. Pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę jest wynikiem złożonych napięć geopolitycznych i okazuje negatywny wpływ na stabilność międzynarodową.

Wojna w Ukrainie stała się katalizatorem przeglądu priorytetów polityki międzynarodowej i strategii wielu krajów Europy, zwłaszcza Polski. Neoimperialna polityka Rosji, realizowana przy wykorzystaniu siły militarnej, stanowi zagrożenie dla ładu międzynarodowego i bezpieczeństwa euroatlantyckiego, a także zwiększa ryzyko eskalacji na terytorium innych państw. Dlatego wśród priorytetów polskiej polityki na kolejne lata znalazły się: bezpieczeństwo militarne, obecność wojsk sojuszniczych oraz polityka odstraszania, która jest najbardziej skutecznym mechanizmem w przeciwstawianiu się rosyjskiej agresji. Kluczowymi elementami są także działanie ukierunkowane na wzmacnianie i wsparcie

[632] R. Zięba, *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego,* „Stosunki Międzynarodowe – International Relations", 2016, 52 (3), s. 10-11.
[633] S. Żurawski, Z. Ciekanowski, *Wpływ zagrożeń w cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa,* [w:] D. Brążkiewicz, J. Nowicka, Z. Ciekanowski, L. Elak (red.), *Współczesne wyzwania dla bezpieczeństwa państwa,* Wydawnictwo im. Profesora Leszka L. Krzyżanowskiego, Warszawa, 2023, s. 6-9.

europejskiego filaru bezpieczeństwa, właściwa i skuteczna dyplomacja rozwój infrastruktury obronnej oraz wsparcie Ukrainy w przeciwstawianiu się agresorowi[634].

Wojna rozgrywa się w strategicznym regionie Europy – na granicy wpływów Rosji, Unii Europejskiej i NATO, co z kolei świadczy o zmieniającym się układzie sił i globalnym środowisku bezpieczeństwa. Ponadto, posiada złożony i wielowymiarowy charakter, obejmując aspekty polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne i kulturowe. Wojna rosyjsko-ukraińska jest bezprecedensowym zagrożeniem na przestrzeni ostatnich lat, które wśród badaczy problematyki współczesnych konfliktów zbrojnych zostało określone mianem wojny hybrydowej. Wojna hybrydowa jako strategia stanowi połączenie działań konwencjonalnych, nieregularnych, cybernetycznych i innych. Występują w niej zagrożenia różnego rodzaju: tradycyjne, czyli zaangażowanie tradycyjnych środków militarnych, działania nieregularne (partyzantka), wojna domowa, terroryzm, ataki cybernetyczne itp. Jeżeli mówimy o hybrydowym charakterze wojny rosyjsko-ukraińskiej to należy podkreślić, że najbardziej widocznymi cechami były: niejednoznaczność i nieregularność działań, użycie lokalnych uzbrojonych grup i najemników w początkowym etapie konfliktu, aktywność militarna znajdująca się poniżej progu wojny, propaganda, wojna psychologiczna, innowacyjne metody prowadzenia operacji wojskowych oraz oddziaływanie przy wykorzystaniu przemocy ekonomicznej. Obecność wymienionych cech w trwającej wojnie czyni ją unikatowym przykładem współczesnych form konfliktów zbrojnych, który ma potencjał do długotrwałego kształtowania architektury bezpieczeństwa w Europie i na świecie[635].

Wojna rosyjsko-ukraińska jest ważnym przykładem nie tylko wojny nowoczesnej, a i reagowania państwa demokratycznego i społeczeństwa na występujący kryzys. Niestabilna sytuacja polityczno-militarna była podłożem dla aktywizacji społeczeństwa ukraińskiego, które na wielu poziomach wspierało państwo w wykonaniu jego podstawowych obowiązków między innymi obrony terytorium przed agresją zbrojną. Kluczowymi instrumentami reagowania społeczeństwa było tworzenie różnorodnych organizacji pozarządowych oraz działalność wolontariacka na rzecz wsparcia żołnierzy i poszkodowanej ludności cywilnej. Państwowy system reagowania nie był przygotowany na tak duże zagrożenie i powstały kryzys humanitarny, dlatego organizacje pozarządowe i wolontariackie przejęły funkcje państwa w zakresie reagowania na wojnę i przeciwdziałania jej skutkom.

[634] *Strategia polskiej polityki zagranicznej na lata 2026–2030*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/strategia-polskiej-polityki-zagranicznej-na-lata-2026--2030 [dostęp: 11.05.2026].
[635] O. Wasiuta, S. Wasiuta, *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie*, Arcana, Kraków 2017, s. 120-125.

Przedmiotem badań, których efektem jest rozprawa doktorska były organizacje pozarządowe i wolontariat jako podmioty wsparcia dla sił zbrojnych i ludności cywilnej Ukrainy w wojnie rosyjsko-ukraińskiej w latach 2014-2025. Przeprowadzony proces badawczy z wykorzystaniem wybranych metod i technik badawczych, pozwolił rozwiązać główny problem badawczy pracy, który został sformułowany następująco: czy działalność organizacji pozarządowych i wolontariackich na rzecz pomocy Siłom Zbrojnym Ukrainy oraz poszkodowanej ludności cywilnej była istotnym elementem sytemu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy i miała istotne znaczenie dla przebiegu wojny? W toku procesu badawczego udało się ustalić, że działalność ukraińskich organizacji pozarządowych, jak i ogólnie wolontariat, stanowi doskonały przykład zakrojonej na szeroką skalę inicjatywy obywatelskiej, która powstała w odpowiedzi na agresję zbrojną i eskalację na terytorium kraju. Od momentu rozpoczęcia działań wojennych na wschodzie Ukrainy, a szczególnie od czasu pełnej inwazji w 2022 r., wolontariat nabrał szczególnego znaczenia nie tylko jako forma wsparcia dla wojska, ale także jako kluczowy element zapewnienia bezpieczeństwa narodowego i obrony. Działalność organizacji trzeciego sektora w dziedzinie obronności stanowi przejaw współpracy społeczeństwa obywatelskiego z instytucjami państwowymi w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Inicjatywy wolontariackie obejmowały szeroki zakres działań i przyczyniły się nie tylko do podniesienia skuteczności działań Sił Zbrojnych Ukrainy, ale także tworzyły silne więzi pomiędzy wojskiem, a ludnością cywilną, budując podstawę dla zaufania i współpracy.

Dodatkowo w obliczu agresji zbrojnej oraz rosnących wyzwań humanitarnych inicjatywy wolontariackie zapewniały szybką reakcję na potrzeby ludności poszkodowanej, wspierając tym samym instytucje państwowe i samorządy lokalne. Organizacje pozarządowe odegrały kluczową rolę w świadczeniu usług społecznych, wspieraniu osób wewnętrznie przesiedlonych, poszkodowanych na skutek działań wojennych, osób niepełnosprawnych, dzieci i innych wrażliwych grup społecznych. Wolontariusze wypełniali luki w zapewnieniu podstawowych potrzeb ludności poszkodowanej i żołnierzy, przyczyniły się do zwiększenia odpowiedzialności obywatelskiej oraz odporności państwa.

Użyte metody badawcze takie jak studium przypadku, analiza literatury i aktów prawnych, porównawcza, historyczna, ilościowa, metoda instytucjonalno-prawna oraz metoda wywiadu pozwoliły pozytywnie zweryfikować postawioną hipotezę badawczą. W toku badań, udowodniono, że ukraińskie organizacje pozarządowe i wolontariackie są istotnym elementem systemu bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, a ich wsparcie na rzecz sił zbrojnych i poszkodowanej ludności miało bardzo istotne znaczenie w przeciwstawianiu się agresji

zbrojnej, reagowaniu na zagrożenia i likwidacji negatywnych skutków działań wojennych. Od 2014 r. organizacje pozarządowe i wolontariat rozwijały swoją działalność, która w okresie trwania wojny rosyjsko-ukraińskiej uzupełniała działania organów państwowych. Jak podkreślali eksperci w wywiadach, organizacje trzeciego sektora przejęły na siebie funkcje, a nawet obowiązki państwa, które ze względu na rozmiar i charakter występującego kryzysu nie było w stanie odpowiednio reagować.

W toku rozprawy dokonano również weryfikacji skonstruowanych tez szczegółowych.

Pierwsza hipoteza (H1) zakładała, że istnienie organizacji trzeciego sektora w państwie demokratycznym jest przejawem społeczeństwa obywatelskiego. Dla weryfikacji hipotezy były postawione także poszczególne pytania: co to jest społeczeństwo obywatelskie i jaką odgrywa rolę w państwie demokratycznym? W jaki sposób organizacje pozarządowe i wolontariackie są wyznacznikiem form aktywności obywatelskiej w państwie? Odpowiedzi na postawione pytania jak i weryfikację hipotezy można odnaleźć w pierwszym rozdziale niniejszej dysertacji.

Społeczeństwo obywatelskie jest jednym z filarów, na których buduje się państwo demokratyczne, a organizacje pozarządowe i wolontariat są idealną formą przejawu istnienia takiego społeczeństwa. W rozwiniętym społeczeństwie obywatelskim obywatele posiadają więcej możliwości do samorealizacji w różnych dziedzinach życia publicznego, co z kolei zmniejsza ryzyko uzurpacji władzy i zapobiega całkowitej kontroli państwowej nad procesami społecznymi[636]. Społeczeństwo obywatelskie jest pewną formą kontroli i zarazem nacisku ze strony obywateli na wybraną władzę. Instytucje społeczeństwa obywatelskiego posiadają szerokie możliwości działań w istotnych kwestiach politycznych, kulturalnych, społecznych i innych, a także sprawują społeczną kontrolę nad działaniami struktur państwowych, zwiększając tym samym przejrzystość polityki państwowej[637]. Po analizie działalności organizacji pozarządowych i wolontariackich podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej da się stwierdzić, że taki przejaw aktywności obywatelskiej ma znaczenie nie tylko w kontekście działań wojennych, ale także jako element szerszego systemu instytucji prawnych, które tworzą warunki dla skutecznej współpracy między państwem, a społeczeństwem, społeczeństwem, a wojskiem. Ponadto wsparcie Sił Zbrojnych Ukrainy przez wolontariuszy odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu współczesnej tożsamości ukraińskiej, opartej na ideach patriotyzmu,

[636] J. Locke, *Dwa traktaty o rządzie*, tłum. Z. Rau, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992, s. 40-43.
[637] J. Babiak, *Organizacje pozarządowe we współczesnym społeczeństwie obywatelskim,* s. 8, https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/4e4ed128-5573-4545-8283-2ab1da326429/content [dostęp: 11.05.2026].

wzajemnej pomocy i odpowiedzialności obywatelskiej. Sprzyja to wzrostowi aktywności społecznej oraz wzmacnianiu społeczeństwa obywatelskiego.

Następna hipoteza (H2) odnosiła się do tego, że organizacje pozarządowe i wolontariat są stosunkowo młodym zjawiskiem w historii Ukrainy, a ich rozwój odbywał się w okresie największych przemian polityczno-militarnych w państwie. Do tej tezy zostały wyznaczone pytania szczegółowe, między innymi: jak kształtowało się społeczeństwo obywatelskie w Ukrainie i co wpływało na dynamikę tego zjawiska? W jakim stopniu Rewolucja Godności wpłynęła na rozwój społeczeństwa obywatelskiego? Teza została potwierdzona w drugim rozdziale.

Kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie miało miejsce po 1991 r., kiedy to państwo odzyskało niepodległość. Wraz z niepodległością nastąpił rozwój wolontariatu jako istotnego elementu państwa demokratycznego i najwyższej formy przejawu społeczeństwa obywatelskiego. W toku przeprowadzonej analizy udało się ustalić, że rozwój organizacji trzeciego sektora można podzielić na cztery najważniejsze etapy. Początek każdego etapu był związany z ważnymi przemianami w kraju. Przełomowymi wydarzeniami w historii Ukrainy było: odzyskanie niepodległości w 1991 r., zapoczątkowanie zjawiska masowego wolontariatu w 2012 r. na Mistrzostwach Europy w piłce nożnej, Rewolucja Godności w latach 2013-2014, aneksja półwyspu Krymskiego, agresja Rosji przeciwko Ukrainie w zachodniej części kraju w 2014 r. z późniejszą eskalacją w wojnę oraz inwazja na pełną skale w 2022 r. Te przemiany polityczno-militarne były katalizatorem rozwoju ruchu wolontariackiego w Ukrainie. Rozwój i przekształcenia strukturalne i funkcjonalne trzeciego sektora odbywały się pod decydującym wpływem i w kontekście rozwiązywania powstających problemów narodowych. Przed 2013 r. wolontariat w Ukrainie był głównie spontaniczny lub skoncentrowany w różnych instytucjach społecznych. Wydarzenia polityczne w kraju i działania wojenne (w okresie 2014-2022) zapoczątkowały szereg zmian w prowadzeniu działalności wolontariackiej. Przede wszystkim zostały wyodrębnione kluczowe obszary działalności – wolontariusze skupili się na wsparciu żołnierzy i pomocy poszkodowanej ludności cywilnej.

Następna hipoteza (H3) zakładała, że działalność organizacji pozarządowych i wolontariat były formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji. Pytaniami szczegółowymi były: w jaki sposób ukraiński wolontariat służył formą sprzeciwu wobec rosyjskiej agresji w latach 2014-2022, jakie rodzaje pomocy okazywali wolontariusze siłom zbrojnym podczas konfliktu na wschodzie kraju? I ostatnie pytanie szczegółowe brzmiało: czy organizacje pozarządowe i wolontariat okazały istotne wsparcie dla ludności wewnętrznie przesiedlonej w okresie

trwania konfliktu we wschodniej części Ukrainy? Potwierdzenie postawionej hipotezy jak i odpowiedzi na przedstawione pytania można znaleźć w trzecim rozdziale pracy. Początkiem agresji Rosji na Ukrainę były wydarzenia na półwyspie Krymskim, które zakończyły się jego aneksją. Późniejszy konflikt zbrojny we wschodniej części państwa, który eskalował w wojnę zmusił wiele organizacji trzeciego sektora do ukierunkowania swojej działalności w stronę pomocy ludności poszkodowanej i wsparcia sił zbrojnych Ukrainy. Wybuch wojny na pełną skalę w 2022 r. zjednoczył społeczeństwo wokół wspólnego celu – przeciwstawiania się agresji zbrojnej. W okresie lat 2014-2022 ruch ochotniczy w Ukrainie osiągnął niepowtarzalną skalę. Wolontariat stał się jednym z kluczowych źródeł wsparcia dla wojska, zwłaszcza gdy struktury państwowe nie były gotowe do działań wojennych o tak dużym zasięgu. Wyzwania polityczno-militarne na terytorium Ukrainy były impulsem do zmiany kierunków tradycyjnego wolontariatu. Wiele organizacji wolontariackich, a także samodzielnych wolontariuszy w obliczu działań wojennych, podzieliły zakres swojej działalności na sektor cywilny, czyli wsparcie i pomoc dla poszkodowanej ludności cywilnej i na sektor wojskowy (militarny). Inicjatywy obywatelskie, które się przejawiały w działaniach wolontariuszy na rzecz Sił Zbrojnych Ukrainy były ważnym kierunkiem transformacji wolontariatu i prezentowały formę protestu społeczeństwa wobec sytuacji polityczno-militarnej. Ukierunkowanie wolontariatu w stronę wsparcia wojska stało się naturalnym procesem, który wynikał z postawy obywatelskiej społeczeństwa i był swego rodzaju reakcją na niski poziom zdolności struktur państwowych. Ukraiński wolontariat, przejął na siebie organizacyjne, finansowe, logistyczne i inne obowiązki państwa wobec własnych sił zbrojnych i obywateli, co było spowodowane niezdolnością władz państwowych i ich organów do realizacji swoich obowiązków. Reakcja społeczeństwa, które dołączało do tej działalności była przejawem masowego patriotyzmu i ważnej transformacji społeczeństwa obywatelskiego mimo realizacji niewłaściwych dla siebie funkcji. Chęć obywateli do przeciwstawiania się wobec zbrojnej agresji Rosji doprowadziła do wzrostu patriotyzmu i wprost wpłynęła na poczucie obywatelskiej odpowiedzialności za obronę państwa. Wydarzenia polityczno-militarne w latach 2014-2022 w Ukrainie były przyczyną kryzysu w kraju, jednak odsłoniły nowy wymiar działalności wolontariatu i przyczyniły się do zjednoczenia społeczeństwa, co pozwoliło bardziej skutecznie reagować na powstające wyzwania i walczyć z zagrożeniami.

Czwarta hipoteza szczegółowa (H4) dysertacji odnosiła się do stwierdzenia, że funkcjonowanie organizacji pozarządowych i wolontariuszy było istotnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy w okresie wojny pełnoskalowej i została potwierdzona w ostatnim, czwartym rozdziale. W tymże rozdziale także można odnaleźć

odpowiedzi na postawione pytania szczegółowe. Tymi pytaniami były: czy organizację pozarządowe i wolontariat były ważnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego po wybuchu wojny na pełną skalę? W jaki sposób organizację pozarządowe i wolontariackie były podmiotami wsparcia dla Sil Zbrojnych Ukrainy od 24 lutego 2022 r.? Jaką role odegrały organizacji pozarządowych i wolontariusze w zapewnieniu bezpieczeństwa ludności poszkodowanej w wyniku działań wojennych? Z jakimi trudnościami i wyzwaniami w okazywaniu pomocy dla sił zbrojnych i ludności cywilnej borykały się organizację pozarządowe i wolontariusze? Odpowiedzi na pytania pozwoliły potwierdzić hipotezę (H5), która zakładała, że organizacje trzeciego sektora były istotnym elementem ukraińskiego systemu bezpieczeństwa narodowego wspomagając i uzupełniając działania państwa w zakresie wspierania SZU oraz niosąc pomoc ludności cywilnej mimo wielu przeszkód i zagrożeń, przyczyniając się do utrzymania niepodległości państwa.

Wybuch wojny na pełną skalę wywołał drugą falę dynamicznego wzrostu aktywności wolontariackiej: organizacje pozarządowe, stowarzyszenia wolontariackie i indywidualni wolontariusze natychmiast podjęły działalność, traktując ją jako formę obywatelskiej odpowiedzi na zagrożenie bezpieczeństwa narodowego. Szczegółowe przedstawienie i analiza działalności organizacji pozarządowych i wolontariatu w okresie 2022-2025 pozwoliło dokładniej zrozumieć w jaki sposób funkcjonowały te podmioty i jak te działania wpłynęły na zapewnienie bezpieczeństwa narodowego w czasie wojny. Organizacje pozarządowe i wolontariackie, które stanowią ważny element systemu bezpieczeństwa poprzez realizacje nowych, nietypowych dla wolontariatu funkcji, wypełniały luki kompetencyjne i zasobowe państwa, zwłaszcza w tych obszarach, gdzie struktury rządowe nie realizowały przypisanych im funkcji lub czyniły to nieefektywnie. Organizacje trzeciego sektora działały w różnorodnych kierunkach i wspierały zarówno pododdziały sił zbrojnych, jak również poszkodowaną ludność cywilną. Od początku inwazji na pełną skale wolontariusze zajmowali się zaopatrzeniem sił zbrojnych w niezbędny sprzęt i uzbrojenie, wyszkoleniem żołnierzy i logistyką wojskową, a także świadczyli pomoc w bardzo szerokim zakresie na rzecz ludności poszkodowanej – ewakuacja, pomoc medyczna, humanitarna, psychologiczna, prawna, zapewnienie miejsc zakwaterowania i miejsc pracy. Dzięki informacjom uzyskanym podczas procesu badawczego można także ocenić skuteczność prowadzonych działań i stwierdzić, że badane podmioty stały się niezbędnym mechanizmem obrony powszechnej i odegrały ważną role w przeciwstawianiu się agresji zbrojnej oraz reagowaniu na ciągłe wyzwania. Podmioty wolontariackie wykazały się wyjątkową zdolnością do adaptacji, innowacyjności i mobilizacji zasobów w warunkach ekstremalnego kryzysu – cechami, których brakowało znacznej części

struktur państwowych. Stanowi to zarówno empiryczny dowód na kluczową rolę organizacji trzeciego sektora w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego, jak i inspirację dla kształtowania polityki bezpieczeństwa państw, uwzględniającej sektor pozarządowy jako stały i strukturalny element systemu obronności państwa.

Zweryfikowane postawione w rozprawie hipotezy umożliwiły opracowanie wniosków i rekomendacji dotyczących funkcjonowania organizacji trzeciego sektora jako istotnego elementu systemu bezpieczeństwa narodowego państw demokratycznych, które potwierdziły ostatnią hipotezę rozprawy. Mimo, że każdy konflikt ma swoją specyfikę, pewne rozwiązania powstałe podczas wojny w Ukrainie można implementować do innych systemów bezpieczeństwa narodowego i wykorzystać je w czasie pokoju i wojny (H6).

Funkcjonowanie organizacji podczas trwającej wojny rosyjsko-ukraińskiej jest wyraźnym przykładem ich roli w systemie bezpieczeństwa narodowego. Każdy podmiot w tym systemie wykonuje nałożone przez prawo ustawowe zadania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa. Te podmioty powinny być przygotowane do reagowania w sytuacjach, gdzie bezpieczeństwo jest zagrożone. Instytucje państwowe oraz inne organy, które działają w obszarze bezpieczeństwa narodowego mają obowiązek zapewnić wskazany stan bezpieczeństwa za który ponoszą odpowiedzialność przed obywatelami. Władze państwa są prawnie zobligowane do zwalczania pojawiających się zagrożeń i ich skutków wykorzystując przy tym wszelkie dostępne zasoby, siły i środki. Aby skutecznie reagować na powstające zagrożenia działalność podmiotów systemu bezpieczeństwa narodowego powinna wzajemnie się uzupełniać i opierać na współpracy. Ukraińskie organizacje pozarządowe są potwierdzeniem, że one jako podmioty systemu bezpieczeństwa narodowego, są istotnym elementem tego systemu i wsparciem dla państwa w sytuacjach kryzysowych, które posiadają szeroki zakres możliwości działań na rzecz bezpieczeństwa.

Należy zwrócić uwagę, że do 2014 r., kiedy to rozpoczęły się transformacje polityczno-militarne w kraju, ukraiński trzeci sektor nie był rozwinięty. Działalność organizacji pozarządowych i wolontariatu skupiała się wyłącznie na tradycyjnych formach niesienia pomocy i była skierowana w stronę pomocy określonym grupom społecznym. Przemiany polityczne w kraju i idący za nimi kryzys zwiększyły poczucie odpowiedzialności społecznej, patriotyzmu i chęci przeciwstawiania się wyzwaniom, co z kolei przejawiało się w tworzeniu i funkjonowaniu różnego rodzaju organizacji pozarządowych i wolontariatu. Społeczeństwo ukraińskie, w celu odparcia agresji, na różne sposoby wspierało żołnierzy, którzy stali w obronie niepodległości państwa i społeczeństwa, a także pomagali osobom poszkodowanym w wyniku działań wojennych. Z biegiem lat, trzeci sektor w Ukrainie rozwinął się i tworzył

system reagowania społecznego, który był niezależny, lecz współpracował z elementami wchodzącymi w skład pierwszego i drugiego sektora. Działania organizacji pozarządowych w Ukrainie na rzecz sił zbrojnych i ludności cywilnej, ich współpraca z organami państwowymi i przedsiębiorstwami oraz powstały system reagowania są dotąd niespotykanym zjawiskiem, które w doskonały sposób pokazuje potencjał społeczeństwa obywatelskiego i organizacji pozarządowych. Przeprowadzony proces badawczy może służyć jako podłoże do opracowania i wdrożenia pewnych rozwiązań w polski system bezpieczeństwa zarówno w czasie pokoju jak i wojny.

Prawodawstwo polskie w niektórych aktach określa organizacje pozarządowe jako element systemu bezpieczeństwa narodowego. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego z 2020 r. wspomina o tworzeniu właściwej odporności państwa na wyzwania i zagrożenia poprzez budowanie systemu obrony powszechnej. System ten ma się opierać na wysiłku całego społeczeństwa i w pełni wykorzystywać potencjał organów państwowych i samorządu terytorialnego, podmiotów tworzących system edukacji i szkolnictwa, podmiotów gospodarczych, społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i obywateli. Stanowi kompleksową odporność państwa na potencjalne zagrożenia o charakterze militarnym i niemilitarnym[638]. Dokument także wyznacza, że organizacje pozarządowe wspólnie z obywatelami, mają służyć przeciwdziałaniu dezinformacji, poprzez budowanie zdolności i procedur współpracy z mediami. Potwierdzeniem, że polskie organizacje pozarządowe jak i inni partnerzy społeczni są elementem systemu bezpieczeństwa narodowego jest między innymi ich współpraca z Ministerstwem Obrony Narodowej na podstawie określonych zasad. Ta współpraca sprowadza się do realizowania projektów i inicjatyw społecznych mających na celu promocje Sił Zbrojnych RP. Do tych celów można także odnieść: tworzenie społecznego zaplecza dla wojska poprzez nawiązania współpracy z parterami prowadzącymi działalność na rzecz obronności państwa, w tym przygotowań kandydatów do służby wojskowej i uzupełnienia rezerw, promowanie pozytywnego wizerunku żołnierza, rozpowszechnienie w społeczeństwie niezbędnej wiedzy obronnej oraz budowanie umiejętności istotnych dla bezpieczeństwa państwa, a także wykorzystanie potencjału organizacji proobronnych[639].

---

[638] *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2020 r.,* https://www.bbn.gov.pl/pl/informacje-o-bbn/publikacje/8808,Strategia-Bezpieczenstwa-Narodowego-Rzeczypospolitej-Polskiej.html, [dostęp 25.05. 2026].

[639] *Decyzja nr 168/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 grudnia 2020 r. w sprawie wprowadzenia zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi,* (Dz. Urz. Min. Obr. Nar. poz. 194).

Organizacje pozarządowe są elementem systemu bezpieczeństwa narodowego RP, jednak ich rola jako istotnego elementu, nie jest wystarczająco podkreślona, a potencjał tych organizacji jest wykorzystywany tylko częściowo. Biorąc pod uwagę niestabilną sytuację geopolityczną i stojące przed Polską wyzwania oraz zagrożenia, jest konieczne uwzględnienie ukraińskich praktyk w obszarze funkcjonowania trzeciego sektora. Na podstawie doświadczeń ukraińskich organizacji pozarządowych, jest wskazane opracowanie rekomendacji dla Polski w zakresie wzmocnienia roli polskich organizacji pozarządowych w systemie bezpieczeństwa narodowego.

Rekomendacje przedstawiają się następująco:

- określenie na mocy prawa dokładnych funkcji i możliwości działalności organizacji pozarządowych i wolontariatu w obszarze obronności i bezpieczeństwa państwa;
- nadanie organizacjom trzeciego sektora większego obszaru do realizacji zadań w zakresie reagowania, usuwania i przeciwdziałania skutkom wywołanym sytuacjami kryzysowymi;
- opracowanie otwartej listy konkretnych działań jakie mogą podejmować organizacje pozarządowe i wolontariusze w zakresie wsparcia sił zbrojnych RP;
- większe promowanie współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, zwłaszcza proobronnymi, a jednostkami sił zbrojnych, a także innymi podmiotami społecznymi, które są ukierunkowane w stronę obronności i bezpieczeństwa;
- zacieśnienie współpracy pomiędzy organizacjami trzeciego sektora a organami administracji publicznej i samorządami terytorialnymi w zakresie wspólnego reagowania w przypadku sytuacji kryzysowych – klęsk żywiołowych, sytuacji technogennych, kryzysów humanitarnych o różnym podłożu, epidemii, pandemii, konfliktów wewnętrznych, wojen oraz innych zjawisk destabilizujących środowisko bezpieczeństwa państwa;
- w ramach współpracy z organami państwowymi, nadanie możliwości dostępu do niezbędnej informacji dotyczącej zarządzania kryzysowego w zakresie i w granicach wykonywanych zadań;
- opracowanie i wprowadzenie zwiększonej ochrony prawnej dla członków organizacji pozarządowych i wolontariuszy, którzy realizują zadania z zakresu zarządzania kryzysowego i w związku z reagowaniem na powstałą sytuacją kryzysową;

- określenie procedury funkcjonowania organizacji pozarządowych i wolontariuszy w czasie wystąpienia określonych sytuacji kryzysowych, zwłaszcza podczas stanu wojny.

Na podstawie doświadczeń ukraińskich wolontariuszy także można wyodrębnić obszary, na które należy zwrócić szczególną uwagę: zarządzanie kryzysowe, system bezpieczeństwa, funkcjonowanie administracji publicznej, system zdrowotny. W każdym z nich jest możliwe przeprowadzenie modyfikacji, które pozwolą udoskonalić istniejący system i zwiększyć odporność poszczególnych elementów na pojawiające się wyzwania. Przykładem takiej modyfikacji mogą być: lepsze opracowanie systemu zarządzania kryzysowego z aktywnym udziałem społeczności lokalnych, modernizacja sił i środków podlegających ministrowi obrony narodowej i ministrowi spraw wewnętrznych w zakresie posiadanego sprzętu i wyszkolenia, doskonalenie procedur realizowanych organami administracji publicznej czy ukierunkowanie na zwiększenie specjalistów i liczby placówek wchodzących w skład systemu opieki zdrowotnej. Biorąc pod uwagę fakt, że opracowania o których mowa stanowią odrębne, obszerne elementy i wykraczają poza przedmiot prowadzonych badań, proponowaną analizę należy przeprowadzić jako osobne badanie naukowe.

Działalność ukraińskich organizacji trzeciego sektora jest nie tylko przykładem jedności społeczeństwa w celu wspólnej obrony, ale także doskonałym przykładem realizacji typowych i nietypowych dla siebie obowiązków na wielu płaszczyznach, które często wykraczały poza tradycyjne formy działalności wolontariackiej. Te doświadczenia trzeciego sektora jak i ogólnie państwa Ukraińskiego są kluczowe i odgrywają istotną rolę dla Polski. Dostarczają bezcenną wiedzę w wielu dziedzinach, odzwierciedlają charakter współczesnego pola walki oraz pokazują procedury zwalczania istniejącego zagrożenia, jakim jest Rosja.

Bibliografia

Akty prawne i dokumenty państwowe

Decyzja nr 168/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 grudnia 2020 r. w sprawie wprowadzenia zasad współpracy resortu obrony narodowej z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami społecznymi, (Dz. Urz. Min. Obr. Nar. poz. 194).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 września 2024 r. w sprawie niszczycielskich powodzi w EuropieŚrodkowej i Wschodniej, ofiar śmiertelnych oraz gotowości UE do działania w razie takich klęsk spotęgowanych przez zmianę klimatu (Dz.U. UE C/2024/7216).

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP_2020.pdf [dostęp 3.05.2026].

Strategia polskiej polityki zagranicznej na lata 2026–2030, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/strategia-polskiej-polityki-zagranicznej-nalata-202 6--2030 [dostęp: 11.05.2026].

Закон України від 22 березня 2012 р. про громадські об'єднання, (ВВР. 2012, nr 48).

Закон України від 15 березня 2003 р. про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, (ВВР. 2003, nr 3132).

Закон України від 15 вересня 1999 р. про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності, (ВВР. 1999, nr 45).

Закон України від 1 грудня 1998 р. про молодіжні та дитячі громадські організації, (ВВР. 1998, nr 1).

Закон України від 22 жовтня 1993 р. про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту, (ВВР. 1993, nr 3551).

Закон України від 20 жовтня 2014 р. про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (ВВР. 2015, nr 1).

Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську діяльність, (ВВР). 2011, nr 42).

Закон України від 23 квітня 2004 р. про свободу совісті та релігійні організації, (ВВР. 2004, nr 26).

Закон України від 19 квітня 2011 р. про волонтерську діяльність, (ВВР. 2011, nr 42).

Закон України від 5 липня 2004 р. про благодійну діяльність та благодійні організації, (ВВР. 2004, nr 25).

Закон України від 11 липня 2001 р. про органи самоорганізації населення, (ВВР. 2001, nr 48).

Закон України від 16 червня 1992 р. про об'єднання громадян (ВВР. 2011, nr 42).

Закон України від 21 червня 2018 р. про національну безпеку України, (ВВР. 2018, nr 31).

Постанова Кабінету Міністрів від 20 жовтня 2014 р. про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, (ВВР. 2014, nr 1706).

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху (ВВР. 2003, nr 225).

Річний рапорт 2023. Благодійний фонд Сергія Притули, БФСП, Київ 2023.

Opracowania naukowe

Bazhenova H., *Rola ruchu wolontariackiego w obronie Ukrainy przed rosyjską inwazją*, „Komentarze IEŚ" 2022, nr 655 (177/2022).

Blicharz J., *Zakres działalności organizacji trzeciego sektora w sferze przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu*, „Przegląd prawa i administracji" 2010, nr 32.

Bogunia-Borowska M., *Fundamenty dobrego społeczeństwa: wartości,* Znak, Kraków 2015.

Gierszewski J., *Architektura metodologiczna nauk o bezpieczeństwie*, Difin, Warszawa 2026,

Gitling M., *Rola organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów ludzi wykluczonych społecznie*, „Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej" 2012, nr 1(6).

Golinowska S., *Teoretyczne podstawy działania organizacji pozarządowych,* [w:] S. Golinowska, D. Głogosz (red.), *Pozarządowe instytucje społeczne: między państwem a społeczeństwem,* Instytut Pracy i Spraw Socjalnych UW, Warszawa 1999.

Górecki M., *Wolontariat – idea, organizacja, doświadczenia,* „Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy" 2013, nr 1.

Jastrzębski B., *O problemach osłabiania funkcji życiowych demokratycznego państwa prawa,* Wydawnictwo Naukowe Grado, Toruń 2019.

Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system,* AON, Warszawa 2011.

Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 2020.

Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, Warszawa 2020.

Kitler W., *Prawno-organizacyjne aspekty funkcjonowania państwa w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny,* „Wiedza Obronna" 2021, nr 277.

Kitler W., *System bezpieczeństwa narodowego RP – aspekty prawno-organizacyjne,* „Wiedza Obronna" 2019, nr 268 (3).

Konwencja z dnia 28 lipca 1951 r., dotycząca statusu uchodźców (Dz.U. 1991 nr 119 poz. 515).

Kowalska K., *Wolontariat w dobie pandemii jako forma rozwoju osobistego,* [w:] Pikuła N., Grewiński M., Zdebska E., Glac W. (red.), *Wyzwania dla polityki społecznej w kontekście pandemii koronawirusa*, Scriptum, Kraków 2020.

Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 18.

Kurleto M., *Organizacje pozarządowe w działalności pożytku publicznego* https://sip.lex.pl/komentarze-i-publikacje/monografie/organizacje-pozarzadowe-w dzialalnosci-pozytku-publicznego-367, [dostęp 17.06.2023].

Kuźniar R., Balcerowicz B., Koziej S., Madej M., Rydlewski G. i in., *Bezpieczeństwo Polski w świetle wojny na Wschodzie,* Scholar, Warszawa 2022.

Laskowska S., *Rozwój sektora pozarządowego jako odpowiedź na rosnące potrzeby społeczne wobec instytucji pomocowych*, [w:] B. Kromolicka, (red.) *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych*, AKAPIT, Toruń 2005.

Leszczyński S., *Wolontariat – definicja, typy, readaptacja społeczna,* „Ogrody Nauk i Sztuk" 2012, nr 2.

Lewandowski G., Chabora M., *Znak Czerwonego Krzyża,* „Lekarz wojskowy" nr 1, 2018.

Lipiec J., Społeczeństwo obywatelskie: analiza esencjalna, [w:] B. Goryńska-Bittner, J. Stępień (red.), *Społeczeństwo obywatelskie w procesie integracji europejskiej,* Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego, Poznań 2002.

Locke J., *Dwa traktaty o rządzie*, tłum. Z. Rau, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.

Łastawski K., *Metoda systemowa w badaniach politologicznych,* „Athenaeum" 2008, nr 19.

Mikołajczak P., *Działalność organizacji pozarządowych w kryzysie uchodźczym związanym z wojną w Ukrainie*, [w:] P. Mikołajczak (red.), *Polski aktywizm*, UEP, Poznań 2025.

Mikołajczak P., P*olski aktywizm. Działalność organizacji pozarządowych w kryzysie uchodźczym związanym z wojną w Ukrainie.,* Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2025.

Moroń D., *Organizacje pozarządowe – fundament społeczeństwa obywatelskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.

Moroń D., *Wolontariat w trzecim sektorze. Prawo i praktyka,* Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.

Oleszak W., Czajkowski A., *Bezpieczeństwo jako naturalna potrzeba człowieka,* „Problemy Nauk Stosowanych" 2019, nr 10.

Olszewski B., *Wolontariat jako forma realizacji idei społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] J. Blicharz (red.), *Prawna działalność instytucji społeczeństwa obywatelskiego,* Kolonia Limited, Wrocław 2009.

Pietrzak E., *Ewolucje idei społeczeństwa obywatelskiego i kryzys racjonalizmu,* „Civitas Hominibus" 2015, nr 10.

Przewłocka J., Herbst J., *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych*, Raport z badania, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2013.

Przewłocka J., *Organizacje pozarządowe. Najważniejsze pytania, podstawowe fakty*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2011.

Rogaczewska K., *Organizacje pozarządowe w polityce międzynarodowej,* Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015.

Walzer M., *Polityka i namiętność. O bardziej egalitarny liberalizm,* Muza SA, Warszawa 2006.

Wasiuta O., Wasiuta S., *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie*, Arcana, Kraków 2017.

Wojciszko M., *Koncepcja struktury i powiązań funkcjonalnych systemu bezpieczeństwa narodowego, w tym systemu obronnego państwa*, „Wiedza Obronna" 2021, nr 277 (4).

Wywiał P., *Organizacje Proobronne w Systemie Bezpieczeństwa Narodowego Polski,* Difin, Warszawa 2016.

Zając D., *Wolontariat wczoraj i dziś. Podstawy prawne wolontariatu. Rola empatii i siła motywacji w wolontariacie.* Instytut Badań nad Demokracją i Studium Prawa Europejskiego, Warszawa, 2015.

Załuska M., *Społeczne uwarunkowania angażowania się w działalność organizacji pozarządowych*, [w:] Załuska M., Boczoń J. (red.), *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, Interakt, Warszawa 1996.

Zięba R., *Współczesne wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego,* Stosunki Międzynarodowe – International Relations, 2016, 52 (3).

Zioło K., *Funkcjonowanie organizacji pozarządowych a motywacje ich uczestników,* „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie" 2016, nr 4.

Żurawski S., Ciekanowski Z., *Wpływ zagrożeń w cyberprzestrzeni na bezpieczeństwo państwa,* [w:] Brążkiewicz D., Nowicka J., Ciekanowski Z., Elak L. (red.), *Współczesne wyzwania dla bezpieczeństwa państwa,* Wydawnictwo im. Profesora Leszka L. Krzyżanowskiego, Warszawa, 2023.

Ozcelik Y., *Globalization and the Internet: Digitizing the Nonprofit Sector*, „Journal of Global Business Issues" 2008, nr 2(1).

Sunhurovsky M., Melnyk O., Bychenko A., Dobrovolski D., *Civil-Military Co-Operation In Protection Of Civilians During The Ukraine War*, Razumkov Centre, Kyiv 2023.

Taran M., *Social stratification of the volunteer movement in ukraine after the revolution of dignity in the context of socio-political changes*, s. 6, https://ukr-socium. org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf [dostęp 15.04.2023].

Авуєва І., *Інституціоналізація соціальних рухів. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства,* „Наукові доповіді і повідомлення" 2003, nr 32.

Андрусевич А., Козак З., *Громадянське суспільство україни в умовах війни 2022-2025 рр. Звіт щодо комплексного соціологічного дослідження*, ICAP, 2025.

Антонів М., Миронюк С., Дрок І., *Діяльність міжнародних волонтерських організацій як запорука національної безпеки України,* „Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ" 2026, nr 1.

Апполонов О., Артихович В., Астахов С., та ін., *Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016)*, Національний Університет Оборони України імені Івана Черняхівського, Київ 2017.

Бабкіна О., *Держава і громадянське суспільство: механізм стримувань і противаг*, „Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін" 2010, nr 22.

Бабкіна О., *Держава і громадянське суспільство: механізм стримувань і противаг*, „Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін" 2010, nr 34.

Баковецька О., *Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку*, Літопис Волині 2020.

Березовська-Чміль О., *Політологія, Навчально-методичний комплекс*, Центр навчальної літератури, Київ 2004.

Бойчук М., *Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії*, Атлант ЮемСі, Київ.

Бойчук М., *Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії.* Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, Київ 2007.

Вашкович В., Посібник волонтера, Гельветика, Одеса 2022.

Вербицька П., Волошенюк О., Горленко Г., *Громадянська освіта*, Нова Доба, Львів 2018.

Вергелюк Є., *Волонтерський рух та громадянська участь в Україні: від мобілізації у війні до ролі у післявоєнному відновленні та зміцненні інституційної стійкості,* „Політичні науки та публічне управління" 2025, nr 3 (79).

Вєдєнєв Д., Турчак О., *Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання,* „Локальні війни та збройні конфлікти сучасності" 2018, 1(477).

Вознюк П., Горєлов Д., *Розвиток громадянського суспільства в Україні: аналітичні доповіді,* Київ, НІСД 2015.

Войтенко Т., *Громадянське суспільство в Україні: аналіз соціального конструювання,* Науковий світ, Київ 2002.

Голуб В., *Волонтерська діяльність в системі взаємовідносин держави та суспільства*, Київ 2016.

Горбачевський Т., *Волонтерський рух на підтримку захисників Вітчизни, захист переселенців. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму,* Західноукраїнський вектор, Львів 2017.

Горбачевський Т., *Мережа волонтерських організацій допомоги АТО (2014–2017 роки),* „Гуманітарні науки" 2019, nr 16.

Горєлов Д., Корнієвський О., *Волонтерський рух: світовий досвій та українські громадянські практики*, Аналітична доповідь, Національний Інститут Стратегічних Досліджень, Київ 2015.

Горінов П., Драпушко Р., *Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження,* Державний інститут сімейної та молодіжної політики, Київ 2022.

Дерев'яненко С., *Внутрішньо переміщені особи:проблеми політичної соціалізації в Галичині,* „Наукові записки" 2018, nr 1(87).

Дзюба І., *Особливості організації гуманітарної та волонтерської діяльності у територіальних громадах під час воєнного стану,* „Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету" 2025, nr 77.

Друздєв О., *Душпастирська опіка. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Крим*у, „Західноукраїнський вектор" 2017, nr 7.

Жужа О., *Волонтерство АТО як політичний інститут: сутність та вплив на громадянське суспільство України*, „Сучасне суспільство" 2015, nr 1.

Закалик Г., Коропатов О., Шувар Н., *Волонтерська діяльність в Україні: історія, сьогодення та євроінтеграція,* „Південноукраїнський правничий часопис" 2022, nr 4.

Каплан Ю., Скворцова В., Валевський О., та ін., *Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках, Національний інститут стратегічних досліджень*, Київ 2024.

Кіндратець О., *Громадянська активність як умова демократизації суспільства,* „Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць" 2009, nr 38.

Климчук В., *Особливості волонтерської діяльності в умовах війни,* Уманський державний університет, Умань 2024.

Коваленко О., *Інформаційна політика волонтерських організацій в умовах війни,* Журнал медіа та комунікацій, Т. 18, 2020, nr 3.

Козачук М., *Нові види волонтерства в Україні як відповідь на виклики часу* „Вісник НТУУ КПІ Політологія. Соціологія. Право" 2016, nr 1/2 (29/30), 2016.

Колодій А., *На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні,* Бона, Львів 2002.

Колодій А., Климанська Л., Космина Я., Харченко В., *Політика і суспільство*, Ельга, Київ 2003.

Корнієвський О., *Розвиток громадянського суспільства в Україні. Аналітична доповідь,* Національний Інститут Стратегічних Досліджень, Київ 2015.

Кравченко Л., Нікітюк Т., Лукічов В., Арнаутова В., *Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством*, Міністерство Оборони України, Київ 2021.

Кравчук В., *Деякі підходи до класифікації громадських організацій в Україні*, „Вибори та демократія" 2007, nr 49.

Крапівіна Г., *Світовий волонтерський рух: стан і статус*, „Вісник економічної науки України" 2012, nr 1.

Кривенко Ю., *Принципи здійснення волонтерської діяльності,* «Young Scientist» 2016, nr 6 (33).

Левчук К., *Громадські організації України: створення та діяльність (1985–1996 рр.): монографія,* Едельвейс, Львів 2009.

Липитчук О., *Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні,* „InterConf" 2022, nr 118.

Логвинова М., *Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки,* „Географічні науки" 2019, nr 11.

Логвинова М., *Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки,* „Науковий вісник Херсонського державного університету" 2019, nr 11.

Мазій І., *Аналіз міжнародних документів у сфері волонтерського руху,* „Інвестиції: практика та досвід" 2018, nr 8.

Мандебура-Нога О., *Волонтерство як нова форма громадської активності в Україні, Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики,* ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, Київ, 2016.

Манелюк Ю., Луценко В., Савчук Н., *Волонтерський рух України в умовах військової агресії,* „Політикус" 2022 nr 6.

Мацієвський Ю., Лук'янчук Я., *Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні: новий погляд крізь призму неформальних інститутів,* „Політичні дослідження" 2024 nr 7.

Михальченко М., *Методологічні проблеми дослідження взаємодії соціально-правової держави і громадянського суспільства*, ІПіЕНД, Київ 2004.

Николаєва В., *Роль волонтерства у зміцненні громадянського суспільства в Україні,* [w:] Лісовець О., Конончук А. (red.), *Традиції та новації в розвитку волонтерства в Україні й за кордоном,* Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Ніжин 2025.

Панькова О., Касперович О., Іщенко О., *Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблематика та перспективи.* Київ, НІСД 2016.

Паславська О., *Становлення та розвиток волонтерства в Україні (історико-правове дослідження).* „Актуальні проблеми правознавства" 2016, nr 4 (8).

Підрукова І., *Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку,* Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків 2013.

Поляруш С., *Волонтерський рух: світовий досвід, Україна і Кіровоградщина,* „Історичні Науки" 2018, nr 22.

Розова Т., Барков В., *Ідеальне та реальне в уявленнях про громадянське суспільство,* „Людина і політика" 2003.

Рудич Ф., *Громадянське суспільство та народовладдя: методологічний контекст,* „Наукові записки" 2004, nr 25.

Рудницький С., *Групові, загальні та індивідуальні суспільнополітичні інтереси як предмет дослідження*, „Сучасна українська політика" 2010, nr 19, s. 114. Рудницький С., *Теорія громадянського суспільства,* Гельветика, Одеса 2010.

Сидорук Т., *Волонтерські ініціативи українських зво в умовах повномасштабної російсько-української війни,* Центр демократії та верховенства права, Острог 2024.

Сірко В., *Адміністративно-правове регулювання волонтерської в Україні,* „Адміністративне право і процес" 2018, nr 42.

Степаненко В., *Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія*, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Київ 2011.

Степаненко В., *Громадянське суспільство. Дискурси і практики,* Національна Академія Наук України, Київ 2015.

Турчак О., *Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання*, „Локальні війни та збройні конфлікти сучасності" 2018, nr 74.

Туленков М., *Організаційна взаємодія громадянського суспільства і держави,* „Соціальна психологія" 2009, nr 2 (34).

Тищенко Ю., *Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року,* НІСД, Київ 2021.

Харитоненко О., *Політологія. Навчально-методичний комплекс*, Центр навчальної літератури, Київ 2004.

Цимбалюк В., Гришко В., Міщук І. та ін., *Формування та становлення громадянського суспільства в Україні*, Купрієнко СВ, Одеса 2019.

Чайка І., *Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні,* „Науково-теоретичний альманах Грані" 2017, nr 7.

Чайка І., *Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні,* Грані, Київ 2017.

Шайгородський Ю., *Громадянське суспільство у пошуках нових смислів і практик*, „Питання політології" 2014, nr 1111.

Яблонський В., Андріученко Т., Бекешкіна І., *Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку,* НІСД 2018.

Яблонський В., Корнієвський О., *Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: загальні тенденції, регіональні особливості,* Київ 2014.

Źródła internetowe

Babiak J., *Organizacje pozarządowe we współczesnym społeczeństwie obywatelskim,* https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/4e4ed128-5573-4545-8283-2ab 1da326429/content [dostęp: 11.05.2026].

Czas na działanie jest TERAZ! https://www.greenpeace.org/poland/ [dostęp 10.10.2024]

Czerwony Krzyż – początki i rozwój, https://zpe.gov.pl/a/wprowadzenie/Dmo6HBNsF [dostęp 5.10.2024].

Czerwony Krzyż na świecie, https://pck.pl/polski-czerwony-krzyz/czerwony-krzyz-na-swiecie [dostęp 15.01.2025].

Cztery lata wojny. Caritas Polska nieprzerwanie wspiera Ukrainę, https://www.vaticannews.va/pl/kosciol/news/2026-02/cztery-lata-wojny-caritas-nieprzerwanie-wspiera-ukraine.html [dostęp 10.04.2025].

Demokratyczna Republika Konga: nowe zagrożenie ebolą, lekarze-bez-granic.pl/demokratyczna-republika-konga-nowe-zagrozenieebola/#:~:text=W%20Demokratycznej%20Republice%20Konga%20zespoły%20Lekarzy%20bez,największych%20wybuchów%20epidemii%20eboli%20w%20historii%20kraju [dostęp 10.10.2024]

Historia Habitat for Humanity, https://habitat.pl/historia-habitat-for-humanity/ [dostęp 10.10.2024]

Historia PCK, https://pck.pl/polski-czerwony-krzyz/historia [dostęp 1.10.2024].

Hurricane Katrina - August 2005, https://www.weather.gov/mob/katrina [dostęp 12.01.2025].

Kim jesteśmy, https://lekarze-bez-granic.pl/o-nas/kim-jestesmy/ [dostęp 5.10.2024].

Konwój humanitarny Lekarzy bez Granic dociera do północno-zachodniej Syrii, lekarze-bez-granic.pl/konwoj-humanitarny-lekarzy-bez-granic-dociera-do-polnocno-zachodniej-syrii/ [dostęp 10.10.2024]

Lekarze bez Granic, Grecja: trudna sytuacja osób poszukujących schronienia, lekarze-bez-granic.pl/grecja-trudna-sytuacja-osob-poszukujacych-schronienia/#:~:text=Od%20czer

wca%202022%20roku%20zespoły%20Lekarzy%20bez,schronienia%2C%20które%20docierają%20na%20grecką%20wyspę20Lesbos [dostęp5.10.2024]

Łączna kwota zebrana w ramach 5 programów, https://u24.gov.ua/reports [dostęp 27.03.2025].

Makowski J., *Jak działa społeczeństwo obywatelskie?* https://instytutobywatelski.pl /opinie/378-jak-dziala-spoleczenstwo-obywatelskie [dostęp 15.06.2023].

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji, https://poland.iom.int/pl [dostęp 25.04.2024].

Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji i Międzynarodowego Stowarzyszenia Badań nad Przymusową Migracją, http://www.iom. int/about-iom [dostęp 25.04.2024].

Organizacja pozarządowa, https://www.unic.un.org.pl/ngo/organizacja.php [dostęp 15.06. 2023].

Pomoc ONZ dla krajów Azji dotkniętych atakiem Tsunami, https://www.unic.un.org.pl /aktualnosci/pomoc-onz-dla-krajow-azji-dotknietych-atakiem-tsunami/656 [dostęp 11.01. 2025].

Powodzie w Pakistanie, global empowerment mission, https://www.globalempowermentmission.org/pl /mission/pakistan-floods/ [dostęp 12.01.2025].

Pożary lasów zniszczyły prawie 23 miliony akrów ziemi w roku 2021 i oczekuje się, że będzie jeszcze gorzej, twierdzą eksperci, https://irme.pl/11395-2/ [dostęp 12.01.2025].

Projekt „Unbroken": Ukraina jest niezłomna i jej dusza przetrwa, https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2022-12/projekt-unbroken-ukraina-jest-niezlomna -i-jej-dusza-przetrwa.html [dostęp 10.10.2025].

Raporty organizacji *„Przychody i wydatki w latach 2014-2015"* oraz *„Przychody i wydatki w latach 2016-2020*", https://savelife.in.ua/reporting/?reportingType=%22 reporting-archive%22 [dostęp 20.04.2024].

Sagener N., *Udzielanie pomocy w nagłych wypadkach,* https://www.deutschland.de /pl/topic/polityka/rozwoj-i-dialog/lekarze-bez-granic-wrazenia-z-jemenu#:~:text=Lekarze%20bez%20Granic%20%2D%20niemiecka%20sekcja%20za%C5%82o%C5%BConej,%2D%20dzia%C5%82a%20w%20Jemenie%20od%2020020[dostęp10.10.2024]

Stankiewicz W., *Rola i zadania Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (MKCK) w systemie ochrony praw człowieka,* https://share.google/i4jfMvY mRQ9vzFWAO [dostęp 20.01.2024].

Wize M., *NGO, czyli organizacja pozarządowa*, https://kruczek.pl/ngo-organizacja-pozarzadowa/ [dostęp 20.06.2023].

Wolontariat kryzysowy, https://wolontariatgdansk.pl/wolontariat-kryzysowy/ [dostęp 10.01.2025].

Wolontariat kryzysowy, https://www.korpussolidarnosci.gov.pl/pl/art/wolontariat-kryzysowy .195.html [dostęp 10.01.2025].

Wolontariusz, Słownik języka polskiego, https://sjp.pwn.pl/slowniki/wolontariusz.html [dostęp 30.05.2023].

Wójtowicz-Dawid A., *Organizacje pozarządowe i ich rola w realizacji spójności społeczno-ekonomicznej – wybrane aspekty prawne,* https://www.ur.edu.pl /files/ur/import /Zeszyty/zeszyt-18/26.pdf [dostęp 16.06.2023].

A Winter of Cold, Darkness, and Resilience in Ukraine, https://www.razom forukraine.org/a-winter-of-cold-darkness-and-resilience-in-ukraine/ [dostęp 10.10.2025].

All projects, https://u24.gov.ua/projects?directionId=2 [dostęp 2.06.2025].

Annual report 2025, https://www.caritas.eu/annual-report-2025/, [dostęp 12.04.2025].

Azmuk N., *Labor volunteering as a trajectory for labor potential in Ukraine*, http://www.economy.nayka. com.ua/pdf/8_2019/33.pdf [dostęp 10.04.2025].

„Between Minutes and Eternity": How a Stabilization Point Functions in War, https://www.razomforukraine .org/tag/razom-heroes/ [dostęp 1.10.2025].

Black Box, https://savelife.in.ua/projects/military/black-box/ [dostęp 15.11.2024].

Butterfly Network and Razom Expand Global Health Partnership To Bring Additional 200Butterfly iQ+ Ultrasound Systems to Ukraine, https://www.razomforukraine.org/butterfly-network-and-razom-expand-global-health-partnership-to-bring-additional-200butterfly-iq-ultrasound-systems-to-ukraine/ [dostęp 2.10.2025].

Charity foundation East SOS, https://east-sos.org/en/ [dostęp 10.06.2024].

Crimea-SOS, https://krymsos.com/en/category/analityka/ [dostęp 10.06.2024].

Donbas SOS, https://www.donbasssos.org/about_en/ [dostęp 1.06.2024].

Food security & quick response program, https://caritas.ua/fsqr/ [dostęp 10.04.2025].

Healthcare, https://prytulafoundation.org/en/humanitarian-help/ direction/medical-aid [dostęp 5.05.2025].

International Organization for Migration, About IOM, http://www.iom.int/about-iom [dostęp 25.04.2024]

Investing in Ukraine's Future: Razom's Commitment to Education and Innovation, https://www.razomforukraine.org/investing-in-ukraines-future-razoms-commit ment -to-educa tion-and-innovation/ [10.10.2025].

How the Emergency Rescue Committee became the International Rescue Committee and where we are today, https://www.rescue.org/eu/who-we-are/history-international-rescue-committee [dostęp 20.01.2024].

Jobs, https://www.razomforukraine.org/projects/relief/ [10.10.2025].

#LEGOwithUKRAINE, https://u24.gov.ua/uk/legowithukraine [dostęp 20.09.2025].

Multipurpose cash assistance, https://www.calpnetwork.org/cash-and-voucher-assistance /types-of-cva/multipurpose-cash-assistance/ [dostęp 30.04.2025].

NEST, https://nestprytulafoundation.org/uk/pro-nas/ [dostęp 26.05.2025].

Organization For Migration (IOM), round 16, april 2024, https://dtm.iom.int/sites /g/files/tmzbdl1461/files/reports/I OM_UKR_GPS_Internal%20Displace ment%20k Report _Round%2016_UA_June%202024.pdf [dostęp 15.05.2024].

Our Work in Ukraine, https://www.maginternational.org/what-we-do/where-we-work/ukraine/ [dostęp 28.05.2025].

RAZOM ADVOCACY, https://www.razomforukraine.org/advocacy/ [dostęp 10.10.2025].

RAZOM CONNECT, https://www.razomforukraine.org/razom-connect/ [dostęp 10.10.2025].

Razom Health, https://www.razomforukraine.org/ua/razom-health-2/ [dostęp 1.10.2025].

Razom heroes, https://www.razomforukraine.org/ua/razom-heroes-2/ [dostęp 1.10.2025].

RAZOM RELIEF, https://www.razomforukraine.org/projects/relief/ [dostęp 5.10.2025].

Razumkov Centre, https://razumkov.org.ua/ [dostęp 25.05.2026].

Recommendations on support for volunteering, General Assembly, Fifty-sixth session, 56th plenary meeting, 10 January 2002, Agenda item 108, https://digitallibrary.un .org/ record/453860?ln=ru&v=pdf#files [dostęp 1.10.2024].

Safe & Smart, https://prytulafoundation.org/en/humanitarian-help/ direction/safe-and-smart [dostęp 25.05.2025].

THE CO-PILOT PROJECT: Medical Trips and Doctor Training, https://www.razomforukraine .org /projects/ cpp/ [dostęp 2.10.2025].

These are the drones you're looking for: Долучайтеся до Марка Гемілла та «Армії дронів»! https://u24.gov.ua/uk/dronation [dostęp 25.03.2025].

Together in Healing: Co-Pilot Project Expands Training and Partnerships for Ukrainian Medical Professionals, https://www.razomforukraine.org/together-in-healing-co-pilot-project-expands-training-and-part nerships-for-ukrainian-medical-professionals/ [dostęp 2.10.2025].

Ukraine Internal Displacement Report, International Organization For Migration (IOM), round 15, december 2023, https://Dtm.Iom.Int/ Sites/G/Files/ Tmzbdl1461/Files/Reports /IOM_Gen%20Pop_R15_ ID P_.Pdf [dostęp 25.04.2024].

UN report on 2014-16 killings in Ukraine, https://www.ohchr.org/sites/default /files/Documents/Countries/UA/OHCHRThematicReportUkraineJan2014-__May 2016_EN.pdf [dostęp 10.06.2024].

UNGA Resolution 52/17: Declaration of 2001 as International Year of Volunteers, https://www.unv.org/publications/unga-resolution-5217-declaration-2001-interna tional-year-volunteers [dostęp 1.10.2024].

UNHCR The UN Refugee Agency, https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-protect/refugees [dostęp 25.04.2024].

United Nations Volunteers (UNV), https://unric.org/en/unv/ [dostęp 5.10.2024].

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, https://www.unocha.org/ publications/map/ukraineukraine-overview-population-displacement-23-march-2015 [dostęp 25.04.2024].

UNITED24, https://u24.gov.ua/ [dostęp 20.03.2025].

Ukraine Army SOS – Assistance to the Army in High-Tech Areas, https://standwithukraine.com.ua /donation/ foundation-army-sos [dostęp 5.03.2025].

Universal Declaration on Volunteering, https://volunteeringaustralia.org/wp-content/uploads/VA-Universal-Declaration-on-Volunteering.pdf [dostęp 1.10.2024].

WASH Program, https://caritas.ua/wash/ [dostęp 10.04.2025].

Water, Sanitation and Hygiene Programme, s. 3, https://ukraine.iom.int/water-sanitation-and-hygiene-programme [dostęp 10.04.2025].

Where We Serve, https://www.peacecorps.gov/ [dostęp 5.10.2024].

Who We Are, https://savelife.in.ua/en/about-foundation-en/ [dostęp 22.05.2024].

World Giving Index, https://www.cafonline.org/insights/research/world-giving-index [dostęp 03.07.2023].

Автомобіль для снайперів – збір закрито, https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/avtomobil-dlya-snajperiv/T [dostęp 20.03.2025].

Актуальні проекти, https://caritas.ua/causeall/ [dostęp 20.04.2025].

Amic Energy та Фонд Сергія Притули продовжують ініціативу „Незламна кава" в оновленому форматі, спрямованому на підтримку Сил Оборони та Безпеки України, https://amicenergy.com. ua/ua/novini/amic-energy-ta-fond-serhiia-prytuly-prodovzhuiut-initsiatyvu-nezlamna-kava-v-onovlenomu-formati-spriamovanomu-na-pidtrymku-syl-oborony -ta-bezpeky-ukrainy/# [dostęp 10.05.2024].

Армія SOS, https://uaheroes.com/story/armiia-sos/ [dostęp 25.11.2024].

„Безпечне небо", https://u24.gov.ua/uk/safeskies [dostęp 25.03.2025].

Безбар'єрний марафон Нової пошти, https://runeveryone.nova.group/ [dostęp 10.10.2025].

Безпілотні літальні апарати, https://armysos.com.ua/uk/bpla/ [dostęp 5.03.2025].

Безп'ятчук Ж., *Сергій Притула: „Є запити від армії, про які я ніколи не розповім". Інтерв'ю BBC*, https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cx296dey59wo [dostęp 9.05.2024].

Благодійна організація „Ф.о.н.д. Діани Макарової", https://clarity-project.info/edr/40420302 [dostęp 18.08.2023].

Благодійний Фонд „Підтримай Армію України", https://www.ukrarmy.org/uk/who-we-are [dostęp 10.03.2025].

Благодійний фонд „Повернись живим", https://lb.ua/file/company /1986_bla godiyni y_fond _povernis _zhiv im.html [dostęp 22.05.2024].

Благодійний фонд Сергія Притули 2025, https://shlifarb.com.ua/ua/sobytiya/blagotvoritelnyy-fond-sergeya-prituly-2025/?srsltid=AfmBOoozeu7k-fwh8zlZ3CVV7lyma7ElYz5Ok pBzdUHqzwYmbV3J6Cw0 [dostęp 28.05.2025].

Благодійний фонд Сергія Притули, https://jobs.dou.ua/companies/prytulafoundation/ [dostęp 10.05.2024].

Благодійній організації „Фонд Сергія Притули" 4 роки, https://nk.gov.ua/2024/07/22/blahodijnij-orhanizatsii-fond-serhiia-prytuly-4-roky/ [dostęp 30.04.2025].

Бонусна Броня, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/bonusna-bronya [dostęp 8.05.2024].

БпЛА мультироторного типу, https://boryviter.org.ua/multirotor-drones/ [dostęp 16.05.2024].

Будріков Д., *Фандрайзинг — спільними зусиллями до мети!,* https://ukr-dim.de/fandraizingh-spilnimi-zusilliami-do-mieti/ [dostęp 26.05.2025].

В Україні зросла кількість передчасно народжених дітей. Як вони виживають під бомбами, https://www.bbc.com/ukrainian/features-60895982 [dostęp 2.06.2025].

Великий гід про статус ВПО, https://bf.diia.gov.ua/articles/velykyi-hid-pro-status-vpo [dostęp 1.06.2024].

Верховна Рада України розширила напрямки волонтерської діяльності в Україні, https://komspip.rada. gov.ua/news/main_news/75592.html [dostęp 25.03.2025].

Виявляємо — знищуємо, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/vyyavlyayemo-znyshchuyemo [dostęp 8.05.2024].

Від бронежилетів до зброї: «Повернись живим» виповнилося 10 років, https://savelife.in.ua/materials /news /vid-bronezhyletiv-do-zbroi-fondu-poverny/ [dostęp 22.05.2024].

Від маскувальних сіток до БПЛА. Топ-10 громадських організацій, що допомагають ЗСУ, https://shotam.info/vid-maskuvalnykh-sitok-do-bpla-top-10-hromadskykh-orhani zatsiy-shcho-dopomahaiut-zsu/ [dostęp 20.03.2025].

Відділ тактичної медицини: основні напрямки та обмін навичками, https://prytulafoundation.org/about/ media/news/tacmed-fond-prytuly [dostęp 15.05.2024].

Військова топографія та орієнтування, https://boryviter.org.ua/military-topography/ [dostęp 20.05.2024].

Військове управління і планування, https://boryviter.org.ua/military-management-and-planning/ [dostęp 16.05.2024].

Військові капелани запрацюють у всіх бойових частинах вже з 15 травня / Департамент Патріаршої Курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України, http://kapelanstvo.org.ua/vijskovika pelany-zapratsyuyut-u-vsih-bojovyh-chastynah-vzhe-z-15-travnya/ [dostęp 20.02.2024].

Внутрішнє переміщення внаслідок конфлікту в Україні: підвищена незахищеність постраждалого населення та чинники напруженості в громадах, https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/c/6 /261206.pdf [dostęp 15.05.2024].

Волонтери запустили мобільний додаток-будильник для допомоги українській армії, https://nv.ua/ukr/ukraine/events/volonteri-zapustili-mobilnij-dodatok-budilnik-dlja-dopomogi-ukrajinskij-armiji-1188362.html [dostęp 15.11.2024].

Волонтери на фронті: допомога воїнам, але проблема для генералів?, https://lb.ua/society/2018/10/27/ 410982_volonteri_fronti_dopomoga.html [dostęp 2.02.2014].

Волонтери-дніпровчани допомагають воїнам АТО, http://dnipr.kyivcity.gov.ua/news /volonteri-dniprovchani-dopomagayut-voinam-ato [dostęp 17.04.2024].

Волонтерство – це мова серця!, https://caritas.ua/volonterstvo/ [dostęp 30.04.2025].

Волонтерство під час війни, https://lib.kherson.ua/volonterstvo-pid-chas-viyni.html [dostęp 20.01.2024].

Волонтерство під час війни, https://prometheus.org.ua/prometheus-free/war-time-volunteering/ [dostęp 10.07.2024].

Волонтерська група HELPARMY, https://help-army.org/ [dostęp 5.03.2025].

Волонтерська організація HelpArmy, https://uaheroes.com/story /volonterska-orhanizatsiia-help-army/ [dostęp 10.03.2025].

Волонтерська платформа, https://platforma.volunteer.country/organizations [dostęp 30.01.2024].

Волонтерські ініціативи з плетіння маскувальних сіток для захисників, https://kyivcity.gov.ua/bezpeka_ta_pravoporiadok/volonterski_initsiativi_z_pletinnya_masku valnikh_sitok_dlya_zakhisnikiv/ [dostęp 30.01. 2024].

Волуйко О., *Волонтерська діяльність як чинник реалізації заходів правового режиму воєнного стану в Україні,* https://lsej.org.ua/2_2024/60.pdf [dostęp 30.07.2023].

Врятувати героїв: UNITED24 запускає збір на броньовані евакуаційні авто для військових медиків, https://moz.gov.ua/uk/vryatuvati-geroyiv-united24-zapuskaye-zbir-na-bronovani-evakuacijni-avto-dlya-vijskovih-medikiv [dostęp 25.03.2025].

Всеукраїнські житлові програми для внутрішньо переміщених осіб, https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/ufsi_brochure_housing_programs.pdf [dostęp 15.05.2024].

Галушко А., *Сутність і зміст поняття волонтерство,* https://studfile.net/preview /13423490/page:3/ [dostęp 30.05.2023].

Герасим А., *Не як у кіно. Про роботу наших снайперів і чому американці переймають їхній досвід*, https://texty.org.ua/articles/105429/ne-yak-u-kino-yak-pracyuyut-nashi-snajpera-i-chomu-amerykanci-perejmayut-yih-dosvid/б [dostęp 13.11.2024].

„Герої не лише у кіно": Multiplex запустив благодійний проєкт разом з Фондом Сергія Притули, https://www.ucsc.org.ua/geroyi-ne-lyshe-u-kino-multiplex-zapustyv-blagodijnyj-proyekt-razom-z-fondom-sergi ya-prytuly/ [dostęp 10.05.2024].

Гладка К., *Волонтерський рух в Україні під час проведення антитерористичної операції: історія, стан, проблеми,*http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Volonterskyj-ruh-pid-chas-ATO.pdf [dostęp 15.01.2024].

Гнів пречистий, https://savelife.in.ua/sniping/ [dostęp 15.11.2024].

„Грець" 4М: Боротьба за Повітря, lue-bird.tech/news/grecz-4m-borotba-za-povitrya/#:~:text= Сучасна %20війна%20—%20це%20не%20лише%20битви ,використана %20як%20автомобільний %20РЕБ% 20або %20окопний%20РЕБ [dostęp 5.03.2025].

Головуха Н., *Типи волонтерської діяльності,* https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/8/6.pdf [dostęp 28.03.2025].

Грошова допомога від Карітас — хто отримає 19,4 тис. грн, https://finance.novyny .live/groshova-dopomoga-vid-karitas-khto-otrimaie-194-tis-grn-311396.html [dostęp 10.04.2025].

Грошова допомога від Карітас на зиму — хто зможе отримати, https://finance.novyny .live/groshova-dopomoga-vid-karitas-na-zimu-khto-zmozhe-otrimati-278693.html [dostęp 30.04.2025].

Грошова допомога для вразливих категорій переселених осіб, https://caritas.ternopil.ua /hroshova-kompensatsiia-orendy-zhytla-dlia-vrazlyvykh-katehoriy-pereselenykh-osib/ [dostęp 30.04.2025].

Гуманітарна допомога цивільним, https://prytulafoundation.org/ humanitarian-help [dostęp 1.05.2025].

Гуманітарна допомога, житло, транспорт, медичні питання, зв'язок з правоохоронцями та поради: корисні канали та чат-боти у Telegram, https:// poltava.to/ news/65340/ [dostęp 10.07.2024].

Гуманітарне розмінування, https://demininguа.com/proekty/gumanitarne-rozminuvannya [dostęp 1.05.2025].

Гуманітарні проекти, https://caritas.ua/diyalnist/gumanitarni-proekti/ [dostęp 10.04.2025].

Гуш Ю., *Група HelpArmy розповіла про проблеми та потреби української армії,* https://varta.kharkov.ua/news/city/1101594 [dostęp 5.03.2025].

Дєманов О., Кицюк М., Манітенко К. та ін., *Річний Звіт 2023, Гуманітарний фонд Сергія Притули*, s. 6, https://ds7zgdsyui79p.cloudfront.net/ zvit_gum_2023_51368e02a8.pdf? Upd ated_at=2024-01-24T10:08:54 .500Z [dostęp 6.05.2025].

Дєманов О., Кицюк М., Манітенко К. та ін., *Річний Звіт 2024 Гуманітарного фонду Сергія Притули,* s. 12, https://ds7zgdsyui79p.cloudfront.net_040b3bc48b.p df?updated _at=2025-03-12T09:53:39.042Z [dostęp 1.05.2025].

ДІЛА та Благодійний фонд Сергія Притули об'єднуються в стратегічному партнерстві для системної допомоги в медичному напрямку, https://dila.ua/news/dila-and-prytulafoundation.html [dostęp 25.05.2025].

Дістанемо ворога всюди, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/findtheenemy [dostęp 8.05.2024].

Діти та війна, https://caritas.ua/cyf/dity-ta-vijna/ [dostęp 30.04.2025].

Для чого „Кропива" потрібна військовим, https://armyinform.com.ua/2020/07/06/dlya-chogo-kropyva-potribna-vijskovym/ [dostęp 5.03.2025].

ДОВГІ РУКи ТрО, https://savelife.in.ua/tro-333/ [dostęp 15.11.2024].

Допомагаємо разом Силам Оборони України, https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/ [dostęp 5.03.2025].

Допомога від „Карітас України": які програми діють та як звернутися, https://hromadske.radio/podcasts/tam-de-dim/dopomoha-vid-karitas-ukrainy-iaki-prohramy-diiut-ta-iak-zvernutysia [dostęp 10.04.2025].

Допомога дітям з інвалідністю та їх сім'ям, https://caritas-uz.com/dopomoha-dityam-z-invalidnistyu [dostęp 10.04.2025].

Евакуація за допомогою роботів: як дрони вивозять поранених з гарячих точок, https://weuaplus.tv/news/top/evakuatsija-za-dopomohoju-robotiv-jak-droni-vivozjat-poranenikh-z-harjachikh-tochok.html [dostęp 25.03.2025].

Екіпірування для льотчиків, https://savelife.in.ua/projects/military/ ekipiruvannya-dlya-lotchykiv/ [dostęp 15.11.2024].

Єльникова Г., *Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022 рр.),* https://www.nbuv .gov.ua/node/5963 [dostęp 12.07.2024 r.].

Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, https://nais.gov.ua/p/ediniy-derjavniy-reestr-yuridichnih-osib-fizichnih-osib-pidpriemtsiv-ta-gromadskih-formuvan [dostęp 15.08.2023 r.].

Життя в рюкзаку, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/jysk-zhyttia-v-riukzaku [dostęp 16.05.2024].

Загальна декларація волонтерів, https://svitdovkola.org/files/zbd8/29/p31_10.pdf [dostęp 30.05.2023].

Загородня А., *Закон, що у всіх на слуху: Закон України „Про волонтерську діяльність",* https://libkor.com.ua/news/7350-zakon-sho-u-vsih-na-sluhu-zakon-ukrayini-pro-volonterskу-dijalnist, [dostęp 30.07.2023].

Збираємо кошти на 25 персональних комп'ютерів з процесорами i7-1360p. Ці пристрої необхідні для виконання критично важливих завдань на фронті, пов'язаних з виявленням ворога та попередженням про небезпеку, https://send. monobank.ua /jar/3ahafs1H18 [dostęp 5.03.2025].

Збирають люди – воюють роботи , https://u24.gov.ua/uk/robots_fight [dostęp 25.03.2025].

Збір „на помсту". Притула розповів, скільки і яких дронів придбали, https://espreso.tv/zbir-na-pomstu-pritula-rozpoviv-skilki-i-yakikh-droniv-pridbali [dostęp 7.05.2024].

Збір з „Вчасно" на гуманітарне розмінування, https://prytulafoundation.org/ about/projects/ archive/ vchasno-demining [dostęp 28.05.2025].

Збір, який змінить хід подій. Долучіться до формування першого у світі флоту морських дронів, https://u24.gov.ua/uk/navaldrones [dostęp 20.03.2025].

Зброя переднього краю, https://savelife.in.ua/zbroya-perednyoho-krayu/ [dostęp 20.11.2024].

Зв'яжіться з Армія SOS, https://armysos.com.ua/uk/kontakt/ [dostęp 25.11.2024].

Звіт Благодійного фонду „АРМІЯ СОС" за 4-й квартал 2014 року, https://armysos.com.ua /uk/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82-%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d0 %b3%d0% be%d0% b 4%d1% 96%d 0%b9%d0%bd%d0%be%d0%b3%d0%be-%d1%84 %d0 %be%d 0%bd%d0 %b4%d1%83-%d0%b0%d1%80%d0%bc%d1%96%d1%8f-%d1% 81%d0%be%d1%81-%d0 %b7/ [dostęp 28.11.2024].

Звіт Благодійного фонду „АРМІЯ СОС" за 4-й квартал 2015 року, https://armysos.com.ua/uk/2015-4/ [dostęp 25.11.2024].

Звітність, https://unbroken.org.ua/ua/reports [dostęp 10.10.2025].

Зелена книга української благодійності Асоціація Благодійників України, https://vboabu.org.ua/ wp-content/uploads /2023/01/greenpaper-2014.pdf [dostęp 30.01.2024].

Зимовий збір на такмед, https://prytulafoundation.org/ about/projects/archive/helsi-winter-tacmed [dostęp 16.05.2024].

Зміцнення соціальної згуртованості, https://caritas.ua/zsz/ [dostęp 30.04.2025].

Ігри Нескорених в Україні, https://invictusgames.in.ua/ [dostęp 15.11.2024].

Інтерактивна карта територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами, https://demininguа.com/karta-rozminuvannya [dostęp 28.05.2025].

Інтерактивна карта територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами, https://demininguа.com/karta-rozminuvannya [dostęp 28.05.2025].

Карітас готовий надати допомогу постраждалим від знищення дамби Каховської ГЕС, https://caritas.ua/news-en/karitas-gotovyj-nadaty-dopomogu-postrazhdalym-vid-znyshhennya-damby-kahovskoyi-ges/ [dostęp 10.04.2025].

„Карітас" продовжує грошову допомогу українцям у грудні: хто може розраховувати на виплати, https://tribun.com.ua/uk/123985-karitas-prodovzhue-groshovu-dopomogu-ukraintsjam-u-grudni-xto-mozhe-rozraxovuvati-na-viplati [dostęp 30.04.2025].

„Карітас-Спес Україна": наша мета — повернути людям домівки, https://caritas-spes.org/ua/news/news/karitasspes-ukraina-nasha-meta-povernuti-ljudjam-domivki.html [dostęp 10.04.2025].

Капелан-волонтер Іван Ісайович: З військовими мало бути поруч. З ними треба жити, їсти, вдихати порох, https://www.unian.ua/society/kapelan-volonter-iz-zakarpattya-ivan-isayovich-rozpoviv-pro-rol-kapelana-i-bogosluzhinnya-na-viyni-12294204.html [dostęp 10.03.2024].

Капелани УГКЦ у зоні АТО, http://kapelanstvo. org.ua/ category/novyny/kapelany-ugkts-v-zoni-ato/page/14/, [dostęp 5.03.2024].

Карітас в світі, https://caritas.ua/internationalis/ [dostęp 10.04.2025].

Карітас в Україні, https://caritas.kyiv.ua/merezha-bf-caritas/ [dostęp 15.04.2025].

Карітас в Україні, https://caritas.ua/about/ [dostęp 10.04.2025].

Карітас України допомагає людям, які постраждали від російської агресії, https://synod.ugcc.ua/data/karitas-ukrayny-dopomagae-lyudyam-yaki-postrazhdaly-vid-rosiy skoy-agresiy-kontaktna-informatsiya-8331/ [dostęp 10.04.2025].

Карітас України на конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи, https://caritas.ua/news/karitas-ukrayiny-na-konferenczyi-mizhnarodnyh-neuryadovyh-organizaczij-rady-yevropy/ [dostęp 30.04.2025].

Кліщук Л., *„Повернись живим" презентував Залужному нове аналітичне дослідження про територію*, https://novynarnia.com/2021/12/03/povernys-zhyvym-prezentuvav/ [dostęp 13.11.2024].

Колодій А., *Розвиток громадянського суспільства,* https://political-studies.com/?page_id=178, s.3 [dostęp 30.05.2023].

Колодій В., „*Повернись живим створили платформу з онлайн-мапою локацій для відновлення ветеранів",* https://suspilne.media/1013645-povernis-zivim-stvorili-platformu-z-onlajn-mapou-lokacij-dla-vidnovlenna-veteraniv/ [dostęp 10.05.2025].

Комарова О., *Волонтери і комерсанти: безпілотники з двох різних світів,* https://www.radiosvoboda .org/a /27642147.html [dostęp 5.03.2025].

Котович С., *Повернись живим. Допомагати українській армії*, https://www.ukrainer. net/povernys-zhyvym/ [dostęp 22.05.2024].

„Ко-хати": активісти й урбаністи створюють доступне житло для переселенців, https://cs.detector.media/community/texts/185945/2024-03-14-ko-khaty-aktyvisty-y-urbanisty -stvoryuyut-dost upne-zhytlo-dlya-peresele ntsiv/ [dostęp 10.07.2024].

Ко-Хати, https://www.cohaty.org/ [dostęp 12.06.2024].

Ко-Хати, https://cs.detector.media/community/texts/185945/2024-03-14-ko-khaty-aktyvisty -y-urba nisty-stvoryuyut-dostupne-zhytlo-dlya-pereselentsiv/ [dostęp 12.06.2024].

Кричковська У., *Фонд Притули за 2023-й покрив менше половини запитів військових: донатів стільки ж, а грошей менше,* s. 5, https://news.liga.net/ua/politics/news/fond-prytuly-za-2023-pokryv-menshe-polovyny-zapytiv-viiskovykh-donativ-stilky-zh-a-hroshei-menshe [dostęp 9.05.2024].

Крок за кроком: збір на розмінування, https://u24.gov.ua/uk/step-by-step [dostęp 20.09.2025].

Кропива, https://armysos.com.ua/uk/kropyva/ [dostęp 5.03.2025].

Лігостова О., *Волонтери допомагають ветеранам АТО долати посттравматичний синдром,* https://www.holosameryky.com/a/vjlontery-veterans-ptsd/3331183.html [dostęp 15.01.2024].

Логістичний центр допомоги бійцям АТО – ініціатива, яка зробила волонтерами все місто, https://www.prostir.ua/?focus=lohistychnyj-tsentr-dopomohy-bijtsyam-ato-initsiatyva-yaka-zrobyla-volonteramy-vse-misto [dostęp 30.03.2024].

Логістичний центр допомоги бійцям АТО у Тернополі запрошує підприємців об'єднатися, https://poglyad.te.ua/ podii/lohistychnyj-tsentr-dopomohy-bijtsyam-ato-u-ternopoli-zaproshuje-pidpryjemtsiv-objednatysya.html [dostęp 15.03.2024].

Мазепа О., *В Україні стартував проєкт „Народний Байрактар"*, https://armyinform.com.ua/2022/06 /22/v-ukrayini-rozpochavsya-proyekt-narodnyj-bajraktar/ [dostęp 6.05.2024].

Майстренко Н., Нікітенко С., *Медицина на колесах: як мобільні бригади лікарів рятують прифронтові громади Херсонщини та Донеччини,* https://most.ks.ua/news/url/ meditsina-na-kolesah-jak-mobilni-brigadi-likariv-rjatujut-prifrontovi-gromadi-hersonschini-ta-donech chini/ [dostęp 20.05.2025].

Маскувальні сітки, https://armyinform.com.ua/tag/maskuvalni-sitky/ [dostęp 30.01.2024].

Матвєєв Ю., Остапович М., *Волонтерство: основні нюанси,* https://law-in-war.org/volonterstvo-osnovni-nyuansy/ [dostęp 15.01.2025].

Матвійчук С., *Школа БпЛА „Ятаган" готує більше сотні захисників щомісяця,* https://savelife.in.ua/ materials/news/povernys-zhyvym-realizuvav-proyekt-shkol/ [dostęp 13.11.2024].

Машини, які потрібні завжди: у Львові запустили збір на 100 мільйонів для шести бойових підрозділів, https://day.kyiv.ua/news/160725-mashyny-yaki-potribni-zavzhdy-u-lvovi-zapustyly-zbir-na-100-milyoniv-dlya-shesty?fbclid=IwY2xjawOGzxNleHRu A2FlbQIxMQBzcnRjBmFwcF9pZBAyMjIwMzkxNzg4MjAwODkyCGNhbGxzaXRl AjMwAAEeCvMAELmMcsJYM-Lj-IXP6JQviWfWYFucJI3yVywAUkI5xR-DBpkj

FIIccq0_aem_7moBdw IL5cq XCkBZ3x6glw&brid= DugDxnPK 4Ge_ R1_uqU7hsw [dostęp 20.11.2024].

Мельник Т., *Жалюча „Кропива". Як українське програмне забезпечення для артилеристів впливає на перебіг війни,* https://forbes.ua/innovations /zhalyucha-kropiva-yak-ukrainske-programne-zabezpechennya-dlya-artileristiv-vplivae-na-khid-viyni-22072022-7054 [dostęp 5.03.2025].

Ми вдячні кожному донору зі 130 країн за підтримку України!, https://u24.gov.ua/uk/reports [dostęp 20.03.2025].

Мирожит О., *Як допомагають внутрішньо переміщеним особам працевлаштуватися на Рівненщині,* RvNews.ua,ttps://rvnews.rv.ua/post/view/1731409920-yak-dopomagayut-vnutrishno-peremischenim-osobam-pracevlashtuvatisya-na-rivnenschini [dostęp 10.06. 2024].

Мільярди гривень, „помста", бронетехніка, політика. Репортаж з фонду Притули, https://www.pravda. com.ua/articles/2022/12/05/7379223/ [dostęp 6.05.2025].

Місяць В., *Що таке волонтерство та які його основні принципи?,* https://www.ucla .org.ua/?p=1600 [dostęp 28.03.2025].

Міша Коллінз допомагає повертати життя на українські землі, https://u24. gov.ua/uk/collins_demining [dostęp 20.09.2025].

Між людьми та армією. Як працює волонтерський Фонд Сергія Притули, https://forbes.ua/lifestyle/mizh-lyudmi-ta-armieyu-yak-pratsyue-volonterskiy-fond-sergiya-prituli-20 042022-5529 [dostęp 8.05.2024].

МРСА – багатоцільова грошова допомога, https://caritas.ua/hum/groshova-dopomoga/ [dostęp 10.04.2025].

Мухін Д., *Як проєкт „Гнів Пречистий" змінив українських снайперів,* https://thepage.ua/ua/news/yak-gniv-prechistij-zminiv-ukrayinskih-snajperiv-video [dostęp 15.11.2024].

„Навчати перемагати", https://savelife.in.ua/navchaty-peremahaty/ [dostęp 1.06.2024].

На Помсту, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/na-pomstu [dostęp 6.05.2024].

На прифронтових територіях стартує проєкт мобільної стоматології від благодійної місії FRIDA та фонду Сергія Притули, https://medicine.rayon.in.ua/news/755396-na-prifrontovikh-teritoriyakh-startue-proekt-mobilnoi-stomatologii-vid-blagodiynoi-misii-frida-ta-fondu-sergiya-prituli [dostęp 21.05.2025].

На рівні технологій у нас все є. Волонтер „Армія SOS" — про передчуття перемоги, стеки технологій в армійських проєктах і найпопулярніші українські БПЛА, https://dou.ua/lenta/articles/army-sos/ [dostęp 5.03.2025].

Найкраща реабілітація для Незламних дітей, https://dobro.ua/ project/ nezlamni/docs/ [dostęp 10.10.2025].

Народний Байрактар. Про проєкт, https://prytulafoundation.org/about [dostęp 6.05.2024].

Народний Байрактар. Сергій Притула розповів про те, як відбувався збір коштів на БПЛА та поділився статистикою рахунків, life.nv.ua/ukr/znamenitosti/sergiy-pritula-rozpoviv-pro-te-yak-ukrajinci-zbirali-groshi-na-bayraktar-ta-pokazav-rahunki-zboru-5025581 9.html [dostęp 6.05.2024].

Народний супутник, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/peoples-satellite [dostęp 6.05.2024].

Народні Броньовики, https://prytulafoundation.org/about/projects/archi [dostęp 7.05.2024].

Національний Інститут Стратегічних Досліджень, https://niss.gov.ua/ [dostęp 25.05.2026].

Наша Історія, https://www.razomforukraine.org/ua/pro-nas/nasha-istoriya/ [dostęp 1.10.2025].

Наша історія, https://www.ukrarmy.org/uk/who-we-are [dostęp 5.03.2025].

НЕЗЛАМНІ. Лікування. Протезування. Реабілітація. Ресоціалізація українців в Україні, https://unbroken .org.ua/ua [dostęp 10.10.2025].

Нічний кошмар, https://prytulafoundation.org /about/projects/archive /nichnyy-koshmar [dostęp 10.05.2024].

Освіта і наука, *https://u24.gov.ua/uk/reports/education* [dostęp 25.09.2025].

Офіційна фандрейзингова платформа України, https://u24.gov.ua/uk/about [dostęp 20.03.2025].

Обладнання для центру керування вогнем ППО, https://help-army.org/ dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/obladnannya-dlya-czentru-keruvannya-vognem-ppo/ [dostęp 20.03.2025].

Озброюємо до бою бригади ЗСУ, https://savelife.in.ua/zbroyenosci/ [dostęp 20.11.2024].

Око за око, https://charity.okko.ua/ [dostęp 15.11.2024].

Олійник А., *Воїни добра на всіх фронтах. Як волонтери стали соціальними інноваторами*, https://life.pravda.com.ua/society/2016/07/13/215141/ [dostęp 18.08. 2023].

Операція „Єдність", https://savelife.in.ua/yednist/ [dostęp 15.11.2024].

Операція „Єдність”: UNITED24, „Повернись живим” та monobank запустили збір на 10 000 дронів-камікадзе для Сил оборони України, https://thedigital.gov.ua /news/army/ operatsiya-ednist-united24-povernis-zhivim-ta-monobank-zapustili-zbir-na-10-000-droniv-kamikadze-dlya-sil-oboroni-ukraini [dostęp 15.11.2024].

Освіта не може чекати, https://caritas.ua/cyf/osvita-ne-mozhe-chekaty/ [dostęp 30.04.2025].

Основи військового зв’язку та РЕБ, https://boryviter.org.ua/military-communication-2/ [dostęp 20.05.2024].

„ПЖ” розбудовує школу РЕБ!, https://x.com/BackAndAlive/status/19834536 35834167792 [dostęp 25.11.2024].

„Повернись живим і ОККО запустили спільну ініціативу, щоб придбати 25 безпілотних комплексів ШАРК”, https://savelife.in.ua/ materials/news/oko-za-oko-povernys-zhyvym-i-okko-zapust/ [dostęp 15.11.2024].

„Повернись живим” разом з Львовом розпочали збір на зброю для 4 бригад ЗСУ, https://militarnyi.com/uk/news/povernys-zhyvym-razom-z-lvovom-rozpochaly-zbir-na-zbroyu-dlya-4-brygad-zsu/ [dostęp 20.11.2024].

„Повернись живим” розбудовує школу РЕБ: чим вона особлива, https://texty.org.ua /fragments/ 116182/povernys-zhyvym-rozbudovuye-shkolu-reb-chym-vona-osoblyva/ [dostęp 25.11.2024].

„Повернись живим” розпочав збір «Гнів Пречистий» для 25 снайперських груп, https://zaxid.net/fond_povernis _zhivim_rozpochav _zbir_dlya_ snayperiv_gniv _prechisti y_n 1575050 [dostęp 20.11.2024].

„Повернись живим” та „Gunia Project” випустили календар, https://bazilik.media/ povernys-zhyvym-ta-gunia-project-vypustyly-kalendar [dostęp 15.11.2024].

„Повернись живим” тепер має своїх сертифікованих тренерів з лідерства та менеджменту: яка з цього користь для ЗСУ, https://novynarnia. com/2021/12/23/povernys-zhyvym-teper-maye/ [dostęp 22.05.2024].

„Простори турботи” для ветеранів, ветеранок та їхніх рідних: новий формат підтримки у медзакладах, https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/prostori-turboti-dlya-veteraniv-veteranok-ta-ihnih-ridnih-noviy-format-pidtrimki-u-medzakladah [dostęp 15.11.2024].

Панькова О., Касперович О., *Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми*

*та перспективи*https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__ 2016__UKR.pdf [dostęp 03.07.2023].

Перед вами 18 будинків, зруйнованих війною. Обирайте їх на карті або за допомогою списку https://u24.gov.ua/uk/rebuild [dostęp 20.09.2025].

Підрив Каховської ГЕС: наслідки для людей і природи та дилема відбудови, https://explainer.ua/pidryv-kahovskoyi-ges-naslidky-dlya-lyudej-i-pryrody-ta-dylema-vidbudovy/ [dostęp 28.05.2025].

Підсумок круглого столу „Держава та бійці АТО: подолати корупцію, забезпечити захист" https://ua.odfoundation.eu/a/6339,pidsumok-kruhloho-stolu-derzhava-ta-bijci-ato-podolaty-korupciju-zabezpechyty-zahyst/ [dostęp 30.03.2024].

Підтримай армію України, https://www.facebook.com/fondeam/ [dostęp 5.03.2025].

Пікапи для захисників неба Харкова, https://help-army.org/dopomoga-sylam-oborony-ukrayiny/pikapy-dlya-zahysnykiv-neba-harkova/ [dostęp 20.03.2025].

Пілюгіна К., *Фонд Притули: від медицини до супутника і дронів,* https://www.ukrainer.net/fond-prytuly/ [dostęp 8.07.2024].

Понад $900 мільйонів збитку росії: „Повернись живим" розкрив, що у „Black Box", https://savelife.in.ua/materials/news/ponad-900-milyoniv-zbytku-rosii-povernys/ [dostęp 15.11.2024].

Понад 100 000 українських родин втратили дім через російську агресію, https://nestprytulafoundation. org/uk/ [dostęp 28.05.2025].

Постол О., *Громадянське суспільство як суб'єкт формування системи публічного управління,* s. 7, https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/monodrupradmin_214.pdf [dostęp 30.05.2023 r.]

Потапенко В., Двігун А., *Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів*, https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstv o_0111 2022.pdf [dostęp 7.06.2024].

Почуй своїх, https://prytulafoundation.org/about/projects/actual/pochui-svoyih [dostęp 15.05.2024].

Президент Зеленський об'єднав довкола допомоги Україні лідерів думок з усього світу. Вони — амбасадори UNITED24, https://u24.gov.ua/uk/ambassador [dostęp 25.03.2025].

Про надання фінансової допомоги Всеукраїнській громадській організації „Союз Народна пам'ять", https://np.pl.ua/2014/10/pro-nadannya-finansovoji-dopomohy-vseukrajinskij-hromadskij-orhanizatsiji-soyuz-narodna-pamyat/ [dostęp 10.01.2024].

Про нас, https://unbroken.org.ua/ua [dostęp 10.10.2025].

Про ПДМШ, https://pdmsh.ua/about [dostęp 15.01.2024].

Про фонд, https://prytulafoundation.org/about [dostęp 7.06.2024].

Про фонд, https://savelife.in.ua/about-foundation/? [dostęp 10.01.2024].

Проблеми внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні та їх вирішення, https://welfare.green/problemi-vnutrishno-peremishhenikh-osib-vpo-v-ukraini-ta-ikh-virishennya [dostęp 15.05.2024].

Проблемні питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб, http://yurradnik.com.ua /stati/problemni-pitannya-zahistu-prav-vnutrishno-peremishhenih-osib/ [dostęp 12.06. 2024].

Програма з питань житла (анг. – Shelter Program), https://caritas.ua/ shelter/ [dostęp 10.04.2025].

Програми охорони здоров'я, https://caritas.ua/hea/ [dostęp 30.04.2025].

Продайвода О., *Послати роботів – зберегти людей. Як ЗСУ використовують наземні дрони,* s. 6, https://www.radiosvoboda.org/a/nazemni-drony-dlya-frontu-reportazh/ 33351454. html [dostęp 25.03.2025]

Продовольча безпека та економічне відновлення, https://caritas.ua/hum/prodovolcha-bezpeka-ta-ekonomichne-vidnovlennya/ [dostęp 30.04.2025].

Проєкт „Маскувальна сітка для бійців армії руками волонтерів", https://platforma .volunteer. country/ organizations/projekt-maskuvalna-sitka-dlia-biiciv-armiyi-rukami-volonteriv [dostęp 30.01.2024].

Проєкт „Тримаю!": у розгорнутих Фондом навчальних класах підготовку з такмеду пройшли 120 тисяч бійців, https://savelife.in.ua/materials/news/proyekt-trymayu-u-rozhornutykh-povernys [dostęp 13.11.2024].

Проєкт 61 — Повітряні Сили отримали мобільний комплекс обслуговування F-16, https://armyinform.com.ua/2025/07/22/proyekt-61-povitryani-syly-otrymaly-mobilnyj-kompleks-obslugovuva nnya-f-16/ [dostęp 20.11.2024].

Проєкт із гуманітарного розмінування, https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/direction/ humanitarian-demining [dostęp 28.05.2025].

Проєкт із охорони здоров'я, https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/ direction /medical-aid [dostęp 1.05.2025].

Проєкт тимчасового модульного житла NEST, https://prytulafoundation.org/ humanitarian -help/direction/nest [dostęp 26.05.2025].

Проєкт-61, https://savelife.in.ua/project-61/ [dostęp 20.11.2024].

Проєкти „Повернись живим”, https://savelife.in.ua/ projects/military/ status/implemented/ [dostęp 1.06.2024].

Проєкти „Повернись живим”, https://savelife.in.ua/ projects/military/status/implemented/ [dostęp 5.06.2024].

Простір відновлення ветеранів і цивільних ГАРТ 2023 → 2025, https://vidpovidalni .org/2025/11/07/prostir-vidnovlennya-veteraniv-i-tsyvilnyh-gart-2023-2025/ [dostęp 6.05. 2025].

Простір турботи про ветеранів, https://savelife.in.ua/kabinet-veterana/ [dostęp 15.11. 2024].

Протидія торгівлі людьми в Україні, https://caritas.ua/ccpat/ [dostęp 30.04.2025].

Протиповітряна оборона — одна з основних цілей росіян, https://savelife.in.ua /rebnemo_voroha/ [dostęp 20.11.2024].

Психологічні центри „Razom з тобою”, https://www.razomforukraine.org/ua /programy-razom2/ [dostęp 10.10.2025].

„Разом для України” передав 10 мобільних стабілізаційних пунктів для порятунку життів на фронті, https://www.razomforukraine.org/ua/razom-dlya-ukrayiny-peredav-10-mobilnykh-stabilizatsiynykh-punktiv-dlya-poryatunku-zhyttiv-na-fronti/ [dostęp 1.10.2025].

Реабілітаційний центр, https://unbroken.org.ua/ua/directions [dostęp 10.10.2025].

Революція Гідності: причини, перебіг та значення для України, https://ntsr.gov.ua/106-novyny-uhp/5048-revolyutsiya-gidnosti-prichini-perebig-ta-znachennya-dlya-ukrajini.html [dostęp 21.01.2024].

Резніков розповів, як працює „народний супутник”, https://www.radiosvoboda.org/a/news-narodnyy-suputnyk-rezinkov/32057595.html [dostęp 6.05.2024].

Річний звіт 2024: Разом від Революції Гідності і дотепер, https://www.flipsnack.com/ 86DC88DD75E/razom-2024annualreport-ua/full-view.html [dostęp 2.10.2025].

Річний звіт Razom 2023, https://drive.google.com/file/d/1tlRSmKZmUjWm9vh2-2VD1 PSZ Wb5s Sg8a/vie w [dostęp 2.10.2025].

Річний рапорт 2024. Благодійний фонд Сергія Притули, https://drive.google.com/file /d/1RQP6fQ T0PgO XPTkAPD2Tsl48OxGvpgiI/view [dostęp 10.05.2024].

Романов О., *Про непідприємницькі товариства*, http://www.justinian. com.ua/article.php?id=1654 [dostęp 30.07.2023].

Садов'як Д., *Історія капеланства та його роль у формуванні релігійно-моральної свідомості військовослужбовців, 2010 р.,* http://www. kievpatrarmy. org.ua/statti/170-istoriakapelaniv.html [dostęp 02.03.2024].

Саперна кішка – розробка HELPARMY, https://help-army.org/inzhenerno-tehnichni-syly-help-army/saperna-kishka-rozrobka-help-army/ [dostęp 20.03.2025].

Серце зі сталі, https://u24.gov.ua/uk/save.hearts [dostęp 2.06.2025].

Сисак І., *Сергій Притула про збори для ЗСУ, українські FPV, мобілізацію та політичні рейтинги,* https://www.radiosvoboda.org/a/interview-serhii-prytula-pro-drony-zbory-mobilizatsiu-ta-politychni-reytyngy/32765531.html [dostęp 28.05.2025].

Системи управління боєм, https://boryviter.org.ua/battle-management-systems/ [dostęp 20.05.2024].

Снайпери „Гніву пречистого" вийшли на полювання, https://gur.gov.ua/ content/snaipery-hnivu-prechystoho-vyishly-na-poliuvannia.html [dostęp 20.11.2024].

Сорокіна Н., *Простори турботи про ветеранів відкрили ще в двох регіонах – які послуги надаватимуть,* https://veteran.com.ua/news/view/prostori-turboti-pro-veteraniv-vidkrili -shhe-v-dvoh-regionah-yaki-poslugi-nadavatimut [dostęp 15.11.2024].

Спільна місія UNIQA та Фонду Сергія Притули для підтримки України, https://uniqa.ua/blog/sovmestnaya-missiya-uniqa-i-blagotvoritelnogo-fonda-sergeya-prituly-dlya-podderzhki-ukrainy/ [dostęp 20.05.2025].

Спортивні Амбасадори, https://savelife.in.ua/sport-ambassadors/ [dostęp 15.11.2024].

Стек Л., *Армія SOS: один день з життя активіста ініціативи,* https://www.radiosvoboda.org/a/25394908.html [dostęp 28.11.2024].

Сто українських снайперів, які можуть бити на відстань понад 2 кілометрів, вийшли на полювання, https://armyinform.com.ua/2025/sto-ukrayinskyh-snajperiv-yaki-mozhut-byty-na-vidstan-ponad-2-kilometriv-vyjshly-na-polyuvannya/[dostęp 20.11.20 24].

Суспільне і Фонд Сергія Притули передали обладнання на розмінування Харківщини, https://stv.detector .media /suspilna-korporatsiya/read/8252/2024-03-18-suspilne-i-fond-sergiya-prytuly-peredaly-obladnannya-na-rozminuvannya-kharkivshchyny/ [dostęp 28.05.2025].

„Українці за два роки зібрали 6,6 мільярда". Сергій Притула звітував у Кропивницькому, https://suspilne.media/kropyvnytskiy/714340-ukrainci-za-dva-roki-zibrali-66-milarda-sergij-pritula-zvituvav-u-kropivnickomu/ [dostęp 9.05.2024].

Тепловізори та прилади нічного бачення: Фонд Сергія Притули передав ЗСУ понад 1250 одиниць оптики, https://bukvy.org/teplovizory-ta-prylady-nichnogo-bachennya-fond-sergiya-prytuly-peredav-zsu-ponad-1250-odynycz-optyky/ [dostęp 10.05.2024].

Товариство Чорних Сердець: „Повернись живим" та Phantom Project створили лімітовані бокси для охочих підтримати Фонд, https://savelife.in.ua/ materials/news/tovarystvo-chornykh-serdets-povernys-zhy/ [dostęp 15.11.2024].

Топ-7 благодійних організацій України, https://vgolos.ua/news/top-7-blagodiynih-organizaciy-ukrayini _1428137.html [dostęp 10.06.2024].

Тримаю!, https://tacmed.savelife.in.ua/ [dostęp 15.11.2024].

Трубавіна І., *Проблеми внутрішньо переміщних осіб в україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними,* https://dspace.hnpu.edu.ua/ server/api/core/ bitstreams/8a338e50-a725-4397-b169-15f24fe6f832 /content [dostęp 16.05.2024].

У Києві відбудеться презентація календаря „Кіборги. Рік потому", https://lb.ua/society/2015/12/25/324441_kieve_proydet_prezentatsiya.html [dostęp 15.11.2024].

У столиці й на фронті презентували календар на 2022 рік від благодійного фонду „Повернись живим", https://armyinform.com.ua/2021/12/18/u-stolyczi-j-na-fronti-prezentuvaly-kalendar-na-2022-rik-vid-blagodijno go-fondu-povernys-zhyvym/ [dostęp 15.11.2024].

Україна створює перший у світі флот морських дронів: на нього збиратимуть через United24, https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stvoryuye-pershij-u-sviti-flot-morskih -droniv-na-no-79089 [dostęp 20.03.2025].

Фонд „Повернись живим" створив та розвиває школу реб „Spectre" на базі 155-го навчального центру Сухопутних Військ України, https://savelife.in.ua /shkola _reb/ [dostęp 25.11.2024].

Фонд „Повернись живим" та укрзалізниця зібрали 52 236 009 гривень на кейсеваки — спеціально обладнані машини для евакуації поранених з передової https://savelife.in.ua/uz-casevac/ [dostęp 20.11.2024].

Фонд United24 дозволить консолідувати фінанси на відбудову України, — Денис Шмигаль, https://www.kmu.gov.ua/news/fond-united24-dozvolit-konsoliduvati-finansi-na-vidbudovu-ukrayini-denis-shmigal [dostęp 20.03.2025].

Фонди допомоги українським військовим, https://standwithukraine.com.ua/uk/donation [dostęp 12.01.2024].

Франко Л., *„Карітас": що це за організація та як вона допомагає біженцям під час війни,* https://lviv.media/news-cat/46331-karitas-shcho-tse-za-orhanizatsiia-ta-iak-vona-dopomahaie-bizhentsiam-pid-chas-viyny/ [dostęp 10.04.2025].

Фролов Б., *ЗСУ збирають бойових роботів як „Лего": у підсумку вони змінюють „правила гри" на фронті,* https://www.unian.ua/war/boyovi-roboti-na-viyni-ukrajina-navchilasya-vikoristovuvati-jih-po-riznomu-13058802.html

Харьковська О., Соляр К., *Ми „кістьми лягали" у 2024 році: інтерв'ю з Притулою про донати, вибори і кінець війни,* s. 6, https://24tv.ua/intervyu-prituloyu-pro-kinets-viyni-mirni-peregovori-donati novini_n271 9769 [dostęp 9.05.2024].

Церква допомагає армії України – протоієрей Трофимлюк, https://www.radiosvoboda.org/a/ 25357100.html [dostęp 2.02.2014].

Час = Життя, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/helsi-tacmed [dostęp 8.05.2024].

Через відключення терористами українських ЗМІ біженці не знають про коридори для евакуації і можливості розселення, https://web.archive.org/web/20141109002728 /http:// txt.newsru.ua/ukraine/01 aug2014 /koridor.html [dostęp 10.06.2024].

Черних Е., *Війна в Україні: як фонд Сергія Притули опікується військовими та цивільними,* s. 4, https://dopomoga.comments.ua/ua/article/2022/viyna-v-ukraini-yak-fond-sergiya-prituli-opikuetsya-viyskovimi-ta-civilnimi-696522.html [dostęp 9.05. 2024].

Швидке кризове реагування, https://prytulafoundation.org/humanitarian-help/direction/ emergency-response [dostęp 28.05.2025].

Швидке реагування та продовольча безпека, https://caritas.ua/quick-response/ [dostęp 10.04.2025].

Школа в Черкасах потребує рук для плетіння маскувальних сіток, https://zmi.ck.ua/cherkassy/shkola-v-cherkasah-potrebu-ruk-dlya-pletnnyamaskuvalnih-stok. html [dostęp 30.01.2024].

Школьний В., *Волонтерська допомога для учасників АТО,* https://kpi.ua/bfpzsu [dostęp 18.04.2024].

Шульга М., *Волонтерство, Матеріали до Національної доповіді «Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі»* за моніторинговими даними Інституту соціології НАН України, http://www.i-soc.com.ua/institute/shulga.php [dostęp 30.10.2023].

Щити на ЗУ-23 – розробка HelpArmy, https://help-army.org/inzhenerno-tehnichni-syly-help-army/shhyty-na-zu-23-rozrobka-help-army/ [dostęp 20.03.2025].

Янц Н., *Оптимізація волонтерської діяльності в Україні на сучасному етапі,* https://studfile.net/ preview/5196862/page:10/ [dostęp 30.07.2023].

United24 — два роки: звіт за збір 650 000 000 доларів, нові амабасадори і перший збір на роботів, https://marketer.ua/ua/united24-two-years-in-the-platform-reports-650-000-000-raise [dostęp 25.03.2025].

UNITED24 зібрав понад $237 млн за сім місяців. Донатили зі 110 країн, https://forbes.ua/news/united24-zibrav-ponad-237-mln-za-cim-misyatsiv-donatili-z-110-krain-07122022-10308 [dostęp 25.03.2025].

United24 й „Артемсіль" випустили партію вцілілої солі із Соледара. Прибуток піде на дрони для ГУР, https://www.village.com.ua/village/city/city-news/336273-united24-i-artemsil-vipustili-partiyu-vtsililoyi-soli-z-soledara-pributok-pide-na-droni-dlya-gur [dostęp 25.03.2025].

FPV мультироторного типу, https://boryviter.org.ua/fpv/ [dostęp 16.05.2024].

WOGонь допомоги. Рій помсти, https://prytulafoundation.org/about/projects/archive/wogon-riy-pomsty [dostęp 8.05.2024].

10 грн від замовлення Glovo на рюкзак для бойового медика, https://prytulafoundation.org/about/ media/news/glovo [dostęp 15.05.2024].

101 спартанець за 236 млн грн. Директорка Фонду Притули Анна Гвоздяр – про закулісся проєкту «Народні броньовики», https://forbes.ua/war-in-ukraine/101-spartanets-za-236-mln-grn-direktorka-fondu-prituli-anna-gvozdyar-pro-zakulissya-proektu-narodni-bronoviki-080520231352 [dostęp 7.05.2024].

1305 Організацій, https://platforma.volunteer.country/organizations [dostęp 30.01.2024].

25-й батальйон територіальної оборони „Київська Русь", https://25ompb-kyivrus.site123.me/%D0%9F%D0%A0%D0%9E-%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%99%D0%9E%D0%9D [dostęp 15.01.2024].

74% українців долучались до волонтерства після 24 лютого 2022 року: що показали результати дослідження, https://volunteer.country/library/74-ukrayinciv-dolucalis-do-volonterstva-pislia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati-doslidzennia [dostęp 12.07.2024 r.].

Spis rysunków

Rysunek 1. Wolontariusze w punkcie żywieniowym, luty 2014 r., Kijów 68
Rysunek 2. Wolontariusze udzielają pierwszą pomoc po starciach 20 lutego 2014 r., Kijów.69
Rysunek 3. Uczniowie jednej ze szkół w Kijowe podczas tworzenia siatki maskującej..... 98
Rysunek 4. Miejscowości w Ukrainie, w których działały oddziały z tworzenia siatek maskujących, dane z 2016 r. 99
Rysunek 5. Przegląd skali przesiedleń ludności (dane z dnia 23 marca 2015 r.) 121
Rysunek 6. Odnowiony budynek w ramach projektu pilotażowego 129
Rysunek 7. Zdjęcie wykonane satelitą ICEYE przedstawiające ześrodkowanie rosyjskich samolotów wojskowych..... 140
Rysunek 8. Zdjęcie zniszczenie systemu naprowadzanych rakiet ziemia-powietrze „Tor" przy użyciu dronów „RAM IIe" (po lewej), zdjęcie faktu przekazania części dronów na stan 36. Samodzielnej Brygady Piechoty Morskiej (po prawej)..... 141
Rysunek 9. Bezzałogowe statki morskie produkcji ukraińskiej..... 184
Rysunek 10. Naziemne systemy zrobotyzowane, które zostały zakupione w ramach zbiórki (od lewej do prawej bojowy, bojowy do umieszczenia ładunków wybuchowych i ładunkowy). 187
Rysunek 11. Rodzaje świadczonej pomocy na rzecz ludności poszkodowanej..... 194
Rysunek 12. Mapa przedstawiająca zakres terytorialny działalności Caritas Ukraine 198
Rysunek 13. Mapa przedstawiająca zakres terytorialny programu WASH..... 203
Rysunek 14. Stan schronu w placówce oświatowej obwodu dniepropietrowskiego (zdjęcia łączone przed realizacją projektu i po) 217
Rysunek 15. Dom modułowy powstały w ramach projektu NEST 219

Spis tabel

Tabela 1. Dynamika rozwoju stowarzyszeń publicznych w Ukrainie przed Rewolucją Godności wyrażona w liczbie organizacji w danym roku 71
Tabela 2. Dynamika rozwoju stowarzyszeń publicznych w Ukrainie po Rewolucji Godności wyrażona w liczbie organizacji w danym roku 71
Tabela 3. Zaangażowanie ludności ukraińskiej w działalność organizacji i ruchów wolontariackich, które pomagają ukraińskiej armii i ofiarom konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy 75
Tabela 4. Postrzeganie przedstawicieli ruchu wolontariuszy w poszczególnych regionach Ukrainy w 2015 r. 76
Tabela 5. Klasyfikacja migrantów przymusowych 118
Tabela 6. Lista przydatnych kanałów i chatbotów w Telegramie 131
Tabela 7. Charakterystyka ukraińskiej działalności wolontariackiej w latach 2022-2023 135
Tabela 8. Główne kierunki działalności wolontariackiej 137
Tabela 9. Pojazdy opancerzone przekazane na stan Sił Zbrojnych Ukrainy w ramach zbiórki fundacji S. Prytuły 142
Tabela 10. Struktura organizacyjna fundacji od 2023 r. 144
Tabela 11. Przedmioty zakupione i przekazane przez United24 (1.05.2022-1.12.2023) 188
Tabela 12. Wyniki programu Caritas Ukraine 201
Tabela 13. Wyniki programu WASH w 2024 r. 203
Tabela 14. Osiągnięcia, potrzeby i wyzwania Caritas Ukraine na lata 2025-2030 204
Tabela 15. Procedura świadczenia w ramach MRPA 207
Tabela 16. Elementy zwiększające skuteczność działalności wolontariackiej 224
Tabela 17. Dane dotyczące respondentów 238
Tabela 18. Początek działalności wolontariackiej respondentów 242
Tabela 19. Obszary działalności organizacji wolontariackich respondentów 242
Tabela 20. Wyzwania z którymi borykają się wolontariusze świadczący pomoc 243
Tabela 21. Ocena znaczenia ukraińskiej działalności wolontariackiej podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej w latach 2022-2025 243

Spis wykresów

Wykres 1. Rejestracja organizacji pozarządowych o statusie międzynarodowym, krajowym i lokalnym 52
Wykres 2. Ranking dobroczynności w Ukrainie w latach 2010-2016 r. 54
Wykres 3. Dynamika rozwoju stowarzyszeń publicznych w Ukrainie po Rewolucji Godności wyrażona w liczbie organizacji na osi czasu w danym roku 72
Wykres 4. Ranking dobroczynności w Ukrainie w latach 2010-2016 r. 73
Wykres 5. Obszary zebranej pomocy w okresie 2022-2023 188

Aneks: transkrypcja wywiadów

Respondent nr 1[640]

P: Dzień dobry. Przede wszystkim chciałam Pani podziękować za możliwość przeprowadzenia tej rozmowy. I pierwsze pytanie jak długo zajmuje się Pani działalnością wolontariacką?

R: Dzień dobry. Działalnością wolontariacką zaczęłam się zajmować po inwazji. Z wybuchem wojny w mojej miejscowości jak i na terytorium całej Ukrainy pojawiło się bardzo dużo osób, które potrzebowały pomocy, były to nie tylko lokalni mieszkańcy a i osoby przyjeżdzające. Potrzeby były ogromne i stwierdziłam, że chce pomagać na tyle, na ile dam radę. Przed wojną udzielałam się społecznie więc poczułam odpowiedzialność przed ludźmi, aby działać i pomagać.

P: Jakiej pomocy potrzebowały?

R: Przede wszystkim była to pomoc humanitarna. Potrzebowali jedzenia, ubrań, środków pierwszej potrzeby, leków, niektórzy potrzebowali transportu do rodzin czy znajomych, czy paliwa w celu zatankowania auta, inni miejsc pobytu.

P: Jak i kiedy została założona Pani inicjatywa / organizacja społeczna?

R: Początkowo była to nieformalna inicjatywa niewielkiej grupy osób, które charytatywnie pomagały osobom wewnętrznie przesiedlonym we Lwowie. Z czasem, gdy skala działań się zwiększyła, podjęliśmy decyzję o utworzeniu organizacji charytatywnej, aby skuteczniej koordynować pomoc i pozyskiwać zasoby.

P: Jaka jest główna misja Pani organizacji?

R: Główną misją organizacji jest wsparcie osób dotkniętych skutkami wojny, w szczególności osób wewnętrznie przesiedlonych, dzieci, młodzieży oraz grup społecznie wrażliwych. Dążymy nie tylko do udzielania pomocy humanitarnej, ale także do wspierania społecznej adaptacji tych osób, która była niezbędna dla osób, które w związku z wojną opuścili swoje domy.

P: Na jakich głównych obszarach działalności koncentruje się Pani organizacja?

R: Główne obszary naszej działalności obejmują szeroką pomoc humanitarną, żywność, odzież, artykuły higieniczne i artykuły pierwszej potrzeby, a także wsparcie psychologiczne, inicjatywy edukacyjne i kulturalne. Również odpowiadamy za organizację działań skierowanych do dzieci i młodzieży dotkniętych wojną.

[640] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 15 marca 2024 r. Zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

P: W jaki sposób funkcjonuje organizacja na co dzień i czy do niej dołączają się nowe osoby?
R: Działalność organizacji opiera się na zasadach wolontariatu. Na początku działaliśmy trochę chaotycznie, jednak z czasem zrozumieliśmy, że potrzebujemy usystematyzować pracę. Teraz tutaj istnieje wyraźny podział obowiązków pomiędzy koordynatorów, logistyków oraz wolontariuszy, co pozwala skutecznie reagować na potrzeby i unikać chaosu w działaniach. Tak, dołączają się nowe osoby, jednak już nie w takiej ilości jak w 2022 r. Często są to osoby, które nas obserwują w mediach społecznościowych i zgłaszają chęć pomocy po obserwacji wyników naszych działań.
P: Jak Pani myśli co motywuje ludzi do dołączania do wolontariatu?
R: Moim zdaniem najsilniejszą motywacją jest poczucie bycia potrzebnym oraz widoczne efekty pracy innych wolontariuszy. Ludzie widzą, że ich pomoc ma realne znaczenie, co zachęca ich do dołączenia i większego zaangażowania.
P: Z jakimi największymi wyzwaniami muszą się Państwo mierzyć?
R: Niestety do głównych wyzwań należą brak stabilnego finansowania, duże obciążenie emocjonalne, ryzyko wypalenia wśród wolontariuszy, co prowadzi do utraty zdrowia psychicznego i fizycznego. Trudne jest również szybkie reagowanie na stale zmieniające się potrzeby ludności poszkodowanej. Potrzeby są duże i ich rozmiar się zmieni tylko po zakończeniu wojny. Ale uważam, że powstaną nowe wyzwania, które będą wynikać z potrzeby zwalczania skutków wojennych. Już teraz wiele osób potrzebują pomocy psychologicznej, zgłaszają się do programów wsparcia psychologicznego, w niektórych przypadkach istnieje potrzeba specjalistycznej pomocy lekarskiej. My będziemy się dostosowywać do zmian i działać, dopóki nasza pomoc będzie potrzebna.
P: Jakie potrzeby były najbardziej pilne po 24 lutego?
R: Najczęściej zgłaszane potrzeby wtedy dotyczyły pomocy humanitarnej, leków, zakwaterowania, wsparcia psychologicznego oraz pomocy w adaptacji w nowym miejscu zamieszkania.
P: W jaki sposób Pani organizacja pozyskuje zasoby finansowe i środki na realizacje projektów?
R: Finansowanie pozyskujemy dzięki darowiznom, wpłatom od osób prywatnych, współpracy z partnerami, głównie przedsiębiorcami, oraz organizacji wydarzeń charytatywnych, gdzie też prowadzimy zbiórki na projekty.
P: W jaki sposób można wesprzeć organizację?
R: Osoby chcące nas wesprzeć mogą pomóc finansowo, czy też zakupić niezbędne rzeczy (na przykład jeden przedsiębiorca z własnych kosztów zebrał koszyki żywności dla

potrzebujących, jeszcze jedna firma farmakologiczna nadała leki i apteczki). Również można zaangażować się jako wolontariusze lub wspierać nas informacyjnie poprzez rozpowszechnianie informacji o naszej działalności i projektach w swoich mediach społecznościowych co nam też bardzo pomaga w zamknięciu zbiórek.

P: Jakie projekty lub inicjatywy planuje organizacja zrealizować w najbliższym czasie?

R: Planujemy rozszerzenie programów wsparcia dla dzieci i młodzieży oraz wdrożenie nowych projektów edukacyjnych i psychologicznych skierowanych do osób przesiedlonych. Biorąc pod uwagę, że aktualnie pomoc humanitarna jest nadawana w znacznie mniejszym stopniu, my skupiamy się na projektach, które pomogą osobom poszkodowanym zwalczyć problemy psychologiczne, które powstały w wyniku stresu pourazowego i adaptować się do życia w nowym miejscu zamieszkania.

P: Czy są momenty w działalności wolontariackiej, które szczególnie zapadły Pani w pamięć?

R: Najbardziej zapadają w pamięć chwile, które pokazują, że nasza pomoc realnie zmienia życie osób poszkodowanych. Kiedy rodziny znajdują wsparcie, dzieci wracają do nauki, a ludzie zaczynają ponownie odczuwać stabilność, mimo tego, że wojna dalej trwa, ludzie się dostosowują i moim zdaniem już się przyzwyczaili.

P: I ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodziła by się Pani ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?

R: Tak, oczywiście.

P: Dziękuję bardzo za rozmowę.

Respondent nr 2[641]

P: Dzień dobry Panie Michale. Od razu przejdziemy do pierwszego pytania. Jak długo zajmuje się Pan działalnością wolontariacką? Jak rozpoczęła się Pana historia?

R: Dzień dobry. Od 2014 r. wspierałem armię jako wolontariusz, wpłacałem na organizowane zbiórki. Po rozpoczęciu inwazji w 2022 r. stwierdziłem, że moje umiejętności mogą być przydatne (respondent jest ratownikiem medycznym i medycyny taktycznej) dla żołnierzy i osób cywilnych, zacząłem prowadzić darmowe kursy z pierwszej pomocy w swoim mieście na których organizowałem zbiórki środków na zakup apteczek i opasek uciskowych dla żołnierzy. W międzyczasie dostarczałem zebraną pomoc na linię frontu, gdzie też prowadziłem kursy pierwszej pomocy taktycznej dla żołnierzy. Ta działalność stała się codzienną pracą

[641] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 2 czerwca 2024 r. Zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

i sensem mojego życia. Chciałem więcej pomagać żołnierzom, bo widziałem, że moja pomoc jest niezbędna.

P: Czyli początkowo Pan prowadził działalność samodzielnie. A kiedy została założona Pana organizacja wolontariacka?

R: Najpierw działałem sam, ale po miesiącu dołączyli do mnie moi znajomi. Na początku nie tworzyliśmy formalnej organizacji. Była to grupa medyków, którzy szkolili swoich walczących kolegów z udzielania pomocy taktycznej na polu walki. Od 2017 r. zarejestrowaliśmy naszą organizacje jako podmiot prawny, inicjatywa została sformalizowana jako projekt edukacyjny i zaczęliśmy prowadzić oficjalne szkolenia na terenie całej Ukrainy.

P: Jaka jest główna misja Pana organizacji?

R: Naszym głównym celem jest nauczenie jak najwięcej ilości osób podstaw pierwszej pomocy. Mówię tutaj i o cywilach i też o żołnierzach. Wiedza zdobyta podczas szkoleń może uratować życie zarówno na froncie, jak i w życiu cywilnym. Dużo żołnierzy, których szkoliliśmy mówili, że otrzymana wiedza była bardzo przydatna a uzyskane umiejętności nie jednorazowo ratowały życie im i ich kolegom. Osoby cywilne też mówią o tym, że szkolenia były przydatne, często po atakach artyleryjskich są osoby poszkodowane, które potrzebują podstawowej pomocy – opatrzenie ran czy zabezpieczenie złamanych kończyn.

P: Na jakich głównych obszarach działalności koncentruje się Pana organizacja obecnie?

R: Głównym obszarem jest szkolenie z zakresu medycyny taktycznej żołnierzy oraz ludności cywilnej. Zajmujemy się również zbiórką apteczek medycznych oraz dystrybucją certyfikowanych opasek uciskowych.

P: W jaki sposób organizowana jest praca wolontariuszy?

R: Nasz zespół ma jasno określoną strukturę: instruktorzy, koordynatorzy oraz logistyka. Wszyscy pracujemy w stworzonym przez nas systemie, który funkcjonuje dzięki wspólnej pracy. Także często współpracujemy z lokalnymi grupami wolontariuszy, łącząc doświadczenie naszych medyków z zaangażowaniem miejscowych wolontariuszy.

P: Aktualnie organizacja liczy ponad 40 osób, chociaż początkowo, jak Pan zaznaczył, była to mała grupa osób. Co spowodowało takie powiększenie ilości wolontariuszy w organizacji?

R: Wiele osób dołącza po ukończeniu naszych kursów, widząc, jak istotna jest ta wiedza. Nowe osoby mogą nieść pomoc jako koordynatorzy, logistycy, czy jeżeli mają doświadczenie, dołączyć do grona instruktorów. Uważam, że największą motywacją jest świadomość, że wykonywana praca realnie ratuje ludzkie życie. Staramy się wspierać każdego i przekazywać konkretne umiejętności, a nie jedynie symboliczne zaangażowanie, co też jest istotne.

P: Z jakimi największymi wyzwaniami muszą się mierzyć wolontariusze?

R: Oj, tutaj mogę mówić długo, jednak do największych trudności należą brak wysokiej jakości sprzętu medycznego, który w większości przypadków został zakupiony za własne pieniądze, bariery biurokratyczne związane z importem materiałów oraz fizyczne zmęczenie wynikające z ciągłej pracy. Często działamy na wysokich obrotach bez dni wolnych, jednak widoczne efekty dodają nam sił do dalszego działania.

P: Jakie potrzeby były najbardziej niezbędne po wybuchu wojny pełnoskalowej a jakie są teraz?

R: Na początku wojny największe zapotrzebowanie dotyczyło apteczek, opasek uciskowych, środków hemostatycznych oraz szkoleń dla nowo zmobilizowanych żołnierzy. Dużo żołnierzy już w pierwszych tygodniach wojny zrozumiało, że przygotowanie medyczne jest równie ważne jak uzbrojenie.

P: W jaki sposób organizacja pozyskuje środki finansowe?

R: Głównym źródłem finansowania są darowizny od obywateli. Część środków zbieramy również podczas otwartych szkoleń i wydarzeń charytatywnych. Dbamy o pełną przejrzystość — każda wpłata przeznaczana jest na sprzęt medyczny. Też co miesiąc publikujemy raporty z dokładnym opisem, na jaki cel zostały te środki przeznaczone.

P: W jaki sposób osoby zainteresowane mogą wesprzeć Państwa działalność?

R: Najprostszą formą wsparcia jest udział w szkoleniach lub pomoc finansowa. Równie istotne jest rozpowszechnianie informacji o naszej działalności, ponieważ temat bezpieczeństwa i pierwszej pomocy powinien być powszechnie omawiany.

P: Jakie projekty organizacja planuje zrealizować w najbliższym czasie?

R: Planujemy stworzenie platformy internetowej do nauki medycyny taktycznej, aby umożliwić zdobywanie wiedzy również zdalnie. Pracujemy także nad nowymi apteczkami produkcji ukraińskiej.

P: Czy są wydarzenia, związane z Pana działalnością, które szczególnie zapadły Panu w pamięć?

R: Jednym z najbardziej poruszających momentów była sytuacja, o której nas poinformował jeden z uczestników organizowanych przez nas kursów, gdy podczas ewakuacji poszkodowanego żołnierza udało się go uratować dzięki apteczkom, które przekazaliśmy tydzień wcześniej. To wydarzenie potwierdziło, że nasza praca ma realny sens.

P: I ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodził by się Pan ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?

R: Tak, uważam, że miała bardzo istotny wpływ.

P: Dziękuję bardzo za możliwość porozmawiania z Panem.

R: Ja też dziękuję za możliwość udziału w badaniach.

Respondent nr 3[642]

P: Dobry wieczór. Dziękuję Pani bardzo za możliwość przeprowadzenia wywiadu. Żeby nie tracić czasu od razu przejdźmy do pierwszego pytania. Jak długo zajmuje się Pani działalnością wolontariacką i co skłoniło Pani do jej rozpoczęcia?

R: Dobry wieczór. Działalnością wolontariacką zajmuję się od początku pełnoskalowej inwazji. 24 lutego ewakuowałam swoją rodzinę, w chwili opuszczenia miasta widziałam jak dużo osób potrzebuje pomocy, wtedy stwierdziłam, że wrócę i będę przewozić ludzi w bezpieczniejsze miejsca. Początkowo zajmowałam się ewakuacją znajomych i ich bliskich z terenów przyfrontowych, jednak szybko zrozumiałam, że takich osób są tysiące. W ten sposób powstał pomysł, żeby pomagać charytatywnie.

P: Czyli dobrze rozumiem, że Pani się skupiała głównie na ewakuacji ludności cywilnej jako tej największej potrzebie?

R: Tak, zajmowałam się przede wszystkim ewakuacją osób, udzielałam także pomocy humanitarnej potrzebującym, ale była ona bardzo ograniczona, chciałam się skupić na wywożeniu ludzi.

P: Jak i kiedy została założona Pani organizacja?

R: Inicjatywa powstała wiosną 2022 r., kiedy ewakuacje zaczęły przyjmować charakter systemowy. Na początku to była inicjatywa 5 osób, później do nas dołączyły kolejne osoby chętne i tak zaczęliśmy się rozwijać. Z czasem wypracowaliśmy procedurę ewakuacji, którą stosujemy do dziś.

P: Jaka jest główna misja organizacji?

R: Naszym głównym celem jest ewakuacja ludzi ze stref działań wojennych, gdzie brakuje prądu, wody, opieki medycznej i transportu. Nie chodzi wyłącznie o przewóz, staramy się przywrócić ludziom poczucie bezpieczeństwa i godności. Ewakuacja odbywała się w zależności od sytuacji indywidualnej osób poszkodowanych, zazwyczaj przewoziliśmy ludzi albo rodziny, albo do miejsc tymczasowego/stałego pobytu.

P: Na jakich głównych obszarach działalności się Państwo koncentrujecie?

R: Podstawowym obszarem naszej działalności jest ewakuacja ludności cywilnej z miejscowości przyfrontowych. Dodatkowo tak jak wspominałem, dostarczamy pomoc

[642] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 12 listopada 2024 r. zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

humanitarną, leki oraz zapewniamy wsparcie medyczne osobom starszym i niepełnosprawnym, ale to jest uzależnione od możliwości wyjazdów.

P: W jaki sposób odbywają się te wyjazdy?

R: Dysponujemy kilkoma załogami, które koordynują między sobą trasy przejazdu. Dużo szczegółów nie mogę powiedzieć, ale każdy wyjazd jest przygotowywany z wyprzedzeniem — sprawdzamy adresy, stan zdrowia osób ewakuowanych oraz drogi odwrotu. Współpracujemy z wojskiem, aby zminimalizować ryzyko ostrzałów artyleryjskich.

P: W jaki sposób funkcjonuje organizacja na co dzień i czy do niej dołączają się nowe osoby?

R: Mamy swoje biuro, jeden z moich kolegów, który dołączył do mnie jeszcze na początku działalności ma własny warsztat, co jest bardzo przydatne, kolejnych dwóch są wspaniałymi logistykami, bo przed wybuchem wojny mieli własne firmy zajmujące się transportem krajowym i międzynarodowym, posiadają wiele kontaktów, które ułatwiły organizację całej procedury ewakuacyjnej. Mamy pięciu psychologów trzech z których są też ratownikami medycznymi. Nie mamy wielu stałych wolontariuszy, ponieważ jest to praca obarczona dużym ryzykiem. Ludzie dołączają, gdy widzą realne efekty pracy w postaci uratowanych żyć, i mówią, że najważniejszą motywacją dla nich jest świadomość wykonywania pracy o tak dużym znaczeniu.

P: Z jakimi największymi wyzwaniami mierzycie się Państwo podczas ewakuacji?

R: Najtrudniejsze jest przekonanie ludzi do opuszczenia swoich domów. Często pozostają oni na miejscu do ostatniej chwili, nie wierząc w realność zagrożenia. Kolejnymi wyzwaniami są niewystarczające fundusze na realizację projektów, brak transportu, paliwa oraz pojazdów opancerzonych, obciążenie emocjonalne, zmęczenie fizyczne i psychiczne, ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia, które towarzyszy nam na co dzień.

P: Jakie potrzeby były najbardziej pilne po 24 lutego?

R: Do najbardziej pilnych można odnieść ewakuacje osób o ograniczonej mobilności, które nie są w stanie poruszać się samodzielnie. Potrzebne były również leki, ciepła odzież, paliwo oraz wsparcie techniczne dla pojazdów.

P: W jaki sposób pozyskujecie Państwo finansowanie lub zasoby do realizacji projektów?

R: Głównym źródłem wsparcia są darowizny od zwykłych obywateli Ukrainy. Część pomocy pochodzi od partnerów lokalnych, jednak w największym stopniu opieramy się na zaufaniu zwykłych ludzi, którzy śledzą nasze raporty i działania.

P: W jaki sposób osoby chcące wesprzeć Państwa organizację mogą to zrobić?

R: Najprostszą formą pomocy jest wsparcie darowiznami finansowymi, paliwem lub lekami. Każdy rodzaj wsparcia jest dobry i cenny. Mamy jednego darczyńcę, który jest właścicielem

komisu samochodowego i on nam na początku wojny przekazał cztery samochody, które bardzo nam pomogły w ewakuacji ludności. Również istotne jest rozpowszechnianie informacji, aby jak najwięcej osób wiedziało, gdzie szukać pomocy i jak mogą się z nami skontaktować.

P: Jakie projekty lub inicjatywy planuje organizacja zrealizować w najbliższym czasie?

R: Planujemy utworzenie zespołu szybkiego reagowania do ewakuacji z najbardziej niebezpiecznych obszarów oraz punktu wsparcia dla osób już ewakuowanych, aby nie pozostawały one bez pomocy.

P: Czy są historie, które szczególnie zapadły Pani w pamięć?

R: Jest ich wiele. Jedną z najbardziej poruszających była ewakuacja starszej kobiety, która przez kilka miesięcy mieszkała w piwnicy. Gdy zobaczyła światło dzienne, zaczęła płakać. Takie chwile nie pozwalają nam się poddać, bo po raz kolejny przekonuję się, że nasza działalność jest potrzebna.

P: I ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodziła by się Pani ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz SZU i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?

R: Tak, jak najbardziej.

P: Dziękuję bardzo za możliwość porozmawiania.

R: Też jestem wdzięczna za rozmowę.

Respondent nr 4[643]

P: Jak długo zajmuje się Pan działalnością wolontariacką?

R: Działalnością wolontariacką zajmuję się od początku pełnoskalowej inwazji. Kiedy wojska rosyjskie wkroczyły do miasta, zobaczyłem, ile osób znalazło się w sytuacji, w której nie mogły opuścić miasta, bo nie miały takiej możliwości. Na początku pomagałem znajomym, potem zrozumiałem, że mogę pomagać też innym potrzebującym, bo kto jak ja. Mnóstwo mieszkańców potrzebowało transportu, wiele osób nie posiadało własnego samochodu, a transport publiczny był nie był wystarczający dla tej liczby, która potrzebowała pomocy.

P: Wiem, że początkowo działał Pan samodzielnie, a kiedy została utworzona organizacja wolontariacka?

R: Organizacja powstała w zasadzie w pierwszych miesiącach wojny. Najpierw do mnie dołączył mój kolega, później jeszcze jego znajomi. Nasza grupa początkowo składała się z kilku

[643] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 3 lutego 2025 r. Zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

osób, które mogły ewakuować cywilów z terenów okupowanych własnymi autami. Opracowywaliśmy trasy przejazdów, miejsca ulokowania punktów ewakuacyjnych, miejsca ewentualnego postoju w czasie przejazdu oraz miejsca docelowe. Z czasem stworzyliśmy koordynowaną strukturę, działającą dziś w kilku obszarach.

P: Jakie to obszary?

R: Przede wszystkim ewakuacja. Ratujemy ludzi z terytoriów zajętych przez wojska rosyjskie. Naszym głównym celem jest dać szansę na bezpieczne życie tym, którzy utknęli w pułapce. Pomagamy nie tylko w opuszczeniu stref okupowanych, ale także w znalezieniu schronienia, wsparcia psychologicznego, czasem nawet pracy, ewakuowanym zapewniamy także pomoc medyczną i humanitarną.

P: Procedura ewakuacji jest bardzo skomplikowana i wymaga sporo wysiłku. Jak udaje się Panu organizować tak skomplikowane operacje ewakuacyjne?

R: To prawda, czasami jest bardzo ciężko, jednak jest to praca zespołowa. Mamy kierowców, koordynatorów i swoich łączników w terenie. Wszystko planujemy z wyprzedzeniem — skład grupy ewakuacyjnej, trasę, punkty kontrolne, punkty odpoczynku, eskortę. Działamy bardzo dyskretnie, aby nie narażać ludzi na niebezpieczeństwo.

P: Ile osób jest zaangażowanych w procedurę ewakuacji?

R: Ilość osób jest uzależniona od konkretnego przypadku, w zależności od tego z jakiej miejscowości ewakuujemy, niekiedy trzeba zaangażować więcej instytucji i osób. W naszej grupie ewakuacyjnej jest zazwyczaj od 5 do 8 osób wśród których zawsze jest lekarz i ratownik medyczny. Do naszej organizacji cały czas dołączają nowe osoby, co też przyczynia się do możliwości prowadzenia kilku ewakuacji jednocześnie.

P: Czy organizacja poszukuje nowych wolontariuszy?

R: My nie szukamy, ludzie sami nas znajdują (śmieje się). Ludzie dołączają, ponieważ widzą realne efekty. Mamy takie osoby, których kiedyś ewakuowaliśmy, a potem chciał pomagać innym. Motywacją dla nas jest człowieczeństwo — wszyscy rozumieją, że tu stawką jest życie.

P: Z jakimi wyzwaniami najczęściej się Pan spotyka?

R: Najtrudniejszym dla nas jest zapewnienie własnego bezpieczeństwa i bezpieczeństwa tras przejazdu. Czasem ewakuacja trwa kilka dni. Problemem jest też transport, paliwo i oczywiście finanse.

P: Jakie potrzeby były najbardziej pilne wśród osób opuszczających okupację w 2022 r.?

R: Ludzie często wyjeżdżali zaledwie z jedną torbą. Najbardziej potrzebowali ciepłych ubrań, leków, jedzenia i miejsc zakwaterowania. Staraliśmy się na bieżąco reagować i zapewnić niezbędne rzeczy przynajmniej przez pierwsze dni po ewakuacji.

P: W jaki sposób organizacja pozyskuje finansowanie?

R: Otrzymujemy wsparcie od darczyńców, Ukraińców za granicą oraz współpracujemy z kilkoma fundacjami. Często zbieramy środki przez media społecznościowe, dużo osób także przynosi nam paliwo, części zamienne do samochodów, właściciele warsztatów samochodowych oferują darmowe naprawy aut. Dla nas liczy się każda kwota i każdy litr paliwa to szansa na uratowanie komuś życia.

P: Czyli przyjmujecie każdą pomoc, nie tylko finansową?

R: Oczywiście, można pomagać finansowo, ale także przyjmujemy paliwo, części zamienne do aut, leki, ciepłe ubrania, jedzenie długoterminowe jak i informacje o osobach, które nadal pozostają w okupacji. Każdy udział ma znaczenie.

P: Jakie projekty lub inicjatywy planuje organizacja zrealizować w najbliższym czasie?

R: Chcemy stworzyć centrum wsparcia psychologicznego dla osób po ewakuacji. Pracujemy też nad rozbudową parku transportowego, aby więcej pojazdów mogło wyjeżdżać jednocześnie.

P: Czy są historie, które szczególnie zapadły Panu w pamięć podczas działalności wolontariackiej?

R: Było ich wiele. Najbardziej pamiętam rodzinę z dziećmi, którą ewakuowaliśmy po kilku tygodniach poszukiwań, oni ukrywali się w piwnicy. Kiedy w końcu spotkaliśmy ich na terenach kontrolowanych, starsza dziewczynka powiedziała: „Mamo, patrz to prawdziwe niebo”. Te słowa zapamiętałem na zawsze.

P: I ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodził by się Pan ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?

R: Zgadzam się.

P: Dziękuję bardzo za rozmowę.

Respondent nr 5[644]

P: Dzień dobry. Żeby nie przedłużać od razu przejdziemy do pierwszego pytania. Jak długo Pan prowadzi działalność wolontariacką?

R: Dzień dobry. Po wybuchu wojny, dużo moich członków rodziny i znajomych dołączyło do szeregów sił zbrojnych, mówili, że brakuje broni, dronów, środków walki radioelektronicznej, chciałem jakoś pomoc i właśnie to posłużyło podjęciu decyzji. Jestem z zawodu informatykiem

[644] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 16 lipca 2025 r. Zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

i razem z kolegami stwierdziliśmy, że możemy działać w kierunku zabezpieczenia technicznego. Na początku była to inicjatywa kilku osób, które chciały pomagać wojsku, lecz z czasem dołączały do nas inne osoby i później utworzyliśmy organizacje wspierającą jednostki wojskowe.

P: Jaka jest główna misja organizacji?

R: Od początku skupiliśmy się na bezzałogowych statków powietrznych. Naszą misją jest skuteczne wyposażanie ukraińskich żołnierzy w drony FPV.

P: Czyli organizacja się skupia na największym zapotrzebowaniu żołnierzy – bezzałogowych statkach powietrznych. Jak wygląda procedura dostarczenia dronów?

R: Produkcja dronów jest złożonym procesem technologicznym, który łączy w sobie projektowanie, produkcję komponentów oraz ich montaż. Zaczynamy od tworzenia modeli 3D, niezbędnych obliczeń aerodynamicznych, doboru materiałów i elementów składowych. Później kupujemy to wszystko, później nasi specjaliści składają to w całość i w zależności od zapotrzebowania przekazujemy na front.

P: Części do dronów produkcji ukraińskiej czy zagranicznej?

R: Staramy się opierać na rynku lokalnym. Chociaż są modele, które opierają się na elementach zakupionych za granicą, jednak jest to mniejszość. Dla nas czas produkcji i dostawy dronów jest kluczowy, a w przypadku pozyskiwania materiałów z zagranicy ten czas się wydłuża, i ciężko jest jakoś to przyspieszyć, bo wschodzą w grę pozwolenia, procedury celne i td. No i też musimy wtedy zaangażować więcej wolontariuszy w cały proces.

P: Jak zorganizowana jest praca wolontariuszy na co dzień i ile osób aktualnie liczy organizacja?

R: Obecnie na co dzień pracuje około 30 osób. Jeszcze 20 osób doraźnie, w zależności od konkretnego zadania. Mamy podział ról. Część zespołu odpowiada za stronę techniczną i wdrażanie nowych rozwiązań, ktoś odpowiada za komunikację, mamy też zespół odpowiadający za poszukiwanie i zakup elementów składowych, pozostali — za logistykę i kontakt z jednostkami wojskowymi. Dzięki temu działamy szybko i sprawnie. Także organizujemy zbiórki, akcje charytatywne, współpracujemy z zagranicznymi partnerami w celu pozyskania dodatkowych zasobów.

P: Czy obecnie dużo osób dołącza do organizacji?

R: Teraz już mniej, najwięcej obecnie działających wolontariuszy dołączyli do nas w latach 2022-2023. Kierujemy się zasadą przejrzystości i realnego efektu działań. Pokazujemy, na co idą zebrane pieniądze, prezentujemy zakupione drony oraz informacje zwrotne od żołnierzy. To motywuje dołączać nawet tych, którzy wcześniej nie mieli doświadczenia w wolontariacie.

P: Z jakimi największymi wyzwaniami muszą się Państwo mierzyć?
R: Największe wyzwanie to brak stałego finansowania, bo teraz jednak ludzie nie w takim stopniu wspierają nasze zbiórki, jak to było na początku wojny, a potrzeby nadal są ogromne, i to właśnie jest kolejnym wyzwaniem. Drony FPV wymagają stałej aktualizacji i adaptacji, poszukiwania nowych rozwiązań i szybszego czasu wykonania, co też wiąże się trudnościami technologicznymi.
P: Jakie potrzeby były dla wojska najbardziej pilne w 2022 a jakie teraz?
R: I w 2022 r. i teraz najbardziej potrzebne są bezzałogowe statki powietrzne, głównie drony wyścigowe, zwiadowcze i części do nich. Na początku wojny ta potrzeba w dronach była ogromna, teraz już mniejsza, bo dużo zostało przekazanych w ciągu tych ostatnich lat. Zapotrzebowanie nadal jest, bo niemal co drugi dzień dostajemy informację, że któryś z naszych przekazanych wcześniej dronów, został uszkodzony czy zniszczony podczas operacji. Szczerze, nawet się cieszę (śmieje się), bo to oznacza, że wykonał swoje najważniejsze zadanie – ocalił życie żołnierza. Nasze zasoby są ograniczone, ale cały czas staramy się działać w szybkim tempie i uzupełniać braki.
P: W jaki sposób Pana organizacja pozyskuje zasoby finansowe i środki na realizacje projektów?
R: Jednym z kluczowych narzędzi w pozyskiwaniu środków są zbiórki charytatywne. Dołączając do zbiórki ludzie nie tylko wpierają naszą działalność, ale również kształtują kulturę darowizn — ludzie czują swoją przynależność do efektu końcowego. Także warto zaznaczyć, że duże znaczenie mają darowizny z zagranicy – są to i fundusze i także części do produkcji dronów. Nas wspierają zagraniczne fundacje wolontariackie i mniejszości narodowe Ukraińców w innych krajach.
P: Jakie projekty lub inicjatywy planuje organizacja zrealizować w najbliższym czasie?
R: Planujemy rozszerzyć działalność, zwiększyć liczbę przekazanych dronów FPV oraz nawiązać współpracę z innymi międzynarodowymi partnerami.
P: Ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodził by się Pan ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?
R: Jestem pewien, że bez okazanego wsparcia sytuacja rozwinęła się inaczej, mapa wojny miała by dużo gorszy wygląd.
P: Dziękuję bardzo.
R: Ja też dziękuję.

Respondent nr 6[645]

P: Dzień dobry. Na początku chciałam podziękować Panu za możliwość przeprowadzenia wywiadu. I moje pierwsze pytanie jest następujące. Jak długo zajmuje się Pan działalnością wolontariacką?

R: Dzień dobry. Podjąłem decyzję o rozpoczęciu wolontariatu po wybuchu wojny na Donbasie. Najpierw działałem samodzielnie, po wybuchu wojny w 2022 r. odnowiłem swoją działalność wolontariacką, która przebrała trochę innego charakteru, później dołączyłem do fundacji, która w tym roku świętuje 5-lecie.

P: Fundacja ma bardzo zakres działalności. Może Pan wyodrębnić najbardziej ważne kierunki?

R: Głównym kierunkiem jest militarny. Współpracujemy z pododdziałami SZU, wiemy jakie jest największe zapotrzebowanie i dostarczamy potrzebne rzeczy. Skupiamy się na produkcji i dostarczeniu różnego rodzaju bezzałogowych statków powietrznych, samochodów terenowych, pojazdów opancerzonych, pojazdów ewakuacyjnych, środków łączności i innego niezbędnego sprzętu, do którego można zaliczyć ochronę balistyczną, optoelektronikę i dodatkowe elementy broni (celowniki holograficzne) no i inne drobniejsze przedmioty taktyczne.

P: Jaka jest główna misja organizacji, w której Pan działa?

R: Naszą główną misją jest wsparcie walczących pododdziałów w przeciwstawianiu się zbrojnej agresji poprzez wyposażenie żołnierzy w niezbędny sprzęt. Wierzymy, że tylko wspólnymi siłami możemy przybliżyć zwycięstwo i dokładamy starań, żeby to nastąpiło szybciej. Nawet najmniejsze działania mają wpływ.

P: W jaki sposób funkcjonuje organizacja na co dzień i czy do niej dołączają się nowe osoby?

R: Na co dzień funkcjonuje szeroki system składający się z różnych działów, które odpowiadają za konkretne działania. Mamy dział prawny, finansowy, techniczny, dział, który odpowiada za współpracę z poszczególnymi pododdziałami, dział współpracy zewnętrznej i dział komunikacji. Aktualnie we wszystkich tych działach pracuje 46 osób i na razie nie poszukujemy nowych wolontariuszy.

P: Pan powiedział, że fundacja charytatywna w tym roku obchodzi swoje 5-lecie. Jak ocenia Pan to, co udało się osiągnąć w tym czasie, z czego jest Pan najbardziej dumny?

R: Największym osiągnięciem uważam całkiem poważne wsparcie dla Sił Zbrojnych Ukrainy. W ciągu tych pięciu lat zgromadziliśmy ponad 5 miliardów dolarów na które się składały lokalne darowizny, wpłaty z zagranicy od osób prywatnych i przedsiębiorstw. Dzięki tej kwocie

[645] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 5 października 2025 r. zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

udało się zrealizować ponad 250 różnych projektów. Wnieśliśmy ogromny wkład w zapewnienie większego bezpieczeństwa bezzałogowych statków powietrznych typu *Mavic* które są za wyposażeniu walczących pododdziałów i pojazdów opancerzonych, które dostarczamy na front. Od trzech lat aktywnie działamy w kierunku bezzałogowych statków powietrznych – dobrze opracowaliśmy dystrybucję, logistykę, administrację. Wdrażamy najnowsze technologie i nowoczesne oprogramowania w modernizację wojskowych myśliwców, które dzięki temu posiadają większą skuteczność w przechwytywaniu dronów rozpoznawczych i uderzeniowych przeciwnika.

P: Jak Pan myśli co służy motywacją do wolontariatu?

R: Myślę, że chęć pomocy i poczucie wspólnego działania. Też tutaj dużą rolę odgrywa ogólna narracja i wyświetlanie działań wolontariuszy, zrealizowanych projektów. Wiele osób widząc, że ich datek w rozmiarze kwoty, za którą zazwyczaj kupują kawę, przyczynił się do zakupu pojazdu opancerzonego, karetki, czy dziesięciu dronów dołączają się do kolejnych zbiórek. Wiedzą, że bezpośrednio przyczyniają się do realnego wsparcia żołnierzy. I tutaj nie liczy się wysokość darowizny. Ważne, żeby ją przekazać. Od prawie 4 lat walczymy z taką narracją w społeczeństwie, że są ludzie, którzy wstydzą się przekazać darowiznę w wysokości 20, 10 czy 5 hrywien, bo wydaje im się, że to nic nie znaczy. Jednak ja zawsze powtarzam, że 20 hrywien lepiej niż nic. Właśnie potem za te zebrane środki kupujemy systemy *Starlink*, pojazd terenowy czy coś innego potrzebnego żołnierzom.

P: Kto aktualnie przekazuje więcej darowizn – Ukraińcy czy więcej darowizn zagranicznych?

R: Oczywiście, że Ukraińcy. Są darowizny z za granicy i one są znaczące, bez nich oczywiście byłoby trudniej. Ale widać, że osoba z wrogim *Szahedem* nad głową jest bardziej zmotywowana do myślenia o tym niż osoba, która nie ma takich obaw.

P: Czy widzi Pan różnice pomiędzy intensywnością darowizn na początku wojny i teraz?

R: Intensywność może się nie zmieniła, ale zmienił się wektor darowizn. O ile w latach 2022-2023 ludzie wpłacali na zbiórki dużych fundacji charytatywnych, to z czasem procesy mobilizacyjne, czyli pobór większej liczby osób w szeregi sił zbrojnych, spowodowały odpływ darczyńców indywidualnych w kierunku darowizn bezpośrednio na rzecz konkretnych jednostek SZU, no bo tam służą ich krewni, znajomi i td. Jednak inicjatywy wolontariackie nadal potrzebują systemowego wsparcia, ponieważ możemy realizować projekty, których wojsko nie jest w stanie zrealizować samodzielnie.

P: Jakie to projekty?

R: Na przykład zakup tysiąca noktowizorów PwS-14 trzeciej generacji ze Stanów Zjednoczonych. Jest to optyka wojskowa i w zasadzie nie da się jej importować w takich

ilościach. Dołożyliśmy wiele starań, aby zakupić taką ilość. W ciągu ostatnich 3 lat fundacja przekazała armii 251 jednostek pojazdów opancerzonych, 60 jednostek naprawionych pojazdów zdobycznych oraz 191 transporterów opancerzonych, które zakupiliśmy i sprowadziliśmy z zagranicy. I to dzięki drobnym darowiznom jesteśmy w stanie realizować takie projekty, za które wojsko jest wdzięczne.

P: A jaki udział większych przedsiębiorstw w zamknięciu projektów?

R: Jest to bardzo znaczący udział. Duże przedsiębiorstwa, mniejsze firmy, ogólnie biznes ma pewne możliwości, większe niż pojedynczy obywatel. My doskonale zdajemy sobie z tego sprawę. Mamy wsparcie od firm różnego rodzaju, począwszy od indywidualnego przedsiębiorcy, który może przekazać 5 tysięcy hrywien miesięcznie, za co jesteśmy mu wdzięczni, a skończywszy na tych, którzy wpłacają miliony lub dziesiątki milionów hrywien miesięcznie. Dla nas wdzięczność w obu tych przypadkach jest taka sama, ponieważ nie ma małych darowizn, są różne możliwości. Wciąż jest wystarczająco dużo dużych firm, średnich przedsiębiorstw, które wspierają albo fundacje wolontariackie, albo skupiają się na pomocy wybranej jednostce wojskowej czy pododdziału, na przykład dostarczają im środki walki radioelektronicznej czy drony, które obecnie są bardzo potrzebne.

P: Wracając do dronów. Dużo wolontariuszy mówi o pilnej potrzebie inwestowania w stworzenie dronów przechwytujących. Czy były by takie drony dobrym rozwiązaniem?

R: Uważam, że jak najbardziej. Jest to bardzo dobre rozwiązanie, co więcej, jest to najtańszy i najskuteczniejszy mechanizm. Mamy kilka możliwości zwalczania dronów przeciwnika. Są to środki walki elektronicznej, które służą do ich tłumienia, lotnictwo wojskowe, oczywiście, środki obrony przeciw powietrznej – począwszy od przenośnych systemów rakiet przeciwlotniczych, takich jak „Igła", „Perun", „Stinger", a skończywszy na dużych systemach obrony powietrznej, takich jak S-300, IRIS-T, NASAMS, Patriot itd. Jednak, bądźmy szczerzy, nie dysponujemy takimi zasobami, aby zestrzelić tego drona typu *Shahed* rakietą Patriot.

P: Ponieważ byłoby to bardzo drogie i nieopłacalne?

R: Tak, dlatego tak się nie dzieje. Dlatego ukraiński przemysł zbrojeniowy szukał stosunkowo taniego rozwiązania technicznego. Obecnie w Ukrainie jest pewna liczba producentów, którzy osiągają dobre wyniki pod względem efektywności. Najlepszy dron, który jest obecnie używany do zestrzeliwania wrogich *Szahedów*, jest produkowany w Ukrainie, ale to nie jest ukraiński pomysł, tylko pomysł z zewnątrz. Nasza organizacja również kupuje drony do zwalczania *Szahedów* i jest to dużo lepsze, tańsze rozwiązanie. Kiedy lata *Szahed* wart 100 tysięcy dolarów, to zestrzelenie go pociskiem wartym nawet 300 tysięcy dolarów jest

nieskuteczne i no po prostu drogie. Zestrzelenie go dronem wartym 6 tysięcy dolarów jest jak najbardziej okej.

P: Z jakimi największymi wyzwaniami muszą się Państwo mierzyć?

R: Największym to jest brak potrzebnych funduszy na realizacje zaplanowanych projektów. Czasami są pilne potrzeby, które musimy zamknąć w przeciągu kilku dni i to są dla nas największe wyzwania, bo staramy się zebrać niezbędną kwotę jak najszybciej, zakupić to na co zbieraliśmy i przekazać żołnierzom. No i też dostarczenie pomocy na linię frontu jest wyzwaniem, często narażamy się na utratę zdrowia, a niekiedy nawet życia, bo jednak przemieszczenie się w strefie walk wiąże się z ogromnym ryzykiem, tutaj nam pomagają żołnierze.

P: Jakie projekty lub inicjatywy planuje organizacja zrealizować w najbliższym czasie?

R: Aktualnie chcemy nawiązać większą współpracę z partnerami zagranicznymi, co pozwoli na opracowanie nowszych rozwiązań technologicznych i wdrażanie nowych technologii. Także pragniemy rozszerzyć naszą działalność na nowe działy, takie jak ratownictwo pola walki i szkolenia, ale to już w przyszłości.

P: I to będzie ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodził by się Pan ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz SZU i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?

R: Jestem przekonany, że się przyczyniła i się przyczynia nadal.

P: Dziękuję bardzo za cenną rozmowę i poświęcony czas.

R: Dziękuję bardzo.

Respondent nr 7[646]

P: Dzień dobry. Chcę od razu powiedzieć, że jestem bardzo wdzięczna za możliwość porozmawiania z Panem i za poświęcony czas. Przejdźmy do pytań. Pan jest człowiekiem publicznym, bardzo znanym działaczem kulturalnym i społecznym. Kiedy rozpoczęła się Pana działalność wolontariacka? Bo mi się wydaje, że wolontariuszem Pan był od zawsze.

R: Dzień dobry. Wolontariuszem byłem jeszcze z czasów studenckich. Udzielałem się charytatywnie podczas różnych wydarzeń w moim mieście i tak się zaczęło. Później, jak już pracowałam w sektorze medialnym pomagałem domom dziecka i rodzinom w potrzebie. Po wybuchu Rewolucji Godności pomagałem protestującym, a po rozpoczęciu wojny na

[646] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 11 grudnia 2026 r. Zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

Donbasie zacząłem wspierać naszą armię. No i tak się zaczęło, zawsze czułem potrzebę pomagania innym.

P: Jak i kiedy została założona Pana organizacja?

R: Organizacja została zarejestrowana w lipcu 2020 r., ale staliśmy się znani dopiero po wybuchu wojny w 2022 r. Początkowo fundacja zajmowała się pomocą obrońcom Kijowa. Zorganizowałem sztab w swoim biurze, do którego wszyscy zainteresowani przynosili pierwszą pomoc. Tam była ona rozdzielana w zależności od potrzeb, głównie dla żołnierzy obrony terytorialnej. Wydarzenia się rozwijały bardzo dynamicznie i wraz z nimi nasza działalność.

P: Jaka jest główna misja Pana organizacji?

R: Główną misją jest wieloaspektowe wzmocnienie zdolności sił zbrojnych Ukrainy do obrony państwa, infrastruktury krytycznej, miast i wsi, ale oprócz wsparcia wojska skupiamy się na ochronie ludności cywilnej i infrastruktury, która cały czas jest niszczona w wyniku ataków.

P: Na potrzeby prowadzonego badania, analizowałam funkcjonowanie ukraińskich organizacji wolontariackich i mogę stwierdzić, że Pana organizacja wolontariacka jest największą, najbardziej znaną i taką, która wniosła ogromny, nieporównywalny wkład w przeciwstawianie się rosyjskiej agresji. Pana organizacja koncentruje swoją działalność w wielu obszarach, nawet tych które są ja bym powiedziała nierealne dla wolontariatu. Jednak swoimi działaniami udowadniacie Państwo, że dla was nie ma rzeczy nierealnych. Na jakie aktualnie obszary organizacja kładzie nacisk?

R: Zgodzę się z Panią, dla nas nie istnieje rzeczy nierealnych. Nawet satelitę kupimy, jak zajdzie taka potrzeba (śmieje się). Jednak wiadomo, nic nie osiągnęliśmy bez wsparcia społeczeństwa. Każdy projekt jest naszą wspólną pracą i ja dziękuję każdemu, kto nas wspiera. Tylko wspólnymi siłami jesteśmy w stanie zwalczyć wroga. Co do obszarów to mamy naprawdę bardzo szeroki zakres, od zaawansowanych technologicznie rozwiązań kosmicznych po środki medycyny taktycznej. Skupiamy się na różnego typu bezzałogowych statkach powietrznych, środkach do obrony przeciwlotniczej, kupujemy pojazdów opancerzone i terenowe, dostarczamy środki walki radioelektronicznej, termo i noktowizję, łączność radiową, a także indywidualne wyposażenie żołnierzy oraz środki medycyny taktycznej.

P: W jaki sposób funkcjonuje organizacja na co dzień?

R: Na co dzień mamy stworzony cudowny system, dzięki któremu możemy realizować nasze projekty.

P: Mówi Pan o strukturze organizacyjnej?

R: Tak. Mamy różne działy, czy bardziej bym powiedział kierunki – militarny, humanitarny, który teraz jest wyodrębniony jako osobna komórka, dział finansowy, zakupów, komunikacji, administracyjny, dział współpracy, centrum obrony cywilnej.

P: Jeżeli mówimy o kierunku militarnym, to na czym teraz się Państwo skupiacie?

R: Teraz przede wszystkim skupiamy się na opracowaniu skutecznego rozwiązania, do zwalczania wrogich dronów typu *Szahed.* We współpracy z wojskiem, które jest na bieżąco z sytuacją, staramy się opracować skuteczny system, który przy tym nie jest drogi. Po ostatnim dużym ataku na terytorium Ukrainy jestem w stanie stwierdzić, że skuteczne i tanie środki rażenia są tutaj kluczowe.

P: Mówi Pan, o tym ataku artyleryjskim?

R: Tak. 700 pocisków jednocześnie. Nie znam na świecie takiego państwa, którego siły obrony powietrznej byłyby w stanie poradzić sobie z taką liczbą tego typu dronów uderzeniowych. Zestrzeliwanie ich za pomocą klasycznych środków obrony powietrznej jest dla nas bardzo kosztowną przyjemnością. Nie tylko dlatego, że rakiety przeciwlotnicze są już drogie, ale po prostu nie ma ich w takiej ilości, aby można było to wszystko zestrzelić. Dlatego ukraińska inżynieria i informatyka zabrały się do pracy i na początku tego roku pojawiły się u nas prototypy dronów „antyszahedowskich". Kolejną ważną kwestią jest dobre wyszkolenie żołnierzy. Co z tego, że damy te drony jak ktoś musi nimi latać i umieć obsłużyć ten sprzęt. Następną rzeczą, która jest potrzebna, aby nasze załogi skutecznie przeciwdziałały zagrożeniom? Zaczyna się od rzeczy banalnej – transportu. Logistyka to krew, która napędza naszą armię. Obecnie logistyka froncie jest niezwykle utrudniona. My staramy się to zmienić.

P: Czyli aktualnie też skupiacie się na logistyce dla wojska, środkach transportu, pojazdach terenowych i t.d.?

R: Tak. W ciągu ostatniego roku dostarczyliśmy walczącym pododdziałom 251 pojazd opancerzony. I to tylko nasza fundacja. To jest więcej niż niektóre państwa NATO nam przekazały w ramach pomocy wojskowej. W przeciągu tych lat naszej działalności dostarczyliśmy żołnierzom różnego typu pojazdy, zajmujemy się także przeróbką pod wymagania konkretnych grup bojowych, czego nie robi państwo.

P: A dlatego państwo za to nie odpowiada?

R: Państwo celowo nie zajmuje się przebudową pojazdów dla załóg. Państwo może dać radary, może dać środki walki radioelektronicznej i inne zasoby, ale przerobić busa typu Sprinter na potrzeby konkretnej grupy – na to państwo na razie nie ma siły, skupia się na bardziej większych, globalnych potrzebach. A my mamy siłę i to robimy. Tak jak mówię, co z tego, że damy nowe drony, wyszkolimy ludzi, jak te załogi nie mają czym się poruszać.

P: Wracając do szkolenia. Wiem, że fundacja posiada swoje centrum szkoleniowe, jakie są efekty funkcjonowania?

R: Ogromny nacisk kładziemy na szkolenie żołnierzy. Ponieważ, można kupić drona, którym można zestrzelić „Shaheda", „Orlana", „Lanceta" lub „Molniję". A kto ma to zrobić? Ludzie muszą być szkoleni. Dlatego powstał pomysł własnego obiektu szkoleniowego. Od trzech lat współpracujemy z szkołą wojskową [dane usunięte], przez którą przeszło ponad 30 tysięcy żołnierzy. Teraz we współpracy z nią fundacja otworzyła już własne centrum szkoleniowe z określoną strukturą. Zaczęliśmy wysyłać na szkolenie cztery załogi co dwa tygodnie. Na początku tego miesiąca mieliśmy już sześć załóg w tym samym czasie. Do końca przyszłego miesiąca będziemy już wysyłać osiem załóg co dwa tygodnie. Dalsze rozszerzenie działalności zakłada szkolenie załóg nie tylko na dronach typu samolotowego, ale także na wielowirnikowych. Zaczęliśmy od typu samolotowego, ponieważ jest to trudniejsze. W przypadku dronów wielowirnikowych osoby, które potrafią obsługiwać drony FPV, znacznie szybciej przechodzą szkolenie. Natomiast w przypadku dronów typu samolotowego historia ich zastosowania jest nieco dłuższa, dlatego wymaga mniej więcej takiego samego szkolenia. Dopiero rozwijamy naszą działalność szkoleniową w kierunku bezzałogowych statków powietrznych, ale wierzę, że już w krótkim czasie przyniesie to pozytywne efekty na polu walki.

P: Jak Pan myśli co motywowało ludzi dołączyć się do wolontariatu na początku wojny i co motywuje teraz?

R: Na początku wojny nie było czegoś takiego jak motywacja, była chęć walki, przetrwania i pomocy dla wojska i cywilów. Obecny ukraiński ruch wolontariacki ma swoje korzenie w latach 2022 i 2023, kiedy dysponowaliśmy znacznymi zasobami. Wiele ukraińskich fundacji osiągnęło wtedy fantastyczne wyniki, bo społeczeństwo ukraińskie po raz kolejny przypomniało sobie o co to jest jedność. Wtedy zakopaliśmy wszystkie topory wojenne, jakie tylko się dało. Nikogo nie obchodziło, na kogo głosowałeś w poprzednich wyborach, w jakim języku płacze dziecko uciekające przed wojną, dużo osób otwierało swoje domy, udzielając schronienia nieznajomym ludziom. To był okres, kiedy byłem najszczęśliwszym człowiekiem na świecie, bo to wzruszało do łez. W 2025 r. mamy ogromny problem, jak przywrócić atmosferę z tamtych lat, kiedy połączenie wysiłków różnych środowisk przyniosło kolosalny, fantastyczny rezultat. Każdy kto miał się rozczarować w działalności wolontariackiej już to zrobił, i nie zamierzam tych ludzi przekonywać, że jest ona potrzebna. Powiem szczerze, nie wiem jaka jeszcze potrzebna motywacja dla ludzi, nad głowami których latają wrogie *Szahedy*.

Raz na jakiś czas spotykam się z wolontariuszami za granicą, jeżdżę w różne kraje, gdzie na spotkaniach z przedstawicielami Ukraińskiej mniejszości narodowej i osobami zainteresowanymi tematem wolontariatu wojennego dziele się doświadczeniem i przedstawiam aktualne projekty. Podczas tych spotkań zwracam uwagę na jedną ważną rzecz, a mianowicie zjednoczenie. Proszę mi powiedzieć jak wyjaśnić ukraińskiemu dziecku, które siedzi w schronie i oczekuje maksymalnego wsparcia, że ludzie nie pomagają więcej, niż mogliby, ponieważ ktoś na kogoś jest obrażony o konflikt, który był 80 lat temu! A dzisiejsze pokolenie nie ma z tym nic wspólnego. Przepraszam za emocje, ciężki temat. Musimy się zjednoczyć, żeby osiągnąć wspólny cel, który od 3 lat jest marzeniem wielu z nas – oby się wojna skończyła. Przykre jest to, że takie rzeczy trzeba tłumaczyć, ale jestem gotów to robić, wytłumaczę tysiąc razy jakie to jest arcyważne, oby to tylko przynosiło efekty. Czy w obliczu śmiertelnego zagrożenia nie należałoby odłożyć na bok swoje ambicje i choć trochę zadbać o ojczyznę? To łatwe, to proste i bardzo smutne, bardzo.

P: Kto aktualnie przekazuje więcej darowizn – osoby prywatne czy firmy?

R: Angażują się zarówno przedsiębiorstwa jak zwykli ludzie. Więcej wpłacają firmy. Aktualnie prowadzimy duży projekt celem, którego jest zbiórka miliarda hrywien. Obecnie na naszym liczniku mamy 159 milionów hrywien, które zgromadziliśmy w Ukrainie, bez uwzględnienia środków, które zbieramy z Kanady, Stanów Zjednoczonych, Czech i Polski. Zamierzamy teraz nawiązać współpracę z Danią, gdzie istnieje dość silna ukraińska społeczność, z którą współpracowaliśmy wcześniej i chcielibyśmy, aby nasi koledzy nas wsparli. Z tego spora część to ukraiński biznes oraz środki przeznaczone z budżetu poszczególnych miast. Dlaczego tak jest? Ponieważ procesy mobilizacyjne trwające nieprzerwanie od 4 lat, doprowadziły do sytuacji, którą przewidzieliśmy już jesienią 2023 r. Analiza naszego funduszu we wrześniu 2023 roku wykazała, że 85% darowizn pochodzi od osób fizycznych. Byliśmy i pozostajemy funduszem z największą liczbą otrzymanych transakcji. To znaczy, być może nie zebraliśmy najwięcej pieniędzy spośród wszystkich innych, przekroczyliśmy próg 10 miliardów hrywien, ale byliśmy liderami właśnie pod względem tych darowizn – codziennych, rutynowych, bez względu na wielkość, ważne jest to, że było ich bardzo dużo. A tylko 15% pochodziło od przedsiębiorstw. Zrozumieliśmy, że to, z czego jesteśmy bardzo dumni, jest drogą do przepaści, jeśli nie poprawimy tej równowagi na korzyść biznesu. Dlaczego? Każdego miesiąca w Ukrainie mobilizuje się 30 tysięcy mężczyzn. Tak, nie wszyscy trafiają do Sił Zbrojnych, ale większość z nich tak. Wyobraźmy sobie, że wszyscy w organizacji X wpłacają darowizny na jakiś fundusz lub kilka funduszy, które wspierają wojsko. Jeśli jutro zostaną zmobilizowani i dołączą do szeregów wojska, przestaną wpłacać na duże fundusze, a zaczną wspierać

jednostkę, w której się znaleźli, czy służy brat, kolega, mąż, żona czy córka. To całkowicie naturalny proces. Nie oznacza to, że załamaliśmy ręce. Przewidzieliśmy ten scenariusz. Dlatego zaczęliśmy pracować nad dywersyfikacją wpływów, znacznie pogłębiając współpracę z ukraińskim biznesem. Według wyników z tego roku 80% naszych wpływów pochodzi od osób prawnych, a 20% od osób fizycznych. Przy czym poziom darowizn pozostaje u nas mniej więcej stabilny. Oznacza to, że w 2024 r. osiągnęliśmy 2 miliardy, a w tym roku zbierzemy nawet nieco więcej. Codziennie udowadniamy, że jeśli wszyscy się zjednoczymy to nie ma rzeczy niemożliwych.

P: Rozumiem. A jak Pan uważa, co jest najważniejsze w wolontariacie dla osób, które go wspierają?

R: Wydaje mi się, że najważniejsze jest jasne wyjaśnienie, na co przeznaczają darowizny, jaki jest tego rezultat, a następnie przejrzyste rozliczanie i jasne raporty. Darowizna opiera się głównie na jednym słowie i jest to „zaufanie". Nigdy nie przekażesz darowizny tej organizacji, do której nie masz zaufania. Zaufanie zdobywa się bardzo długo i nam się to udało.

P: To prawda, wyniki waszej pracy są naprawdę wielkie.

R: No właśnie. Dlaczego nasz fundusz może się tym pochwalić? Bo kiedy zaczynasz działać jako wolontariusz od 2014 r., siedzisz zbierasz tę pomoc w niedziele, a w nocy z niedzieli na poniedziałek rozwozisz ją w obwody Ługański i Doniecki, co miesiąc sporządzasz raporty, ile zebrano, na co zostało przeznaczone i komu rozdano, to w ten sposób zdobywasz zaufanie społeczne i w oczach ludzi pojawia się przekonanie, że ta osoba wie, co robi i robi to dobrze. Kiedy rozpoczęła się pełna inwazja, ludzie zaczęli przekazywać darowizny tym, których regularnie widzieli zaangażowanych w podobną działalność. Dlatego powstało szereg innych organizacji wolontariackich, które zaczęły pozyskiwać ogromne budżety. Potem pojawiło się ogromne wyzwanie. Ponieważ dokładnie tak samo, jak w latach 2014-2022, rosja wszelkimi sposobami próbowała podważyć dwie instytucję w kraju, które cieszą się najwyższym zaufaniem, a mianowicie Siły Zbrojne Ukrainy i organizacje wolontariackie.

P: Działali głównie przez media społecznościowe?

R: Tak. Jeszcze nie tak dawno w ukraińskiej przestrzeni medialnej funkcjonowały niektóre kanały częściowo finansowane przez rosję. Przykładowo: Doszło do jakiejś zbrodni i nigdy nie było: „Dzisiaj w Charkowie dentysta zabił człowieka", nie. Był przekaz, że doszło do zabójstwa. Ale jak tylko dotyczyło to żołnierza czy wolontariusza od razu było to podkreślane – „dzisiaj w Żytomierzu żołnierz ATO kogoś pobił" albo „dzisiaj gdzieś, nie wiem, gdzie wolontariusz coś ukradł". Zawsze była taka narracja, aby podważyć zaufanie do tych dwóch instytucji. Po rozpoczęciu wojny na pełną skalę to nie tylko się pogłębiło, ale wzrosło ilościowo

i jakościowo pod każdym względem. W grudniu ubiegłego roku otrzymaliśmy badanie agencji [dane usunięte] z którego wynika, że rosjanie inwestują ogromne środki w przekonywanie ludzi, że nie należy przekazywać pieniędzy organizacjom wolontariackim, ponieważ tam się kradnie. Dlatego działamy przejrzyście. Mit, że fundacja [dane usunięte] pobiera 20% z darowizn, żyje do dziś. I to bez względu na to, że często wychodzimy do opinii publicznej z listą naszych darczyńców, którzy na osobne konto przekazują środki na funkcjonowanie naszej fundacji, czyli na pensje, materiały biurowe, podróże służbowe.

P: Kto jest takim darczyńcą?

R: Wszystko to opłacają Rozetka, Nova Post, Uklon, Astarta i kilkadziesiąt innych firm, które rozumieją, że każda hrywna, którą przekazują na utrzymanie fundacji, zamienia się w 50 hrywien korzyści dla wojska i ludności cywilnej. Dlatego kwestia sprawozdawczości i przejrzystości pracy to dla nas tlen, jesteśmy od tego strasznie uzależnieni. Staramy się przedstawiać historię sprawozdawczości na stronie internetowej w taki sposób, aby była ona maksymalnie uproszczona.

P: Z jakimi największymi wyzwaniami muszą się Państwo mierzyć na co dzień?

R: Wyzwań jest mnóstwo. Staramy się stawić im czoła. Przede wszystkim ryzyko związane z utratą życia bądź zdrowia. Codziennie narażamy się na niebezpieczeństwo. Dostarczamy pomoc bezpośrednio na pozycje. Nie raz się zdarzyło trafić pod ostrzał, rosjanie ostrzeliwują karetki, które ewakuują ludność cywilną, to czego można się spodziewać w przypadku konwoju z pomocą humanitarną? Dla nich to jest jeszcze lepszy cel niż pojazd wojskowy z amunicją. Kolejnym wyzwaniem są niestety niewystarczające środki finansowe. Jeżeli wynika potrzeba w szybkiej zbiórce, to zwracamy się do zaufanych przedsiębiorstw, które nas wspierają, jednak nie zawsze się udaję szybko zebrać niezbędną kwotę.

P: Jak Pan myśli jaki wolontariat jest bardziej skuteczny? Wsparcie konkretnych pododdziałów czy jednak wybranej organizacji wolontariackiej?

R: Spróbuję to wytłumaczyć. Proszę zrozumieć, że nie ważne kogo wspieracie, ważne, że to wsparcie jest. To się liczy. Jednak wsparcie organizacji wolontariackich przynosi większe efekty. Istnieją takie projekty, których wojsko nie jest w stanie zrealizować samodzielnie ani na poziomie brygady, ani czasem nawet na poziomie korpusu. Jeżeli ktoś wpiera bezpośrednio pododdziały cudownie. W przypadku zniszczenia samochodu można zebrać pieniądze i kupić, będzie to zdecydowanie szybsze niż czekanie aż dostarczy go jakaś fundacja. Jednak w przypadku *Starlink* czy pocisków dla artylerii, za które przykładowo my ostatnio zapłaciliśmy 136 milionów hrywien, to się nie uda. Żadna jednostka nie byłaby w stanie pozwolić sobie na taki zakup, nawet na ułamek tej kwoty. Po prostu nie są w stanie tego

udźwignąć finansowo. To samo dotyczy dronów i oprogramowania do nich. W ciągu dwóch lat nasza fundacja zakupiła i dostosowała pod potrzeby wojska 680 tysięcy dronów. To kosztuje, a państwo, nawiasem mówiąc, nie miało z tym nic wspólnego. Była to inicjatywa prywatnego biznesu i organizacji wolontariackiej. Mamy ogromne możliwości, ale znowu pod jednym warunkiem – warunkiem jedności.

P: Dziękuję za wyjaśnienie i ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodził by się Pan ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?

R: Oczywiście, że tak. Biorąc pod uwagę, że wolontariusze przejęli na siebie niektóre obowiązki państwa i uzupełniają braki jak najbardziej. O tym też cały czas gdzieś tam mówię w swoich wystąpieniach. Gdyby nie wolontariusze i ich wsparcie dla żołnierzy i oczywiście ich męstwo, moglibyśmy z Panią nie rozmawiać.

P: Dziękuję Panu bardzo za rozmowę i poświęcony czas.

Respondent 8[647]

P: Dzień dobry. Wiem, że dzisiaj mamy ograniczony czas na rozmowę. Od razu zadam pierwsze pytanie. Jak długo zajmuje się Pan działalnością wolontariacką?

R: Dzień dobry. Niestety tak, za godzinę wyjeżdżam w delegację. Postaram się odpowiedzieć na wszystkie pytania. Inicjatywy wolontariackie wspierałem od wojny na wschodzie, w 2023 r. założyłem własną organizację. Mam bardzo dużo kolegów, którzy dołączyli w szeregi sił zbrojnych, ja z przyczyn rodzinnych nie mogłem wstąpić do wojska, więc stwierdziłem, że będę walczyć inaczej.

P: Jaka jest główna misja Pana organizacji?

R: Główną misją organizacji jest wsparcie żołnierzy sił zbrojnych Ukrainy w zakresie logistycznym, a zwłaszcza w obszarze transportu do ewakuacji żołnierzy.

P: Czyli głównym obszarem działalności jest pomoc logistyczna dla wojska?

R: Tak. Tak jak wspominałem, mam bardzo dużo znajomych żołnierzy i już w pierwszych miesiącach wojny oni mówili mi, że jednym z problemów z którymi borykają się ich pododdziały jest transport. Ze względu na duże braki odpowiednich pojazdów wojskowych często używali własnych, prywatnych samochodów. Jednak nie było to skuteczne, ponieważ jest to tylko chwilowe rozwiązanie. Do skutecznej realizacji zadań bojowych jest niezbędna dobra logistyka. Dlatego razem z innymi chętnymi wolontariuszami stwierdziłem, że będziemy

[647] Wywiad przeprowadzony w języku ukraińskim w dniu 2 marca 2026 r. Zarejestrowny zapis audio na nośniku cyfrowym – w posiadaniu Autorki.

działać w tym kierunku. Aktualnie zajmujemy się zakupem i dostarczeniem wyposażonych w niezbędny sprzęt karetek pierwszej pomocy i pojazdów ewakuacyjnych.

P: W jaki sposób funkcjonuje organizacja na co dzień?

R: Na co dzień pracujemy około 20 osób, każdy odpowiada za inne zadania. Ktoś za finanse, ktoś za współpracę z podmiotami zewnętrznymi, inni za kwestie związane z zakupem pojazdów.

P: A czy dołączają teraz do organizacji inne osoby?

R: Teraz nie, ale dużo osób nawiązuje z nami współprace i nam pomaga doraźnie.

P: Jakie środki transportu dostarczacie na front?

R: Specjalizujemy się na dostawie różnych środków transportowych, które są wykorzystywane w zależności od potrzeb ewakuacji. Warto tutaj zaznaczyć, że ewakuacja na polu walki jest ściśle zorganizowanym, wielopoziomowym procesem, którego celem jest jak najszybsze ewakuowanie rannych z obszaru działań wojennych oraz udzielenie im niezbędnej pomocy medycznej. Cała procedura składa się z czterech etapów, my staramy się pomoc na każdym z nich. Pierwszym etapem jest bezpośrednia ewakuacja z pola walki (CASEVAC) i udzielenie pierwszej pomocy (samopomoc lub wzajemna pomoc), następnie włącza się procedura (MEDEVAC) czyli ewakuacja do punktu stabilizacji. I tu pojawiają się nasze środki transportu. Z punktu zbiórki rannych zabierają specjalne pojazdy opancerzone czy medyczne pickupy, które przewożą poszkodowanego do najbliższego polowego punktu medycznego, kompanii medycznej lub punktu stabilizacji. W takim punkcie lekarze podejmują działania ratunkowe: tamowanie krwawień, stabilizacja funkcji życiowych, znieczulenie, unieruchomienie złamań. Celem tych czynności jest przygotowanie rannego do dalszego transportu do szpitala. Po ustabilizowaniu stanu rannych przewozi się ich specjalnymi karetkami do wyspecjalizowanych placówek medycznych. My staramy się zapewnić te środki transportu w łańcuchu punkt stabilizacji–szpital. Wyposażamy nasze pojazdy w specjalistyczne środki i urządzenia, które są najbardziej potrzebne w trasie i mogą uratować życie, czy podtrzymywać jego stan podczas transportu. Jeżeli mówimy o konkretnych środkach transportu, to przede wszystkim busy typu *Sprinter,* one najlepiej się sprawdzają jako karetki, jednak bezpośrednio na linii frontu wykorzystują samochody terenowe i pojazdy opancerzone, które dodatkowo chronią załogę i rannego podczas procedury CASEVAC/MEDEVAC.

P: Rozumiem, że organizacja dostarcza pojazdy z pełnym wyposażeniem? Czy one potrzebują dodatkowych modyfikacji?

R: Nie, my przekazujemy gotowy do działań pojazd kierując się zasadą siadaj i jedź (śmieje się). Żołnierze nie mają czasu a co gorsze zasobów na dostosowanie pojazdu pod siebie. My to

robimy. Każda jednostka bezpośrednio przed przekazaniem na front wyposażona jest w generator zapewniający autonomiczne zasilanie, sprzęt do monitorowania stanu rannego – kardiomonitory, pulsoksymetry, środki do unieruchamiania i transportu – nosze, kołnierze ortopedyczne, szyny do unieruchamiania kończyn, środki do tamowania krwawienia takie jak opaski uciskowe, bandaże hemostatyczne, sprzęt do oddychania, czyli butle z tlenem, maski, aparaty do sztucznej wentylacji płuc worki ambu, niezbędne leki i inny sprzęt koce ratunkowe, plecaki medyczne i dużo innych specjalistycznych środków.

P: Jak Pana organizacja pozyskuje pojazdy i wyposażenie do nich?

R: Głównie to poprzez zbiórki i darowizny. Mamy oficjalną stronę internetową, gdzie w realnym czasie można zobaczyć jakie projekty aktualnie realizujemy i ile zostało środków do osiągnięcia celu. Też dużo dają nasze działania w mediach społecznościowych. Często publikujemy informacje jakie konkretnie rzeczy potrzebujemy i dużo osób kupują za własne pieniądze i przynoszą, na przykład apteczki, opaski uciskowe, szyny, bandaże i td. Też naszymi partnerami są przedsiębiorcy, którzy prowadzą apteki, oni zazwyczaj szukają i dostarczają specjalistyczne leki. Mamy także dwa zaprzyjaźnione warsztaty samochodowe. Jeden odpowiada za naprawę pojazdów, inny za ich dostosowanie do warunków bojowych. Dużo osób jest zaangażowanych w całą procedurę i to przynosi dobre efekty.

P: A w przypadku wpłat na konto, to więcej wpłacają osoby indywidualne czy jednak przedsiębiorstwa?

R: Jeżeli mówimy o darowiznach takich notorycznych, to oczywiście, że osoby prywatne. Wiele osób robią przelew o konkretnej godzinie, co pozwala stwierdzić, że mają ustawione w aplikacji bankowej przelewy stałe. Natomiast jeżeli otwieramy zbiórkę i potrzebujemy jak najszybciej osiągnąć jej cel, to wtedy zwracamy się po wsparcie do firm i przedsiębiorców, ponieważ mogą wpłacić więcej i szybciej zamknąć potrzebę w samochodach.

P: A skąd pozyskujecie samochody? Kupujecie nowe, czy raczej stawiacie na używane?

R: W większości przypadków to są nowe pojazdy. Niektóre kupujemy na miejscu, ale większość sprowadzamy z za granicy. Mamy zaprzyjaźnionych kolegów w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Niemczech, Francji. Oni szukają najlepsze opcje, a nasz zespół zajmuje się częścią administracyjną. W cały proces dostawy takiego jednego pojazdu często angażują się osoby spoza organizacji. Do przykładu, ostatnio, sprowadzaliśmy zakupioną karetkę z Niemiec i napisaliśmy ogłoszenie w mediach społecznościowych, że potrzebujemy pomocy, w przewiezieniu karetki na terenie Polski. Czyli kogoś kto odbierze ją z wyznaczonego miasta przygranicznego w Niemczech i przejedzie nią do granicy z Ukrainą. W ciągu trzech dni, odezwał się chłopak, który chętnie nam pomógł.

P: Z jakimi największymi wyzwaniami muszą się Państwo mierzyć w swojej działalności?
R: Po pierwsze no to finanse. Często brakuję środków na konkretny pojazd czy sprzęt. I drugie to bez czego żadne współczesne państwo nie może funkcjonować, czyli przeszkody biurokratyczne związane z zakupem i dostawą pojazdów i specjalistycznego sprzętu i środków medycznych.
P: Ta biurokracja jest obecna jak kupujecie lokalne pojazdy czy te sprowadzone?
R: Każde. Jak z lokalnych tak i zagranicznych firm. Zawsze musimy walczyć z tysiącami procedur, które mi się wydaje pojawiają się z dnia na dzień, ale jakoś sobie z tym radzimy.
P: Jakie projekty lub inicjatywy są w planach na najbliższy czas?
R: W najbliższym czasie planujemy nawiązać współpracę z organizacjami wolontariackimi w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, które zadeklarowały chęć pomocy w poszukiwaniu i dostawach pojazdów.
P: I ostatnie pytanie z mojej strony. Czy zgodził by się Pan ze stwierdzeniem, że działalność organizacji pozarządowych i ogólnie działalność wolontariacka na rzecz sił zbrojnych i ludności poszkodowanej przyczyniła się do zmiany przebiegu wojny?
R: Tak.
P: Dziękuję Panu bardzo za rozmowę.